

Реформа на полицијата во рамката на реформите на кривично-правниот систем

ОТНЗ/ЕСПП / Серија на изданија, Том 11

- Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) работи за стабилност, просперитет и демократија во 57 држави преку политички дијалог за заедничките вредности и преку практична работа која прави трајна разлика

Виена, јули 2013 година

© ОБСЕ 2013

Сите права се задржани. Содржините на оваа публикација можат слободно да бидат користени и копирани за образовни и други не-комерцијални цели, под услов нивната репродукција да биде проследена со признание на ОБСЕ како извор.

ISBN 978-92-9234-513-6

Секретаријат на ОБСЕ

Оддел за транснационални закани

Единица за стратегиски полициски прашања

Адреса: Wallnerstrasse 6

A-1010

Виена, Австрија

Телефон: +43-1 514 36 6942

Факс: +43-1 514 36 6266

Електронска пошта:

spm@osce.org <http://www.osce.org/spmu> <http://polis.osce.org>

Содржина

Содржина	3
Листа на кратенки	7
Предговор	9
Благодарност	11
Резиме	14
I. Вовед	31
I.1 Цели на Прирачникот	35
I.2 Структура на Прирачникот	37
II. Терминологија	39
II.1 Правда и владеење на правото	39
II.2 Чинители на кривично-правниот систем	39
II.3 Различни форми на реформско опкружување	42
II.4 Цели и водечки принципи на РКПС	46
III. Холистички процени на кривично-правниот систем	51
III.1 Планирање на процените	53
III.1.1 Состав на тимот задолжен за спроведување на процените	53
III.1.2 Целни групи коишто треба да бидат опфатени со процената	54
III.1.3 Главни области на процена	56
III.1.4 Методологија на процената	58
III.2 Прашања за процена, со цел да се анализира интеракцијата, односно комуникацијата и заедничкото работење помеѓу различните институции на КПС, другите владини агенции и чинителите коишто не се дел од државната структура	64
III.2.1 Прашања коишто се однесуваат на социоекономскиот, културниот и политичкиот контекст	65
III.2.2 Прашања коишто се однесуваат на потребите на јавноста за безбедност и правда	66
III.2.3 Прашања коишто се однесуваат на начинот на управување и на капацитетот на КПС	67
III.2.4 Прашања коишто се однесуваат на другите меѓународни иницијативи во делот на РКПС	81
IV. Развој на стратегија за реформа и планови за имплементација	83
V. Реформа на правната рамка	87
V.1 Важечки закони коишто треба повторно да бидат разгледани	88
V.2 Повторно разгледување на законските одредби со цел да се зајакне одговорноста на КПС	92
V.2.1 Зајакната соработка помеѓу институциите на КПС	92
Односот помеѓу институциите на КПС	93
Технички аспекти на кривичната постапка	98
V.2.2 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС, останатите владини агенции, давателите на услуги од областа	

на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.....	100
V.2.3 Човекови права.....	101
V.2.4 Одговорност и надзор	101
VI.Развој / реформа на начелата, процедурите, правилата и одредбите	105
VI.1 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС.....	107
VI.2 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС, другите владино агенции, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество	108
VI.3 Човекови права	109
VI.4 Одговорност и надзор	112
VII.Структурни и организациски реформи	115
VII.1 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС.....	117
VII.1.1 Воспоставување на механизми за координација и соработка на стратешко ниво.....	117
VII.1.2 Воспоставување на механизми за координација и соработка на оперативнo ниво.....	122
VII.1.3 Форензика.....	131
VII.2 Подобрена и зајакната соработка помеѓу институциите на КПС и традиционалните/даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура.....	135
VII.2.1 Групи за набљудување / граѓански безбедносни патроли во населените места.....	135
VII.2.2 Цивилни приватни безбедносни служби	139
VII.2.3 Традиционални/даватели на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура.....	141
VII.3 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС и граѓанското општество.....	143
VII.3.1 Полициско работење во рамките на заедницата	144
VII.3.2 Програми за одвраќање	146
VII.3.3 Медијација во кривични предмети	147
VII.4 Човекови права	154
VII.4.1 Пристап до правда/Обезбедување на правна помош	154
VII.4.2 Помош на жртвите	157
VII.4.3 Помош / заштита на сведоци	161
VII.4.4 Интегрирано управување на сторители на кривични дела	166
VII.4.5 Малолетничка правда	167
VII.5 Одговорност и надзор	168
VII.5.1 Одговорност и надзор на полицијата	169
VII.5.2 Одговорност и надзор на судството	172
VII.5.3 Одговорност и надзор на затворскиот систем.....	177
VII.5.4 Одговорност и надзор на давателите на услуги од областа	

на безбедноста коишто не се дел од државната структура	177
VII.5.5 Одговорност и надзор на традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура	178
VII.5.6 Одговорност и надзор на фазите на меѓусебно поврзување во КПС	179
VII.6 Промени на културата во КПС	182
VII.7 Обука и професионален развој	185
VII.7.1 Подобрена и зајакната соработка помеѓу институциите на КПС	187
VII.7.2 Зајакната соработка помеѓу институциите на КПС, другите владини агенции, односно служби, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.....	192
VII.7.3 Човекови права	194
VII.7.4 Одговорност и надзор	198
VIII.Процена и повторно разгледување на РКПС	201
VIII.1 Критериуми за процена.....	202
VIII.2 Географски дострел на иницијативите за РКПС	204
VIII.3 Одржливост и излезна фаза	205
IX.Интегрирани пристапи во делот на РКПС помеѓу меѓународните организации задолжени за обезбедување помош на реформата	207
X.Интегрирани пристапи кон РКПС внатре во меѓународните организации коишто обезбедуваат помош во делот на реформите.....	211
Референци	214
Документи.....	214
Користена литература	215
Анекс 1: Клучни меѓународни конвенции, упатства и обврски коишто се применливи во делот на управувањето на работата на КПС во областа каде што е пристапува ОБСЕ	231
Инструменти и документи на Обединетите нации	231
Документи на Конференцијата за европска безбедност и соработка, Одлуки на Министерскиот совет и на Постојаниот совет на ОБСЕ и акциски планови	236
Документи на Советот на Европа.....	238
Анекс 2: Општи прашања за примената на Рамката за капацитет и интегритет (РКИ) креирани од страна на Центарот за демократска контрола на вооружените сили (ЦДКВС) со седиште во Женева	242

Листа на кратенки

ЗРПС	Здружение на раководни полициски службеници
АМДП	Автоматизиран механизам за донаторска поддршка
РКИ	Рамка на капацитет и интегритет
КККП	Комитети за координација на кривичното право
КПС	Кривично-правен систем
РКПС	Реформа на кривично-правниот систем
НКЦАТ	Национален координативен центар за антитероризам
ЗКП	Закон за кривична постапка
ЦПБС	Цивилни приватни безбедносни служби (служби за обезбедување)
ДОКБ	Договорна организација за колективна безбедност
ЦДКВС	Центар за демократска контрола на вооружените сили - Женева
ИКМБ	Извршен комитет за мир и безбедност
ЕФР	Единица за финансиско разузнавање
МОМ	Меѓународна организација за миграција
НССН	Независни советници за сексуално насилство
ФНИ	Фондација за набљудување на Интернет
ЛОКП	Локален одбор за кривично право
МЗКП	Модел на Законот за кривична постапка
НОКП	Национален одбор за кривично право
НВО	Невладина организација
НРМ	Национални референтни механизми
КРКП	Канцеларија за реформа на кривичното право
КДИЧП	Канцеларија за демократски институции и човекови права

ОЕСР КПР	Организација за економска соработка и развој/ Комитет за поддршка на развојот
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
РСК	Регионален совет за координација
СОП	Стандардни оперативни процедури
ТЛ	Трговија со луѓе
ОТНЗ	Оддел за транснационални закани
ОТНЗ/ЕА	Оддел за транснационални закани/ Единица за антитероризам
ОТНЗ/ЕСПП	Оддел за транснационални закани/Единица за стратешки полициски прашања
ОН	Обединети нации
МПОНКД	Меѓународна програма на Обединетите нации за контрола на дрога
КОНДК	Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал
КОНПТНОК	Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал
ИМСАД	Институт за мир на Соединетите Американски Држави
ВГОГ	Виртуелна глобална оперативна група

Предговор

Во текот на последната декада помеѓу практичарите од областа на кривичното право, законодавците и академиците широко е прифатено мислењето дека реформите во една област на кривично-правниот систем (КПС) мора да бидат надополнети и синхронизирани со реформи и во останатите области, со цел да се подобри ефективноста и ефикасноста на целокупниот кривично-правен процес, да се зголеми пристапот до безбедноста и правда за населението и да се обезбедат одржливи реформски резултати и постигнувања во КПС.

Овој Прирачник ги идентификува точките на разграничување во кривично-правниот процес помеѓу различните институции на КПС и помеѓу нив и другите релевантни владини тела, како и помеѓу нив и давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество. Прирачникот образложува повеќе добри практики во делот на справувањето со овие точки на разграничување со помош на практични реформски чекори и идентификува опции за зајакнување на меѓународната соработка со помош на холистички пристап на реформи на КПС (РКПС). Напорите од страна на ОБСЕ за создавање на еден ваков Прирачник беа топло поздравени од страна на земјите-членки на ОБСЕ, другите меѓународни партнерски организации и истражувачки институции како и од страна на индивидуалните практичари од КПС од коишто голем дел со задоволство прифатија да ги споделат нивните искуства од примената на таквиот холистички реформски пристап.

Со усвојувањето на Стратегиската рамка на ОБСЕ за активности коишто се поврзани со полициското работење во 2012 година, земјите-членки на ОБСЕ го потврдија нивното признавање и прифаќање на важноста за поддржување и надополнување на реформите на полицијата со напорите коишто се преземаат во другите области на кривично-правниот систем и во оваа насока ја задолжија ОБСЕ да изготви упатства и препораки.

Овој нов Прирачник е наменет за премостување на клучниот јаз помеѓу постојните реформи на безбедносниот сектор (РБС) и документите со препораки во делот на РКПС. Посебно се осврнува на точките на поврзување помеѓу релевантните чинители во кривично-правниот процес и дава некои конкретни примери на практични мерки за тоа како да се подобри соработката помеѓу различните чинители.

Признавајќи ги регионалните различности во областа којашто ја покрива ОБСЕ, како што се: различните традиции во делот на кривичното право, вклучувајќи ги и различните правни системи и променливите улоги на институциите на КПС и на давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, примерите коишто се содржани во овој Прирачник се доволно флексибилни за да бидат применети во различни регионални, национални и културни услови. На законодавците и на практичарите од областа на кривичното право им обезбедуваат рамка за имплементирање на реформите на полицијата со помош на еден холистички пристап во рамките на реформите на КПС.

Со надеж дека овие примери на добри реформски практики ќе бидат широко распространети и ќе бидат широко користени од страна на меѓународните и националните чинители во делот на РКПС и во областите што ги покрива ОБСЕ и надвор од нив, и дека истите дополнително ќе поттикнат дискусии помеѓу практичарите за најдобрите начини за имплементирање на реформите.



Алексеј Луженков

Координатор на активностите за справување со транснационални закани

Благодарност

Овој Прирачник е резултат на заедничките напори на група експерти по кривично право по барање на вишиот полициски советник на ОБСЕ господин Кнут Дрејер. Оваа група на експерти беше составена од полициски службеници, обвинители и судии, активисти за човекови права и истражувачи од земјите-членки на ОБСЕ, извршните структури на ОБСЕ, меѓународните партнерски организации, истражувачките институции и невладините организации (НВО). Советникот за истражување и анализи од ОТНЗ/ЕСПП господин Торстен Стодиер беше одговорен за составувањето на овој Прирачник и воедно беше и уредник на истиот. Прирачникот ги содржи наодите и заклучоците на темелното истражување коешто беше спроведено, како и наодите и заклучоците на низа билатерални состаноци и мултилатерални експертски работилници, вклучувајќи го и Годишниот состанок на полициски експерти којшто се одржа во Виена во месец септември 2011 година. Првата и втората нацрт-верзија на Прирачникот беа ревидирани во текот на двете интернет-работилници коишто се одржаа во 2012 и 2013 година.

Координаторот на активностите за справување со транснационални закани и вишиот полициски советник длабоко им се благодарни на експертите коишто земаа активно учество во изготвувањето на овој Прирачник за нивниот сеопфатен и високо ценет придонес во текот на овој процес.

Експертите коишто учествуваа во изготвувањето на Прирачникот се :

Господин Рене Бухлер, шеф на секторот за правни прашања, Федерална канцеларија на полицијата, Федерален оддел за правда и полиција, Швајцарија;

Госпоѓа Естела- Марис Дион, офицер за превенција од криминал и кривично право, Оддел за правда, Отсек за операции, КОНДК, Виена;

Господин Тимоти Дел Векио, офицер за полициски прашања, советник за борба против криминалот, ОБСЕ – Оддел за транснационални закани/ Единица за стратешки полициски прашања (ОТНЗ/ЕСПП), Виена;

Господин Марк Довнес, шеф на меѓународниот безбедносен советодавен тим, Центар за демократска контрола на вооружените сили - Женева (ЦДКВС), Женева;

Господин Курт Дрејер, виш полициски советник на ОБСЕ ОТНЗ/ЕСПП, Виена;

Господин Бруно Хедерман, советник за гранични прашања, ОБСЕ, Оддел за транснационални закани/Единица за граници, Виена;

Господин Аполон Хоџа, национален офицер за анализи и известување, Мисија на ОБСЕ на Косово, Оддел за сигурност и јавна безбедност, Приштина;

Господин Роберт Хампшир, офицер за политички прашања/полициски прашања, ОБСЕ ОНЗ/ЕСПП, Виена;

Господин Тор Танке Холм; шеф на катедрата за додипломски студии, Универзитетски колеџ на Норвешката полиција, Осло;

Господин Ојвинд Хојен, офицер за човекови права, ОБСЕ КДИЧП, Варшава;

Господин Оливер Јансер, советник за антитероризам и полиција, Канцеларија на ОБСЕ во Таџикистан;

Господин Роберт Кереп, шеф на единицата за стратешки развој, Оддел за спроведување на законите, Мисија на ОБСЕ во Србија;

Господин Марко Кубни, советник за полициско работење во рамките на заедницата/заменик шеф на ОБСЕ ОНЗ/ЕСПП, Виена;

Господин Мануел Л. Марион Маинер, виш програмски офицер, ОБСЕ, Оддел за транснационални закани/Единица за антитероризам, Виена;

Госпоѓа Сусана Налтакиан, национален програмски офицер, политичко-воени активности, Канцеларија на ОБСЕ во Ереван;

Госпоѓа Јоана Пери, офицер за кривични дела од омраза, ОБСЕ КДИЧП, Варшава;

Господин Валери Петров, програмски менаџер за спроведување на законите, Мисија на ОБСЕ во Црна Гора;

Госпоѓа Теутана Руденко, национален програмски менаџер, проект-координатор на ОБСЕ во Украина;

Господин Пер Хакон Санд, истражувач, Универзитетски колеџ на Норвешката полиција, Катедра за додипломски студии, Осло;

Господин Фридрих Швинд, консултант за меѓународни човекови права и реформи на полицијата, Дизелдорф, Сојузна Република Германија;

Госпоѓа Лисил Сенглер, советник за прашања од областа на антитероризмот, Оддел за човекови права, ОБСЕ КДИЧП, Варшава;

Госпоѓа Кристина Симион, офицер за владеење на правото, Фолк Бернадот академија, Стокхолм;

Госпоѓа Хана Шнајдерова, офицер за полициски прашања/советник за борба против трговија со луѓе, ОБСЕ ОНЗ/ЕСПП, Виена;

Господин Торстен Стодиек, офицер за полициски прашања/советник за истражување и анализа, ОБСЕ ОНЗ/ЕСПП, Виена;

Господин Хироуки Јамамото, експерт, соработник за борба против организираниот криминал, Отсек за организиран криминал, Оддел за договорни прашања, КОНДК, Виена;

Господин Асен Јанчев, полициски советник, транснационални закани, Канцеларија на ОБСЕ во Баку; и

Госпоѓа Кандис Велш, офицер за контрола на дрога и превенција на криминал, Отсек правда, Оддел за операции, КОНДК, Виена.

Резиме

Реформите на полицијата треба да бидат надополнети и синхронизирани со реформите во другите области на кривично-правниот систем (КПС), со цел да се подобри ефективностa и ефикасноста на целокупниот кривично-правен процес и да ѓ се обезбедат одржливи реформски резултати и постигнувања во различните области на КПС. Главниот фокус на ваквиот холистички реформски пристап треба да биде на подобрувањето на соработката помеѓу полицијата и другите институции на КПС, како и подобрувањето на соработката со останатите владини тела, давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.

Клучните чекори за планирање и имплементирање на ваквиот холистички пристап кон реформите на полицијата во рамката на реформите на кривично-правниот систем (РКПС) го опфаќаат следново:

Холистички процени на КПС

Холистичките реформи на полицијата во рамката на РКПС треба да бидат засновани на сеопфатната анализа на контекстот на националната реформа, вклучувајќи ја и правната рамка, структурите и чинителите, нивната изведба и посебно потребите на јавноста за безбедност и правда, затоа што подобрувањето на услугите во делот на кривичното право за јавноста се наоѓа во сржта на РКПС.

Целни групи на ваквата проценка треба да бидат сите релевантни институции на КПС, со коишто телата задолжени за спроведување на законите меѓусебно се поврзани во кривично-правниот процес, како што се: бранителите, адвокатските комори, канцелариите на јавното обвинителство, судовите и затворските институции, односно установи. Од име на институциите коишто се задолжени за обезбедување на услуги во делот на безбедноста, можеби со ваквата проценка ќе треба да бидат опфатени и армијата и граничната служба.

Како дополнение на Министерството за внатрешни работи и Министерството за правда, коишто имаат директна улога во владеењето на КПС, треба да им се пристапи и на други релевантни министерства, како што се: Министерството за одбрана, Министерството за финансии и Министерството за надворешни работи; институциите коишто се задолжени за креирање на законите и политиките, како и институциите коишто се задолжени за надзор и администрација.

Граѓанското општество игра клучна улога во обезбедувањето на

сеопфатна слика за потребите за безбедност и правда на јавноста и на јавната перцепција на изведбата на КПС. Со цел да се добие репрезентативна слика за потребите и начините на гледање на јавноста, треба да бидат консултирани широк спектар на организации и чинители коишто ги претставуваат различните отсеци на општеството.

Со цел да се утврди дополнителната вредност на нечији сопствени иницијативи во делот на КПС и да се избегне дуплирање на напорите на останатите меѓународни чинители, потребна е темелна и сеопфатна анализа на иницијативите во делот на РКПС на останатите меѓународни чинители. Ова, исто така, дури ќе спречи и испорака на спротивставени и контрадикторни реформски концепти коишто може да доведат до забуна помеѓу примателите на помошта. Исто така, процената треба да испита и анализира дали меѓународната помош треба да биде координирана, последователна и дури и комбинирана како би изградила синергија и безбедни ресурси.

Развивање на Стратегија за реформи и планови за имплементација

Врз основа на информациите коишто ќе бидат собрани во процесот на процената, треба да биде изготвена стратегија за реформи којашто ќе ги дефинира долготрајните програми и краткотрајните годишни проекти и којашто на сите чинители ќе им обезбеди јасно разбирање на планираните активности.

Стратегијата за реформи мора да дефинира реални и остварливи цели, одредници и критериуми на успех коишто треба да бидат постигнати во реална временска рамка. Тие одредници во подоцнежната фаза треба да бидат искористени за процена на успехот и/или влијанието на имплементацијата на програмите за РКПС.

Стратегијата за реформи треба да биде надополнета со конкретни акциски планови за имплементација на стратегијата, коишто ќе содржат детален опис за тоа како различните чекори на процесот на имплементација ќе бидат практично спроведени. Овие планови, исто така, треба да ги идентификуваат потребните организациски промени и ресурсите коишто се потребни за различните чекори со посебен акцент на најефикасното искористување на расположливите ресурси, отколку на набавката на нова опрема.

Која било стратегија за реформа може да биде успешно имплементирана само доколку постои политичка волја од страна на Владата којашто ќе биде поткрепена со посветеност во делот обезбедување на потребните

финансиски средства и ресурси. Предуслов за да се добие целосна прифатеност и локална сопственост на реформите од страна на националните чинители е вклучувањето на релевантни претставници од државните институции, како и на претставници од граѓанското општество во развојот на стратегијата од самиот почеток, нивно убедување за потребите за реформа и за придобивките од реформата и интересите на сите чинители треба да бидат одразени, односно содржани во програмата за реформа.

Во овој контекст, битно е да се има предвид политичката природа на реформата, вклучувајќи ги потенцијалните придобивки за различните чинители на локално и национално ниво. Наводното или реалното засилување на улогата на еден чинител од КПС за сметка на другиот може да доведе до уништување на деликатната рамнотежа помеѓу институциите и може да предизвика отпор од страната којашто „губи“.

Понатаму, доколку јавноста не забележи какви било моментални придобивки за самата себе и ако има чувство дека реформите не ја подобруваат и нема да ја подобрат нивната безбедност и сигурност и нивниот пристап до правдата, тие нема да го поддржат процесот на реформи што одржливоста на реформите ќе ја направи невозможна.

Реформа на правната рамка

Законите коишто се на сила во одредена земја можеби ќе треба да бидат изменети со цел подобро да се приспособат на универзално применливите стандарди за човековите права и кривично право, коишто се усвоени под покровителство на Обединетите нации и се во согласност со посветеноста на ОБСЕ во поглед на почитувањето на човековите права, фундаменталните слободи и владеењето на правото.

Покрај тоа, можеби ќе биде потребно Кривичниот законик на одредена земја да биде надополнет, со цел да се приспособи законот на променливото опкружување на општествените норми и обичаи како и да се справи со новите закани коишто произлегуваат од новите форми на тероризам и криминал, посебно во делот на организираниот криминал. Затоа, можеби ќе биде потребно новите кривични закони да се справат со новите кривични дела како и со новите истражни алатки. Новите одредби на законите за кривична постапка треба да бидат проверени во поглед на нивното влијание врз односите помеѓу различните институции на КПС. Со воведувањето на новите задачи, одговорности и алатки во КПС, можеби ќе биде потребно ново дефинираната распределба на моќ,

односно овластувања помеѓу институциите на КПС да биде разјаснета со нов закон.

Развивање на начела, процедури, правила и прописи

Со цел да се преточи законодавството во дејство и да се примени во практика, треба да бидат усвоени начела коишто ќе дефинираат како законот ќе биде применет. Понатаму, потребно е начелата и мерките, коишто се потребни за имплементирање на истите, да бидат искажани во форма на јасни формални „изјави“ коишто со неколку концизни зборови ќе ги објаснат целите коишто државата и КПС се обидуваат да ги постигнат со воведувањето на начелата.

Стратегиите и акциските планови коишто се потребни за имплементација на овие начела и на соодветните процедури, правила и прописи, како и за надзор на нивната имплементација треба да бидат изготвени од страна на државните власти и КПС во тесна соработка со граѓанското општество и со давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура.

Начелата треба јасно да ја признаат важноста на комуникацијата и тесната соработка помеѓу различните институции на КПС и помеѓу формалните структури на КПС и неформалните структури како и граѓанското општество во однос на зајакнатата ефективност и ефикасност на кривично-правниот процес. Затоа, начелата треба, исто така, да ја промовираат и олеснуваат неопходната имплементација на чекорите на организациска и структурна реформа за обезбедување на опкружувањето, односно средината за подобрена комуникација и соработка.

Понатаму, начелата коишто се однесуваат на организациската и структурната реформа на КПС треба да се справат и со попречните прашања како што се заштитата на човековите права, родовите прашања во кривично-правниот процес, како и со создавањето или зајакнувањето на процедурите и механизмите за одговорност и надзор.

На оперативно ниво, треба да бидат воведени правила и прописи, стандардни оперативни процедури и упатства, коишто ќе управуваат со практичната примена на законот и начелата помеѓу различните институции на КПС за време на кривично-правниот процес.

Структурна и организациска реформа

Структурните и организациските промени во различните институции на КПС, посебно во точките на разграничување помеѓу различните институции на КПС, треба да бидат насочени кон:

- Осигурување на ефективна координација и соработка помеѓу полицијата и нивните партнери во КПС и помеѓу КПС и давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, како и граѓанското општество;
- Рационализирање на расположливите ресурси;
- Воспоставување на заеднички услуги и објекти, онаму каде што тоа е битно;
- Промовирање на почитувањето и заштитата на владеењето на правото, човековите права и фундаменталните слободи; и
- Воспоставување и гарантирање на демократската одговорност и надзор над институциите на КПС.

Клучните области на структурната и организациската реформа се:

Соработка во рамките на КПС

Заедничкото работење изискува меѓуресорска (агенциска) соработка, споделена заедничка визија на КПС и почитување на овластувањата на секој поединечен партнер. Иако, целокупната политичка одговорност во однос на институциите, коишто се одговорни за истрага, гонење и судење, треба да остане одвоена, сè уште има потреба од постоење на механизам којшто ќе обезбеди некаква, еден вид на централизирана насока и заедничко управување со процесот на остварување на споделените, односно заедничките цели.

На стратешко и раководно ниво треба да бидат воспоставени меѓуресорски групи за управување на КПС коишто ќе ја координираат и надгледуваат имплементацијата на стратешките холистички РКПС и работните планови. Овие групи треба да го имаат предвид ефектот што промените во едно тело, односно агенција ќе го имаат врз другите тела, односно агенции.

Со цел да се регулира координацијата помеѓу различните институции на КПС, потребно е на министерско или на раководно ниво на различните тела, односно агенции да се формираат меѓуресорски форуми за

координација, коишто ќе бидат составени од високи претставници на различните институции на КПС. Задача на ваквите форуми ќе биде да обезбедат севкупна, односно генерална насока на КПС.

На локално ниво, националните форуми за координација во областа на кривичното право, треба да бидат пресликани со формирање на локални форуми, коишто ќе бидат составени, на пример, од шефовите на локалните институции на КПС, претставници од здравствените установи, одборите, односно телата задолжени за борба против малолетничката деликвенција, претставници од други општински тела, односно агенции, претставници на давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, како и претставници на граѓанското општество.

На оперативно ниво координацијата на активностите и соработката при обработката на случаите може да биде значително подобрена доколку физичката инфраструктура е поставена на начин којшто овозможува одржување на состаноци, дискусии и размена на информации на начини на гледање на нештата помеѓу чинителите од различните институции на КПС.

Некои од најдалекусежните интервенции во поставувањето на физичката инфраструктура би биле: спојување на канцелариите на полицијата и обвинителството; назначување на обвинители кои би работеле во канцелариите на полицијата и/или формирање на заеднички специјални истражни тимови или оперативни групи, коишто би работеле во иста канцеларија. Дури и во оние случаи каде што во одредени земји воспоставувањето на ваков вид на физичка структура не е возможно, во најмала рака постојат можности за значително подобрување на комуникацијата помеѓу различните чинители во КПС, на пример: преку воспоставување на практика на редовни состаноци и посебно преку употреба на електронски алатки за комуникација и зачувување на информации коишто го спречуваат губењето или погрешното толкување на информациите.

Чување на документацијата (досиејата) и алатки за споделување на информации

Чувањето на точни досиеја не е битно само заради ефикасно составување на цврсти случаи против обвинетите лица, исто така, е важно за заштитување на правата на обвинетите да се бранат себеси, на пример: преку овозможување на пристап до документацијата на дејствата коишто биле преземени во текот на истрагата и до наодите од тие дејства.

Со цел овие досиеја да бидат ефикасно и ефективно управувани потребно е истите да бидат собрани и организирани во електронски бази на податоци. Современата информациска и комуникациска технологија како и дигиталните докази му овозможуваат на КПС начини за рационализирање и модернизирање на административните системи и процеси.

Како и да е, мора да се води сметка базите на податоци на различните институции на КПС да бидат во можност да комуницираат едни со други и да дозволат интегрирана обработка на податоци од моментот на отпочнување на кривичното гонење до конечниот исход. Најефективниот и најефикасниот начин на организирање на системот за управување со списите на случајот е преку креирање и развој на заедничка база на податоци помеѓу институциите на КПС којашто ќе овозможи споделување на податоци во формат на електронско досие. Откако ќе биде креирано таквото досие, истото треба да ги содржи и зачува сите документи и информации за секој поединечен случај и треба да има можност брзо да се движи во рамките на целиот КПС. Пристапот на сите чинители на КПС до ваквите бази на податоци, коишто ги содржат списите на предметите, исто така, треба да овозможат и начини за собирање на сите информации коишто се поврзани со предметот, т.е. информации за обвинетите, жртвите, исходот од одредени дејства или кои било други информации коишто може да бидат битни за истрагата и за кривичната постапка (кривичното гонење) во други случаи.

Ефективното следење на случаите и системите за управување не само што го забрзуваат процесот на кривично гонење, туку, исто така, овозможуваат и подобар начин за процена на работата на истражувачите и обвинителите, нешто што е многу важно во поглед на одговорноста на КПС.

Системите за интегрирано управување со списите на предметот можат да бидат креирани истовремено или последователно во зависност од достапноста на ресурсите во делот на финансирањето, обуката и управувањето со промените.

Способности за вештачење

Услугите од областа на вештачењето се клучни за постоењето на еден ефективен и праведен кривично-правен систем затоа што тие обезбедуваат објективни и навремени информации коишто можат да бидат искористени од страна на полицијата за идентификување на осомничените во текот на фазата на истрага и од страна на адвокатите и судиите во текот на фазата на судска постапка од кривично-правниот

процес. Затоа, форензичките услуги мораат да бидат обезбедени од страна на висококвалификувани и непристрасни тела на еден ефективен и ефикасен начин. Ова изискува постоење на добро образовани и технички квалификувани експерти и практичари од областа на кривичното право коишто ги разбираат заклучоците коишто можат да бидат извлечени од научните тестирања, како и добра соработка помеѓу сите релевантни институции коишто се вклучени во препознавањето, собирањето, анализирањето, толкувањето и презентирањето на форензичките докази во текот на кривично-правниот процес.

Соработка помеѓу КПС и обичајните/давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура

Во земјите каде што обичајните и давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, имаат дополнителна улога во обезбедувањето на безбедноста и правдата треба да бидат востановени мерки за надзор од страна на КПС како и механизми за размена на информации помеѓу граѓанските институции и институциите коишто не се дел од државната структура и формалните институции на КПС.

Во однос на испораката на безбедност, организациите за самозаштита, вклучувајќи ги и иницијативите за граѓански безбедносни патроли во соседствата можеби претставуваат соодветни инструменти за вклучување на заедниците во решавањето на проблемите, унапредување на вообичаената комуникација помеѓу јавноста и полицијата и доведуваат до зајакнување на духот на заедницата во поглед на одговорноста за нивната сопствена безбедност и сигурност.

Треба да постојат јасни и строги прописи во овие организации, прописи коишто го ограничуваат нивниот опсег на дејствување исклучително на надзор и информирање, додека монополот во поглед на употребата на сила останува во рацете на полицијата. Исто така, полицијата е таа којашто треба да врши надзор и да ги координира активностите на овие организации и да преземе одговорност за дејствата на овие организации.

Цивилните приватни безбедносни служби (службите за обезбедување) овозможуваат услуги коишто се поврзани со безбедноста, како што се: обезбедување или заштита на лица, стоки, места, локации, настани, процеси или информации од ризици коишто во најголема мера се поврзани со криминалот за одреден паричен надоместок. Тие можат да служат како поддршка на службите коишто се задолжени за

спроведување на законите или дури и да ги надополнуваат нивните активности во оние случаи каде што законот го дозволува тоа. Сè уште, нивните улоги, одговорности и односи со полицијата мораат да бидат јасно дефинирани.

Традиционалните механизми за решавање на спорови, вклучувајќи ги тука и т.н. обичајни судови (од неформален карактер - описно *juris* судови), исто така, играат значајна улога во голем број држави. Особено е важно да се дефинира соодветен степен на интегрирање на формалните и неформалните/системи коишто не се дел од државната структура коишто може да вклучуваат ограничена надлежност за неформалните правни системи, најчесто ограничени на ситни кривични дела; признавање на неформалните начини на решавање како легитимна форма на вонсудско спогодување; или вклучување на обичајните судови на најнискиот степен на формалното судство.

Во секој случај, начините на работење на овие обичајни судови и на давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, мораат да бидат во согласност со меѓународните стандарди за човекови права и тие мораат да бидат транспарентни и одговорни во своето работење.

Соработка помеѓу КПС и граѓанското општество

Како дополнение на вклученоста на граѓанското општество во развојот и имплементацијата на чекорите на РКПС и развојот на надворешниот надзор на КПС постојат одреден број на специфични безбедносни области и области коишто се поврзани со правдата каде што соработката на КПС со граѓанското општество значително може да ја подобри испораката на правдата. Карактеристичните примери опфаќаат, на пример: превенција на криминалот во рамките на полициското работење во заедницата или вклученоста на граѓанското општество во програмите за одвраќање или медијација.

Превенцијата на криминалот изискува споделена посветеност и сопственост на полицијата и јавноста. Ова може да се постигне единствено преку воспоставување на веродостојни партнерства помеѓу полицијата и јавноста, каде што целата полициска организација, сите владини агенции, односно тела и сите сегменти на општеството активно соработуваат во идентификувањето и решавањето на проблемите. Полициското работење во рамките на заедницата претставува филозофија и организациска стратегија којашто го промовира ваквиот партнерски пристап заснован на меѓусебна соработка. Интерактивните програми за поддршка на заедницата, како што се создавањето на

формални или неформални форуми за отворени дискусии помеѓу полицијата и претставниците на сите заедници, посебно се корисни за осознавање на ставовите на јавноста и за промовирање на размената на ставовите и соработката. Ова може да доведе до вклученост на заедницата во програмите за превенција на криминалот, вклучувајќи и формирање на коалиции за решавање на проблемите и преку развивање на чувство за заемна одговорност за засилување и зајакнување на јавната безбедност.

Посебно внимание треба да биде посветено, со цел да се осигураме дека еден поголем дел од општеството, вклучувајќи ги и малцинствата и ранливите групи, исто така, ќе бидат застапени во овие форуми.

Програмите за одвраќање во делот на кривичното право претставуваат алтернатива и/или дополнителна процедура на вообичаените кривични постапки и често пати ја вклучуваат заедницата во решавањето на конфликтот. Програмите за одвраќање му даваат можност на обвинетиот да не биде внесен во казнената евиденција и да се здобие со соодветна помош преку рехабилитација, советување и/или третман, додека жртвата или заедницата како целина имаат корист од донации или од општокорисната работа која се извршува за потребите на некои добротворни организации или за локални проекти во рамките на заедницата. Посебно се чести програмите за одвраќање на малолетничката популација. Чинителите од граѓанското општество може да имаат важна улога во имплементацијата на програмите за одвраќање затоа тие може да работат со сторителите, да ги рехабилитираат и реинтегрираат како и да вршат надзор и да обезбедат поддршка на учесниците во програмите за одвраќање.

Медијацијата во делот на кривичните дела претставува уште една флексибилна можност за решавање на проблемите, којашто претставува дополние или алтернатива на традиционалните кривични постапки и којашто често пати вклучува претставници на граѓанското општество како медијатори.

Во сите овие алтернативни постапки на традиционалните кривични постапки правата и на жртвите и на сторителите како и правата и одговорностите како и врската помеѓу претставниците на граѓанското општество и кривично-правниот систем мораат јасно да бидат дефинирани со закон, начела, одредби и процедури.

Положбата на човековите права

Правичен, ефективен и ефикасен кривично-правен систем го заштитува правото на поединецот на лична сигурност, живот и слобода и овозможува пристап до правда и еднаквост пред законот.

Освен тоа, тој ги почитува фундаменталните права на жртвите, сведоците како и правата на осомничените лица и на сторителите, а посебно правата на малолетниците и другите ранливи групи. Посебни области од заштитата на човековите права каде што ефективната соработка помеѓу различните институции на КПС и граѓанското општество има клучно значење се *inter alia*, пристапот до правда и обезбедувањето на правна помош; помош на жртвата; помош и заштита на сведокот; интегрирано управување на сторителите на кривични дела и малолетничката правда.

Одговорност и надзор на КПС

Одговорност значи дека институциите на КПС – почнувајќи од однесувањето на поединечните практичари на КПС до стратегиите за управување на кривично-правниот процес, процедурите за назначување или управувањето на буџетот се отворени за набљудување од страна на мноштво надзорни институции.

Законодавната власт е одговорна за дефинирање на границите на рамката во којашто функционираат институциите на КПС; извршната власт е одговорна за имплементирање на рамката на КПС; и судската и законодавната власт се одговорни за процена дали рамката е правилно имплементирана. Како дополнение на овие три државни столба на надзор има голем број на различни структури коишто не се дел од државниот апарат коишто може да имаат клучна улога во надзорот на КПС, како што се: комисиите за заштита на човековите права, цивилните одбори за разгледување на жалби, независните народни правобранители и медиумите.

Граѓанските организации може да спроведат голем број различни активности во делот на надзорот, како што се: собирање на информации и известување за прекршувањата на човековите права и други форми на несоодветно однесување од страна на институциите на КПС; разгледување на нерешени случаи, набљудување и известување за условите во притворските и затворските установи; присуствување и коментирање на судењата и анализирање и известување за трендовите во делот на изведбата на кривично-правниот систем.

За да можат да го исполнат нивниот мандат за вршење надзор

ефективно, на внатрешните и надворешните надзорни институции им се потребни доволно ресурси, законски овластувања и независност од извршно влијание.

Менување на работната култура

Сите структурни и организациски промени на раководно и оперативно ниво во согласност со новите закони, начела и прописи ќе имаат мало влијание без постоење на култура на соработка и координација помеѓу различните институции на КПС.

Менувањето на работната култура можеби ќе изискува и подигнување на нивото на заемна доверба, разбирање и почитување на улогата, одговорностите и потребите на сите институции на КПС помеѓу нив самите, како и развивање на заеднички начин на гледање на суштината на законот и редот.

Доколку барањето за засилена и зајакната соработка и координација доведе до предизвикување на односите на моќ помеѓу различните институции на КПС, треба да се очекува отпор од страната којашто „губи“. Исто така, полицијата или обвинителите можеби нема да сакаат да ги прифатат промените, посебно ако одговорностите во делот на истрагите се префрлаат од едната на другата организација.

Понатаму, одредено толкување на доктрината за раздвојување на различните видови на власт коешто го поткрепува тврдењето на судството за независност од извршната власт често пати го попречува развојот на духот на соработка и координација помеѓу судовите и останатите институции на КПС.

Работната култура на институциите на КПС не треба да се менува само во однос на ставовите коишто се однесуваат на соработката внатре во КПС, туку и во однос на комуникацијата со јавноста. Со цел да се охрабри јавноста во делот на споделување на одговорноста за зајакнување и засилување на квалитетот на живеење на заедниците и според тоа активно да ја поддржува полицијата во нивните напори за контрола и спречување на криминалот; полицијата мора да се насочи кон градење на вистински партнерства со јавноста. Подготвеноста да се прифати јавноста како рамноправен партнер, исто така, зависи и од промената на начините на размислување и гледање на нештата од страна на полицијата и другите чинители од кривично-правниот систем кон тоа претерано да не реагираат на критиките на јавноста за изведбата на КПС и да станат поотворени кон принципите на одговорност и транспарентност.

Како и да е, менувањето на работната култура во институциите на КПС ќе претставува една многу сложена задача затоа што организациското уредување и ставовите на вработените на КПС во однос на работата можеби се толку длабоко всадени, така што ќе биде тешко истите да бидат променети. Оттука произлегува дека на реформата и е потребен цврст пристап во однос на управувањето со промените; пристап којшто ќе ги има предвид: природниот отпор кон промените и од страна на поединците и од организациите; ќе може да ги идентификува и поддржи силите за промена, ќе има контрола над потенцијалните кочници и препреки; како и пристап којшто детално ќе ја образложи и потребата од промени во КПС и потенцијалните придобивки за сите засегнати страни и детално ќе ја објасни улогата на различните чинители од КПС во имплементирањето на промените. Ова подоцна ќе доведе до потреба од изготвување на стандардни оперативни процедури (СОП) и од обезбедување на обука за нивно практично спроведување.

Обука и професионален развој

За да се промени културата, вклучувајќи ги и ставовите и однесувањето на чинителите на КПС, изготвувањето на начела, кодекси за однесување и СОП како и редовното и постојано искажување на вредностите од страна на раководниот тим мора да биде надополнето со основна и континуирана обука во текот на работењето како и со активности за професионален развој. Во процесот на професионален развој претпоставените преку менторство, охрабрување, награди и дисциплински дејства можат да ги зајакнат и одржат ваквите промени помеѓу нивните вработени и може да осигураат соодветно однесување. Менувањето на вредностите и ставовите, вклучувајќи ги и стереотипите коишто често се длабоко вкоренети помеѓу возрасните лица е посебно тешко и изискува вешти инструктори и претставува долготраен процес.

На практичарите коишто се дел од КПС мора да им биде понудено знаење коешто ќе се однесува на законите за кривична постапка коишто ги одредуваат и регулираат улогите, должностите и одговорностите на различните институции на КПС како и знаење за контекстот во којшто функционираат другите институции коишто се дел од КПС. Ова е клучно за подигање на свеста за потребите на сите чинители на КПС коишто работат во делот на меѓусебното поврзување, со цел да се олесни ефективниот и ефикасниот кривично-правен процес.

Општи заеднички теми за обука коишто служат за зајакнување и засилување на соработката помеѓу институциите на КПС може да опфаќаат: општ менаџмент, обука за извршен развој како и методи за меѓуресорска соработка, вклучувајќи и градење на случаи коишто

треба да бидат изведени пред суд.

Се препорачува спроведување на заедничка специјализирана обука за практичарите од областа на кривичното право за справување со специфични кривични дела, како што се: сексуални напади, домашно насилство, трговија со луѓе, нелегални дроги и прекурсори, економски криминал, финансиски криминал, вклучувајќи и перење пари и финансирање тероризам, корупција и компјутерски криминал.

Освен тоа, обуката треба да ги опфати и потребите за зајакнување и засилување на соработката на КПС со давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура како и соработката со граѓанското општество.

На крајот, но не и помалку значајно, човековите права и фундаментални слободи мораат да бидат клучен дел од сите основни, напредни и специјализирани курсеви за обука или едукативни програми коишто се наменети за вработените во КПС.

Процена и повторно разгледување на КПС

Воведувањето на холистичкиот пристап на реформи претставува долготраен процес и истиот има потреба од повремени (циклични) процени коишто треба да бидат поврзани со периодот на донесување на политиките (начелата), со цел да му овозможи на стратешкото ниво систематско и континуирано подобрување на квалитетот на услугите на КПС.

Треба да се посвети внимание, со цел да се осигура дека рамката за каква било контрола и процена во себе содржи доволно широк опсег и на квалитативни и на квантитативни индикатори. Општите критериуми за процена на процесот на имплементација на РКПС во согласност со ОЕСР Комитет за поддршка на развојот (КПР); критериумите за процена и поддршка на развојот се: важност, ефикасност, ефективност, влијание и одржливост на реформските иницијативи. Најпосле, општо земено, критериум за процена на успехот, како и за процена на влијанието врз кривично-правниот процес на иницијативите во рамките на различните институции на КПС ќе биде степенот на структурните и организациските промени коишто се однесуваат на: воспоставувањето на законска рамка којашто ја олеснува тесната соработка и координација во рамките на КПС; развојот на структури за комуникација и координација; доделувањето и обезбедувањето на ресурси и обука; како и создавањето на транспарентни, правични и ефективни механизми за одговорност.

Врз основа на процената на процесот на имплементација и нејзините резултати треба да отпочне процес на повторно разгледување, којшто ќе ги опфати сите засегнати страни и ќе се фокусира на сите фази од процесот на имплементација. Кои било стратешки, организациски и оперативни активности за коишто по истекот на еден подолг временски период не е докажано дека се успешни во подобрувањето на кривично-правниот процес треба да бидат темелно редизајнирани.

Интегрирани пристапи кон РКПС помеѓу меѓународните организации коишто обезбедуваат помош во делот на реформите

Блиските консултации помеѓу меѓународните организации коишто се вклучени во РКПС се клучни, со цел да се развијат холистички и комплементарни реформски цели и стратегии како и за да се испорачаат доследни и заеднички изјави во поглед на целите и очекувањата пред националните партнери; како и да се избегнат контрадикторни начини на размислување во поглед на проектите и методологиите на имплементација коишто можат да доведат до видна збунетост и фрустрација помеѓу крајните корисници на програмата, вклучувајќи ги и институциите на КПС и граѓанското општество. Имајќи ги предвид оскудните финансиски и човечки ресурси соработката може да помогне при градењето на пристап на заедничко дејствување, делегирање и поделба на задачите и избегнување на дуплирањето на напорите и донациите на несоодветна опрема.

Јасно е дека крајните корисници на меѓународната помош во делот на РКПС треба да бидат вклучени во планирањето и соработката во делот на меѓународните реформски активности, особено за да ја промовираат локалната сопственост на реформскиот процес. Координацијата во име на крајните корисници може да биде олеснета со постоење на ќелии за координација или групи за управување во рамките на главната национална група за имплементација, или координацијата може да биде предводена од агенција од присутните меѓународни чинители којашто ќе биде избрана од страна на земјата- домаќин и којашто ќе биде овластена и ќе има задача да ги координира активностите на сите вклучени надворешни агенции и засегнати страни.

Интегрирани пристапи кон РКПС внатре во меѓународните организации коишто обезбедуваат помош во делот на реформите

Холистичкиот пристап кон реформите на полицијата во рамката на РКПС, природно изискува еден интегриран пристап и во самите организации коишто обезбедуваат помош, односно сите релевантни оддели на една мисија и внатре во самите центри/секретаријат треба блиску да ги координираат, синхронизираат и да ги надополнуваат нивните активности за време на фазите на планирање, процена, имплементација и повторно разгледување.

Со цел да се осигура еден ваков холистички пристап треба да се разгледа можноста за формирање на единици за РКПС или барем да се востановат позиции за офицери за врска во теренските мисии коишто ќе бидат задолжени за координирање и олеснување на РКПС во земјите-домаќини и за блиска комуникација со релевантните партнери во нивните главни центри/секретаријати. Овие единици/офицери за врска треба да бидат лоцирани на стратешко ниво во Канцеларијата на шефот на Мисијата како би се осигурало дека тие имаат доволно политичка и бирократска моќ за да одобрат координиран и комплементарен пристап од страна на релевантните оддели на Мисијата.

Основен услов за постојан и доследен холистички пристап од страна на меѓународните организации е, прво, различните оддели во рамките на Мисијата да се убедени во потребата да се применат холистички мултисекторски пристапи во РКПС и да се подготвени да ги интегрираат нивните сопствени реформски проекти во еден мултидимензионален пристап од страна на Мисијата; и второ, тие да бидат свесни за специфичните потреби и за соодветната рамка на различните институции на КПС во нивната земја-домаќин и во другите оддели на Мисијата. Стратегиските и оперативни документи со препораки и упатства за холистичкиот пристап кон РКПС и темелната заедничка подготовка на вработените во Мисијата се клучни за пренесување на знаењето и размислувањето.

I. Вовед

Реформата на кривично-правниот систем (РКПС) стана приоритет за Меѓународната заедница во нејзините напори да им помогне на општествата коишто се во процес на транзиција како и на постконфликтните општества во воспоставувањето или во повторното воспоставување на владеењето на правото. РКПС се одвива и во многу зрели демократии каде што била идентификувана потреба за подобрување на ефективностa и ефикасноста на кривично-правниот процес.

Уште од 1998 година активностите на ОБСЕ, коишто се однесуваат на полициското работење, станаа клучен елемент на придонесот на ОБСЕ кон овие меѓународни напори. Некои од лекциите коишто беа научени во текот на имплементацијата на овие активности се дека постигнувањата и нивната одржливост во подобрувањето на оперативната ефективност на полицијата можат да бидат ослабени од страна на недоволниот развој во делот на реформите на поширокиот кривично-правен систем, на пример: реформите во законодавниот, судскиот и затворскиот систем. Како и да е, недостатокот од реформи во другите области на кривично-правниот систем имаше негативно влијание на достигнувањата на реформите на полицијата.

На пример: има многу мала корист од градење на највисоки капацитети на полицијата во делот на форензичките вештачења доколку ваквиот вид на докази не може да се користи на суд заради недостиг на законска основа и немањето на потребните професионални вештини од страна на обвинителите и судиите.

Исто така, недостигот на комуникација помеѓу полицијата, обвинителите и судиите, вклучувајќи ги и недоволните механизми за складирање и споделување на информации и следење на случаите на кривични дела значително ја отежнува координацијата во текот на кривичната постапка. Ова може да резултира со одлагања во кривичните постапки и со создавање на некомплетни истражни досиеја, коишто, пак, може да доведат до откажување од случаите пред да биде подигнат обвинителен акт или до донесување на пресуди без, притоа, да биде познато дека одредени обвинети лица се рецидивисти.

Освен тоа, осомничените лица, коишто се приведени од страна на полицијата, можат да бидат редовно ослободувани заради грешки во постапката од страна на судството или заради корупција или, едноставно, поради недостиг на слободни ќелии во казнено-поправните институции.

Недостатокот на судии, обвинители и во одредени случаи и бранители може да доведе до ситуации во коишто притворените лица се задржуваат многу повеќе од ограничувањето од 48 или 72 часа, коешто е пропишано со закон, пред да бидат формално обвинети и далеку повеќе пред да бидат изведени пред суд.

Нефункционалните системи за известување и управување со предметите и непотребното продолжување на времето поминато во притвор ги прекршуваат човековите права и на притворените лица и на жртвите во однос на пристапот до информации, коишто се поврзани со случајот, и до навремена кривична постапка и му наштетуваат на кредибилитетот на целиот кривично-правен систем.

Недостатокот од напредок во реформите на КПС вклучувајќи го и заостанувањето на реформите во судството или во казнено- поправниот сектор во споредба со реформите на полицијата, можат да доведат до појава на чувство на неказнување помеѓу населението и до фрустрации и цинизам помеѓу полициските службеници коешто подоцна може да доведе до несоодветно однесување и прекршување на законот.

Општата недоверба на јавноста во формалниот кривично-правен систем (КПС) може да доведе до зголемување на довербата и потпирањето на јавноста на обичајните и правните механизми, коишто не се дел од државната структура, кои со своите постапки и одлуки можат да ги прекршат универзалните човекови права.

Помеѓу практичарите од областа на кривичното право, законодавците и академиците, широко е прифатено мислењето дека реформите во еден сектор од КПС мора да бидат надополнети и синхронизирани со реформи и во останатите сектори, со цел да се подобри целокупниот кривично-правен процес и да се обезбедат одржливи реформски резултати и постигнувања.

Во 2004 година, генералниот секретар на Обединетите нации јасно посочи дека „на зајакнувањето и засилувањето на капацитетите на полицијата [...] за апсење не може да се гледа како на придонес кон владеењето на правото доколку нема современи закони коишто би биле применети, доколку нема хумани и соодветно опремени и надгледувани установи за задржување во кои ќе бидат чувани оние коишто се уапсени, доколку нема функционално судство коешто законски и брзо ќе им суди и доколку нема бранители коишто ќе ги

застапуваат“.¹

Генералниот секретар потенцираше дека повторното воспоставување на услугите од страна на полицијата ќе треба да биде надолнето со напори за остварување на реформите во поглед на „законодавната работа, превенцијата на криминалот, развојот на судството, правната едукација, реформите на затворскиот систем, зајакнувањето на капацитетите на обвинителството, заштитата и поддршката на жртвите, поддршката на граѓанското општество, државјанствата и регулативите за идентификација и решавање на имотните спорови“.² Понатаму, стратегиите за сеопфатни и холистички³ реформи на КПС ќе треба „да посветат внимание на стандардите на правдата, на законите коишто ги озаконуваат нив, на институциите коишто ги имплементираат, на механизмите коишто ги надгледуваат и на луѓето коишто мораат да имаат пристап до нив“.⁴

Оттука, воспоставувањето на владеењето на правото изискува не само капацитети за спроведување на законите и градење на институциите, туку, исто така, бара и споредливи и синхронизирани подобрувања низ целиот КПС, посебно во оние делови коишто ја поврзуваат работата на различните сектори на КПС како и во оние делови коишто го поврзуваат КПС со давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура за време на кривично-правниот процес.

Оттука, холистичкиот пристап кон реформите на полицијата во рамката на РКПС бара хармонизирани и комплементарни реформски активности во самата ОБСЕ помеѓу нејзините различни тематски компоненти, како и помеѓу ОБСЕ и нејзините меѓународни партнерски организации и националните чинители коишто активно учествуваат во реформските процеси.

Врз основа на политичката рамка, сеопфатниот мултидимензионален пристап кон безбедноста којшто е имплементиран од страна на различните извршни структури како и долготрајното присуство на

¹ Совет за безбедност на Обединетите нации, *Владеењето на правото и транзициската правда во конфликтните и постконфликтните општества*. Извештај на генералниот секретар, S/2004/616, 23 август 2004 година, Став 30 стр. 10.

² Ibid: Став 24 стр. 9

³ Холистичкиот пристап кон РКПС се заснова на признанието на силната меѓусебна зависност на различните елементи на КПС во однос на изведбата на целиот КПС. Затоа холистичкиот реформски пристап ја промовира идејата реформите да не бидат фокусирани одвоено на различните делови на КПС, туку системот да се реформира како една целина.

⁴ Ibid: Став 23 стр. 9

терен во повеќе земји-членки придонесуваат ОБСЕ да биде добро позиционирана за спроведување и справување со долготрајните РКПС на еден холистички начин.

Иако многу меѓународни и национални организации отпочнаа со промовирањето на сеопфатен пристап кон РКПС и иако предизвиците коишто го следат ваквиот пристап се добро познати во Меѓународната заедница, како и да е, практични упатства за имплементацијата на ваквиот холистички пристап сè уште недостасуваат. Посебно не постојат упатства коишто се однесуваат на фазите на поврзување на различните сектори на КПС.

Имајќи ги предвид горенаведените предизвици во поглед на реформата на полициската служба во рамките на РКПС и врз основа на својот мандат да им помага на земјите-членки во почитувањето и одржувањето на принципот на владеење на правото и во зајакнувањето на вештините во делот на полициското работење,⁵ како и во посветувањето на „засилено внимание на клучната улога на кривично-правните системи преку своите начела и активности [...] како и посветување на поголемо внимание на интеракцијата помеѓу составните делови, односно компонентите на овие системи“⁶ во 2011 година Единицата за стратешки полициски прашања при Одделот за транснационални закани на ОБСЕ започна со развивање на Прирачник за добри практики при имплементацијата на програмите за реформа на полицијата коишто се засновани на холистичкиот пристап кон општата реформа на КПС. Овој пристап беше дополнително одобрен од страна на земјите-членки на ОБСЕ во 2012 година со усвојувањето на *Стратешката рамка на активности коишто се поврзани со полициското работење на ОБСЕ*, во која тие ја повторија и потврдија важноста на поддршката и надополнувањето на реформите на полицијата со напорите коишто се преземаат во другите сектори на кривично-правниот систем и побараа од ОБСЕ да изработи насоки и упатства по ова прашање.

⁵ ОБСЕ *Стратегија за справување со закани по безбедноста и стабилноста во XXI век*, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт 1 и 2 декември 2003 година, став 32.

⁶ ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 5/06, *Организиран криминал*, Четиринаесетти состанок на Министерскиот совет, Брисел 5 декември 2006 година, став 11.

I.1 Цели на Прирачникот

Целите на Прирачникот се :

- Да ја подигнат свеста помеѓу релевантните чинители како што се луѓето коишто се задолжени за подготовка на законите и начелата, донаторите, истражувачите, практичарите во делот на кривичното право при ОБСЕ, другите меѓународни организации, владините агенции и претставниците на граѓанското општество во земјите-членки за потребата за холистички пристапи кон реформата на полицијата во рамката на РКПС;
- Да ги идентификува точките на поврзување помеѓу релевантните сектори на КПС како што се: полицијата, обвинителството, одбраната, судовите и затворскиот систем како и обичајните и правните системи коишто не се дел од државната структура и давателите на услуги од областа на безбедноста на коишто, исто така, треба да им биде посветено внимание; и
- Да обезбедат насоки за релевантните извршни структури на ОБСЕ, меѓународните партнерски организации и релевантните чинители во земјите-членки за тоа како да се постигнат поефективни и одржливи резултати при реформата на полицијата во рамката на РКПС врз основа на:
 - Активности за реформи на полицијата коишто се хармонизирани (комплементарни и синхронизирани) со реформските активности во другите сектори на КПС;
 - Зајакната и засилена соработка и координација помеѓу различните извршни структури на ОБСЕ; другите меѓународни и национални реформски организации и донатори, како и националните чинители;
 - Зајакната и засилена соработка и координација помеѓу различните сектори на КПС; и
 - Засилена и зајакната соработка и координација помеѓу институциите на КПС, другите владини агенции, односно тела, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.

Постојат голем број достапни општи прирачници за реформа на безбедносниот сектор (РБС) и РКПС, како и за реформата на полицијата и посебно за реформата на другите елементи на КПС.

Некои од најсеопфатните и најдобро познатите примери за овој вид на документи се ОЕСР КПР *Водич за реформа на безбедносниот систем*, Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал (КОНДК) *Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем*, како и Прирачникот на КОНДК за *Реформи на кривично-правниот систем во постконфликтни земји* коишто детално ги опишуваат основните елементи на реформата на КПС.

Затоа, овој Прирачник не ги опишува во детали реформските чекори во секој од различните сектори на КПС; туку тој кратко и концизно ќе се осврне на основните аспекти на реформата во различните сектори на КПС и ќе посочи на дополнителни детални информации коишто се содржани во други документи. Исто така, овој Прирачник ќе послужи како клуч за отворање на овие документи за читателот.

Главната цел на Прирачникот е да ја надополни постојната литература со тоа што ќе се фокусира на фазите на меѓусебно поврзување на различните сектори на КПС на законодавно, стратешко, процедурално, организациско и образовно ниво, коишто треба да бидат земени предвид при холистичкиот пристап на РКПС и ќе обезбеди збирка на добри практики коишто потекнуваат од ОБСЕ, од земјите-членки, другите меѓународни и национални партнерски организации за тоа како ефективно и ефикасно да се применат овие холистички реформски чекори.

Понатаму, главното внимание во оваа анализа и збирка на добри практики е насочено кон полицијата, односно истата примарно се однесува на релевантните фази на поврзување помеѓу полицијата и нивните партнери во КПС, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.

Иако, овој Прирачник се фокусира на РКПС на национално и локално ниво, истиот истовремено ја препознава и признава важноста на зајакнувањето и засилувањето на соработката на КПС на меѓународно и регионално ниво. Без постоење на ефективна прекугранична соработка помеѓу различните чинители на КПС, не е можно соодветно справување со транснационалните закани коишто произлегуваат од тероризмот и организираниот криминал. Затоа, Прирачникот се осврнува и на меѓународната соработка во делот на КПС во контекст на правната реформа и иницијативите за заедничка обука коишто се насочени кон имплементација на меѓународните инструменти за соработка во КПС како што се, Конвенциите на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (КОНПТОК), коишто бараат од земјите коишто ги ратификувале да усвојат рамки

за екстрадиција, заедничка правна помош и соработка во областа на спроведувањето на законите.

I.2 Структура на Прирачникот

Поглавјето II од овој Прирачник појаснува и дефинира одреден број на релевантни термини и претпоставки во поглед на РКПС, накратко објаснувајќи ги основните елементи и принципи на РКПС.

Поглавјето III ги објаснува неопходните елементи на основните холистички процени на КПС коишто се однесуваат на: законодавството во КПС; начелата и прописите; организациските структури; структурите за обука и професионален развој; како и структурите за одговорност и надзор. Посебно внимание е посветено на фазите на поврзување помеѓу полицијата и другите сектори на КПС.

Поглавјето IV се фокусира на развојот на стратегии и акциски планови за сеопфатна и холистичка реформа на полицијата во рамката на РКПС, идентификувајќи ги целите, улогите и одговорностите на меѓународните и националните чинители на реформскиот процес.

Поглавјето V ја истражува фундаменталната правна рамка на КПС којашто е потребна за да се осигура почитување на законот којшто ги содржи меѓународните норми за човекови права и стандарди и за олеснување на ефективната и ефикасна соработка помеѓу сите сектори на КПС и останатите релевантни чинители во кривично-правниот процес, како што се владините агенции, односно тела, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество.

Поглавјето VI ги опишува начините за толкување, односно преточување на одредбите на кривично-правниот систем во начела и прописи, со цел подобро да се олесни соработката помеѓу сите релевантни чинители во поглед на подобрување на пристапот до безбедност и правда и да се зајакне и засили ефективноста и ефикасноста на кривично-правниот процес во согласност со нормите и стандардите за човекови права.

Поглавјето VII дава преглед на практични примери на организациски и структурни промени коишто се потребни како би ја поддржале имплементацијата на начелата и политиките. Фокусот ќе биде насочен на некои клучни области и механизми за соработка помеѓу институциите на КПС и помеѓу КПС и чинителите коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество, но истите се битни за подобрување на пристапот до безбедност и правда како и за подобрување на

ефективноста и ефикасноста на кривично-правниот процес.

Овој преглед, исто така, ја опфаќа и областа на заедничка обука и иницијативите за професионален развој коишто ја зајакнуваат оперативната ефективност и ефикасност на КПС и на другите чинители на кривично-правниот процес.

Поглавјето VIII накратко се осврнува на процената и повторното разгледување на РКПС.

Во сите гореспоменати поглавја, секаде каде што тоа е соодветно, постојано е посветено внимание на основата и на принципите на владеење на правото и на демократскиот КПС, вклучувајќи ги човековите права, родовата еднаквост, како и на прашањата коишто се однесуваат на одговорноста и надзорот.

На крај, Поглавјето IX ги опишува клучните елементи на интегрираниот пристап на РКПС помеѓу различните меѓународни чинители, додека Поглавјето X накратко ги објаснува потребите на интегрираниот пристап од страна на организациите коишто му обезбедуваат помош и поддршка на КПС.

II. Терминологија

II.1 Правда и владеење на правото

Правдата, како што е дефинирана од страна на генералниот секретар на Обединетите нации „претставува идеал за одговорност и правичност во заштитата и гарантирањето на човековите права и во превенцијата и казнувањето на она што е погрешно. Правда, значи грижа за правата на обвинетиот, грижа за интересите на жртвите и за добросостојбата на општеството на слобода. Претставува концепт којшто е вкоренет во сите национални култури и традиции и додека, главно, неговото спроведување значи постоење на формални судски механизми, постоењето на традиционални механизми се решавање на спорите и е подеднакво важно“.⁷

Генералниот секретар го дефинира владеењето на правото на следниов начин: „Владеењето на правото претставува концепт којшто се наоѓа во самото срце на Мисијата на организацијата. Се однесува на принципот на владеење во кој сите лица, институции и тела и јавни и приватни, вклучувајќи ја и самата држава се одговорни пред законите коишто се јавно објавени, подеднакво се спроведуваат и независно се применуваат при пресудувањето и коишто се во согласност со меѓународните норми и стандарди за човекови права. Исто така, овој концепт изискува постоење на мерки кои ќе осигураат почитување на принципите на надмоќ на законот, еднаквост пред законот, правичност при примената на законот, раздвојување на моќта, учество во донесувањето на одлуки, правна сигурност, избегнување на своеволност и самоволие и процедурална и правна транспарентност“.⁸

II.2 Чинители на кривично-правниот систем

Во согласност со Прирачникот на КОНДК *Реформи на кривично-правниот систем во постконфликтни земји* како и со *Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем* на КОНДК, различните институции на КПС коишто ќе бидат опфатени од страна на овој Прирачник се: полицијата, обвинителството, адвокатите и бранителите од областа на кривичното право и казнено-поправните служби

⁷ Совет за безбедност на Обединетите нации, Владеењето на правото и транснационалната правда во конфликтните и постконфликтните општества (во делото коешто е цитирано, Белешка 1) став 7, стр. 4.

⁸ Ibid став 6, стр. 4

(притворските установи и затворите).⁹

Како дополнение на гореспоменатите институции на КПС има и други битни државни институции и институции коишто не се дел од државната структура на коишто треба да им биде посветено внимание за време на на холистичките РКПС и во контекст на истите:

- Институции задолжени за управување на кривично-правниот процес како што се Министерството за правда и Министерството за внатрешни работи, кои често пати се примарен извор на законодавни и процедурални иницијативи и коишто можат да имаат надзорна улога и/или буџетска контрола над институциите на правдата, односно полицијата;
- Институции задолжени за надзор, вклучувајќи ги и внатрешните и надворешните надзорни тела, како што се министерствата, парламентите/парламентарните комитети, националните советодавни одбори од областа на безбедноста, народните правобранители, националните комисии за човекови права, телата за надзор од граѓанското општество и медиумите.¹⁰

Понатаму, во согласност со горенаведената изјава на генералниот секретар на Обединетите нации (видете Поглавје II.1), т.е. дека традиционалните механизми за решавање на спорови подеднакво се важни како и формалните правни механизми, давателите на услуги во областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, како што се: групите на набљудување, граѓанските безбедносни патроли, цивилните приватни безбедносни услуги и обичајните судови, може да имаат важна улога во испорачувањето на безбедноста и правдата во дадена земја.

Во општествата каде што формалните безбедносни и правни институции се многу ограничени во нивниот опсег и се тешко пристапни за најголемиот дел од населението, јавноста во голема мера се потпира на обичајните или на правните системи, коишто не се дел од државната структура, да ги разрешат сите видови на спорови, вклучувајќи го и криминалот.

Посебно во постконфликтните земји, давателите на услуги од областа на безбедноста, коишто не се дел од државната структура, често пати

⁹ КОНДК/Институт за мир на САД, Кривично-правна реформа во постконфликтни држави. Прирачник за практичари, Њујорк, септември 2011 година, стр. 9-11 и 14f.

¹⁰ Ibid 12

имаат поважна улога отколку државните чинители затоа што тие се поподготвени и се способни да се грижат за безбедноста, додека државните чинители или не се подготвени или се неспособни поради недостиг на кредибилитет заради претходна незаконска и пристрасна вклученост во конфликтот или заради недостиг од ресурси, за еднакво обезбедување на безбедност на сите заедници.¹¹

Додека во регионот којшто го покрива ОБСЕ процентот на обичајни структури и даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура е многу понизок отколку во другите региони од светот,¹² сè уште има примери каде во одреден број на земји-членки формалните правни и безбедносни институции во извршувањето на нивните улоги се надополнети од страна на обичајни структури и структури коишто не се дел од државната структура.

Во текот на реформскиот процес запоставувањето на обичајните структури и структурите коишто не се дел од државната структура, коишто можеби уживаат поголем легитимитет отколку формалните државни структури, може да доведе до реформски напори коишто ќе бидат небитни за многу делови од популацијата и коишто ќе ги игнорираат нивните барања за правда.

Како дополнение на горенаведеното, според неодамнешен извештај на КОНДК „во најголем дел од државите има значителен раст на приватната безбедносна индустрија“, одговарајќи на трендот на „приватизација“ на некои од полициските функции, со тоа што цивилната приватна безбедносна индустрија е таа којашто ги пополнува празнините оставени од страна на премногу растегнатата полиција и истата има зголемена улога во делот на превенцијата на криминалот и безбедноста во рамките на заедницата. Приватизацијата на полицијата се случува на одредени нивоа. Дојде до растоварување на товарот, онаму каде што полицијата се повлече од давање на одредени услуги, приватните безбедносни структури се тие коишто ја пополнија празнината; склучување на договори со надворешни изведувачи, каде што услугите сè уште се обезбедуваат од страна на полицијата, се користи надворешен изведувач за снабдување на услугата; и прифаќање на начините на работење на приватниот сектор од страна на јавната полиција, како

¹¹ Ibid, стр. 103

¹² Според КОНДК, обичајните структури или давателите на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура „се примарно средство за пристап до правда за 80 проценти од светската популација“, видете КОНДАК/ИМСАД, Реформа на кривичното право во постконфликтни земји, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 103

што се наплатување за услугите и прифаќање на спонзорства.¹³

Обичаите и начините на работење на обичајните структури и на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, мора да бидат во согласност со меѓународните стандарди за човекови права и истите мора да бидат транспарентни и да сносат одговорност за нивното работење и, исто така, да обезбедат можност за поднесување на жалба на нивните одлуки, со цел да служат како прифатлив дополнителен елемент на формалните структури. Некои општи насоки ќе бидат дадени во оваа книга за тоа како да се справите со обичајните структури и со давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура.¹⁴

II.3 Различни форми на реформско опкружување

РКПС во постконфликтни сценарија, земји во транзиција и развиени демократии

Бидејќи целта на овој Прирачник е да ги поддржи холистичките активности во делот на реформата на полицијата во рамката на реформите на КПС во целата област која ја покрива ОБСЕ, истиот ќе се осврне на општите предизвици и потреби на реформата со коишто можеби ќе се соочат чинителите на реформата во развиените демократии. Исто така, Прирачникот ќе се осврне и на поспецифичните предизвици кои често пати се карактеристични за постконфликтните земји или земјите во транзиција во контекст на високиот степен на престан на функционирање на клучните државни институции на КПС.

Во постконфликтните сценарија, правните рамки често пати се карактеризираат со политичко изобличување и запоставување на меѓународните стандарди за човекови права и кривичното право. „Усвојувањето на закони за итни/кризни ситуации и издавањето на извршни декрети често пати има највисок приоритет. Онаму, каде што постојат соодветни закони на хартија, истите можеби се непознати за општата јавност и официјалните чинители можеби немаат ниту

¹³ КОНДК, Цивилни приватни безбедносни служби: Нивната улога, надзор и придонес кон превенцијата на криминалот и безбедноста на заедницата, документ за потребите на состанокот на експертската група за цивилни приватни безбедносни служби, Виена, 24 август 2011 година.

¹⁴ За сеопфатна анализа на придобивките и ограничувањата на неформалните обичајни правни системи видете КОНДАК/ИМСАД, Реформа на кривичното право во постконфликтни земји, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 103-113.

капацитет ниту алатки за нивно имплементирање. Вообичаено, националните судски, полициски и казнено-поправни системи се лишени од човечките, финансиските и материјалните ресурси коишто се неопходни за нивно правилно функционирање¹⁵. На агенциите, односно телата на кривично-правниот систем често пати може да им недостига легитимитет ако за време на конфликтот истите станале инструменти на репресија или биле вклучени во организиран криминал.

Често пати постконфликтните сценарија се карактеризираат со широко распространета достапност на оружје, неконтролирано полово и сексуално насилство, експлоатација на деца, прогонување на малцинствата и ранливите групи, криумчарење, трговија со луѓе и други криминални активности. „Во вакви ситуации организираните криминални групи често пати имаат подобри ресурси отколку локалната влада и се подобро вооружени отколку локалните тела коишто се задолжени за спроведување на законите“¹⁶.

Вообичаено, реформата на КПС се однесува на начинот на поврзување помеѓу различните институции, вклучувајќи го и нивното оцртување и доколку е неопходно и повторно дефинирање на улогите и одговорностите додека во постконфликтните сценарија ваквите нови дефиниции во делот на кривичната правда и на давателите на услуги од областа на безбедноста можеби имаат и клучно значење. На пример, во постконфликтните сценарија, често пати има потреба од повторно воспоставување на одвоеноста помеѓу војската и полицијата (во поглед на спроведувањето на законите внатре во земјата) или помеѓу полицијата и казнено-поправните институции и повторно воспоставување на механизми коишто ќе им овозможат на релевантните чинители да вршат проверки и ќе доведат до урамнотеженост помеѓу институциите на кривично-правниот систем.¹⁷

РКПС во различните правни системи

Специјално приспособениот реформски пристап, природно, мора да го земе предвид националниот правен систем којшто може да претрпи штета при дефинирањето на улогите, задачите и одговорностите на

¹⁵ Совет за безбедност на Обединетите нации, Владеењето на правото и транснационалната правда во конфликтните и постконфликтните општества, (во делото коешто е цитирано, Белешка 1), став 27 стр. 10.

¹⁶ Ibid

¹⁷ Ibid, Програма за развој на Обединетите нации, Реформа на безбедносниот сектор и транснационална правда. Кризен постконфликтен програмски пристап, март 2003 година, стр. 9.

различните чинители на кривично-правниот систем.

Најчестата разлика во класификацијата на правните системи се прави помеѓу англосаксонската традиција на предметно право и континенталната европска традиција на граѓанско право. Општо гледано предметното право не е кодификувано и не се заснова на сеопфатна збирка на правни правила и акти. Иако, предметното право се потпира на некои неповрзани акти, коишто се правни одлуки, истото во голема мера се заснова на правни примери, т.е. на судски одлуки коишто веќе биле донесени при слични случаи. Со текот на годините, овие правни примери се зачувани во досиејата на судовите и истите се историски документирани во збирки на случаи во форма на годишни изданија и извештаи. Правните примери, коишто ќе бидат применети за секој нов случај се одредуваат од страна на судијата којшто претседава со постапката. Како резултат на ова, судиите имаат огромна улога при оформувањето на законот. Според тоа, клучната разлика во традицијата на двата правни система е таа дека во традицијата на предметното право судството е тоа коешто ја „создава“ националната законска рамка врз основа на правни примери.

Како резултат на ова, судиите де факто имаат улога на законодавци со правна моќ да донесуваат пресуди врз основа на актите коишто го создаваат законот.¹⁸

„Спротивно на ова, во континенталната европска традиција, законодавецот е тој што ја има главната улога во создавањето на законите“, додека судиите работат во границите на правната рамка којашто е „пропишана во големи законици коишто ги содржат систематизирани законски одредби коишто опфаќаат големи области коишто се добро дефинирани. Стилот на судските одлуки во континенталниот дел се сведува на намалување на улогата на поединечните судии за сметка на зголемувањето на законската рамка“.¹⁹

„Во некои правни системи, посебно оние коишто се под влијание на граѓанското право или традиција, на чело на кривичната истрага се наоѓа обвинител или истражен судија, којшто според законот е овластен да ја насочува истрагата од страна на полицијата или во некои случаи посебната правосудна полициска служба. Полицијата

¹⁸ Бланк, Јавни одредби и изведба, Амстердам 2000 година, стр. 18 цитирана од Кухру Боб, Изведба на јавниот сектор. Меѓународна споредба на образованието, здравствената заштита, законот и редот и јавната администрација, Канцеларија за општествено и културно планирање, Хаг, септември 2004 година, стр. 189.

¹⁹ Бланк, Јавни набавки и изведба, (во делото коешто е цитирано, Белешка 18), стр.18. цитирана од Кухру Боб, Изведба на јавниот сектор (во делото коешто е цитирано, Белешка 18), стр. 189.

мора да ги изврши сите истражни дејства коишто се наредени од страна на обвинителот или истражниот судија и повратно да го извести. Во други системи, посебно оние коишто се под влијание на предметното право или традиција, полицијата има поактивна и понезависна улога во истрагата на кривичните дела. На крајот на истрагата, полицијата ги собира доказите и ги доставува до надлежното државно Обвинителство коешто тогаш го презема кривичното гонење на случајот. Овие пристапи се разликуваат во нивната примена, но основните принципи остануваат исти: да се идентификува сторителот и да се осигура дека тој/таа ќе бидат изведени пред лицето на правдата“.²⁰

Понатаму, правните системи во различните земји може значително да се разликуваат во однос на принципот на законитост и принципот на можност коишто ги регулираат дискреционите овластувања на обвинителите. Додека принципот на законитост бара обвинителот да поднесе обвинение секојпат кога ќе има доволно докази за вина на осомничениот, принципот на можност му овозможува на обвинителот поголема дискреција во одлучувањето во кој било поединечен случај дали има јавен интерес во обвинението.²¹

Постои класична разлика во правните системи помеѓу акузаторската постапка и инквизиторската постапка: во првата, судијата традиционално е повеќе пасивен, игра неутрална улога помеѓу одбраната и обвинителот, којшто е повеќе активен во презентирањето на случајот; во втората, се претпоставува дека судијата е повеќе активен во проценувањето на доказите за и против вината на обвинетиот.²² Улогите на судиите, исто така, може значително да се разликуваат доколку поротите или судиите поротници имаат значителна улога во судските постапки.²³

²⁰ КОНДК, „Полициско работење, јавна безбедност и испорака на услуги од страна на полицијата“ во (во делото коешто е цитирано, Белешка 18), Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем, Њујорк, 2006 година стр. 13, видете, исто така, КОНДК, „Полициско работење, кривични истраги“ во Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем, Њујорк, 2006 година стр. 1; и КОНДК, „Пристап до правда. Обвинителство во Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем, Њујорк, 2006 година, стр. 7.

²¹ КОНДК, „Пристап до правда. Обвинителство“, во Сет на алатки за процена на кривично-правниот систем, Њујорк, 2006 година стр. 7. Исто така, видете Арома Кауко, Криминал и кривична правда во Европа и Северна Америка 1995-1997 година: Извештај за Шестото истражување на Обединетите нации за трендовите на криминалот и кривично-правните системи, Европски институт за превенција на криминалот и контрола, поврзан со Обединетите нации, серија на изданија број 40, Хелсинки 2003 година, стр. 15; исто така, видете и Кухру, Изведба на јавниот сектор (во делото коешто е цитирано, Белешка 18), стр. 190.

²² Ibid

²³ Кухру Изведба на јавниот сектор (во делото коешто е цитирано, Белешка 18), стр. 190.

Уште еден аспект на некои карактеристики на различните правни системи е тоа дека во некои земји обичајното право и религиозните правила или закони (на пример, исламскиот шериетски закон) до одредена мера може да го надополнуваат формалното право. Како и да е, исто така, можно е обичајното право да не го надополнува формалното право, туку тоа функционира паралелно и дури и спротивно од него.

Давателите на помош и поддршка во делот на реформите на кривично-правниот систем мора да бидат свесни дека секој кривично-правен систем е посебен и истиот претставува одраз на локалната историја на земјата како и на преклопувањето на системите коишто биле увезени во минатото.

Имајќи ги предвид различните правни системи и традиции на територијата којашто е покриена од страна на ОБСЕ, збирката на примери на законски одредби за зајакнување и засилување на ефективностата и ефикасноста на КПС и на кривично-правниот процес коишто се презентирани во овој Прирачник може или да дадат основни примери за измени на законите и процедурите или доколку истите се сметаат за несоодветни, за да бидат вклучени во националниот контекст, во најмала рака можат да послужат како извор на инспирација за законодавците и практичарите за промена на правните и законските одредби.

II.4 Цели и водечки принципи на РКПС

Накратко, целта на РКПС е да обезбедат ефективна и ефикасна испорака на безбедност и правда за населението како целина на еден транспарентен и одговорен начин, според принципот на владеење на правото и со почитување на човековите права и фундаментални слободи.²⁴

Поконкретно, целта на РКПС треба да биде развој на демократски КПС

²⁴ Хартог, Реформа на безбедносниот сектор во Централна Азија: Истражување на потребите и можностите, Центар за европски безбедносни студии, Гронинген 2010 година, стр. 8.

којшто ги исполнува следниве принципи на добро владение.²⁵

- Институциите на КПС работат во согласност со меѓународното право и домашното уставно право.
- Институциите на КПС се одговорни пред законот и јавноста и нивното работење е предмет на надзор од страна на судството и јавноста, вклучувајќи ги тука и избраните цивилни власти и граѓанското општество. Информациите коишто се однесуваат на планирањето, буџетирањето и работењето на институциите на КПС се достапни во владата и за јавноста; прифатен е сеопфатен и дисциплиниран пристап кон управувањето на сите ресурси.
- Полицијата и другите агенции, односно тела задолжени за спроведување на законите ќе ги спроведуваат законите без дискриминација и ќе преземаат соодветни дејства против наводните прекршувања на законот; ќе ги заштитуваат фундаменталните права и слободи на поединците и заедниците; ќе го спречуваат и откриваат криминалот; ќе го намалуваат стравот; и ќе обезбедат помош и услуги за јавноста.
- Судството постои како независно тело способно за донесување на судски одлуки и пресуди еднакво за сите во неговата надлежност, непристрасно и без надворешно влијание или мешање.
- Казнено-поправните служби имаат улога на обезбедување на безбеден и хуман затворски систем како и систем за рехабилитација, вклучувајќи и алтернативи на лишувањето од слобода и мерки за одвраќање.
- Вработените во институциите на КПС соодветно се обучени за исполнување на нивните должности на еден професионален начин којшто е доследен со спроведувањето на постапката во разумен рок и во согласност со барањата во делот на човековите права во согласност со професионалните и етичките кодекси и упатства.
- На поединците им се гарантира спроведување на постапката во

²⁵ ОЗМР, Реформа на безбедносниот сектор и управување со военото трошење: високи ризици за донаторите, висока добивка за развојот, Извештај презентираан на меѓународен симпозиум, спонзориран од страна на Одделот за меѓународен развој на Обединетото Кралство, Лондон, февруари 2000 година, стр. 46; Видете и Обединети нации, Белешка на генералниот секретар, Пристап на ОН во давањето на помош во делот на владеењето на правото, Њујорк, април 2008 година, стр. 6 f; и ОБСЕ, Прирачник за демократско полициско работење од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ, ЕСПП, Серија на изданија Том 1, второ издание, Виена, 2008 година, стр.15.

разумен рок, право на бранител и еднаков третман во предвидлива, правична и законска постапка. Правната стручна помош е достапна за оние коишто не можат да си ја дозволат.

За да се постигнат овие цели, треба да бидат применети следниве реформски принципи, коишто се во согласност со *Белешката со Упатства на генералниот секретар од 2008 година* и се комплементарни со истата: *Пристап на ОН во давањето на помош во делот на владеењето на правото*, од страна на генералниот секретар на Обединетите нации:²⁶

- РКПС треба да се засноваат на меѓународните норми и стандарди. Нормативна основа на РКПС треба да биде Повелбата на Обединетите нации, заедно со меѓународните закони за човекови права, меѓународното хуманитарно право и меѓународните закони за бегалци.

Покрај релевантните договори, декларации, упатства и принципи на Обединетите нации, помошта во РКПС од страна на ОБСЕ, исто така, треба да се заснова на нормите, принципите и стандардите коишто се дефинирани со Финалниот акт на ОБСЕ од Хелсинки, Копенхашкиот документ и различните одлуки на ОБСЕ коишто се однесуваат на активностите коишто се поврзани со полицијата.²⁷

- Половата еднаквост и заштитата на правата на ранливите групи претставуваат основни елементи на човековите права и затоа тие мораат да бидат унапредени во процесот на реформи.
- Одговорноста и транспарентноста на КПС како и неговиот јавен надзор, исто така, се дел од владеењето на правото и доброто владение и истите мораат да бидат унапредени во процесот на реформи.
- РКПС, исто така, мораат да го земат предвид општествено-политичкиот контекст и потребите за безбедност и правда во специфичниот контекст на секоја земја-домаќин, како и природата и состојбата на правниот систем и културата, традициите и институциите на кои се заснова системот.

²⁶ Обединети нации, Пристап на Обединетите нации во давањето на помош во делот на владеењето на правото (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), стр. 1- 4.

²⁷ ОБСЕ, *Стратешка рамка на активности коишто се поврзани со полицијата*, Постојан совет Одлука број 1049, 922 пленарен состанок, Виена, 26 јули 2012 година, став 10 За листа на клучните меѓународни конвенции, упатства и обврски коишто можат да се применат при управувањето на работењето на КПС на територијата којашто е покриена од страна на ОБСЕ, видете го Анекс 1.

- Пристапот кон РКПС мора да биде насочен кон луѓето и да биде во локална сопственост и истиот мора да биде поддржан со цел соодветно да одговори на потребите на крајните корисници и да има добри изгледи за одржливост. Граѓанското општество претставува клучен елемент во делот на националните чинители на реформскиот процес. Понатаму, сопственоста изискува правно овластување на сите делови од општеството.
- Одржливоста на достигнувањата во делот на реформите може да биде дополнително зголемена преку унапредување на човечките капацитети и преку зајакнување и засилување на буџетските процеси и управувањето на финансиите.²⁸
- Реформите на КПС барат пристап којшто ќе биде насочен кон институциите како и пристап којшто ќе биде насочен кон процедурата. Каде што, првиот се фокусира на ревидирање на законите, начелата и прописите, како и кон испораката на обука, градењето на инфраструктура и обезбедување на материјална поддршка, додека вториот цели кон подобрување на изведбата и работните односи помеѓу институциите на кривично-правниот систем, институциите задолжени за надзор, формалните и кривично-правните системи, коишто не се дел од државната структура, и односите помеѓу чинителите од областа на кривичното право и јавноста. Со цел да се постигнат одржливи реформски достигнувања мора да биде постигната урамнотеженост помеѓу пристапот којшто е насочен кон инситутциите и пристапот којшто е насочен кон процедурата.²⁹
- Холистичките реформи на КПС, често пати бараат вклученост на голем број меѓународни и национални чинители коишто треба да ги координираат нивните активности и коишто треба да развијат сеопфатни стратегии, со цел да обезбедат комплементарна, синхронизирана, ефективна, ефикасна и одржлива помош.

Сите горенаведени цели и водечки принципи на РКПС ќе бидат земени предвид во следните поглавја.

III. Холистички процени на кривично-правниот

²⁸ ОЕСР, ОЕСР КПР, *Прирачник за реформа на безбедносниот систем, Поддршка на безбедноста и правдата, Париз, 2007 година*, стр. 63-67.

²⁹ *Светска банка, 2011 година, Извештај за развој во светот, конфликт, безбедност и развој, Вашингтон 2011 година, стр. 5.*

СИСТЕМ

Холистичката реформа на полицијата во рамката на РКПС треба да биде заснована на сеопфатна анализа на националниот реформски контекст. Ова ја опфаќа правната рамка и релевантните структури како и чинителите и нивната изведба. Посебно, се заснова на сеопфатна анализа на потребите за безбедност и правда од страна на јавноста затоа што подобрувањето на услугите на КПС за јавноста се наоѓа во самото јадро на РКПС. Исполнувањето на потребите на јавноста, исто така, претставува предуслов за постигнување на широка локална сопственост на реформата.

Исто така, потребна е и темелна анализа на социоекономскиот контекст, со цел да се идентификуваат појдовните точки и можностите за промена како и можните ограничувања, препреки и кочници на реформскиот процес. Затоа што реформата може да има влијание врз соодносот на моќта, посебно во постконфликтни општества, од витално значење е да се процени можниот ефект на меѓународната помош врз динамиката на конфликтот.³⁰

Квантитативните и квалитативните информации коишто ќе бидат собрани со ваквата основна анализа, исто така, треба да бидат искористени во подоцнежниот развој на одредници и критериуми во рамките на оперативниот план за процена на успехот и/или влијанието на иницијативите за РКПС, како и при изготвувањето на излезните стратегии коишто ќе се засноваат на исполнувањето/ достигнувањата на одредниците (видете Поглавје IV).

ОЕСР КПР прави разлика помеѓу четири видови на процена, во зависност од локалниот контекст како и од времето и ресурсите коишто се достапни³¹:

- Првична неформална анализа којашто овозможува широк преглед на локалниот контекст и на политичкото опкружување, со цел да може да се донесе одлука за тоа дали да се биде или да не се биде активно вклучен во РКПС;
- Почетно истражување коешто ќе ги идентификува моменталните активности во делот на РКПС, вклучувајќи ги и главните засегнати страни

³⁰ ОЕСР КПР *Прирачник за реформа на безбедносниот систем* (во делото коешто е цитирано, Белешка 28), стр. 41.

³¹ Ibid 45 - 48

и чинителите како и нивните достигнувања и предизвиците со коишто се соочуваат тие, ќе ја потенцира дополнителната вредност на новата иницијатива при процесот на донесување на одлуки и ќе ги идентификува појдовните точки;

- Целосна процена, којашто дава детална слика на контекстот на РКПС, земајќи го предвид развојот на реформскиот контекст којшто настанал по спроведувањето на претходната неформална анализа и почетното истражување;
- Секторски процени или процени на специфичен проблем чијашто цел е да направат уште подлабока анализа на специфичните сектори на КПС коишто се идентификувани како приоритетни цели на реформата, или на специфични безбедносни прашања со цел да се идентификуваат неопходните иницијативи за реформи низ релевантните сектори на КПС.

Според ОЕСР КНР последователната примена на различните процени ќе обезбеди широк преглед на релевантните информации коишто се неопходни за спроведување на една сеопфатната програма за РКПС.

Детален опис на различните чекори на процената, вклучувајќи ги и фазите пред почетокот и првичните фази, помеѓу останатите се дадени и од страна на ОЕСР, меѓународниот безбедносен советодавен тим на ЦДКВС и Шведската академија Фолк Бернадот.³²

Затоа, Прирачникот ќе посвети посебно внимание на клучните аспекти на темелната фаза на процена со посебен фокус на оние делови од процената коишто се битни за холистичката анализа на фазите на меѓусебно поврзување и интеракција на полицијата со останатите релевантни институции од КПС и чинителите коишто не се дел од државната структура.

³² На пример: ОЕСР КНР Прирачник за реформа на безбедносниот систем (во делото коешто е цитирано, Белешка 24), стр. 42-52; ЦДКВС, Оперативно упатство: Обработка на предлог за процена на безбедноста & правдата, Меѓународен безбедносен советодавен тим, Оперативно упатство на меѓународниот безбедносен советодавен тим, Поддршка на капацитетите на Меѓународната заедница за РБС, Женева, 2010 година, и Академија Фолк Бернадот/ Шведска Контакт група, Реформа на безбедносниот сектор. Рамка на процената, Стокхолм.

III.1 Планирање на процените

III.1.1 Состав на тимот задолжен за спроведување на процените

Холистичкиот пристап кон реформите на полицијата во рамките на РКПС бара постоење на мултидисциплинарен тим задолжен за процена којшто ќе биде составен од експерти од различните области на КПС како и од експерти од областа на општествените науки, менаџментот, финансиите и државната администрација. Освен тоа, тимот мора да поседува соодветни вештини во делот на изразувањето како би можел да комуницира со националните чинители, вклучувајќи и со голем број на области на граѓанското општество. Тимот треба да биде предводен од страна на искусен експерт по кривично право којшто ќе биде почитуван и признат од страна на партнерите на високо ниво во земјата-домаќин. Со цел да се изгради и осигура локална сопственост би било добро тимот задолжен за процена да биде предводен од страна на квалификуван експерт од земјата-домаќин.

Имајќи ги предвид огромните области на холистичките реформи на КПС коишто треба да бидат предмет на процена и кои изискуваат постоење на голем број на мултидисциплинарни тимови на експерти, вреди да се размисли за формирање на заеднички тимови за процена составени од претставници на различните национални и интернационални институции и организации коишто се засегнати од реформите. Ова може да овозможи „уникатна можност за градење на заемно сфаќање и разбирање на специфичните предизвици во делот на безбедноста и правдата и градење на соодветен одговор како и да доведе до засилување и зајакнување на соработката“.³³ Како и да е, функционирањето на овие заеднички тимови за процена може да биде отежнато од интересите на различните членови коишто не се согласуваат и чиишто овластувања не се надополнуваат.

³³ ЦДКВС, Обработка на предлог за проценка на безбедноста & правдата (во делото кое што е цитирано белешка 32).

III.1.2 Целни групи коишто треба да бидат опфатени со процената

Давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто се дел од државната структура

Холистичкиот пристап кон реформите на полицијата во рамките на РКПС, бара да не бидат консултирани само агенциите, односно телата коишто се задолжени за спроведување на законите, туку и релевантните институции на КПС со коишто агенциите, односно телата задолжени за спроведување на законите меѓусебно се поврзани за време на кривично правниот процес, како што се: бранителите/адвокатските комори, канцелариите на обвинителството, судовите и казненопоправните установи. Во поглед на институциите коишто се задолжени за давање на услуги од областа на безбедноста можеби ќе треба да бидат консултирани и армијата и граничните служби.³⁴

Обичајни / даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура

Во земјите каде што обичајните/давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура играат важна улога во испораката на безбедност и правда, истите, исто така, треба да бидат предмет на проценка. Ова може да ги опфаќа: граѓанските безбедносни патроли, групите за набљудување и приватните безбедносни компании, како и традиционалните судови, алтернативните механизми за решавање на конфликти и лицата коишто даваат совети од областа на правото.³⁵

Владини и парламентарни структури

Покрај Министерството за внатрешни работи и Министерството за правда коишто имаат директна улога во управувањето со КПС, холистичките процени, исто така, треба да опфатат и други релевантни министерства, како што се: Министерството за одбрана, Министерствоа за финансии, Министерствоа за здравство и Министерствоа за надворешни работи.

Понатаму, институциите коишто се задолжени за креирање на законите

³⁴ ОЕСР КПП Прирачник за реформа на безбедносниот сектор (во делото кое што е цитирано белешка 28), стр. 48.

³⁵ Ibid

и политиките, односно начелата како и институциите за јавен надзор и администрација, вклучувајќи ги и парламентите, парламентарните комисији, политичките партии, поединечните политичари и административните структури на национално, регионално и локално ниво, исто така, треба да бидат опфатени со овие процени и да бидат интервјуирани.

Граѓанско општество

Како што веќе беше претходно споменато чинителите од областа на граѓанското општество имаат клучна улога во обезбедувањето на сеопфатен и правилен увид во потребите за безбедност и правда од страна на јавноста, истото важи и за перцепцијата на јавноста во поглед на изведбата на КПС како и во делот на обезбедувањето на локална сопственост и одржливост на реформите. Исто така, граѓанското општество може да биде од помош при добивањето на информации за начините на работење на обичајните, односно традиционалните структури, како и за давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура. Во согласност со ова, широк спектар на организации и чинители коишто ги претставуваат различните делови од општеството, посебно претставниците на ранливите групи, како што се: малцинствата или маргинализираните групи, треба да бидат консултирани. Аспектот на процената којшто се однесува на родовата еднаквост посебно ќе се осврне на потребите за безбедност и правда на жените и девојките и маргинализираните мажи и момчиња. Чинителите од граѓанското општество, исто така, ги сочинуваат јавните организации задолжени за спроведување на надзор, религиозните организации, академските институции, приватниот бизнис-сектор и медиумите.³⁶

Други меѓународни чинители

Со цел да се утврди додадената вредност на нечији сопствени иницијативи за РКПС и да се избегне дуплирање на напорите на другите меѓународни чинители, потребна е темелна анализа на иницијативите за РКПС на другите меѓународни чинители. Ова, исто така, ќе ја спречи испораката на противречни и спротивставени реформски концепти коишто може да доведат до збунетост помеѓу примателите на помошта. Процената, исто така, треба да биде насочена и кон испитувањето дали меѓународната помош може да биде координирана, последователна или дури комбинирана, со цел да изгради синергија и безбедни ресурси. Во однос на огромните напори коишто се потребни за да се реформира

³⁶ Ibid, став 48 f

целокупниот КПС, една меѓународна организација само по себе тешко дека ќе биде во состојба успешно да ја изврши оваа огромна задача. Во идеални услови, потенцијалните меѓународни партнери треба заеднички да ја спроведат процената.³⁷

Во сите целни групи коишто беа споменати погоре, доколку е возможно пожелно е да се консултираме со жените и претставниците на малцинствата и маргинализираните групи, како би осознале што е можно поголем број на ставови и перспективи од мноштво засегнати страни; во спротивно перспективите на ранливите и маргинализираните групи би можеле да бидат занемарени или игнорирани.

III.1.3 Главни области на проценка

Социоекономскиот, културниот и политичкиот контекст

Анализата на социоекономскиот, културниот и политичкиот контекст ќе овозможи креирање на профил на државата, којшто меѓу другото ќе ги опфати и безбедносната состојба, етничкиот состав и демографијата на населението, улогата на граѓанското општество, политичкиот систем, начинот на управување на КПС и законитоста на државата и на институциите на КПС. Понатаму, во случаите на постконфликтни сценарија ќе биде анализирана историјата на конфликтот вклучувајќи ги и главните причини коишто довеле до тензии и предизвикувачите на насилниот конфликт со посебен фокус на улогата на КПС во конфликтот.

Во случај на постконфликтни сценарија, процената треба да помогне да се утврди како РКПС можат да го избегнат поттикнувањето и зголемувањето на тензиите помеѓу КПС и населението или во рамките на КПС, со цел да се постигне одржлива постконфликтна рехабилитација. Овој процес бара идентификација на потенцијалните кочничари на реформскиот процес како и нивно поттикнување да не ја попречуваат реформата.³⁸ Одреден број на описни прашања коишто се однесуваат на оваа област на проценка можат да се најдат во *ОЕСР КППР Прирачник за реформа на безбедносниот систем (страница 52 ř)*.

³⁷ Ibid стр. 49.

³⁸ Ibid стр. 50

Потреби на јавноста во делот на безбедноста и правдата

Анализата на потребите на јавноста во делот на безбедноста и правдата ќе овозможи да се идентификуваат најизразените стравови на јавноста во поглед на сигурноста и безбедноста, вклучувајќи ги и оние на маргинализираните групи, нивната перцепција за изведбата на институциите на КПС и оттаму и главните недостатоци и слабости на КПС коишто ја откриваат потребата од реформи и во исто време ги откриваат и појдовните точки на реформата.³⁹ Анализата на мотивацијата на населението за тоа зошто тие се обраќаат или не се обраќаат на одредени специфични даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата, исто така, ќе открие кој од формалните институции на КПС и од давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, се најважни за јавноста и затоа треба да им биде посветено посебно внимание за време на реформскиот процес. Фокусирањето на мотивацијата на одредени делови од општеството да не се обратат кон одредени даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата, исто така, може да ги открие начините на гледање, односно перцепциите во поглед на полот, етничката припадност и другите општествени категории.

Управување и капацитет на КПС

Анализата на управувањето и капацитетот на КПС ќе се осврне на релевантната законска рамка, начелата и прописите како и на организациските, управувачките и оперативните структури и структурите во делот на обуката на различните институции на КПС.

Анализата, исто така, ќе ги опфати и внатрешните и надворешните структури задолжени за надзор чијашто главна задача е да ја осигураат одговорноста на КПС пред луѓето на коишто им служат тие.

Правната рамка на мандатот на КПС го опфаќа Уставот, специфичните закони и акти кои се во надлежност на релевантните институции на КПС како и кривичните закони и законите за кривична постапка. Анализата на законската рамка, исто така, треба да се фокусира и да го утврди степенот на согласност на законите, актите и кодексите со меѓународните конвенции. Исто така, анализата на законската рамка ќе овозможи увид во улогите, должностите, одговорностите и правата на различните институции на КПС.

Анализата на политиките, односно начелата и прописите, дополнително ќе утврди како улогите, одговорностите и правата се извршуваат на

³⁹ Ibid стр. 51

оперативно ниво во рамките на КПС, вклучувајќи го и прашањето за тоа како е регулирана соработката помеѓу различните институции на КПС за време на кривично-правниот процес.

Анализата на структурите на КПС ќе се осврне на поставеноста, големината и на човечките, психичките и физичките ресурси, како и на линиите на комуникација и издавање на наредби во различните институции на КПС.

Имајќи ја предвид моќта на принуда којашто ја поседуваат институциите и чинителите на КПС постои клучна потреба за независен надзор на изведбата на КПС. Оттука, анализата на структурите на КПС е блиску поврзана со анализата на внатрешните и надворешните структури за надзор чијашто цел е да осигураат контрола и одговорност на КПС.

Важен елемент во спојувањето на процените на различните области, коишто беа споменати погоре во текстот, треба да бидат човековите права и родовата еднаквост.

На крај, како што веќе беше спомнато во Поглавјето III.1.2, процената, исто така, треба да ги означи и иницијативите за РКПС на другите меѓународни и национални чинители како и другите програми за политички, социјален или економски развој во земјата-домаќин коишто можат да бидат поврзани со РКПС. Ова ќе овозможи постигнување на резултати коишто се поткрепуваат едни со други и ќе доведе до одржливост на различните реформски иницијативи.

III.1.4 Методологија на процената

Теоретско истражување

За да се подготват прашалниците за проценка и прашањата коишто ќе бидат поставени за време на интервјуата потребно е да се направи сеопфатно теоретско истражување, со цел да се добијат релевантни информации за различните области коишто ќе бидат предмет на процената. Теоретското истражување ќе се заснова на анализата на различни отворени извори на информации и доколку е можно на доверливи владини податоци.

Релевантните документи коишто треба да бидат анализирани, меѓу другото, ги опфаќаат: уставот на земјата; законите и актите коишто го регулираат работењето на полицијата; кривичните закони и законите за кривична постапка; националните стратегии коишто се однесуваат

на КПС; националните стратегии коишто се однесуваат на различните институции на КПС; начелата, прописите и стандардните оперативни процедури (СОП); организациските органограми; материјалите и прирачниците за обука; статистичките податоци кои се однесуваат на криминалот;⁴⁰ истражувањата коишто се однесуваат на жртвите; податоците за стапката на решени кривични дела; бројот на нерешени случаи на кривични дела; стапката на осудителни пресуди; статистички податоци, како што се: бројот на затворени лица, времетраењето на задржувањето во полициска станица и во притвор, односот на затворени лица споредено со вкупниот број на население, како и односот на малолетни и женски затворени лица споредено со вкупниот број на затворени лица; извештаи на полициските инспектори и на надворешните тела задолжени за спроведување на надзор; и извештаи на НВО, медиумите и земјите-донатори, како и извештаи на другите меѓународни организации.

Интервјуа и прашалници

Треба да бидат направени интервјуа со поединците коишто ги претставуваат клучните чинители на реформскиот процес, односно ја претставуваат државата (т.е. институциите) и граѓанското општество. Прашањата треба да се засноваат на наодите на теоретското истражување и истите треба да бидат искористени за да ги потврдат наодите или за разјаснување на битни отворени прашања. Вообичаено, интервјуата се лабаво, односно слободно структурирани и се засноваат на полуструктурирани прашалници. Интервјуата треба да бидат доволно флексибилни за да можат спонтано и внимателно да се справат со најтните прашања и да извлечат информации. Интервјуирањето со помош на широк спектар на дејства ја олеснува проверката и триангулацијата на информациите. Групи на поединци, исто така, можат да бидат интервјуирани во посебни интервјуа насочени кон одредени целни групи.

⁴⁰ Секогаш, кога користите статистички податоци коишто се однесуваат на бројот на кривични дела треба да бидете свесни за проблемите коишто се поврзани со веродостојноста и интегритетот, затоа што тие можат да бидат фалсификувани или може да биде тешко точно да се протолкуваат. На пример: ниската стапка на криминал може да покажува или дека се извршуваат мал број на кривични дела или дека само мал број на кривични дела се пријавени. Ова подоцна може да претставува показател дека луѓето не ѓ веруваат на полицијата или не гледаат каква било корист од пријавувањето во полиција заради слабиот и неадекватен одговор од страна на полицијата. Заради проблемот на точноста и предизвиците во делот на толкувањето на статистиката, статистичките податоци од еден извор треба да бидат споредени со соодветната статистика од друг извор, доколку е возможно такво нешто.

Информации од погледи групи, односно репрезентативни групи можат да бидат собрани со спроведување на истражување за испитување на јавното мислење, коишто најчесто се прават по писмен пат и во структурирана форма. Истражувањата на јавното мислење треба да бидат засновани на репрезентативен примерок на луѓе од различни делови на општеството, вклучувајќи ги и ранливите и маргинализираните групи, со цел да се добие „комплетна“ и репрезентативна слика за општеството. Специфични алатки за спроведување на истражувањата се, на пример: локалните безбедносни ревизии⁴¹ и прашалниците коишто се однесуваат на виктимизацијата.⁴²

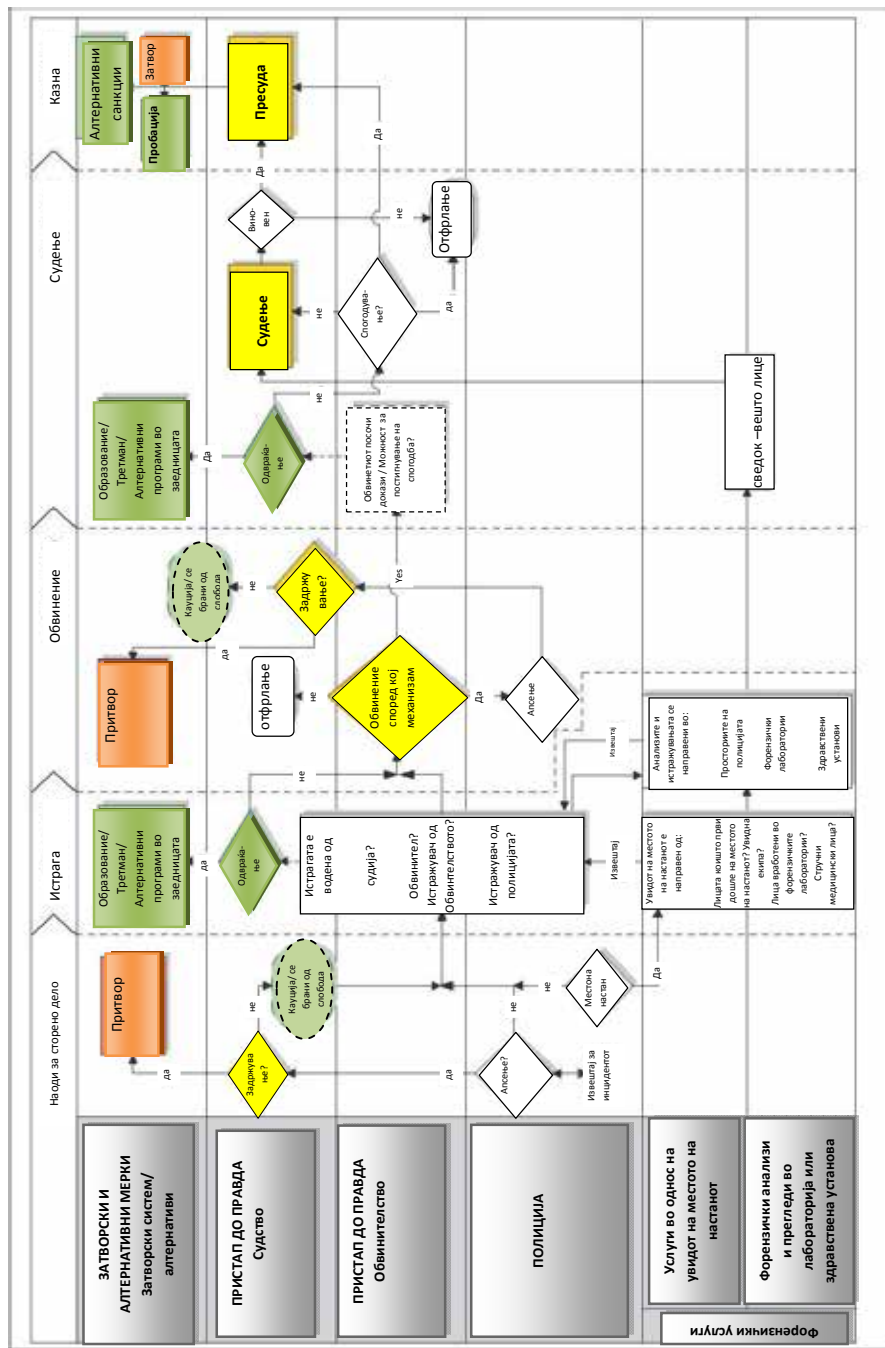
Мапирање, односно одбележување на институциите / чинителите

Клучен елемент при холистичката идентификација на законската обврска на различните институции на КПС за испорачување на специфични услуги во делот на безбедноста и правдата е да се утврди постојното меѓусебно поврзување помеѓу чинителите и да се утврди како тие се поставени во однос на законодавството, одредбите организациските и оперативните прашања како и обуката.

Покрај, идентификацијата на законската одговорност на различните институции на КПС, мапирањето, примарно треба да се фокусира на тоа, всушност, кој ги испорачува овие услуги во практиката и на кој начин. На пример: додека формално, според законот, полицијата е единствената којашто е задолжена за давање на услуги во делот на внатрешната безбедност, можеби групите за набљудување се тие коишто ја преземале одговорноста за давање на услуги во делот на безбедноста во областите каде што полицијата не е присутна или каде што одговорот од страна на полицијата е многу слаб. Пример за тоа, како испораката на услуги во делот на безбедноста и правдата, навистина, отстапува од формалните правила, се случаите во кои полицијата го апси наводниот крадец и го задржува сè додека тој/таа не £ плати надоместок на жртвата, притоа, без да биде известно и вклучено Обвинителството, ова се прави од многу различни причини,

⁴¹ Европски форум за урбана безбедност, Упатство за вршење на локални безбедносни ревизии – Преглед на меѓународната практика, Париз, 2007 година.

⁴² КОНДК/ Економска комисија за Европа на Обединетите нации, Прирачник за спроведувања на истражувања во однос на виктимизацијата, Женева, 2010 година.



Извор: КОНДК „Полициско работење, Форензички услуги и инфраструктура“ во: КОНДК, Сет на алатки за проценка на кривично-правниот систем, Њујорк, 2010 година, страница 57

на пример, затоа што тоа е премногу далеку.⁴³

Информациите коишто се добиени од страна на различните чинители на КПС и од граѓанското општество во процесот на мапирање можат да бидат споредени со официјалните организациски органограми, како и со одредбите коишто ја регулираат соработката. Ваквата споредба може да резултира со давање на предлози за подобрување на соработката и за појдовните точки на реформата.

Сетот на алатки за процена на кривично-правниот систем на Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал дава еден корисен приказ на сложената интеракција помеѓу различните институции на КПС којашто може да биде искористена за мапирање на односите помеѓу секторите во КПС.

(видете Фигура 1 на страница 54).

Од аспект на идниот реформски процес, мапирањето не треба да направи само неподвижна слика за тоа како различните чинители заеднички дејствуваат, туку, исто така, треба да даде до знаење дека односите помеѓу чинителите можат да се променат и дека самите чинители можат да преземат друга улога во текот на имплементирањето на реформските иницијативи.

Во однос на прашањето на надзорот во рамките на КПС, мапирањето, исто така, треба да цели кон идентификување кој има овластување кого да надгледува и какви механизми на казнување и/или санкции се применуваат во дадениот момент.⁴⁴

Откако сите чинители на КПС и на давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура како и нивните меѓусебни односи и точки на поврзување ќе бидат мапирани, треба да биде проценета нивната изведба и причините за кои е востановено дека доведуваат до појава на недостатоци и слабости.

Центарот за Демократска контрола на вооружените сили (ЦДКВС) од Женева, предлага да се анализира изведбата на институциите и чинителите на КПС преку два главни објектива: капацитет и интегритет и признавање и прифаќање дека градењето на капацитетите нема да биде одржливо без одговорност и интегритет. За таа цел ЦДКВС врз основа на моделот којшто

⁴³ Довнес Марк, Документ за потребите на ОБСЕ за состанокот посветен на реформата на полицијата во рамките на реформата на поширокиот кривично-правен систем, ОБСЕ, Виена, септември 2011 година, стр. 3.

⁴⁴ Ibid, стр. 4f.

беше презентирани во Извештајот за оперативниот ризик за продолжување на полициското присуство во рамките на Мисијата на Обединетите нации во Босна и Херцеговина и Меѓународната полициска оперативна група⁴⁵ на Обединетите нации ја создаде рамката за капацитет и интегритет (РКИ) којашто ги групира заедно релевантните прашања од гледна точка на капацитетот и интегритетот:

1. Трите организациски нивоа на секоја институција се:
 - 1.1. Индивидуално: образование, вештина.
 - 1.2. Организациско: нејзиниот мандат, ресурси, структури, начела и процедури.
 - 1.3. Надворешно: нејзините односи со другите институции
2. Двете нивоа на квалитет на секоја институција се:
 - 2.1. Капацитет: постојните ресурси (човечки, физички и технички), структурите и Процедурите.
 - 2.2. Интегритет: почитување на основните норми и вредности за време на извршувањето на своите функции.

Рамка на капацитет и интегритет



РКИ, исто така, може да се користи за анализирање на празнините и преклопувањата во испораката на услуги помеѓу чинители од истиот кривично-правен сектор - на пример: помеѓу различните оддели на полицијата, или помеѓу истите полициски оддели на

⁴⁵ Холм, Тор Танке/Монк, Ричард/ Румин, Серџ, Извештај за оперативниот ризик за продолжување на полициското присуство во Мисијата на Обединетите нации во Босна и Херцеговина и Меѓународната полициска оперативна група на Обединетите нации, Сараево, ноември, 2001 година.

локално, регионално или национално ниво - и помеѓу различните институции на КПС, вклучувајќи ги и нејасните хиерархии и линии на комуникација помеѓу различните чинители. Ова, исто така, ги опфаќа и различните институционални култури коишто можат да ја отежнат и попречат соработката. Како дополнување на димензиите на РКИ, наодите од анализата на социоекономскиот контекст, исто така, можат да бидат искористени за да се објаснат некои од слабостите, односно недостатоците во изведбата на КПС.

Општите прашања за примена на РКИ се дадени во Анекс 2.

Откако ќе бидат собрани информациите од анализата на начинот на управување и капацитетот и од мапирањето, истите треба да бидат споредени, проверени едни наспроти други и треба да биде направена триангулација⁴⁶ со резултатите од анализата на потребите и перцепциите на јавноста. Исто така, треба да бидат земени предвид економските, социјалните, етничките или друг вид на интереси и мотиви на изворите на процената.

III.2 Прашања за проценка, со цел да се анализира интеракцијата, односно комуникацијата и заедничкото работење помеѓу различните институции на КПС, другите владини агенции и чинителите коишто не се дел од државната структура

КОНДК, ОЕСР и други организации⁴⁷ имаат креирано сеопфатна група на прашања за проценка на различните институции на КПС. Наредниов дел е посветен на таа група прашања и истиот содржи збирка на прашања кои се однесуваат на различните области коишто се опфатени со процената. Фокусот е насочен кон фазите на поврзување во кривично-

⁴⁶ Триангулација на информациите значи дека две спротивставени перспективи се балансираани од страна на трета, пожелно е независна, којашто може да ги објасни двете спротивставени перспективи. Видете, Довнес Документ за потребите на ОБСЕ за состанокот посветен на реформата на полицијата во рамките на реформата на поширокиот кривично-правен систем, (во делото коешто е цитирано, Белешка 43), стр. 8.

⁴⁷ Како дополние на листите со прашања на КОНДК и ОЕСР, сеопфатни групи на прашања, исто така, се дадени и од страна на: Фолк Бернадот академија/ Шведска контакт група, Реформа на безбедносниот сектор. Рамка за проценка (во делото коешто е цитирано, Белешка 32); Биро за прашања поврзани со меѓународната трговија со наркотици и спроведувањето на законот, Министерство за надворешни работи на САД, Алатка за рангирање на процената на кривично-правниот сектор, Вашингтон, јуни, 2006 година; и Рауш Колет, Справување со сериозни кривични во постконфликтни општества. Прирачник за законодавците и практичарите, Институт за мир на САД, Вашингтон, 2006 година, стр. 17 - 38.

правниот процес помеѓу полицијата и другите релевантни државни институции, како и институциите коишто не се дел од државната структура, како и на прашањата коишто се заеднички за сите нив како што се: човековите права и прашањата поврзани со родовата еднаквост и надзорот. Овие прашања можат да бидат изменети за да бидат во согласност со специфичните национални контексти.

III.2.1 Прашања коишто се однесуваат на социоекономскиот, културниот и политичкиот контекст

- Во која фаза се наоѓа социоекономскиот и политичкиот развој на земјата?
- Каков е историскиот контекст на земјата, посебно во поглед на примената на законот и традицијата на формалното како и неформалното обезбедување на безбедност и правда?
- Дали постои поделба на моќта помеѓу законодавството, извршната власт и судството?
- Колкаво е нивото на политичка контрола над институциите на КПС?
- Дали формалните даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата се вклучени во политиката?
- Колкаво е нивото на законитост на политичкиот систем помеѓу населението?
- Дали постои општо-заемно прифатено разбирање на концептот на владеење на правото во општеството и дали луѓето чувствуваат дека се почитува владеењето на правото?
- Колкаво е нивото на законитост на различните институции на КПС и на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата помеѓу населението (исто така, видете го Поглавјето III.2.2)?
- Како влијае корупцијата врз КПС?
- Како се претставени различните етнички заедници во КПС?
- Како се претставени жените во КПС?
- Кои се потенцијалните кочничари на РКПС?
- Кои се различните вредности, идеологии и перцепции помеѓу главните чинители на реформата?

- Кои се потенцијалните мотивирачки и демотивирачки фактори за да ја поддржат реформата различните чинители?

III.2.2 Прашања коишто се однесуваат на потребите на јавноста за безбедност и правда

- Кои се најчестите и најсериозните видови на безбедносни ризици и неправди?
- Дали одредени групи се погодени повеќе од другите?
- Дали има некои групи коишто може да се идентификуваат како жртви на кривични дела од омраза?
- Дали жените, мажите и децата се ранливи на различните видови на безбедносни ризици и неправди?
- Каква е перцепцијата на јавноста за КПС? Дали тие сметаат дека тој е правичен, ефективен и ефикасен? Дали луѓето му веруваат на КПС? Доколку не веруваат, зошто? Кои се клучните прашања со коишто се соочува КПС? Дали одредени групи мислат дека тие се дискриминирани од страна на КПС?
- Како јавноста гледа на различните институции на КПС? Која институција е оценета како праведна, ефективна, ефикасна и компетентна?
- Дали јавноста смета дека КПС ефективно се справува со јавната корупција?
- Дали јавноста е свесна за функциите коишто ги извршуваат различните институции на КПС?
- Дали јавноста е свесна за активностите коишто се преземаат од страна на КПС во делот на поддршка и помош на заедницата?
- Дали јавноста смета дека таа е вклучена во начинот на кој КПС се справува со приоритетите во делот на кривичното право? Што е со малцинските и маргинализираните групи?
- Дали членовите на граѓанското општество се изложени на ризик поради нивната комуникација, со институциите коишто се задолжени за обезбедување правда и безбедност? Дали тие треба да бидат загрижени за: прекршувања на човековите права од страна на чинителите на КПС; осветнички напади од страна на криминалците; чиновни одмазда од страна на општеството

доколку КПС нема легитимитет; и недостиг од заштита од страна на КПС од таквите осветнички напади или од чиновите на одмазда?

- Дали јавноста има пристап до информациите од јавен карактер коишто се однесуваат на кривични дела?
- Дали јавноста е вклучена во надзорот на КПС?
- Врз кои институции на КПС луѓето би сакале да имаат поголема контрола или влијание?
- До кој степен населението се потпира на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура? Која е причината за вакво нешто (на пример: блискост, ниски трошоци, традиција, религиозно убедување, недостиг од пристап до формалниот КПС, недостиг на доверба во формалниот КПС)? Дали одредени даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура имаат контрола врз одредени заедници, територии и ресурси?

III.2.3 Прашања коишто се однесуваат на начинот на управување и на капацитетот на КПС

а) Правната рамка на КПС

Општи аспекти

- Дали постои законска регулатива (устав, закони, акти коишто се однесуваат на полицијата, правдата, затворските установи и пробацијата, кривичен закон, закон за кривична постапка и судски правила), која меѓу другото ги дефинира основните одговорности и овластувања на различните институции на КПС во поглед на апсењето, притворот, истрагата и судењето, како и во однос на помош и поддршка на жртвата и рехабилитацијата и реинтеграцијата на осудените лица? Дали законската регулатива е во согласност со релевантните меѓународни конвенции и одредби?⁴⁸
- Дали законодавството го признава постоењето на традиционални/ даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата

⁴⁸ За листа на клучните меѓународни конвенции, упатства и обврски коишто се однесуваат на начините на управување на работата на КПС во областа во којашто е присутна ОБСЕ, ве молиме видете го Анекс 1.

коишто не се дел од државната структура? Дали има некакви ограничувања во поглед на видовите на кривични дела со коишто може да се справат давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, како и дали има ограничувања во поглед на казните или санкциите коишто можат да бидат наметнати, односно изречени од страна на традиционалните/давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура?

- Кога законодавството или кога неговите елементи последен пат биле предмет на повторно разгледување, односно ревизија?

Кривична постапка

- Дали постои кодекс или закон којшто го дефинира начинот на којшто треба да биде спроведена кривичната истрага и од страна на кого?

Според законот, дали КПС опфаќа постоење на истражни судии? Која е нивната улога? Колку судии се назначени и на кое ниво од судскиот систем?

- Дали постои преклопување на одговорностите со обвинителите или празнини коишто доведуваат до создавање на правна несигурност?
- Дали обвинителството е дел од извршната власт или е дел од судството?
- До која мера обвинителската функција е независна од извршната власт и од судството?
- Кој ја предводи истрагата?
- Дали законот предвидува можност за препраќање на случаите на алтернативни постапки наспроти кривичната постапка, како што се: медијација, третман и/или мерки коишто се извршуваат во рамките на заедницата?
- Дали има значителна разлика помеѓу предистражната фаза (или „разузнувањето“) и фазата на истрага?
- Дали законот содржи какви било одредби коишто се однесуваат на користењето на физички докази и услуги во делот на форензиката?
- Дали законот го регулира начинот на воспоставување,

функционирање и финансирање на услугите во делот на форензиката, како и користењето и допуштливоста, односно прифатливоста на физичките докази во судската постапка?

Прашања коишто се однесуваат на човековите права

- Дали концептот на човековите права и фундаменталните слободи е применет во националното законодавство?
- Дали КПС е обврзан да ги заштитува и почитува човековите права и фундаменталните слободи?
- Какви обврски според законот имаат институциите на КПС во однос на жртвите на кривични дела и во однос на сведоците во кривични случаи? Дали законот обезбедува можност за спроведување на мерки за заштита на сведоци, како што се: физичка заштита, изменување на гласот, употреба на видеоконференциска врска, судење затворено за јавноста и преместување, односно преселување итн.?
- Дали на обвинетите коишто се сиромашни им е загарантиран пристапот до правна помош?
- Дали основите за изрекување на притвор се пропишани со закон?
- Дали временското ограничување на задржувањето во полиција и во притвор е пропишано со закон? Дали тоа е исто и за малолетни и за полнолетни лица?
- Дали има временско ограничување во рамките на кои мора да отпочне судењето по однос на кривичниот процес и истото да биде завршено (т.е. да биде донесена одлука или пресуда)?
- Дали законодавството експлицитно го забранува повторното апсење за истите обвиненија (во случај кога ограничувањето на задржувањето во полиција довело до пуштање на лицето или кога судот го ослободил лицето од обвинението)?

Прашања коишто се однесуваат на одговорноста и надзорот

- Дали постојат какви било кодекси на етика за вработените во различните институции на КПС?
- Дали законот утврдува постоење на механизми за мониторинг и надзор на однесувањето на институциите на КПС?
- Дали прекршувањата на човековите права направени од страна на

службени лица на КПС можат да бидат изведени пред независен суд?

- Дали постојат специфични препораки во поглед на корупцијата за институциите на КПС?
- Дали обвинителството има овластување за спроведување на надзор над другите делови од власта?

б) Начела и одредби:

Општи аспекти

- Дали постојат национална стратегија за кривично право и акциски план во пишана форма?
- Дали постојат национални стратегии и акциски планови за различните институции на КПС?
- Кога последен пат биле повторно разгледани, односно ревидирани начелата и одредбите?
- Дали државната безбедност е одговорност на полицијата или тоа претставува посебна функција? Доколку претставува посебна функција, дали истрагите се извршуваат во согласност со истите правила коишто важат и за полицијата?
- Дали оперативните процедури ја зајакнуваат и засилуваат соработката помеѓу различните институции на КПС или ја забавуваат соработката?
- Дали има редовни состаноци за координација на високо раководно ниво помеѓу Обвинителството и полицијата?
- На кој начин процедурално се одвива интеракцијата помеѓу формалниот КПС и давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура? Дали тие меѓусебно си препраќаат одредени случаи?
- Дали прашањата коишто се однесуваат на родовата еднаквост се опфатени со начелата и одредбите и со организациската култура во однос на регрутирањето, напредувањето во кариерата, работните услови и задржувањето на вработените, посебно жените и етничките малцинства?

Кривична постапка

- Како се одвива постапката во однос на кривично дело од наводите или сомнението за сторено кривично дело и од давањето совети и насоки на истражувачите до формалното поднесување на обвинителен акт, судењето и чувањето на списите на предметот?
- Кој, всушност, ја предводи истрагата – висок полициски службеник, обвинител или судија?
- Дали филозофијата на Обвинителството во однос на кривичните истраги е доследна со пристапот којшто е применет од страна на полицијата?
- Како истрагите им се доделуваат на истражувачите?
- Каков вид на случаи им се доделуваат вертикално на обвинителите, т.е. дали обвинителот е одговорен за случајот во текот на целиот кривично-правен процес, од истрагата до поднесувањето на формален обвинителен акт до судењето и изрекувањето на пресудата.
- Во системите каде што има истражен судија, во која точка, односно во кој момент ова службено лице станува одговорно за начинот на развивање, за истрагата или за собирањето на докази во кривичниот случај? Која е улогата на правосудната полиција, доколку има каква било улога, во однос на истражниот судија?
- Кој ја врши распределбата на работата, односно новите случаи?
- Кој ги подготвува списите на предметот?
- Каков вид на податоци содржат списите на предметот?
- Кој ги надгледува списите на предметот?
- Каков вид на собирање на докази изискува барање за издавање налог од страна на судијата? Дали полицијата или обвинителот бараат налози?
- Дали обвинителот ја советува полицијата за тоа кога да бара налог?
- Кој има овластување да апси луѓе?
- Кои се одговорностите на лицата (на полициските службеници)

коишто први ќе пристигнат на местото на настанот во моментот на пристигнување?

- Дали постои соодветно разбирање помеѓу институциите на КПС за придонесот којшто може да биде направен од страна на форензичкиот пристап од местото на извршување на кривичното дело (местото на настан) до судницата?
 - Дали има какви било услови во рамката на процедури за да се осигура дека лицата коишто први ќе пристигнат на местото на настанот, полициските истражувачи и обвинителите ги разбираат можностите и ограничувањата на форензичките докази и на истражувачите на местото на настанот (увидна екипа) и дека институциите на правдата ја разбираат тежината на форензичките докази?
 - Дали има какви било услови во рамката на процедури за да се осигура дека форензичарите ја разбираат употребата на форензичките податоци во кривично-правниот процес и импликациите на заклучоците кои се засновани на форензички анализи и испитувања?
- Дали оперативните процедури го регулираат соодветниот начин на постапување со собраните докази (собирањето, зачувувањето, означувањето, пакувањето и чувањето, односно складирањето) како и процесот на „верижно старателство“⁴⁹ над таквите докази?
 - Како истражувачите ги заведуваат, означуваат и ги пакуваат доказите и доказниот материјал?
 - На кој начин е координирана работата помеѓу истражувачите на кривичните дела, обвинителите и форензичките лаборатории?
 - Дали лабораториите имаат пристап до референтни материјали и/или референтни колекции коишто се неопходни за работење на случаите? Кој е овластен да користи референтни материјали? Дали овој пристап којшто изискува интензивни ресурси доведува до оддолжување на случаите?

⁴⁹ Терминот „верижно старателство“ се однесува на процедурите и документите коишто го објаснуваат интегритетот на физичките докази на начин што овозможуваат увид во постапувањето и складирањето на доказите од точката на нивното собирање или подигање до нивното крајно место на чување. Другите два термина коишто се користат се „верига на докази“ и „способност за следење“- видете КОНДК, Полициско работење. Форензички служби и инфраструктура, во КОНДК Сет за процена на кривичната правда, Њујорк, 2010 година, стр. 53

- Дали обвинителите се законски обврзани од страна на резултатите на полициската истрага?
- Дали полицијата и обвинителите имаат дискреционо право да ги пренасочуваат, односно одвраќаат случаите од кривично- правната постапка или да одобруваат ослободување со кауција? (ова може да има значително влијание врз бројот на случаи и врз големината на затворската популација/условите во затворите).
- Каково овластување имаат полицијата, обвинителите или другите службени лица на кривично-правниот систем во однос на ослободување на лице коешто било задржано за испрашување пред поднесување на обвинителниот акт?
- Дали постои законска претпоставка во корист на ослободувањето со кауција или дали постојат други алтернативи на притворот како што се надзор/ограничување?
- Дали обвинителот има законско овластување да ги пренасочи случаите кон алтернативите на кривичната постапка, како што се: медијација, третман или алтернативни мерки коишто се извршуваат во рамките на заедницата? Доколку одговорот е да, дали за вакво нешто е потребно судско одобрение? Дали ваквите алтернативи се ограничени на одредени категории на извршители на кривични дела и на одредени кривични дела (на пример: малолетни лица, случаи извршени од страна на лица со нарушено психичко здравје, случаи поврзани со дрога, случаи на домашно насилство)?
- Дали обвинителот има законско овластување да преговара за постигнување на договори за признавање на вина и како изгледа законската рамка којашто го регулира ова прашање?
- Со каков вид на прекршоци/кривични дела се справуваат традиционалните/давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура?
- Кој може да предложи вклучување на сведок во програмата за заштита на сведоци и кој е одговорен за примање на сведок во една таква програма и за укинување на статусот, односно прекинување на програмата?
- Кој е одговорен за правење на процена на заканите и за обезбедување на мерки на заштита на сведоците во кривичната постапка?
- Кој е одговорен за обезбедување на безбедноста во судовите? -

Кој е одговорен за транспортирање на затворениците до судот и кој го врши обезбедувањето за време на транспортот?

Човекови права

- Дали може временските ограничувања коишто се однесуваат на задржувањето во полиција и во притвор да бидат продолжени? Кој одлучува и на која основа?
- Дали обвинителот има законско овластување да нареди продолжување на задржувањето на осомниченото лице? (ова може да предизвика загриженост во поглед на човековите права во оние случаи каде што Обвинителството, исто така, е и институција којашто го истражува кривичното дело).

Одговорност и надзор

- Дали обвинителството и судовите имаат начела коишто се однесуваат на незаконски прибавените докази и како тие начела изгледаат во етичка, правна и процедурална смисла? Дали незаконски прибавените, односно собраните докази сè уште се прифатливи?
- Какви начела и процедури постојат за разгледување на тврдењата за погрешно испорачување на правдата како што се: погрешните осудителни пресуди или злоупотребата на моќта/дискреционите права од страна на обвинителството? Дали можноста за вршење на ДНК тестирања е достапна во вакви случаи? Дали физичките докази се зачувани како би можеле да бидат користени во вакви случаи?
- Каков вид на одредби содржи постапката за внатрешна и надворешна инспекција на местата за привремено задржување?
- Дали процедурите и/или одредбите овозможуваат воспоставување на независен механизам за мониторинг на задржувањето во полиција и на установите за притвор?
- Дали процедурите и/или одредбите им овозможуваат на надворешните монитори вршење на ненајавени посети?
- Откако ќе биде поднесен обвинителниот акт, дали ваквата информација се објавува јавно и дали истата им е достапна на медиумите?

- Дали се надгледува подготовката на списите на предметот со цел да се осигура контрола на квалитетот?
- Дали полицијата е обврзана да води регистри за задржување за сите осомничени лица коишто биле задржани? Каков вид на информации содржат таквите регистри?
- Дали процедурите/одредбите овозможуваат воспоставување на независни механизми за набљудување, односно мониторинг на судењата?

в) Структури

Општи аспекти

- Дали постои национален систем и како националниот КПС го дополнува КПС на локално или регионално ниво?
- На кое ниво институциите на КПС ги координираат нивните активности – на национално, регионално или локално ниво? Каква форма има координацијата, т.е. дали станува збор за ад хок работни групи или формални комисии?
- Дали постојат внатрешни системи на управување на КПС (раководна структура, системи на информации, процес на донесување на одлуки, систем за управување на изведбата и итн.) и структури за комуникација? Дали тие ја олеснуваат или ја отежнуваат ефективността и ефикасноста на кривично- правниот процес/соработката помеѓу различните институции на КПС?
- Дали полициските истражувачи и обвинителите одржуваат состаноци за координација, со цел да разговараат за отворените случаи?
- Дали главниот истражувач (обвинител или судија) се наоѓа во иста зграда со полицијата или се наоѓа во непосредна близина?
- Дали постојат какви било партнерски структури со останатите оддели за давање на услуги на јавноста, со давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не седел од државната структура и со групи од граѓанското општество?
- Каква е оперативната поврзаност и поделбата на одговорностите помеѓу јавните и приватните даватели на услуги од областа на

безбедноста?

- На кој начин државните даватели на услуги од областа на безбедноста се вклучени во процесот на обука, лиценцирање и поддршка на приватните даватели на услуги од областа на безбедноста?
- Дали постојат какви било механизми за соработка со социјалните служби или со пробациската служба, во случаите кога има потреба од такво нешто?
- Дали ресурсите и работата се распоредуваат на соодветен и оптимален начин помеѓу различните институции на КПС, со цел да се олесни ефективниот и ефикасниот кривично-правен процес?
- Каков е односот (процентот) на обвинители/истражни судии во однос на бројот на полициски истражувачи?

Кривична постапка

- Дали има воспоставен систем за пријавување на кривични дела?
- Дали постои база на податоци на кривични пресуди? Доколку постои, дали таа има можност за обработка и препраќање на личните податоци на сторителите на кривични дела? Дали можат да бидат избришани криминалните досиеја, посебно оние коишто се однесуваат на малолетни лица?
- Дали постои форензичка база на податоци којашто содржи отисоци од прсти, ДНК примероци, балистички и/или други податоци (на пример: траги од чевли, траги од гуми, стакло, боја, влакна, хемиски профили на експлозивни или наркотични дроги и прекурсори)?⁵⁰
 - Дали постои можност за споделување на оваа база на податоци помеѓу различните институции на КПС?
 - Кој е одговорен за одржување, заштита, внесување и ажурирање, како и за целовитоста, интегритетот и давањето на пристап до ваквата форензичка база на податоци?

⁵⁰ За сеопфатен преглед на потенцијалниот опсег на форензичките услуги, видете: КОНДК, „Полициско работење. Форензички служби и инфраструктура“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 49), стр. 48.

- Дали услугите кои се однесуваат на истрагата на местото на настанот (увид) се дел од полициската служба или се дел од пошироката форензичка институција?
- Која агенција, односно тело е задолжено за давање на форензички услуги – дали тоа е јавна (во рамките на кои министерства) или е приватна агенција?
- Каков вид на установи постојат за форензичко испитување на местото на настанот? Дали полицијата и Обвинителството ги делат ваквите установи?
- Дали форензичките лаборатории се независни од полицијата?
- Дали постојат системи за електронско управување на списите на предметите и дали ваквите системи се достапни за управување на големи истраги? Дали системите за електронско управување на предметите содржат полициски информации, судски распореди, конечни судски одлуки и пресуди и информации коишто се однесуваат на задржувањето, односно притворот?
- Каков вид на информации се споделуваат помеѓу различните институции на КПС и до кој степен се заштитуваат доверливите информации коишто се однесуваат на предметот? Дали одбраната може да поднесе барање за разгледување на доказите коишто Обвинителството има намера да ги користи?
- Дали има доволен број на вработени коишто се обучени за користење на електронските системи за управување со списите на предметите?
- Дали во изминатите години биле воведени какви било мерки за подобрување на управувањето на протокот на предмети (на пример: обиди да се намали бројот на лица коишто од притвор го чекаат почетокот на судскиот процес или чекаат одлука од страна на механизам задолжен за инспекција)?
- Дали постои веродостоен начин да се дознае кога се доаѓа во одреден временски период во текот на истрагата и судењето на одредено кривично дело?

Обука

- Дали постои заедничка специјализирана обука на полицијата, обвинителите и судиите во однос на истрагите на кривични (организиран криминал) дела? Дали прашањата коишто се

однесуваат на човековите права и фундаментални слободи, родовата еднаквост и етиката и одговорноста на КПС се опфатени во темите на (заедничката) програмата за основна и напредна обука на различните институции на КПС?

Човекови права

- Дали гаранциите коишто се однесуваат на човековите права се поткрепени од страна на практични и остварливи механизми или тие имаат тенденција да останат декларативни?

Дали има одвоени простории за задржување во полиција, притворски и затворски ќелии коишто се наменети за деца и малолетници и мажи и жени?

Дали е обезбедена правна помош/одбрана за сиромашните?

- Каков вид на заштитни механизми постојат, со цел да се осигура независноста на назначениот бранител?
 - Дали постојат одредени категории на обвинети лица коишто не можат да се откажат од нивното право на бранител?
 - Дали малолетните лица можат да се нивното право на бранител?
- Дали постојат одредби за заштита на податоците коишто го регулираат соодветниот начин на постапување со податоците на осомничените и осудените лица од страна на службените лица на КПС во согласност со меѓународните принципи за заштита на податоци.

Освен тоа, дали тие ја ограничуваат употребата на личните податоци до степенот којшто е неопходен за изведбата и исполнувањето на законските, легитимните и посебните, односно специфичните цели?

Одговорност и надзор

- Во случаите каде што полицијата ќе ги пречекори своите овластувања во однос на задржувањето на осомниченото лице во полициска станица, какво оправдување даваат тие за ваквата нивна постапка?
- Кои се механизмите и структурите за мониторинг и надзор на однесувањето на институциите на КПС? Дали граѓанското

општество е вклучено во мониторингот на институциите на КПС?

- Дали се имплементирани ваквите механизми и структури?
- Дали постојат начела и одредби коишто ќе ги заштитат лицата коишто се дел од кривично-правниот систем, а поднесуваат претставки, односно жалби за несоодветно однесување од страна на службени лица на КПС?
- Дали постои систем за поднесување на жалби којшто ѓ овозможува на јавноста да се пожали за пристапот до КПС, за испораката на услуги од страна на КПС и за однесувањето на поединечните чинители на КПС? Како функционира овој систем?
- Дали на медиумите им е дозволено да присуствуваат на судењата?

г) Изведба на институциите на КПС

Кривична постапка

- Дали телата коишто се задолжени за координација работат добро заедно?
- Дали има конфликт помеѓу формалните правила за соработка и културните норми во рамките на различните институции на КПС?
- Дали истражувачите ги споредуваат нивните активни, односно отворени случаи со претходни, односно стари случаи?
- Откако ќе бидат направени форензички испитувања и анализи дали се изготвуваат извештаи/се доставуваат резултати? Доколку одговорот е да.
 - На кого? (на пример: на полицијата, на истражувачите на кривичното дело, на обвинителите, на судиите, на осомничените лица, на адвокатите на одбраната, на жртвите, и/или на други)?
 - Во исто време или во различни временски периоди и по кој редослед?
- Колкав е бројот на случаи коишто се препраќаат до форензичките лаборатории на годишно ниво и колкав е периодот на нивното враќање назад?
- Дали полицијата и другите агенции, односно тела задолжени за спроведување на законите го користат нивното овластување

- Дали полицијата поседува регистри на задржани лица? Каков е квалитетот на информациите коишто се содржани во ваквите регистри?
- Дали има заостанати предмети? Колку случаи за кривични дела се во очекување на исходот на жалбената постапка?
- Колку често полицијата и/или обвинителите или другите службени лица во делот на кривичното право во практика ги пренасочуваат случаите подалеку од кривичната постапка? Какви мерки најчесто се користат за пренасочување на случаите?

Човекови права

- Дали полициските простории (келии) за задржување се користат подолг временски период заради недостиг на простор во притворските установи/или заради недостиг на установи.
- Дали малолетните лица коишто се задржани во полициска станица или во притвор секогаш се одвоени од возрасните лица?
- Колкав е процентот на малолетни и возрасни лица задржани во полициска станица или во притвор коишто имаат правен застапник, односно бранител?
- Дали на назначениот бранител може да се гледа како на независен?
- Дали се почитува временското ограничување на задржување во полициска станица и во притвор? Доколку одговорот е не, колку често притворените лица се задржуваат подолго од ограничувањето коешто е утврдено со закон? Кои се причините за надминување на временските ограничувања?
- Во оние случаи каде што има временско ограничување на задржувањето и судот го ослободува задржаното лице по оваа основа или кога судот ослободува обвинето лице, дали полицијата повторно го апси обвинетото лице и повторно го обвинува за истото кривично дело? Доколку одговорот е да, колку често?
- Дали давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура практикуваат начини на работење коишто ги прекршуваат формалните закони и меѓународните норми?

Одговорност и надзор

- Каков вид на активности презема КПС во поглед на воспитување на јавноста за своите функции и колку добро ги извршува истите? Дали КПС спроведува активности за помош и поддршка на заедницата? Дали КПС се обидува да ја вклучи заедницата при справувањето со приоритетите на кривично- правниот процес? На кој начин? Дали КПС со истиот степен на посветеност се обидува да допре до етничките, религиозните и малцинските заедници?
- Дали КПС го олеснува или го ограничува пристапот до информации од јавен карактер коишто се однесуваат на случаи за коишто во дадениот момент се води постапка? Дали постои оформен капацитет во поглед на информациите од јавен карактер, со цел медиумите и заинтересираните граѓани да можат да добијат информации од јавен карактер коишто се однесуваат на одредени случаи? Какви се односите со медиумите?
- Дали има лица, вработени во институциите на КПС коишто би можеле да дадат одговор на прашањата на јавноста од областа на кривичното законодавство?
- Дали полициските истражувачи редовно ги информираат жртвите за напредокот којшто е постигнат во расветлувањето на нивните случаи?
- Дали различните институции на КПС имаат индикатори коишто се однесуваат на успешноста на нивните вработени? Доколку одговорот е да, кои се тие? Дали тие, исто така, ја опфаќаат и интеракцијата помеѓу институциите на КПС?

III.2.4 Прашања коишто се однесуваат на другите меѓународни иницијативи во делот на РКПС

- Каков вид на активности се веќе започнати во делот на РКПС?
- Кои меѓународни и национални реформски агенции, односно тела се вклучени?
- Дали различните меѓународни чинители се согласни во поглед на заедничката цел на РКПС?
- Дали сите чинители коишто се дел од реформата ги разбираат целите и нивните одговорности? Дали реформските активности следат холистички и мултидисциплинарен процес којшто ја

опфаќа целата влада, вклучувајќи ги и политичките и развојните иницијативи? Дали тие се однесуваат на меѓусебното поврзување на различните институции на КПС? Дали овие активности се координирани? Дали постои механизам за координација? Дали има агенција, односно тело коешто е одговорно и ги предводи реформите?

- Дали има воспоставено механизми коишто ќе ја осигураат одржливоста на која било заедничка активност и донација?

IV. Развој на стратегија за реформа и планови за имплементација

При развивањето на стратегија за потребите на иницијативите за РКПС, собраните наоди од основната анализа треба да бидат консолидирани на таков начин што потребите на јавноста и наодите во поглед на перцепцијата ќе можат да бидат искористени за идентификување на појдовните точки. Треба да бидат избрани појдовни точки коишто ќе овозможат моментални придобивки за граѓаните. Во однос на потребниот долготраен пристап кон РКПС сè уште треба да се има предвид холистичкиот пристап. Оттука, стратегиите треба да ги дефинираат долготрајните програми и краткотрајните/годишни проекти коишто ќе им овозможат на сите чинители јасно разбирање на планираните активности. Ова е посебно битно имајќи ги предвид неизбежните ротации на вработените во Мисијата и помеѓу другите меѓународни и национални чинители.⁵¹

Врз основа на квантитативните и квалитативните информации собрани во текот на процесот на процена, стратегијата за реформа треба да дефинира реални и остварливи цели, одредници и критериуми за успех коишто треба да бидат остварени во рамките на една реална временска рамка. Одредниците треба да бидат искористени во подоцнежната фаза од процесот, со цел да се процени успехот и/или влијанието на имплементацијата на програмите за РКПС, и доколку истите се исполнети да се активира излезната фаза. Стратегијата во поглед на излезната фаза треба да биде доволно флексибилна, со цел да може да се приспособи на каков било иден развој.

Временските рамки треба да ја одразуваат локалната состојба на КПС и треба да овозможат повеќе време во опкружување каде што условите за имплементација се тешки. Минимум од три до пет години можеби се соодветни во опкружување коешто е исполнето со предизвици.

Понатаму, стратегиите за реформи треба да бидат дополнети со конкретни акциски планови за имплементација на стратегијата.

⁵¹ За сеопфатен преглед на практичните чекори во развојот на стратегија за реформа, исто така, видете: Хансен Аника С. / Вихарта, Шарон/Клаусен, Бјорн Р. / Кјексурд, Стаин - Транзицијата кон праведен поредок- Воспоставување на локална сопственост после конфликт. Водич за практичари, Изданија на Фолк Бернадот академијата, Стокхолм 2007 година, стр. 29-36; и Харис, Франк, Улогата на градењето на капацитетите при реформите на полицијата, Мисија на ОБСЕ на Косово, Оддел за полициско образование и развој, Приштина 2005 година, стр. 23-29 .

Овие планови мора детално да ги образложат дејствата или да содржат оперативни планови коишто во детали ќе опишат како различните чекори на процесот на имплементација ќе бидат спроведени во практика.

Овие планови треба да ги идентификуваат организациските промени и ресурсите (човечки, материјални и финансиски) коишто се потребни за исполнување на различните чекори. Акцентот треба да биде цврсто насочен кон најефикасно искористување на расположливите ресурси, отколку на набавката на нова опрема. Додека многу институции од КПС ќе имаат оправдани барања за инфраструктура и опрема коишто ќе го поддржат процесот на градење на капацитетите, ваква опрема треба да биде набавена само со цел да бидат исполнети барањата коишто јасно се идентификувани во процената на потребите и се проследени со план за развој. Ова треба да биде јасно кажано на почетокот на која било програма за реформа затоа што ветувањето за набавка на материјални ресурси може да го одвлече вниманието или да ги поткопа активностите коишто се однесуваат на неопходната институционална реформа.⁵²

Секогаш кога ОБСЕ е вклучена во реформски активности, акциските планови треба да бидат тесно поврзани со годишното „буџетирање на програмите врз основа на изведбата“, процес којшто изискува јасно дефинирање на продуктивноста, резултатите и влијанието на програмите како и на индикаторите за мерење на напредок.⁵³

Како што и веќе беше споменато погоре, со цел да се добие целосна посветеност и локална сопственост на реформата од страна на сите релевантни национални чинители, клучно е да се вклучат релевантни претставници од државните институции како и од граѓанското општество во развојот на стратегијата од самиот почеток и во програмата за реформа да бидат содржани интересите на сите засегнати страни, односно чинители.

Како и да е, постигнувањето на консензус помеѓу сите чинители за чекорите на реформата може да биде тешко заради типично

⁵² ОБСЕ, Имплементација на програми поврзани со полициското работење. Лекции научени во Југоисточна Европа, ЕСПП, серија на изданија Том 7, Виена, декември 2008 година, стр. 25-27 и 39-41, исто така, видете: КОНДК, ИМСАД, Кривично-правна реформа во постконфликтни земји (во делото коешто е цитирано, Белешка 8), стр. 27-35.

⁵³ За сеопфатен вовед во начините на проценка на проектите и за буџетирањето на програмите врз основа на изведбата, видете ОБСЕ, Буџетирање на програми врз основа на изведбата, Виена 2007 година; ОБСЕ, Водич за користење на индикаторите на изведбата во рамките на ОБСЕ, Единица за поддршка на процената и изработката на програми, Виена, март 2009 година; и ОБСЕ, Управување на проектите во рамките на ОБСЕ. Прирачник за програмските и проект-менаџерите, Виена 2010 година.

хетерогениот состав на граѓанското општество, коешто, најверојатно, ќе резултира со разидување на интересите помеѓу овие претставници како и променливи интереси помеѓу различните институции на КПС.

Меѓутоа, сè уште е неопходно да се постигне заемно прифатлив договор во поглед на приоритетите на реформата и редоследот на имплементација од страна на сите чинители посебно имајќи ги предвид по правило ограничените ресурси и капацитет на меѓународните и националните чинители за имплементирање на реформите. Исто така, овие предизвици бараат од сите чинители да се обврзат дека ќе ги почитуваат договорите.

Во овој контекст, важно е да се има предвид и политичката природа на реформата, вклучувајќи ги и потенцијалните придобивки за различните чинители на локално, регионално и национално ниво. Зајакнувањето на позицијата на еден чинител на КПС на наведен или на вистински трошок на друг чинител може да доведе до уништување на деликатната рамнотежа помеѓу институциите и да предизвика отпор од „губитничката“ страна.

Понатаму, доколку јавноста не уочи какви било моментални придобивки за себе, има чувство дека реформата не ја подобрува и нема да ја подобри нивната безбедност и сигурност, тие нема да го поддржат процесот на реформи, нешто коешто одржливоста на реформата ќе ја направи невозможна. „Проектите со брз ефект“ коишто се завршуваат за време од неколку месеци од отпочнувањето на процесот на реформи може да доведат до некои моментално видливи подобрувања на безбедносната и сигурносната ситуација.⁵⁴

Други аспекти коишто треба да се имаат предвид се техничките прашања, како што се: капацитетот на апсорпција на земјата за примање помош; потребата да се прифати несигурноста изискува флексиблен „пристап кон процесот“ и потребата да се биде реален во поглед на тоа што може да биде остварено, односно постигнато.

⁵⁴ Проектите со брз ефект може да опфатат инфраструктурни компоненти како што се: изградба или реновирање на полициски станици или судови, со цел да се засили и зајакне пристапот до безбедност или правда; донирањето на основна опрема за да се зајакне и засили изведбата на практичарите од областа на безбедноста и правдата; забрзана обука на службените лица задолжени за спроведување на законите или вработените во казненопоправните установи во делот за човековите права или третманот на ранливите групи; и поддршката на независните комисии коишто го следат третманот на притворените лица или општиот третман на ранливите групи. За повеќе примери, видете КОНДК/ИМСАД, Кривично-правна реформа во постконфликтни земји (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 33 и 84.

V. Реформа на правната рамка

Во согласност со принципите на владеењето на правото дека „сите лица, институции и тела, јавни и приватни, вклучувајќи ја и самата држава се одговорни пред законите коишто јавно се донесени, еднакво се применуваат и независно се пресудуваат“⁵⁵ реформата на законите коишто се поврзани со КПС претставува предуслов за зајакнување и засилување на ефективностa и ефикасноста на КПС и затоа претставува првиот чекор во имплементацијата на РКПС.

Во многу постконфликтни територии, реформата на правото, исто така, е потребна затоа што не постои јасност за тоа кој закон е применлив. Ова претставуваше голем проблем за Привремената административна мисија на Обединетите нации во Косово, каде што судиите со албанско етничко потекло одбиваа да ги применат југословенските закони од 1999 година, затоа што тие се чувствуваа дискриминирани и обесправени од нив.⁵⁶ Практиката да се назначи определено тело според законот којшто важел пред конфликтот „во согласност со применливиот закон со предупредување дека истото треба да биде прочитано во согласност со меѓународните норми и стандарди за човекови права“ како и да е, често пати доведе до создавање на помала правна сигурност, а не на поголема.⁵⁷

Општо земено, Кривичниот законик којшто е на сила во одредена земја можеби ќе треба да биде осовременет со цел да се приспособи на променливата средина на општествените норми и обичаи, како и за да се справи со новите закани коишто произлегуваат од новите форми на тероризам и криминал, особено организираниот криминал. Затоа, новите кривични закони треба да бидат во можност да се справат со новите кривични дела и треба да овозможат користење на нови истражни алатки. Новите кривични дела може да опфаќаат: домашно или насилство кое се базира на полот, кривични дела од омраза и корупција, како и нови форми на организиран криминал како што се:

⁵⁵ Совет за безбедност на Обединетите нации, Владеење на правото и транснационална правда во конфликтни и постконфликтни општества (во делото коешто е цитирано, Белешка 1) став 6.

⁵⁶ Стодик, Торстен „Меѓународни полициски сили во мировни операции“, во Харви Лангхолтз/ Борис Кондох/ Алан Велс, Меѓународно одржување на мирот: Годишник на Меѓународните мировни операции, Том 9 (2005) година, стр. 97; и видете Рауш, Борба против сериозните кривични дела во постконфликтните општества (во делото коешто е цитирано, Ббелешка 47) стр. 51.

⁵⁷ КОНДК /ИМСАД, Кривично-правна реформа во постконфликтни земји (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 63.

перење на пари, финансирање на тероризам, трговија со луѓе. Исто така, може да вклучува и криумчарење и трговија со одредени стоки, на пример: дрога или прекурсори и оружје.

Овие кривични дела треба да бидат вклучени во законот, со цел да им се овозможи на институциите на КПС да одговорат. Со цел да му се овозможи на КПС ефективно и ефикасно да одговори на овие кривични дела, можеби ќе има потреба од вклучување во законот на нови алатки за превенција од криминалот и нови алатки за потребите на истрагата. Ваквите нови алатки може да вклучуваат нови истражни техники (на пример: електронско следење, прикриени операции, контролирана испорака и форензичка анализа) мерки за заштита на сведоци и нови системи за управување на списите на предметот.

Во однос на холистичкиот пристап кон реформите, мора да се има предвид дека промените во една област од законот вообичаено имаат ефект и во другите области од законот. Новите одредби треба да бидат проверени во поглед на нивното влијание врз односите помеѓу различните институции на КПС како и врз нивното меѓусебно поврзување. Со воведувањето на нови задачи, одговорности и алатки за КПС, можеби во новиот закон ќе има потреба од појаснување на новодефинираната распределба на моќ помеѓу институциите на КПС.

Освен тоа, финансиските импликации на новите закони, исто така, треба да бидат земени предвид, со цел да се споредат теоретските вредности на новите закони наспроти нивната практична остварливост.

Следните делови, најпрвин, ќе дадат образложение на важечките закони коишто ќе треба да бидат повторно разгледани во текот на процесот на реформи и потоа ќе се насочат на одреден број на законски одредби коишто се однесуваат на соработката на институциите на КПС, со цел истите да бидат способни ефективно и ефикасно да одговорат на кривичните дела.

V.1 Важечки закони коишто треба повторно да бидат разгледани

Важечките закони на една земја „ги опфаќаат и домашните закони на земјата и меѓународните закони коишто ги утврдуваат нивните обврски на меѓународно ниво коишто мора да бидат почитувани на национално ниво“.⁵⁸

⁵⁸ Ibid, Стр. 57.

Според Обединетите нации, општа нормативна основа за реформа на законите треба да биде *Повелбата на Обединетите нации*, меѓународните закони за човекови права, меѓународните закони во делот на хуманитарното право, меѓународниот Кривичен закон и меѓународниот Закон за бегалци. Овие закони ги претставуваат меѓународно применливите стандарди за човекови права и кривично право усвоени под покровителство на Обединетите нации. Освен тоа, реформата на законите од областа на кривичното право на територијата којашто ја покрива ОБСЕ, исто така, треба да биде во согласност со обврските на ОБСЕ во поглед на човековите права, фундаменталните слободи и владеењето на правото, како што е пропишано со *Финалниот акт од Хелсинки*, со *Копенхашкиот документ*, со *Кодексот на однесување во однос на политичко- воените аспекти на безбедноста* и со разните други одлуки на ОБСЕ во однос на активностите коишто се поврзани со полицијата и нејзиното работење.⁵⁹

Закони коишто треба да бидат повторно разгледани за време на холистичката РКПС се:⁶⁰

- Уставите на државата;
- Претседателските или декретите на кралските семејства во државите коишто ги издаваат;
- Законите за кривична постапка;
- Специјаните закони коишто се однесуваат на специфични видови на криминал;
- Ситни прекршоци/законите за прекршоци коишто опфаќаат дела и овластувања поврзани со јавниот ред;
- Закони за малолетничка правда;
- Која било законска регулатива којашто е битна за кривичната постапка во земјите коишто немаат донесено Закон за кривична постапка;

⁵⁹ Листата на клучните меѓународни конвенции, упатствата и обврските коишто се однесуваат на управувањето на работата на КПС во земјите коишто се покриени од страна на ОБСЕ, видете Анекс 1.

⁶⁰ КОНДК /ИМСАД, Кривично- правна реформа во постконфликтни земји (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 58; и видете Рауш, Борба против сериозните кривични дела во постконфликтните општества (во делото коешто е цитирано, Белешка 473) стр. 43-45.

- Законите коишто се однесуваат на извршувањето на казнените санкции (доколку не се вклучени во Законот за кривична постапка);
- Законот за судови и за изборот, назначувањето и разрешувањето на судии;
- Законите за јавни обвинители и за изборот, назначувањето и разрешувањето на јавните обвинители;
- Законите за полиција;
- Законите за затворите и пробациските служби;
- Законите коишто го регулираат и управуваат работењето на разузнавачките служби и тајната полиција;
- Законите за заштита на податоци и дигитални системи на информации;
- Законите коишто го регулираат и управуваат работењето на воените сили во ситуации кога тоа се однесува на прашања како што се, јавниот ред и мир, задржувањето, односно притворот или истрагите поврзани со цивилни кривични прашања;
- Закони поврзани со правната практика во земјата, вклучувајќи ги и законите за правна помош и законите за адвокатски комори;
- Закони за заштита и помош на жртвите и сведоците;
- Закони за антидискриминација;
- Битните етички кодекси коишто се однесуваат на судиите, јавните обвинители, адвокатите и полицијата;
- Законите коишто се однесуваат на институциите задолжени за надзор (на пример: Законот за народен правобранител);
- Законите за образование од областа на правото;
- Законите коишто се однесуваат на давателите на услуги од областа на правдата и безбедноста и поврзаноста помеѓу овие системи и формалниот државен систем;
- Обичајните или традиционалните закони во кривичното право, доколку вакво нешто е применливо во согласност со законот;
- Законите за приватните даватели на услуги од областа на безбедноста;

- Законите за имунитет на државните и јавните службеници;
- Законите за здруженија (вклучувајќи ги НВО); и
- Законите за воспоставување специјални судови или транснационални правни механизми.

За пост-конфликтните земји, законската рамка, исто така, може да вклучува и одредби коишто се дефинирани во мировните договори и во резолуциите/мандатите на Советот за безбедност на Обединетите нации.⁶¹

Како што беше споменато погоре, во некои земји-членки на ОБСЕ, законската рамка може да биде составена и од поголем број традиционални закони и традиции коишто се засновани на религијата како дополние на формалните пишани закони, коишто можат да имаат влијание врз обезбедувањето на безбедноста и правдата.

Освен за одредување на соодветноста на гореспоменатите закони и за олеснување на ефективниот и ефикасниот кривично-правен процес, повторното разгледување на законите, исто така, ќе одреди дали и до кој степен обврските на државата, коишто произлегуваат од меѓународните договори, имаат ефект врз кривично-правниот процес. На пример: доколку одредена земја ја има потпишано и ратификувано КОНПТНОК, дали таа има предвидено законска регулатива за клучните кривични дела и процедурални одредби како што налага Конвенцијата, вклучувајќи го и создавањето на рамки за екстрадиција, заемна правна помош и соработка во делот на спроведувањето на законите на меѓународно ниво?⁶²

Како дополние на меѓународните договори, одредена земја, исто така, може да има потпишано и ратификувано обврзувачки регионални или билатерални договори со други земји или организации, коишто може да имаат правни ефекти врз националниот и транснационалниот кривично-правен процес.

Најпосле, применливите формални и неформални закони треба да бидат повторно разгледани и во поглед на нивното почитување на гореспоменатите меѓународни стандарди за човекови права и кривичното право, со цел да можат да се справат со прашањата како што се почитувањето на човековите права при извршувањето на функциите на КПС, вклучувајќи ја и заштитата на ранливите групи,

⁶¹ Ibid, стр. 43.

⁶² Ibid, стр. 40.

половата еднаквост и унапредувањето на одговорноста и надзорот на КПС.

Како дополнение на овие прашања, следниов дел, главно, ќе се осврне на аспектите на правната, односно законската реформа коишто се однесуваат на мерките за подобрување на соработката помеѓу различните институции на КПС, останатите владини агенции, односно тела, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество, со цел кривично-правниот процес да биде поефективен и поефикасен.

V.2 Повторно разгледување на законските одредби со цел да се зајакне одговорноста на КПС

V.2.1 Зајакната соработка помеѓу институциите на КПС

Реформата на правната рамка за КПС треба да биде насочена кон олеснување на воспоставувањето на интегрирани начела и процедури за министерствата, агенциите и за сите останати коишто се вклучени во кривично-правниот процес.

Бидејќи реформата на правната рамка треба да биде приспособена на националниот контекст и затоа што односот помеѓу различните институции на КПС може да се разликува во различните земји, областите коишто понатаму се предмет на разгледување се општи по својот карактер и се применливи во различни национални контексти.

Понатаму, примерите на законските одредби коишто се дадени и коишто се однесуваат на зајакнувањето и засилувањето на соработката помеѓу институциите на КПС во најголема мера се земени од *Моделот на Кривичен законик (МКЗ)* и *Моделот на Законот за кривична постапка (МЗКП)*, коишто се создадени од страна на Институтот за мир на САД и Ирскиот центар за човекови права во соработка со КОНДК и Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации. Овие одредби можат да бидат приспособени и вградени во новото национално законодавство или барем можат да бидат искористени како извор на инспирација во процесот на реформа на законодавството.⁶³

⁶³ Институт за мир на САД, Модел на Кривичен закон, Модели на закони за постконфликтна кривична правда, Том I, Вашингтон, 2007 година; и Институт за мир на САД, Модел на Закон за кривична постапка, Модели на закони за постконфликтна кривична правда, Том II, Вашингтон, 2008 година;

Понатаму, се препорачува лицата коишто ќе ги разгледуваат и коишто ќе ги пишуваат новите закони да го искористат и Водичот за кривична постапка,⁶⁴ којшто беше инициран од страна на Белгиското и Шпанското претседателство со ОБСЕ и којшто беше создаден помеѓу 2006 и 2007 година од страна на Единицата за стратешки полициски прашања на ОБСЕ во тесна соработка со Работната група на високо ниво за кривичната постапка. Работната група беше составена од експерти од областа на кривичното право од различни меѓународни организации и од земјите-членки на ОБСЕ коишто ги претставуваа и различните правни системи коишто постојат на територијата којашто ја покрива ОБСЕ и коишто го гарантираат почитувањето на меѓународно усвоените норми и стандарди во делот на кривичното право. Водичот за кривична постапка содржи некои општи одредби за коишто беше постигната согласност помеѓу претставниците на различните кривично-правни системи.

Бидејќи разликата помеѓу граѓанското право и непишаното право (правото коешто се заснова на предмети) често пати е заматена и нејасна во националното законодавство поради позајмувањето помеѓу системите во претходните реформи на законодавството, националните закони често пати имаат еден хибриден карактер и затоа пишувачите на новите закони можеби ќе се одлучат за мешање на одликите и на законските одредби од различните традиции коишто најдобро одговараат на националниот контекст.⁶⁵

Односот помеѓу институциите на КПС

Општо земено, реформата на правната рамка треба да обезбеди националното законодавство јасно да ги дефинира основните одговорности, овластувања и должности на различните институции на КПС во однос на апсењето, притворот, истрагите и судските постапки како и кон помошта на жртвите и рехабилитацијата и реинтеграцијата на осудените лица.

Овој чекор од реформата, исто така, од една страна, треба да цели кон отстранување на правната несигурност во поглед на одговорностите преку елиминирање на преклопувањата во делот на одговорностите помеѓу различните институции на КПС и, од друга страна, кон

⁶⁴ ОБСЕ, Водич за кривична постапка, ЕСПП Серија на изданија Том 2, Виена, декември 2006 година.

⁶⁵ Институт за мир на САД/ Армија на САД, Институт за стабилност и мировни операции, *Водечки принципи за стабилизација и реконструкција*, Вашингтон 2009 година, стр. 73.

намалување на празнините во делот на одговорностите помеѓу различните институции на КПС. Во земјите со сојузен (федерален) систем ова, исто така, ќе изискува постоење на јасни одредби во поглед на одговорностите на истите оддели од институциите на КПС на централно/национално и на регионално ниво.

Покрај тоа, законите за кривична постапка или релевантните закони ќе треба да го дефинираат начинот на којшто треба да бидат спроведени истрагите за сторени кривични дела, на пример: кој ја предводи истрагата. Исто така, законите треба јасно да ја промовираат тесната соработка помеѓу различните институции на КПС.

Реформата на правната рамка, исто така, треба да обезбеди националното законодавство да ја гарантира независноста на судството од деловите на власта коишто се задолжени за спроведување на законите и јасно да ги дефинира одговорностите на традиционалните и на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура како и соработката и координацијата помеѓу нив и формалните институции на КПС.

Во однос на одговорностите на различните институции на КПС во кривично-правниот процес, МЗКП содржи одреден број на одредби:⁶⁶

- Членот 45 од МЗКП ги опишува должностите на Обвинителството;
- Членот 46 од МЗКП ги опишува должностите на поединечните обвинители;
- Членот 45 од МЗКП ги опишува должностите на полицијата;
- Членот 91 од МЗКП го опишува начинот на спроведување на истраги за сторени кривични дела;

МЗКП признава дека во некои КПС, полицијата е одговорна за целата истрага за наводното кривично дело, како и за чувањето на доказите пред случајот да биде предаден на Обвинителството, кое потоа одлучува дали има доволно докази за покренување на обвинение; спротивно на ова, во други системи, Обвинителството, исто така, е одговорно за насочување на истрагата и е одговорно за создавањето на списите на предметот и за чувањето на доказите.⁶⁷

⁶⁶ Бидејќи би било надвор од опсегот на овој Прирачник да ги презентира сите релевантни одредби на МЗКП, читателите се охрабруваат да го проучат МЗКП.

⁶⁷ Институт за мир на САД, *Модел на Закон за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 63) стр. 103.

- Членот 93 од МЗКП ги опишува истражните мерки коишто се преземаат од страна на полицијата пред формалното отпочнување на истрага.
- *Меѓународната програма на Обединетите нации за контрола на дрогата (МПОНКД) Модел на Закон за заштита на сведоци 2000* обезбедува модел на законска регулатива во делот на обврските на институциите на КПС во однос на отпочнувањето, имплементацијата и прекинувањето, односно завршувањето на програмите за заштита на сведоци.⁶⁸

Примери на правни реформи на одговорностите на КПС

Вовед во истраги коишто се предводени од страна на обвинителот

Во Босна и Херцеговина, истрагите коишто се предводени од страна на обвинителот беа воведени во 2003/2004 година.⁶⁹ Целта од префрлањето на одговорностите во делот на истрагите од судовите на Обвинителството беше локалното кривично право да се направи

поефикасно и покомплетно во поглед на гонењето на кривични дела, вклучувајќи ги и воените злосторства.⁷⁰ Новиот Закон за кривична постапка предвидуваше зголемени одговорности и овластувања за јавниот обвинител во делот на планирањето, управувањето и насочувањето на истрагите. Обвинителот, исто така, имаше можност да ги префрли своите овластувања на други „овластени службени лица“. Од една страна, ова ја зајакна улогата на овластените службени лица; додека, од друга страна, тоа изискуваше поголема иницијативност од нив. Судовите повеќе не вршеа истраги, туку контролираа дали дејствата и мерките, коишто за време на истрагата ги ограничуваа човековите права и

⁶⁸ Меѓународна програма на Обединетите нации за контрола на дрогата, *МПОНКД, Модел на Закон за заштита на сведоци 2000, 2000 година*.

⁶⁹ Закон за кривична постапка на Босна и Херцеговина (БиХ), стапува на сила на 1 март 2003 година, „Службен весник на БиХ“, број 36/2003. Видете, исто така: Радуловиќ Драго, „Концептот на истрагата за време на кривичната постапка во согласност со новата законска регулатива во делот на кривичната постапка“, во: Петровиќ, Ана/ Јовановиќ, Иван, *Нови трендови во српскиот Закон за кривична постапка и регионалните перспективи. Нормативни и практични аспекти*, Мисија на ОБСЕ во Србија, Белград 2012 година, стр. 14; и Додик, Божидарка, „Истраги од страна на обвинителот- Искуствата на Босна и Херцеговина“, во: Петровиќ/Јовановиќ, *Нови трендови во српскиот Закон за кривична постапка и регионалните перспективи* (видете), стр. 26.

⁷⁰ Деникола, Кристофер, „Реформата на кривичната постапка во Босна и Херцеговина: Помеѓу природниот минимализам и непотребниот максимализам“ 2010 година, стр. 32.

фундаментални слободи, биле оправдани.⁷¹

Во Србија, новиот Закон за кривична постапка беше усвоен во 2012 година, и овој Закон ја претстави новата кривична постапка којашто се заснова на истраги предводени од страна на обвинителот. Целта беше на обвинителите да им се даде водечка улога во делот на истрагите и пронаоѓањето на докази. На нив, исто така, им беше доделена и поактивна улога во текот на судската постапка, односно нивната задача беше да ги утврдат фактите на судењето. Оваа нова постапка, исто, така, имаше влијание и врз улогата на полицијата во текот на истрагата, посебно во поглед на спроведувањето на интервјуа со осомничени лица, сведоци и жртви итн. Остана да се види дали обвинителите проактивно ќе бараат докази и ќе ја насочуваат полицијата да преземе специфични истражни дејства или дали тие пред сè ќе се потпираат на дејствата иницирани од страна на полицијата. Бидејќи примената на новите процедури започна во 2012 година и истата првично беше ограничена на специјалните обвинителства и на судовите коишто се задолжени за постапување со кривични дела од областа на организираниот криминал, резултатите и влијанието на новите процедури беа недостапни во 2013 година.

Во Швајцарија беа направени промени на Законот за кривична постапка во 2007 година (на сила е од 1 јануари 2011 година) со цел да се унифицира кривичната постапка на национално и на регионално ниво. Подоцна, институцијата истражен судија беше укината и целокупната одговорност во однос на истрагата (вклучувајќи ја и предистражната постапка) им беше префрлена на обвинителите. Со доделувањето на сите обврски на Обвинителството, од предистражната постапка до поднесувањето на обвинение, целта беше кривичната постапка да се направи поефикасна.⁷²

Кога се менуваат компетенциите на релевантните кривично-правни институции во кривично-правниот процес на агенцијата, односно на телото на коешто му се дадени нови одговорности, мора да му биде дадено доволно време, обука и ресурси за да може да се приспособи на новите задачи и одговорности. Во поглед на воведувањето на истраги коишто се предводени од страна на обвинител, лекциите коишто беа научени во неколку земји-членки беа дека обвинителите се преоптоварени со нивните нови улоги и одговорности, затоа што тие ги отпочнуваа истрагите, ги извршуваа сите истражни дејства, пишуваа обвинителни акти, ги презентираа случаите на суд и беа одговорни

⁷¹ Додик, Божидарка, „Истраги од страна на обвинителот- Искуствата на Босна и Херцеговина“, во: Петровиќ/Јовановиќ, *Нови трендови во српскиот Закон за кривична постапка и регионалните перспективи* (во делото коешто е цитирано, Белешка 69), стр. 37.

⁷² *Schweizerischer Bundesrat, Botschaft zur Vereinheitlichung des Strafprozessrechts* (StPO), 21 декември 2005 година, стр.. 1105ff.

за вкрстеното испрашување за време на судскиот процес. Полицијата често пати беше премногу пасивна и го обвинуваше Обвинителството дека не им дозволило самостојно да ги преземат и извршат истражните дејства.⁷³

Пример на правна реформа, со цел да се забрза кривичната постапка

Брзи истражни постапки во Република Бугарија

Со цел да се забрза кривичната постапка членот 356 од законот за кривична постапка на Република Бугарија предвидува „брзи истражни постапки“. Според овие процедури коишто беа изменети во 2006 година, истрагите мораат да бидат завршени од страна на истражувачите во период од седум дена и обвинителот мора да одлучи за следните чекори во период од три дополнителни дена.

Членот 356(1) предвидува брзи постапки во случаи:

- Каде што лицето било задржано на местото и во моментот или веднаш по извршувањето на кривичното дело;
- Каде што на телото или на облеката на лицето има очигледни белези и траги од кривичното дело;
- Каде што лицето се појавило пред соодветните тела на Министерството за внатрешни работи, телото задолжено за спроведување на истрагата или пред обвинителот и го признало извршувањето на кривичното дело; и
- Каде што сведок го идентификувал лицето како извршител на кривичното дело.

Според членот 357(1) одговорниот обвинител по завршувањето на истрагата во период од три дена ќе одлучи:

- Дали ќе ја прекине кривичната постапка (врз основа на член 24, став 1 од ЗКП);
- Ќе ја одложи кривичната постапка (во согласност со условите на членовите 25 и 26 од ЗКП);
- Дали ќе поднесе обвинителен акт и ќе го подготви случајот за судење на суд;
- Дали ќе го подготви случајот и ќе донесе одлука за ослободување од кривична одговорност проследена со изрекување на административна казна или со предлог за постигнување спогодба во однос на дадениот случај; или

⁷³ Ова се заснова на интервјуата коишто беа направени со советниците во делот на реформите во неколку земји-членки на ОБСЕ.

- Дали ќе одобри спроведување на дополнителна истрага, со цел да бидат собрани нови докази или да бидат отстранети значајните прекршувања на правилата на постапката и ќе утврди период не подолг од седум дена.

Во првата половина од 2012 година, брзи истражни постапки биле наредени приближно во 4.900 случаи, бројка која претставува приближно 8 проценти од сите истраги коишто биле спроведени во тој временски период. Во 1.180 случаи (од 4.900) обвинителот одобрил преземање на дополнителни истражни дејства според нормалната, односно вообичаената истражна постапка.⁷⁴

Технички аспекти на кривичната постапка

Општо земено, реформата на правната рамка треба да обезбеди националното законодавство:

- Да го дефинира воспоставувањето на бази на податоци за управување на списите на предметот како и начинот на користење на овие бази на податоци помеѓу различните институции на КПС;
- Да ги дефинира начините за споделување и размена на информации и разузнавачки податоци помеѓу различните институции на КПС;
- Да го дефинира користењето на физичките докази и услугите од областа на форензиката;
- Да го регулира воспоставувањето, функционирањето и финансирањето на услугите од областа на форензиката, како и употребата и допуштивоста на физичките докази во судската постапка.

Во поглед на управувањето на списите на предметот:

- Членот 102 од МЗКП ја опишува потребата од страна на полицијата и Обвинителството за чување на записници во пишана форма за секое преземено дејство за време на кривичната истрага како и за потребата овие записници да бидат приложени во списите на предметот.

Водичот за кривична постапка дополнително ја образложува

⁷⁴ Обвинителство на Република Бугарија, Збирен извештај за работата на Канцеларијата на обвинителството за првата половина од 2012 година. [ОБОБЩЕНА ИНФОРМАЦИЈА, ЗА ОБРАЗУВАЊЕТО, ДВИЖЕНИЕТО И РИКЛЮЧВАЊЕТО НА ПРЕПИСКИТЕ И ДЕЛАТА В ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЈА, за I шестмесечие на 2012 година. [Изготвена на основание член 142, алијанса 3 ЗСВ].

содржината на списите на предметот.⁷⁵

- Членот 101 од МЗКП, предлага списите на предметите да ги поседува обвинителот којшто ќе биде „одговорен за чувањето, складирањето и безбедноста на сите информации, докази и физички материјали коишто се прибавени во текот на истрагата до моментот на формалното поднесување во вид на доказ на суд“.⁷⁶ Според МЗКП, кој било доказ којшто е прибавен за време на истражните дејства од страна на полицијата треба да му биде доставен на обвинителот во согласност со членот 91 од МЗКП.⁷⁷
- Членот 37 од МЗКП ги опишува одговорностите на судовите во поглед на справувањето со записниците од судската постапка како и начинот на пренесување на ваквите записници на обвинителството, одбраната „и во случаите кога тоа е соодветно на правниот застапник на жртвата“.⁷⁸

Во однос на собирањето и користењето на докази на суд:

Членовите од 106 до 146 од МЗКП многу детално ги опишуваат околностите и процедурите коишто се потребни за собирање на докази коишто се прифатливи на суд. Членови коишто се однесуваат на новите истражни мерки и алатки се:

- Членовите 116 и 117 од МЗКП кои се однесуваат на собирањето на информации од осомничени лица, жртви и други лица, вклучувајќи го и правањето на фотографии и земањето на отпечатоци на уапсени и други лица;
- Членовите од 128 до 130 од МЗКП кои се однесуваат на зачувувањето и пристапот до компјутерските податоци и до податоците коишто се однесуваат на телекомуникацискиот сообраќај;
- Членовите од 134 до 140 од МЗКП коишто ги опишуваат тајните, односно прикриените или другите технички мерки за следење или истрага;
- Членовите од 142 до 145 од МЗКП коишто ги опишуваат форензичките истражни мерки.

⁷⁵ ОБСЕ, *Водич за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 64), стр. 19.

⁷⁶ ИМСАД, *Модел на Закон за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 63), стр. 166.

⁷⁷ Ibid, стр. 166 и 168

⁷⁸ Ibid стр. 82

Членовите од 106 до 146 од МЗКП се надополнети од:

- Членовите од 228 до 237 од МЗКП коишто ги дефинираат правилата за користење и исклучување на докази во судска постапка;

Повеќе општи одредби коишто се однесуваат на користењето и на исклучувањето на докази се содржани во Водичот за кривична постапка.⁷⁹

V.2.2 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС, останатите владини агенции, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество

Општо земено, реформата на правната рамка, исто така, треба да цели кон олеснување на подобрата соработка помеѓу институциите на КПС, другите владини агенции (на пример: здравство, образование и развој), давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество, со цел да се зајакне пристапот и обезбедувањето на безбедност и правда. Земјите-членки на Обединетите нации во *Декларацијата за сеопфатни стратегии за глобалните предизвици: превенцијата на криминалот и кривично правните системи и нивниот развој во променливиот свет*, поднесена од страна на Салвадор, потенцираа дека „преку заемно и ефективно споделување на информации, знаење и искуства и преку заеднички и координирани акции, владите и бизнисите може да се развиваат, подобруваат и да имплементираат мерки за спречување, кривично гонење и казнување на криминалот, вклучувајќи ги и предизвиците коишто се појавуваат и менуваат“.⁸⁰ Резолуцијата 2002/13 на Социоекономскиот совет на Обединетите нации којашто е тесно поврзана со Декларацијата поднесена од страна на Салвадор во однос на ефективната превенција на криминалот, исто така, ја промовира и „соработката/партнерствата помеѓу министерствата и помеѓу властите, организациите во рамките на заедниците, невладините организации, бизнис-секторот и приватните граѓани“. Понатаму, координацијата помеѓу агенциите во делот на правдата и останатите професионалци како што се: здравствените и социјалните служби претставува нешто што, исто така, се бара со

⁷⁹ ОБСЕ, *Водич за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 64) стр. 31.

⁸⁰ Обединети нации, *Декларација за сеопфатни стратегии за глобалните предизвици: превенција на криминалот и кривично-правните системи и нивниот развој во променливиот свет*, поднесена од страна на Салвадор Дванаесетти конгрес на Обединетите нации за превенција на криминалот и кривичното право, Анекс, Резолуција A/RES/65/230, Шеесет и петта сесија, 1 април, 2004 година, став 34.

*Принципите и упатствата на Обединетите нации за пристапот до правна помош во кривично-правните системи.*⁸¹

V.2.3 Човекови права

Во однос на човековите права, реформата на правната рамка треба да обезбеди националното законодавство:

- Соодветно и сеопфатно да го имплементира концептот на човекови права и фундаментални слободи во согласност со меѓународните стандарди и обврски;
- Изричито ќе бара од институциите на КПС да ги заштитуваат и почитуваат човековите права и фундаментални слободи;
- Изричито ќе бара од институциите на КПС да ги имаат предвид родовите прашања како и правата и законските интереси на ранливите групи, вклучувајќи ги децата и малцинствата;
- Ќе дефинира временско ограничување на задржувањето во полиција и во установите за притвор;
- Ќе ги дефинира обврските на институциите на КПС спрема жртвите на криминалот и сведоците во случаите на кривични дела.

Предизвици може да се појават при почитувањето на правото на сведокот на анонимност и почитувањето на правото на обвинетиот да го повика, да испита или да побара да биде испитан сведокот којшто сведочи против него/нејзе.⁸²

V.2.4 Одговорност и надзор

Националното законодавство, исто така, треба да воспостави демократска политичка контрола над институциите на КПС и на

⁸¹ Обединети нации, *Упатства за превенција од криминалот*, Анекс, Социоекономски совет Резолуција 2002/13, *Акција со цел да се промовира ефективна превенција на криминалот*, Њујорк, 24 јули 2002 година, став 9; и Обединети нации, *Принципи и упатства на Обединетите нации за пристапот до правна помош во кривично-правните системи*, Виена, 25 април 2012 година, став 55 (в) стр. 16.

⁸² Обединети нации, *Меѓународен договор за граѓански и политички права*, Њујорк 16 декември 1966 година, член 14(3) (д); *Статутот на Меѓународниот кривичен суд*, член 67 (1) (д); или Совет на Европа, *Европска конвенција за човекови права/Конвенција за заштита на човековите права и фундаментални слободи* (1950), член 6 (3) (д).

интеграцијата на КПС со граѓанското општество.

Општо земено, реформата на правната рамка треба да осигура дека националното законодавство:

- Ќе обезбеди услови за развој на соодветни етички кодекси и кодекси на однесување за вработените во различните институции на КПС;
- Ќе се посвети на борбата против корупцијата во јавниот сектор, вклучувајќи ги и институциите на КПС;
- Ќе обезбеди судството/обвинителството да имаат овластувања во делот на надзорот над останатите делови од власта; и
- Ќе воспостави механизми во КПС коишто ќе ја осигураат неговата транспарентност и одговорност, вклучувајќи и внатрешни и надворешни механизми за мониторинг и надзор на однесувањето и финансирањето на институциите на КПС.

Релевантните институции задолжени за надзор коишто треба да бидат воспоставени со закон можат да бидат: извршна (контрола на начелата и политиките како и финансиска контрола, и хоризонтален надзор од страна на владини агенции односно тела), законодавна (членови на парламентот, парламентарни истражни комисии), судска,⁸³ како и комисии за човекови права, граѓански одбори за разгледување на жалби или независни народни правобранители.

Понатаму, медиумите може да имаат важна улога во обезбедувањето на јавноста со информации коишто се однесуваат на активностите на полицијата. Како и да е, клучно е медиумите да работат во согласност со професионалниот кодекс на однесување и информациите коишто тие ги обезбедуваат да не ги доведат во опасност и да не ги компромитираат полициските истраги и истите да не објавуваат информации од доверлив карактер коишто се битни за одржувањето на јавната безбедност или за пресумпцијата на невиност.⁸⁴

Внатрешните институции задолжени за надзор коишто треба да ја надополнуваат работата на надворешните институции задолжени за надзор може да вклучуваат единици за внатрешна контрола или ад хок дисциплински комитети составени од високи службеници на кривично-

⁸³ Совет на Европа, *Препорака (2001) 10 на Комитетот на министри до земјите-членки за Европскиот кодекс на полициска етика (2001)*, стр. 60 и 62.

⁸⁴ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење* (во делото коешто е цитирано, Белешка 25) стр. 39 и 43.

правниот систем.

Законодавството коешто се однесува на одговорноста и надзорот може да се заснова на релевантните меѓународно прифатени и усвоени кодекси на однесување за службените лица на КПС и да биде во согласност со истите (видете Поглавје VI.4)

Во Швајцарија, новиот *Закон за начинот на организирање на институциите на кривично- правниот систем*, беше усвоен во 2010 година и истиот стапи на сила заедно со Законот за кривична постапка во 2011 година. Овој Закон го назначи сојузниот парламент (*Bundesversammlung*) како единствено одговорен за надгледување на работата на Сојузното обвинителство. На парламентот му беше доделена одговорноста за избор и надзор на Сојузната канцеларија на главниот јавен обвинител. Оваа промена беше воведена, со цел да се гарантира независноста на канцеларијата од извршната власт.⁸⁵

По завршувањето на повторното разгледување на правната рамка, следните чекори на реформата ќе бидат: да се преслика законот во начела и процедури; да се обезбедат организациски и структурни механизми за примена на законот; да се подготват вработените во КПС преку обуки и професионален развој за тоа на кој начин да го имплементираат законот; да се процени како новиот закон, начелата и одредбите се имплементирани во практика од страна на институциите на КПС; и врз основа на процената да се модификува процесот на реформи во насока на зголемување на неговата ефективност, ефикасност и одржливост.

Сите овие чекори на реформата ќе бидат објаснети во следните поглавја.

⁸⁵ Ständerat, *Bericht der Kommission für Rechtsfragen vom 3. Juni 2009: 08.066 s Strafbehörde norganisationsgesetz; Wahl des Bundesanwalts oder der Bundesanwältin und Aufsicht über die Bundesanwaltschaft*, став 3, стр. 2-5.

VI. Развој / реформа на начелата, процедурите, правилата и одредбите

Со цел да се преслика законодавството во дејство и да се примени во практика, треба да бидат усвоени начела коишто ќе дефинираат како ќе биде применет законот. Освен тоа, начелата и мерките коишто се потребни за нивна имплементација треба да бидат искажани во вид на јасни формални „изјави“. Ваквите изјави, исто така, треба да ги содржат изјавите коишто се однесуваат на визијата и мисијата коишто со неколку концизни зборови ќе ги образложат целите коишто државата и КПС се обидуваат да ги постигнат со воведувањето на начелата. Изјавите коишто се однесуваат на визијата и мисијата, исто така, ќе имаат и нормативен карактер.⁸⁶ Начелата и мерките за имплементација треба да бидат јавно поддржани од страна на политичките лидери и од страна на раководните структури на институциите на КПС.⁸⁷ Понатаму, раководните структури на институциите на КПС ќе треба да ги охрабрат сите чинители на КПС да ги имплементираат начелата и да ја обезбедат нивната поддршка.

(Исто така, видете го Поглавјето IV).

Од страна на државните власти и КПС, во тесна соработка со граѓанското општество и давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, треба да бидат креирани стратегии и акциски планови за имплементација на овие начела и на соодветните процедури, правила и одредби, како и стратегии и акциски планови за следење на нивната имплементација. Стратегиите и акциските планови ќе треба да се засноваат на предвид на наодите на основната процена на КПС и на соодветните критички претпоставки за зајакнување и засилување на кривично-правниот процес. Овие претпоставки ќе содржат јасни изјави во поглед на потребните капацитети на секоја кривично-правна институција, начинот на кој треба да бидат структурирани или реструктурирани различните институции и човечките ресурси коишто се потребни за да се развијат и одржат ваквите способности.⁸⁸

⁸⁶ ОБСЕ, *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ*, ЕСПП, серија на публикации Том 4, Виена, мај 2008 година, стр. 36 и 38.

⁸⁷ ОБСЕ, Висок комесар за национални малцинства, *Препораки за полициско работење во мултиетнички општества*, Хаг 2006 година, стр. 10.

⁸⁸ Бол, Никол/ Фаеми Кајод, *Управување на безбедносниот сектор во Африка: Прирачник*, Центар за демократија и развој, Поглавје 4, Развивање и имплементација на политики, 2004 година.

(Исто така, видете ги Поглавјата IV и VII).

Во контекст на холистичката реформа на полицијата во рамката на РКПС, начелата треба јасно да ја препознаат и признаат важноста на комуникацијата и тесната соработка помеѓу различните институции на КПС, како и помеѓу формалниот КПС и структурите коишто не се дел од државниот апарат и граѓанското општество во однос на зајакнатата ефективност и ефикасност на кривично-правниот процес.

Затоа, начелата, исто така, треба да ја промовираат и олеснат неопходната имплементација на чекорите на организациската и структурната реформа за обезбедување на опкружувањето за подобрена комуникација и соработка. Ова меѓу другото може да опфати: создавање на мултиагенциски групи за управување и насочување на КПС и специфични механизми за соработка и координација во кривично-правниот процес; воведување на нови системи за управување со списите на предметите и развивање и испорака на заедничка обука за сите релевантни чинители во делот на оперативното меѓусебно поврзување на КПС. Обуката ќе се однесува на начините на раководење на кривично-правниот процес, на општите истражни вештини како и специјализирани обуки за различните специфични форми на нови кривични дела коишто бараат примена на нови истражни техники и алатки, како и користење на нови форми на докази на суд/судењето.

Понатаму, начелата коишто се однесуваат на организациската и структурната реформа на КПС треба да посветат внимание и на прашањата коишто се однесуваат на: заштитата на човековите права; родовата еднаквост во кривично-правниот процес; и воспоставување или зајакнување на процедурите и механизмите за одговорност на целокупниот КПС, како и воспоставување на независно тело коешто ќе биде задолжено за мониторинг и ревизија на начелата коишто го регулираат работењето на полицијата и нејзините практики.

Можеби би било најдобро имплементацијата на начелата, процедурите, правилата и одредбите да биде надгледувана и координирана од страна на централна група за имплементација којашто би била задолжена за креирање на механизмите за комуникација, надзор и процена и којашто би ја носела целокупната одговорност за имплементација. Оваа главна група би требало да биде составена од претставници на КПС и од граѓанското општество и во согласност со начелата за родова еднаквост. Треба да биде раководена од страна на високи службеници на КПС и нејзиниот мандат треба да ѝ обезбеди овластување коешто ќе биде доволно за отпочнување, дизајнирање и спроведување на потребните институционални промени во пресрет на неизбежниот отпор (за краток опис на предизвиците во процесот на управување на

промените, видете го Поглавјето VII.6).

Централната група за имплементација, исто така, треба периодично да ја проценува практичната примена на содржината на начелата од страна на институциите на КПС, со цел да идентификува можности за подобрување на нивната изведба.⁸⁹ На оперативно ниво ќе треба да бидат воведени правила и одредби, стандардни оперативни процедури и упатства коишто ќе го управуваат практичното спроведување на законот и начелата помеѓу различните институции на КПС во текот на кривично-правниот процес.

VI.1 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС

Примери на модели на правила и одредби коишто ги опфаќаат различните аспекти на истрагите како и предистражната и судската постапка се дадени во МЗКП. Во продолжение ќе бидат презентирани одреден број на модел правила и одредби коишто се однесуваат на начините на работење во фазите на меѓусебно поврзување на КПС:

- Членот 91 од МЗКП предлага воведување на процедури за комуникација помеѓу Обвинителството и полицијата преку „воспоставување на пофлексибилен систем на комуникација, каде обвинителот може да издава наредби во пишана, усна или дури електронска форма. За да се осигура дека ваквиот систем ќе биде функционален, треба да се негува институционалната соработка помеѓу Обвинителството и полицијата и треба да бидат воспоставени механизми коишто ќе ја олеснат меѓуинституционалната соработка. Можеби ќе биде неопходно да се состават протоколи, стандардни оперативни процедури, кодекси на однесување или друг вид на договори, со цел да се изгради ефективен институционален однос, како оној којшто е даден во МЗКП.“⁹⁰
- Членот 102 од МЗКП дава некои општи описи за тоа како треба да се постапува со досиејата на кривичните истраги од страна на полицијата и Обвинителството. Овие описи можат да бидат „надополнети со стандардни оперативни процедури или меморандуми за разбирање помеѓу полицијата и Обвинителството за начините на документирање на истражните дејства и за

⁸⁹ ОБСЕ, *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 39.

⁹⁰ ИМСАД, *Модел на Закон за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 63), стр. 155.

преносот и чувањето на пишаните досиеја и на доказите коишто биле прибавени за време на овие дејства“.⁹¹

„Специфичните одредби за известување на домашно насилство се дадени од страна на *Рамката на моделот на законодавство за домашно насилство*, напишана од страна на специјалниот известувач на Обединетите нации за насилство против жените, причините и последиците (документ на Обединетите нации E/CN.4/1996/53/Add.2). Обезбедува специфични упатства во поглед на подготовката на кривични извештаи за домашно насилство (членовите од 22 до 25). Документот, исто така, содржи корисни упатства за должностите на полициските службеници во однос на домашното насилство (членовите од 13 до 17) и за правата на жртвите на домашно насилство (член 21)“.⁹²

- Членовите од 106 до 146 од МЗКП коишто се однесуваат на собирањето на докази содржат толку високо ниво на детали, така што истите можат да се искористат за развивање на СОП или на друга опасна регулатива којашто го придружува Законот за кривична постапка.⁹³

VI.2 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС, другите владини агенции, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество

Во однос на соработката на КПС со другите владини агенции, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество, начелата, процедурите и правилата и одредбите треба да ги утврдат:

- Прашањата во делот на надзорот од страна на КПС на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, како и процедурите за споделување на одредени задачи во делот на обезбедувањето на безбедноста и правдата;
- Мерките за заштита на соработниците на КПС

⁹¹ Ibid, стр. 168

⁹² Ibid, стр. 157

⁹³ Ibid, стр. 175

(видете го и Поглавјето VI.3);

- Процедурите за соработка во рамките на структурите на партнерството помеѓу полицијата и јавноста, односно граѓаните коишто ги покриваат одговорностите, правата и задачите на различните чинители (на пример: советодавните работни групи составени од претставници на полицијата и граѓаните или програмите за одвраќање); и
- Процедурите за информирање на медиумите/јавноста за активностите на КПС

VI.3 Човекови права

Начелата, процедурите, правилата и одредбите во поглед на аспектите коишто се поврзани со почитувањето на човековите права во кривично-правниот процес, а кои имаат важност за соработката помеѓу различните институции на КПС треба да ги опфатат следниве прашања:

Малолетничка правда:

- Членот 322 од МЗКП ги дефинира составот и должностите на специјалните одбори за малолетници;
- Членот 323 од МЗКП ја дефинира надлежноста во однос на деца и малолетници;
- Членот 325 од МЗКП ја опишува целта на малолетничката правда: „Системот на малолетничка правда мора да ја потенцира добрата состојба на малолетникот и мора да обезбеди каква било реакција во однос на малолетникот и секогаш мора да биде пропорционална и со околностите и на малолетникот и на кривичното дело“⁹⁴
- Членот 326 од МЗКП ги опишува принципите коишто се применуваат во делот на малолетничката правда;
- Членот 328 од МЗКП го дефинира контактот со полицијата и со обвинителот; и
- Членот 338 од МЗКП го дефинира условниот отпуст од затвор за малолетници.

⁹⁴ Ibid, стр. 466

Примена на процедурите за задржување (притвор) и ограничување на времетраењето:

- Членот 172 од МЗКП ги опишува процедурите во моментот на апсење, вклучувајќи ја и одредбата дека лицето коешто е уапсено „да биде брзо изведено пред судија не подоцна од 72 часа од моментот на апсење, со цел судијата да ја процени законитоста на апсењето“;⁹⁵
- Членот 175 од МЗКП се однесува на првичното сослушување пред судија по апсењето, со цел повторно да се разгледа законитоста на апсењето и да се утврди дали има основа за задржување, односно одредување на притвор, ослободување со кауција или други рестриктивни мерки освен притворот и ослободувањето со кауција;
- Членот 185 од МЗКП се однесува на начините на примена на мерките притвор, ослободување со кауција или другите рестриктивни мерки освен притворот и ослободувањето со кауција од страна на Обвинителството;
- Членот 186 од МЗКП се однесува на начините на одредување на примената на мерката притвор, ослободувањето со кауција или другите рестриктивни мерки, освен притворот и ослободувањето со кауција во согласност со членот 175 од МЗКП;
- Членот 188 од МЗКП се однесува на сослушувањата за продолжување на притворот или за продолжување на куќниот притвор и истиот ги опишува процедурите за барање за продолжување на притворот или за продолжување на куќниот притвор на осомничено или обвинето лице;
- Членот 189 од МЗКП ги опишува ограничувањата на времетраењето на притворот или на куќниот притвор; и
- Членот 190 од МЗКП ја опишува процедурата за продолжување на времетраењето на притворот или куќниот притвор.

Обврските на КПС во однос на жртвите на кривични дела се дефинирани од страна на:

- Препорака број *R (85) 11* на Советот на Европа за *Положбата на жртвата во рамката на кривичното право и постапка* (1985), членовите од 1 до 4;

⁹⁵ Ibid, стр. 287

- Препорака број 8 (2006) на Советот на Европа за *Помош на жртвите на кривични дела* (2006), членовите 2 и 3;
- Декларацијата на Обединетите нации за *Основните принципи на правда за жртвите на кривични дела и злоупотреба на моќ*, Њујорк, 29 ноември 1985 година;
- Упатства на Обединетите нации за *Правда по прашањата коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела*, Виена, 25 мај 2005 година;⁹⁶и
- Членовите од 72 до 74 од МЗКП коишто ги опишуваат одговорностите на судовите, обвинителите и полицијата во однос на жртвите во кривичната постапка.

Одредбите коишто се однесуваат на заштитата на сведоците се дефинирани од страна на:

- Препорака број R (97) 13 на Советот на Европа, којашто се однесува на *Заплашувањето на сведоци и правото на одбрана*, 1997 година, членовите 14, 15 и 51;⁹⁷
- Препорака број R (2005) 9 на Советот на Европа за *Заштита на сведоците и соработниците на правдата* (2005), членовите 1, 2 и од 8 до 28;
- Упатства на Обединетите нации за *Правда по прашањата коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела*, Виена, 25 мај 2005 година; и
- Членовите од 147 до 161 и од 254 до 259 од МЗКП коишто ги опишуваат мерките за заштита коишто можат да бидат наредени од страна на судија во корист на сведок под закана, или „ранлив

⁹⁶ Совет на Европа, *Препорака број R (85) 11 за Положбата на жртвата во рамката на кривичното право и постапка*, (1985), членовите 1 - 4; Совет на Европа, *Препорака R (2006) 8 за Помош на жртвите на кривични дела* (2006), членовите 2 и 3; Декларација на Обединетите нации за *Основните принципи на правда за жртвите на кривични дела и злоупотреба на моќ*, Њујорк, 29 ноември 1985 година; Економски и социјален совет на Обединетите нации, *Упатства за правда по прашањата коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела*, Виена, 25 мај 2005 година.

⁹⁷ Совет на Европа, *Препорака број R (97) 13* којашто се однесува на *Заплашувањето на сведоци и правото на одбрана*, 1997 година, членови 14-15; исто така, видете го и членот 51; и Совет на Европа, *Препорака број R (2005) 9 за Заштита на сведоците и соработниците на правдата*, 2005 година, членови 1,2 и 8-28. Обединети нации, *Упатства за правда по прашањата коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96).

сведок“, вклучувајќи и заштита на сведокот за време на судењето, како и основите и процедурите за барање наредба за преземање на мерки за заштита.

VI.4 Одговорност и надзор

Во однос на одговорноста, етичките кодекси и кодексите за однесување на полицијата, обвинителите, судиите, вработените во судовите, бранителите и вработените во казненопоправните установи мораат да утврдат што е прифатливо и неприфатливо однесување и мора јасно да ги дефинираат принципите до коишто мора да се придржуваат вработените во КПС.

Корисни совети за развој на вакви кодекси се дадени, меѓу другото, и од страна на:

- *Кодекс на Обединетите нации за однесување на службените лица задолжени за спроведување на законите и упатства за ефективна имплементација на кодексот за однесување;*
- *Принципи на Обединетите нации за однесување во судството усвоени во Банглот;*
- *Упатства на Обединетите нации за улогата на обвинителите;*
- *Основни принципи на Обединетите нации за независност на судството;*
- *Конвенција на Обединетите нации против корупција;*
- *Кодекс на однесување на ОБСЕ за политичко-воените аспекти на безбедноста;*
- *Совет на Европа, Препорака број R (2000) 10 од Комитетот на министри до земјите-членки за кодексите на однесување на јавните службеници;*
- *Совет на Европа, Препорака број R (2001) 10 од Комитетот на министри до земјите-членки за Европскиот кодекс за полициска етика;*
- *Совет на Европа, Парламентарно собрание, Препорака 1713 (2005), Демократски надзор на безбедносниот сектор во земјите-членки, Стразбур, 23 јуни 2005 година.*

Во земјите каде што традиционалните и давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, вклучувајќи ги и приватните безбедносни служби имаат улога на дополнување на формалните безбедносни и правни институции, тие, исто така, треба да се придржуваат до етичките кодекси и кодексите на однесување.

Државите, исто така, мора да размислат за воведување на стандарди за работење на цивилните приватни безбедносни служби, коишто ќе утврдат минимални стандарди за подобност и квалификуваност на оние коишто обезбедуваат цивилни приватни безбедносни услуги, вклучувајќи и навремени проверки на сопствениците на ваквите служби, со цел да се спречи контролата од страна на криминалот врз цивилните приватни безбедносни служби.

Во секое начело и процедура треба да бидат вградени награди и казни, со цел да се промовира интегритетот и стручноста во секој аспект на КПС.⁹⁸

⁹⁸ КОНДК/ИМСАД, Реформа на кривичното право во постконфликтни земји (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 79.

VII. Структурни и организациски реформи

Во согласност со правната основа на реформата, структурните и организациските мерки во холистичката реформа на полицијата во рамките на РКПС имаат за цел подобрување и зајакнување на ефективностa и ефикасноста на кривично-правниот процес.

Најголемите недостатоци на кривично-правниот процес коишто се видливи во многу земји се:

- Општо гледано, недостиг од комуникација и соработка помеѓу различните институции на КПС; и
- Посебно:
 - Голем број на отворени истраги и предмети коишто резултираат со:
 - Непотребно продолжување на времетраењето на притворот, што доведува до прекршување на човековите права на притворените лица, како и до прекршување на правата на жртвите; и
 - Нефункционални системи за известување и за управување на списите на предметите, коишто доведуваат до дуплирање на работата, до информации коишто не се дополнуваат една со друга и до одлагања и понекогаш до слабо подготвени случаи, како и до прекршувања на правата на обвинетите и на нивните адвокати да имаат пристап до информациите за потребите на одбраната.

Сложените односи помеѓу полицијата и службите за разузнавање

Во многу земји полицијата како и воените и цивилните разузнавачки служби може да имаат овластувања и улоги коишто се преклопуваат. Дефинирањето на улогата на различните служби, рамката за соработка како и гарантирањето дека разузнавањето е под целосна независна цивилна-парламентарна контрола претставува чест предизвик. Според *Прирачникот за реформа на безбедносниот сектор на ОЕСР КПР* „принципот треба да биде дека само агенциите со полициски овластувања имаат одговорност и привилегија да спроведуваат кривични истраги и од таа причина нивното овластување- посебно во поглед на проактивните истражни техники како што е пресретнувањето на комуникациите - треба да биде повеќе ограничено и треба да биде строго контролирано“.⁹⁹ Понатаму, осетливите прашања во делот на споделувањето

⁹⁹ ОЕСР, *ОЕСР КПР Прирачник за реформа на безбедносниот сектор* (во делото коешто е цитирано, Белешка 28), стр. 164.

на информации помеѓу полицијата и разузнавачките служби, употребата на информации од разузнавачките служби или од трети извори коишто соработуваат со нив во текот на полициските истраги и на суд, и заштитата на жртвите и сведоците и нивниот идентитет често пати може да доведат до предизвици во односите помеѓу полицијата, судството и разузнавачките служби. Справувањето со ова крајно сложено и комплексно опкружување е надвор од опсегот на овој Прирачник.

Во согласност со водечките принципи на РКПС (исто така, видете го и Поглавјето II.4), ова поглавје ќе се фокусира на структурните и организациските промени во различните институции на КПС, посебно на фазите на меѓусебно поврзување помеѓу различните институции на КПС коишто имаат за цел:

- Да осигураат ефикасна и ефективна координација и соработка помеѓу полицијата и нивните партнери во КПС и помеѓу КПС и традиционалните и давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, како и граѓанското општество;
- Да воведат рационално искористување на достапните ресурси;
- Да воспостават заеднички служби и услуги, таму каде што тоа е битно;
- Да го промовираат почитувањето и заштитата на принципот на владеење на правото, човековите права и фундаментални слободи; и
- Да воведат и осигураат демократска одговорност и надзор на институциите на КПС.

Како дополнение на инфраструктурните промени коишто се потребни за постигнување на горенаведените цели, ова поглавје, исто така, ќе се осврне и на мерките коишто се потребни за воспоставување на организациска и оперативна култура во КПС којашто ја промовира и поддржува соработката, координацијата и одговорноста помеѓу различните институции на КПС, и помеѓу нив и другите релевантни чинители во кривично-правниот процес. При следното разгледување на овие мерки ќе биде објаснета разликата помеѓу чекорите на реформата на раководно, оперативно ниво и на ниво на обука.

VII.1 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС

„Заедничкото работење бара меѓуагенциска соработка, споделена визија за ефективен кривично-правен систем, почитување на независните овластувања на секој од партнерите[...] и инспиративно лидерство“.¹⁰⁰ Додека севкупната политичка одговорност за институциите, коишто се задолжени за истрагите, гонењето и пресудувањето, треба да остане одвоена, сè уште има потреба од постоење на механизам за обезбедување на одредена централна насока и заедничко управување на процесот за постигнување и остварување на споделените цели.¹⁰¹

VII.1.1 Воспоставување на механизми за координација и соработка на стратешко ниво

На стратешко и раководно ниво треба да бидат воспоставени меѓуагенциски групи за насочување и управување на КПС коишто ќе ја координираат и надгледуваат имплементацијата на холистичките стратегии за РКПС и плановите за работа. Тие, исто така, ќе треба да го земат предвид и ефектот којшто промените во една агенција го имаат врз другите агенции. Градењето и менувањето на правилата и начините на работење во една организација, без притоа да се провери доследноста со стандардите и начините на работење во другите институции на КПС, значително може да ја оштети, односно загрози соработката и координацијата (исто така, видете и Поглавјето IV).

Покрај тоа, со цел да се институционализира и регулира координацијата помеѓу различните институции на КПС, меѓуагенциски форуми за координација (на пример: постојани комитети, комитети за врска и одбори за кривична правда, составени од високо рангирани претставници на институциите на КПС) можат да бидат воспоставени на министерско ниво или на раководно ниво на агенција. Тие ќе бидат задолжени за обезбедување на севкупна насока на КПС. Препораките и упатствата од страна на овие тела ќе се засноваат на претходно идентификуваните потреби во делот на координацијата и соработката како и на претходно дефинираните стратегии за подобрување на соработката и координацијата, вклучувајќи и распределување на

¹⁰⁰ Бери, Јан, *Единици на кривично-правниот систем и градење на случај. Застапник на идејата за намалување на бирократијата во полициското работење*, март 2010 година, стр. 1.

¹⁰¹ Робин Ернест, „Кривично-правен систем“, Преглед на кривичните судови на Англија и Велс, Министерство за правда, Поглавје 8 стр. 315-366, септември 2001 година, стр. 320 и 331.

заеднички буџети за зголемување на овластувањата на фазите на меѓусебно поврзување помеѓу различните агенции.

Доколку степенот на координација е добро напреднат, ваквите форуми може дури и да послужат за подготовка на планови за имплементација на интеграцијата на административното работење помеѓу партнерите во делот на кривичното право.¹⁰²

Високото ниво на интеграција, исто така, овозможува креирање и употреба на заеднички буџети и присоединување на расположливите ресурси. Клучното прашање коешто се наметнува е како вистински да се поттикнат одделите да ги потрошат средствата коишто ги имаат на располагање на програмите коишто се клучни за остварување на севкупните цели и задачи за постигнување на поефикасен КПС.¹⁰³

На локално ниво, националниот форум за координација во делот на кривичното право треба да биде пресликан во форма на локални форуми. Меѓу другото, овие форуми треба да бидат составени од началникот на локалната полиција, главниот локален обвинител, раководните лица на локалниот кривичен суд, на затворската служба, на здравствената служба, главните пробациски службеници, претставници од одборите за малолетничка деликвенција, локалните адвокатски комори, други општински агенции, даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, како и претставници на граѓанското општество и на структурите задолжени за надзор.¹⁰⁴

Примери на механизми за координација и соработка на стратешко ниво

Канцеларија за реформи на кривично-правниот систем, Национален одбор за кривична правда и локални одбори за кривична правда во Обединетото Кралство.

Канцеларијата за реформа на кривичното право (КРКП) претставува меѓусекторска група којашто е задолжена за олеснување на комуникацијата и соработката помеѓу Министерството за правда, Канцеларијата за домашна безбедност, Канцеларијата на главниот државен обвинител и други агенции

¹⁰² Бери Единици на кривичното право и градење на случај. (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 2.

¹⁰³ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101), стр. 332.

¹⁰⁴ Ibid, стр. 333

од областа на кривичното право и правда, со цел да се постигне партнерски однос на работа. На национално ниво КРКП е поддржана од страна на Националниот одбор за кривична правда (НОКП) и на локално ниво од страна на Локалниот одбор за кривична правда (ЛОКП).¹⁰⁵НОКП е составен од министрите коишто се одговорни за областите коишто се дел од КПС, раководителите на агенциите на КПС, постојаните секретари и високи службени лица задолжени за изготвување на политиките и истиот служи како поддршка на владиниот кабинет. Улогата на НОКП е да обезбеди „одделите на централната влада, политичарите и службените лица коишто се вклучени во испораката на кривичната правда да дејствуваат во иста насока и да ја управуваат и олеснуваат промената.¹⁰⁶На локално ниво, раководителите на локалните агенции на КПС го сочинуваат јадрото на ЛОКП, т.е. ги опфаќаат Обвинителството, пробаџијата, првостепените судови и апелациските судови. Во ЛОКП, исто така, членуваат и претставници на затворската служба и од тимовите коишто работат со млади прекршители на законот (по еден претставник во секој ЛОКП) и постои можност за вклучување на претставници од други агенции. ЛОКП се одговорни пред НОКП. Се утврдуваат заеднички планови за испорака, односно за начините како тие ќе ги исполнат сите нивни цели, се идентификуваат одговорни лица за различните задачи и се идентификуваат клучните дејства и одредници.¹⁰⁷Главна цел на ЛОКП е да ги исполни целите на договорите за испорачување на услуги на јавноста во делот на КПС, да ја подобри испораката на правдата и на услугите коишто им се даваат на жртвите и на сведоците и да ја обезбеди јавната доверба. Овие цели им се зададени на сите агенции на КПС и истите се заедничка сопственост на Канцеларијата за домашна безбедност и Канцеларијата на главниот државен обвинител. (важно е да се нагласи дека судството не може да има цели како што е, на пример: однапред утврден број на осудителни пресуди). Иако, целите во договорите за испорачување на услуги на јавноста се утврдени на национално ниво и истите се предмет на одобрување од страна на Владата, ЛОКП самостојно одлучуваат како тие ќе ги исполнат овие цели и во повеќето случаи тие се договараат и во поглед на степенот на подобрување.¹⁰⁸

Во 2007 година, КРКП го објави Стратешкиот план за кривична правда 2008-2011 којшто го утврдува начинот на кој КПС на Англија и Велс ќе работи заедно во делот на изнесување на сторителите на кривични дела пред лицето на

¹⁰⁵ Бери, Јан, Намалување на бирократијата во полициското работење. Целосен извештај, ноември 2009 година, стр. 16; и Канцеларија за реформа на кривичната правда и право, официјална интернет- страница: <http://www.ocjrcmmsjobs.co.uk>. Комисија за ревизија, Локални одбори за кривична правда. Поддршка на управувањето на процесот на промени, Лондон, стр. 4.

¹⁰⁶ Комисија за ревизија, *Локални одбори за кривична правда. Поддршка на управувањето на процесот на промени*, Лондон, стр. 4.

¹⁰⁷ Ibid, стр. 5-7.

¹⁰⁸ Ibid, стр. 8.

правдата и исполнување на потребите на жртвите и подобрување на довербата од страна на јавноста во правичноста и ефективноста на КПС, притоа на најдобар начин искористувајќи ги расположливите ресурси, стручноста и технологијата.¹⁰⁹

Постојан комитет за кривично правен систем составен од главни извршни службени лица во Нов Јужен Велс, Австралија

Во Нов Јужен Велс беше воспоставен Постојан комитет на главни извршни службени лица за кривично-правен систем, составен од претставници од Одделот на главниот државен обвинител, Одделот за казнено поправни служби, Одделот за судска администрација, полициската служба и Канцеларијата за малолетничка правда. Овој Комитет, исто така, вклучуваше и набљудувачи од Канцеларијата на владата и премиерот и од Бирото за статистика и истражување на криминалот. Неговата цел е да ја подобри комуникацијата и подобро да ги координира активностите на различните агенции.¹¹⁰

Комитети за координација во делот на кривичната правда и право, во Соединетите Американски Држави

Овие комитети претставуваат неформални или формални форуми и истите се составени од претставници од различните институции на КПС, институции коишто не се дел од КПС, администрацијата и заедницата, со цел да се анализираат проблемите со криминалот и да се подобри заедничкиот одговор од страна на КПС. Вакви комитети можат да бидат воспоставени на ниво на национална, сојузна, регионална и локална агенција за кривична правда и право.

Активностите на овие форуми во делот на планирањето можат да бидат фокусирани на планирање на политиките (долготрајни цели и задачи), планирање на програми и оперативно планирање.

Националниот институт за казнена политика на Соединетите Американски Држави креираше упатство за идеалната структура, задачи и одговорности на комитетите за координација во делот на кривичната правда и право, како и водечки принципи за начините на работење и функционирање на ваквите комитети.¹¹¹

¹⁰⁹ Канцеларија за реформа на кривичната правда и право, *Заедничко работење со цел да се намали криминалот и да се испорача правда. Стратешки план за периодот 2008-2011 година*, ноември 2007 година, стр. 7ее.

¹¹⁰ Гланфилд Лори, „Стратешко планирање за потребите на кривично-правниот систем“, во: Билс, Давид, МекКилоп Сандра, *Планирање и координација на кривичната правда и право*, конференција одржана од 19 до 21 април 1993 година, во Канбера, австралиски Институт за криминологија, Канбера 1994 година, стр. 27.

¹¹¹ Кушман, Р.К., *Упатство за развој на комитети за координација во делот на кривичната правда и право*, Министерство за правда на САД, Национален институт за казнена политика, јануари 2002 година, Вашингтон.

Конференција за координација на правдата и полицијата во Швајцарија

Оваа конференција редовно се одржува и на неа присуствуваат сите национални и регионални чинители коишто се вклучени во решавањето на прашањата од областа на безбедноста, како и прашањата коишто се однесуваат на координацијата на КПС. Прашањата во делот на соработката, заедничкото финансирање на инфраструктурата и потешкотиите со сојузните, односно федералните власти се дел од дневниот ред. Постојаниот секретар на конференцијата е задолжен да обезбеди темите коишто ќе бидат отворени или донесени на конференцијата да бидат разгледани.

Национален совет за борба против трговијата со луѓе во Србија

Во 2012 година во Србија беа усвоени *Стратегија и Акцискиот план за борба против трговијата со луѓе и заштита на жртвите*. Во согласност со планот, беше воспоставен Национален совет на министерско ниво којшто е задолжен за давање на насоки и Национален координатор со тим за имплементација којшто е задолжен за имплементација на стратегијата на оперативно ниво. Невладините организации беа вклучени во изработката на Акцискиот план и тие, исто така, ќе учествуваат со свои претставници во тимот за имплементација. Меѓу другото, Акцискиот план предвидува воспоставување на меѓагенциски групи за борба против трговијата со луѓе (ТЛ) и за заштита на жртвите на трговија со луѓе коишто ќе бидат предводени од страна на Обвинителството.

Национален координативен центар за антитероризам во Шпанија (НКЦА)

НКЦА беше формиран во Шпанија врз основа на одлуката на Советот на министри на Шпанија од 28 мај 2004 година. Центарот којшто му одговара на Министерството за внатрешни работи, претставува разузнавачко, координативно и стратешко тело, чијашто задача е да прима, обработува и проценува стратешки информации од областа на тероризмот. Центарот, исто така, е задолжен за спроведување на процени на ризик и планирање на антитерористички активности. Во оваа насока, тој е задолжен за координирање на оперативните информации коишто се собираат за време на антитерористичките истраги.

Центарот, исто така, ја дефинира и развива сеопфатната стратегија на Шпанија во однос на антитероризмот и радикализацијата. Тој е задолжен за советување на политичкото ниво за идни закани и ситуации со користење на техники за скенирање на хоризонтот коишто служат за имплементација на четирите столба на стратегијата: спречи, заштити, гони и одговори.

За да може да ги исполни своите задачи НКЦА е составен од експерти од областа на спроведувањето на законите (цивилната гарда и националната полиција) Националниот центар за разузнавање и затворската служба.

VII.1.2 Воспоставување на механизми за координација и соработка на оперативно ниво

На оперативно ниво, координацијата на активностите и соработката при истрагите на случаи/обработката може да биде значително подобрена доколку физичката инфраструктура е поставена на начин којшто овозможува одржување на состаноци, разгледување и размена на информации и ставови помеѓу чинителите на различните институции на КПС.

Некои од најдалекусежните интервенции во поглед на поставеноста на физичката инфраструктура би биле: спојување на канцелариите на полицијата и Обвинителството; назначување на обвинители кои би работеле од Канцеларијата на полицијата; и/или воспоставување на специјални заеднички истражни тимови или оперативни групи коишто би биле лоцирани во една канцеларија.

Со цел да се обезбеди ефикасна соработка во таквите заеднички тимови, потребно е да се создадат услови и стандарди за заедничко работење.¹¹²

Примери на механизми за координација и соработка во КПС на оперативно ниво

Интегрирана обвинителска и полициска работа / „Истраги во две патеки“ во Норвешка

Во Норвешка, полициската и обвинителската работа се високо интегрирани на локално ниво/на ниво на округ. Во 27 полициски окрузи во земјата, началниците на полицијата коишто имаат диплома за завршен правен факултет имаат и полициски и обвинителски овластувања (овластувања во делот на кривичното гонење). Според тоа, началниците на полицијата имаат овластување за спроведување на кривична постапка во полицијата на ниво на округот.¹¹³ Тие можат да го делегираат нивното обвинителско овластување на други полициски службеници коишто имаат завршено правен факултет, како што се: замениците-началници на полицијата, помошниците на началникот на полицијата

¹¹² *Бери Единици на кривичното право и градење на случај*. (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 1.

¹¹³ Закон за кривична постапка член 55, Норвешка, 22 мај 1981 година. Во мал број случаи началниците на полицијата немаат диплома за завршен правен факултет, но, како и да е, имаат учено одредени предмети од областа на судството. Во комбинација со нивното големо полициско искуство тие сè уште имаат обвинителско овластување.

и полициските адвокати.¹¹⁴ Носителите на обвинителското овластување во полицијата во соработка со полициските истражувачи одлучуваат за отпочнување и продолжување на истрага. Или носителите на обвинителското овластување во рамките на полицијата или судовите одлучуваат за употреба на средства за присилба; како и да е, носителите во рамките на полицијата може да донесат ваква одлука само во итни ситуации.

Во однос на прашањата од областа на кривичното гонење, началниците на полицијата сè уште се одговорни пред окружниот јавен обвинител (едно ниво повисоко во хиерархијата) и пред директорот на јавните обвинителства (две нивоа повисоко во хиерархијата). Директорот на јавните обвинителства и окружните јавни обвинители на десетте регионални канцеларии на Окружното обвинителство имаат овластување за давање на инструкции во поглед на кривичната постапка којашто се одвива во полицијата и можат да вршат ревизија на судството (на судските одлуки).

По неколкуте дебати посветени на потребата за раздвојување на полициските и обвинителските овластувања, Владата во 1988 година назначи комитет којшто беше задолжен да направи преглед на системот и да го спореди со системите во другите земји. Заклучокот на комитетот беше дека системот треба да биде задржан и заклучокот беше поддржан од страна на Владата и Парламентот.

Воспоставување на механизми за комуникација

Дури, и ако воспоставувањето на гореспоменатата физичка инфраструктура не е возможно во одредена земја, сè уште постојат барем можности за значително подобрување на комуникацијата во фазите на меѓусебно поврзување помеѓу различните чинители на КПС, на пример: преку воспоставување на редовни состаноци и посебно користење на алатки за комуникација коишто овозможуваат складирање на информации во електронска форма и коишто спречуваат губење на информации или погрешно толкување на информации.¹¹⁵

Мерките за подобрување на точноста и ефикасноста на чувањето на досиејата и управувањето на списите на предметот, коишто имаат фундаментално значење во поглед на подготовката на силни и издржани

¹¹⁴ Закон за кривична постапка, член 67, Норвешка, 22 мај 1981 година.

¹¹⁵ ИМСАД, Модел на Закон за кривична постапка (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 155, и Косовски институт за развој и истражување, Кривичниот триаголник. Одговорот на Косово во делот на координацијата на полицијата, судиите и обвинителите во текот на кривичната постапка, Истражување на политиките, односно начелата 2010/01, Приштина, февруари 2010 година, стр. 17f.

случаи, може да доведат до висока стапка на осудителни пресуди, да го намалат бројот на заостанати предмети и да го скратат притворот на осомничените лица (со тоа го промовираат кредибилитетот на целиот кривично-правен систем).¹¹⁶

Чување на досиејата

Чувањето на точни досиеја не е важно само за ефикасно градење на силни и издржани случаи против обвинетите лица, туку тоа е важно и за заштитување на правата на обвинетите да се бранат себеси и нивното право на соодветни услуги за да го остварат тоа. Тие треба да имаат „пристап до документите, односно досиејата коишто се однесуваат на дејствата коишто биле преземени за време на истрагата, наодите до коишто е дојдено со тие дејства и доказите коишто можеби биле собрани, освен во оние случаи каде што обелоденувањето е исклучено¹¹⁷ како што е пропишано со закон.

Со цел, ефикасно и ефективно да се управуваат ваквите досиеја, тие треба да бидат собрани и организирани во форма на електронски бази на податоци. Податоците коишто се однесуваат на криминалот, *меѓу другото*, може да опфатат и: извештаи за сторени кривични дела, информации кои се однесуваат на сторителите; информации за претходната криминална историја на поединци вклучувајќи и поднесени обвиненија, изречени осудителни пресуди, датуми и резултати од поднесените жалби како и ДНК примероци, балистички податоци, отпечатоци од прсти и други форензички податоци/докази (на пример: траги од гуми од моторни возила, стакло, боја, влакна како и хемиски профили на експлозиви или на нелегални дроги и прекурсори). Употребата на овие податоци може видливо да ја подобри кривичната истрага.

¹¹⁶ Меѓународна кризна група, *Хаити: Правна реформа и безбедносна криза*, брифинг посветен на политиките на дејствување, Јужна Америка/ Кариби брифинг број 14, Порто Пренс/ Брисел, 2007 година, стр. 2; и Агенција за меѓународен развој на САД, Канцеларија на главниот инспектор, ревизија на Програмата за правда на Агенција за меѓународен развој на САД, (во делото коешто е цитирано, Белешка 113), стр. 11.

¹¹⁷ ИМСАД, *Модел на Закон за кривична постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 63), стр. 16.

Примери за бази на податоци коишто се однесуваат на криминалот

Систем на бази на податоци коишто се однесуваат на криминалот во Соединетите Американски Држави

Информативниот систем за кривична правда на сојузната држава Конектикат се состои од следниве главни апликации:¹¹⁸

- Систем за следење којшто се заснова на сторителот;
- Систем за автоматизирана идентификација на отпечатоци;
- Интернет-систем за комуникација и обработка на податоци за потребите на службите задолжени за спроведување на законите на ниво на сојузната држава Конектикат; и
- Преносен систем за комуникација на податоци.

Бази на податоци на Интерпол

На меѓународно ниво, Интерпол има воспоставено широк опсег на бази на податоци од областа на криминалот до којшто земјите коишто се негови членки имаат моментален директен пристап. Споделувањето на информации се одвива преку I-24/7 безбеден систем за полициска комуникација, којшто е флексибилен и којшто може да биде подесен во согласност со потребите. Базите на податоци содржат:

- *Номинални податоци* – повеќе од 155.000 досиеја на познати меѓународни криминалци, исчезнати и починати лица, со нивните криминални истории, фотографии, отпечатоци итн.;
- *ДНК профили* - приближно 136.000 ДНК профили од 67 земји. ДНК профилите претставуваат нумерички кодирани низи на генетски маркери на поединци коишто можат да бидат искористени за помош при решавање на кривични дела, идентификација на исчезнати лица и неидентификувани тела на починати лица;
- Отпечатоци на прсти – повеќе од 171.000 комплекти на отпечатоци од 172 земји се управувани од страна на Интерпол со помош на автоматизиран систем за идентификација на отпечатоци;
- *Слики на сексуална експлоатација на деца* - на крајот на 2012 година, беа идентификувани речиси 2.900 жртви од повеќе од 40 земји и 1.579 сторители;

¹¹⁸ Канцеларија за политики и управување/Оддел за планирање и развој на политики во областа на кривичната правда, Сеопфатен план на кривично- правниот систем на Конектикат, март 2007 година, стр. 52.

- *Огнено оружје* - повеќе од 250.000 податоци (референци) и 57.000 слики со висок квалитет се управуваат со помош на референтната табела за огнено оружје на Интерпол, којашто им овозможува на истражувачите соодветно да го идентификуваат огненото оружје коешто било користено при извршувањето на кривичното дело (неговиот производител, моделот, калибарот итн.). Мрежата на балистички информации на Интерпол претставува платформа за меѓународно споделување и споредување на балистички податоци од големи размери и истата содржи повеќе од 130.000 досиеја;
- *Здружена оперативна група* - база на податоци со повеќе од 11.000 лица коишто се осомничени дека се поврзани со терористички активности; во овој момент 105 земји-членки даваат свој придонес во однос на прашањата коишто се поврзани со тероризам.

Останатите бази на Интерпол содржат информации за украдени и изгубени патни документи, украдени административни документи, украдени моторни возила и украдени уметнички дела.¹¹⁹

Споделување на информации за превенција од насилство - Партнерства помеѓу полицијата и здравствените институции во Обединетото Кралство.

Според, *Упатството за обука за полициско работење во урбан простор, серија на прирачници во делот на кривичната правда и право на КОНДК*, Програмата за превенција од насилство во Кардиф (ППНК) којашто е централизирана во градот Кардиф во Обединетото Кралство, којашто била воспоставена со цел да истражи дали партнерството помеѓу претставниците од здравствените институции, полицијата и градските власти за споделување на информации ќе доведе до спречување на насилството, наспроти партнерствата на ниво на градот каде што податоците од итните служби не се собираат и не се употребуваат. Со помош на аналитичар било направено спојување на сите податоци, вклучувајќи ги и разузнавачките податоци коишто ги поседувала полицијата, со цел да се ажурираат информациите коишто се однесуваат на таканаречените жешки точки (места каде што често се случуваат кривични дела) на употребата на огнено оружје и информациите за видот на насилството. Партнерите, вклучувајќи ги и претставниците од секторите образование и транспорт се состанувале на редовна основа, со цел да подискутираат за податоците, да споделат стратегии за превенција и да ги модифицираат полициските стратегии. „Програмата довела до значително намалување на бројот на повреди коишто настанале како резултат на насилство и оваа програма била поврзана со зголемувањето на

¹¹⁹ Интерпол, Гласник со факти на базите на податоци, COM/FS/2012-02/GI-04, стр. 1f

бројот на регистрирани ситни напади од страна на полицијата на територијата на градот.¹²⁰

Анализата на овие податоци од страна на администраторите на КПС, раководителите и претставниците на граѓанското општество, како и институциите задолжени за спроведување на истражувања може да доведе до: идентификација на трендовите и облиците на криминал; идентификација на слабостите во одговорот од страна на различните институции на КПС; креирање на нови политики, начела и одредби за подобрена и засилена соработка и координација; процена на идни оперативни потреби на КПС; развивање на соодветни стратегии и мерки за обука и професионален развој; како и посоодветна и поефективна распределба на ресурсите на различните институции на КПС, со цел да се подобри одговорот на КПС во целина.

Современата информациска и комуникациска технологија, како и дигиталните докази му даваат можност на КПС за рационализација и реструктурирање и осовременување на административните системи и процеси. Новите технологии можат да го променат начинот на работење на секоја институција на КПС во поглед на брзината, веродостојноста и ефикасноста со која се обработуваат податоците од моментот на нивното прибирање до нивното уништување.¹²¹

Како и да е, различните институции на КПС, често пати, имаат свои сопствени бази на податоци и досиеја иако „голем дел од информациите коишто ги чуваат тие се идентични или би требало да бидат идентични“.¹²² При постоење на системи за обработка на податоци коишто меѓусебно не се интегрирани, напорите за собирање на информации би можеле само да претставуваат дуплирање на веќе постојните податоци и освен тоа расцепканите податоци од различните институции можат да не бидат компатибилни едни со други.¹²³ Различните системи во различните институции на КПС можеби дури нема да овозможат ниту

¹²⁰ КОНДК, Упатство за обука за полициско работење во урбан простор, серија на прирачници за кривична правда, Њујорк 2013 година (подготвен за печатење), стр. 25; за повеќе информации, видете: Флоренс, Куртис, Ефективност на анонимизираното споделување и користење на информации во партнерствата помеѓу здравствените служби, полицијата и локалната самоуправа за спречување на повредите коишто се поврзани со насилство; Експериментална студија, 2011 година.

¹²¹ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101) стр. 353.

¹²² Ibid, стр. 355.

¹²³ Худзик Џон К, „Сеопфатно планирање на кривичната правда и право: успеси, неуспеси и лекции од американското искуство“ во: Билс, Давид, МекКилоп Сандра, *Планирање и координација на кривичната правда и право*, конференција одржана од 19 до 21 април 1993 година во Канбера, Австралиски институт за криминологија, Канбера 1994 година, стр. 1-16, во дадениов случај стр. 10.

директно преземање на информациите коишто се складираани во електронска форма од страна на другите агенции на коишто им се потребни. Дури и во рамките на одредени институции на КПС можеби има различни системи коишто се во употреба, посебно во земјите со федерален систем на уредување.¹²⁴

Постоенето на системи коишто меѓусебно не се интегрирани, „напредокот на случајот може да биде набљудуван само во рамките на секоја институција поединечно и само од страна на таа институција за оној временски период додека предметот е кај таа институција. Одговорностите во делот на управувањето на предметите се поделени и ова создава очигледен прекин во континуитетот во моментот на предавање на предметот и отвора можност за префрлување на одговорноста кога работите нема да се движат во посакуваната насока и не постои можност за собирање на информациите коишто се однесуваат на обвинетите, жртвите, резултатите или на што било друго во рамките на системот како целина, затоа што секоја институција употребува свои сопствени дефиниции за содржината на своите досиеја“.¹²⁵ Ова може да се доведе со случаи каде што судиите изрекуваат пресуди, притоа, без воопшто да бидат свесни дали одредени обвинети се рецидивисти.¹²⁶

Како што случајот се движи од една во друга фаза на процедурата, податоците се копираат рачно или во електронска форма од досиејата на една институција и се предаваат на следната. „Често пати не постои тело коешто е задолжено за наздор или за проверка на квалитетот или доследноста на пренесувањето, ниту, пак, за управување на целокупниот тек на случајот од моментот на прибирање до моментот на уништување на податоците. Освен тоа, начинот на којшто се движи работата низ системот во голема мера е диктиран од страна на структурата на секој оддел и институција. Процесот на пренесување на податоци низ системот ќе биде предмет на постојана промена, или преку дејствата на една од институциите (на пример: обвинетиот повторно е уапсен со обвинение за сторено ново кривично дело) или под дејство на надворешен настан (на пример: има промена на адреса кај сведокот). Вообичаено, ваквата промена ќе биде забележана од страна само на една од институциите,

¹²⁴ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101) стр. 353; и Москович Алберт, Предизвици и приоритети на гонењето и пресудувањето на случаи на трговија со луѓе, документ презентираан за време на форумот за податоци и истражување на трговијата со луѓе, ноември 2008 година, стр. 6.

¹²⁵ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101) стр. 355f.

¹²⁶ Косовски институт за развој и истражување, *Кривичниот триаголник. Одговорот на Косово во делот на координацијата на полицијата, судиите и обвинетите во текот на кривичната постапка* (во делото коешто е цитирано, Белешка 101) стр. 8f.

којашто, потоа, мора да обезбеди настанатата промена да им биде пренесена на сите останати институции коишто можеби се вклучени на еден ефективен начин. На секоја од другите институции и е потребна посебна процедура за потврда, како и постоење на начини со коишто ќе обезбеди настанатата промена навремено да биде внесена во нивните сопствени досиеја. Во најдобар случај ваквите системи се неефикасни и неекономични; додека во најлош случај доведуваат до тоа клучните институции да поседуваат информации коишто се недоследни, односно непостојани.¹²⁷

Ваквите нефункционални односи помеѓу различните кривично-правни институции изискуваат вложување напори за воспоставување и управување на системи за управување на списите на предметот помеѓу полицијата, обвинителството, судовите, одбраната и затворскиот систем. Ефективните системи за следење и управување на списите на предметите не само што го забрзуваат процесот на кривично гонење туку овозможуваат и подобро да се процени работата на истражувачите и обвинителите (исто така, видете го и Поглавјето VII.5.6).

Системи за управување на списите на предметот

Најефективниот и најефикасниот начин на организирање на системот за управување на списите на предметот би бил преку креирање на заедничка база на податоци помеѓу институциите на КПС којашто ќе овозможи „споделување на информации во форма на електронско досие, отколку пренесување и предавање на досиејата помеѓу институциите. Откако досието ќе биде креирано тоа треба да ги содржи сите документи и информации коишто се однесуваат на секој поединечен случај и треба да биде во можност брзо и евтино да се движи низ целиот кривично-правен систем. Откако еден дел од системот ќе ја заврши својата работа на предметот, досието треба да биде пристапно во електронска форма за следниот дел - во форма на точен, комплетен и ажуриран запис на којшто можат да работат следните професионалци од системот. Секоја институција во делот на своето работење ќе го користи заедничкото досие и истото ќе го ажурира, со цел да ги одрази промените коишто биле иницирани од страна на останатите и ќе го изменува за да ги одрази промените коишто биле иницирани, или за коишто станала свесна. Секое парче информација ќе треба да биде внесено само еднаш“.¹²⁸

¹²⁷ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101) стр. 355.

¹²⁸ „Кривично-правен систем“ стр. 358.

Со дозволата за пристапување кон одредени делови од списите на предметот коишто немаат доверлив карактер и на коишто имаат право сведоците, жртвите и обвинетите/адвокатите можат да се стекнат со релевантни информации на еден брз начин во текот на фазата на управување со списите на предметот во предистражната постапка. Мора да биде воведена и инсталирана безбедносна технологија која на соодветен начин ќе го контролира пристапот до списите на предметот.

При развивањето на заедничка информациско–техничка база на податоци, системот мора задолжително да ги задоволи заедничките, а не индивидуалните услови. Мора да бидат развиени заеднички дефиниции за податоците коишто се битни да бидат вклучени во списите на предметот, како што се: стандардизирани начини за внесување податоци коишто се однесуваат на сторени кривични дела, осомничени лица и сведоци. Протоколите коишто го регулираат начинот на внесување како и стандардите на податоците треба да бидат договорени и потпишани од страна на сите институции.¹²⁹

Покрај, обезбедувањето на техничката инфраструктура (компјутерска опрема и програми) клучен услов за создавање на ваков заеднички интегриран систем претставува спроведувањето на обука за сите вработени на КПС за соодветно полнење, односно внесување на информации во списите на предметот на начин којшто е во согласност со стандардите за административно работење и којшто ги обезбедува информациите коишто им се потребни на сите институции на КПС врз основа на контекстот во којшто работат другите институции на КПС (исто така, видете го и Поглавјето VII.7). Друг клучен услов е развивањето на културата на работење во рамките на КПС којашто ќе ги поттикне и охрабри сите чинители на КПС да ги споделуваат информациите коишто се однесуваат на предметот без оглед на намерата на судството да дејствува и постапува независно.

Интегрираните системи за управување на списите на предметите може да бидат креирани истовремено или последователно, во зависност од достапноста на финансиски ресурси, на ресурси во делот на обуката и во делот на управувањето на процесот на промени.¹³⁰

¹²⁹ „Кривично-правен систем“ стр. 358; и Бери „Единици на кривично-правниот систем и градење на случај“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 3.

¹³⁰ „Кривично-правен систем“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 101), стр. 361.

Пример на алтернативен пристап кон интегрираните системи

Алтернативен пристап кон интегрираните системи во Обединетото Кралство

Наместо да се обидува да воспостави единствен систем за сите 43 различни полициски служби и придружни агенции, Националната агенција за подобрување на полициското работење во Обединетото Кралство работеше на развивање на група на стандарди на национално ниво коишто треба да бидат исполнети од страна на ИТ системите. Стандардите опфаќаат еднаквост на внесување на податоци и еднаквост на влегување во системот и задоволување на условите во поглед на усогласеноста и флексибилноста и можноста за проширување. „Сето ова ќе биде дочекано со одобрување од страна на службените лица коишто работат на терен, коишто често пати мораа да се мачат при употребата на компјутер, стануваа фрустрирани затоа што мораа да ги внесуваат истите информации во безброј бази на податоци и требаа да запомнат безброј лозинки кои од безбедносни причини мора да се менуваат на редовна основа“.¹³¹

VII.1.3 Форензика

Услугите од областа на форензиката имаат клучно значење за постоењето на ефективен и правичен кривично-правен систем затоа што тие обезбедуваат објективни и навремени информации за многубројните фази на различните стадиуми на кривично-правниот процес. На пример: тие се користат од страна на полицијата, со цел да се идентификуваат осомничени лица во истражната фаза на кривично-правниот процес и од страна на адвокатите и судиите за време на фазата на судење. „Крајната цел на форензиката е да даде придонес во откривањето на вистината, поточно да му обезбеди одговори на кривично-правниот систем преку користење на објективни докази и преку поставување на прашања коишто се насочени кон утврдување на вината или невиноста на сторителот“¹³²

Затоа од клучно значење е услугите од областа на форензиката да бидат испорачани од страна на висококвалификувано и непристрасно тело на ефективен и ефикасен начин. Ова изискува постоење на добро образовани кривично-правни институции и научни експерти како и добра соработка помеѓу сите релевантни институции коишто

¹³¹ Бери, *Намалување на бирократијата во полициското работење* (во делото коешто е цитирано, Белешка 105), стр. 25.

¹³² КОНДК, „Полициско работење. Форензички служби и инфраструктура“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 49), стр.1.

се вклучени во препознавањето, собирањето, анализирањето, толкувањето и презентирањето на форензичките докази во кривично-правниот процес.

Форензичките услуги во најголема мера се обезбедуваат од страна на лаборатории коишто може да бидат дел од јавниот сектор под Министерството за: внатрешни работи, Министерството за правда, Министерството за здравство, Министерството за образование и истражување или дел од приватниот сектор на комерцијална основа. Затоа, холистичкиот пристап кон РКПС мора да им посвети внимание на сите релевантни јавни и приватни чинители коишто се вклучени во давањето на форензички услуги.

Бидејќи комуникацијата помеѓу чинителите коишто не се научници (на пример: истражувачите, адвокатите, обвинителите и судиите) и форензичките научници при постапувањето со форензичките докази може да се покаже како тешка поради научниот стил на изразување кој често се користи и затоа лицата коишто не се научници зависат од вработените во лабораториите во делот на обезбедување на информации и одговори на прашањата на еден лесно разбирлив начин.

Истражувачите, обвинителите, судиите и адвокатите на одбраната, односно бранителите мора да ги разберат заклучоците коишто можат да бидат извлечени од научните тестирања како и ограничувањата на таквиот вид на тестови. Често пати, одлуките се засноваат на научните информации коишто се дадени од страна на лабораториите. Вработените во лабораториите мора да комуницираат ефективно со полицијата, адвокатите и другите членови на судството, со цел лабораторијата да може да обезбеди соодветни услуги. Со цел да се избегнат потенцијални празнини во комуникацијата важно е да се воспостават механизми коишто ќе им овозможат на сите чинители на КПС да работат како партнери. Ова ќе го опфати и создавањето на форензичка база на податоци и установи за чување и складирање на физичките докази до коишто ќе имаат пристап сите релевантни институции на КПС, како и правилното вклучување на форензичките докази во списите на предметот. Лабораториите можат дополнително да ја подобрат и зајакнат комуникацијата помеѓу различните институции на КПС, на пример, преку обезбедување на обука на полициските службеници, обвинителите и судиите за новата технологија и нејзината потенцијална употреба (исто така, видете го и Поглавјето VII.7). Лабораториите, исто така, можат да обезбедат можност за истражувачите да се советуваат со вработените во лабораториите во текот на истрагите и/или вработените да бидат достапни и да учествуваат како дел од тимовите задолжени за спроведување на истрагата. Без оглед на механизмот којшто ќе биде

искористен, од витално значење е лабораториите да имаат активна улога во обезбедувањето на помош за сите членови на КПС и да ги користат научните докази на соодветен начин.

Холистичките чекори на реформата треба да се фокусираат на:

- Процедурите, со цел да го осигураат интегритетот и идентитетот на доказите во текот на целокупниот форензички процес;
- Нивото на квалитет на форензичките услуги и работата којашто се однесува на акредитирањето;
- Достапноста на соодветна и адекватна лабораториска опрема, референтни колекции и бази на податоци како и посветеност и ресурси за нивно одржување;
- Ефективната комуникација помеѓу практичарите од КПС и форензичките научници;
- Можностите за стручна наобразба и обука на научниците, полициските службеници и останатите практичари од областа на кривичната правда и право; и
- Капацитетите за создавање и интегрирање на форензички информации („форензичко разузнавање“) во рамките за превенција на криминалот.¹³³

Пример за подобрување и зајакнување на форензичките капацитети

Помош на Република Србија од страна на ОБСЕ во подобрувањето и зајакнувањето на форензичките капацитети и способности

Во Република Србија, Мисијата на ОБСЕ во Србија, често пати во соработка со надворешни партнери како што се владите на Норвешка и Шведска имплементираше програма за увид на местото на настанот во периодот од 2004 до 2009 година „за подобрување и зајакнување на капацитетите и способностите за спроведување на високопрофесионална и напредна форензичка истрага, со цел да се обезбедат докази со добар квалитет кои ќе ги поддржат правичните правни постапки и владеењето на правото во

¹³³ Ibid, став. 2f.

Србија.¹³⁴ Програмата се состоеше од четири главни столба: опремување на форензичките лаборатории и службените лица коишто вршат увид на местото на настанот; обука за вработените во лабораториите и службените лица коишто вршат увид на местото на настанот; воспоставување на систем за управување на квалитетот (СУК) за лабораториските анализи и за работењето при вршењето на увид на местото на настанот; и воспоставување на меѓународна соработка помеѓу форензичките институции на Република Србија со странски форензички институции.

Во рамките на програмата, беа воспоставени или значително обновени две регионални и една национална лабораторија и вработените во овие лаборатории беа обучени за тоа како да ја употребуваат новодобиената опрема за вршење на увид на местото на настанот како и за лабораториски испитувања, како, на пример: правење на калапи на отпечатоци, анализа на отпечатоци од прсти, графоскопска, механоскопска и психохемиска анализа, испитување на елементите на траги и хемиски анализи. Беше обезбедена соодветна обука за истражувачите на местото на настанот, за вработените во лабораториите и за докторите по судска медицина.

Програмата, исто така, се фокусираше и на развојот на сеопфатни начела за истрага на местото на настанот како и на воведувањето на СУК систем за управување со квалитетот, имено стандардот ISO 17025, со цел да овозможи непрекинат процес на управување и постапување со доказниот материјал, почнувајќи од местото на настанот до презентацијата на доказите на суд. Подготовката на проектот за воспоставување на СУК вклучуваше и процена на лабораториите, со цел да се утврди и верификува нивниот капацитет за воведување на стандардот ISO 17025 како и интеграција на српските форензички институции во Европската мрежа на форензички научни институции (ЕМФНИ), којашто се сметаше за клучна во обезбедувањето и осигурувањето на континуираниот професионален развој преку споделување на најнови информации и знаења. На крајот на програмата, целосната имплементација на СУК не беше завршена. Во форма на билатерлна програма Кралството Шведска продолжи со имплементацијата на СУК.

¹³⁴ ОБСЕ, Поддршка од страна на ОБСЕ на подобрувањето и зајакнувањето на форензичките капацитети во рамките на српската полициска служба во периодот 2004-2009 година. Завршен извештај. Програма за увид на местото на настанот, Мисија на ОБСЕ во Србија, Оддел за спроведување на законите, Белград, стр. 5.

VII.2 Подобрена и зајакната соработка помеѓу институциите на КПС и традиционалните/даватели на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура

Како што веќе беше споменато погоре во текстот, постои потреба од создавање на механизми за координација и соработка помеѓу формалните институции на КПС и традиционалните/давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура, со цел да се подобри ефективностa и ефикасноста на кривично-правниот процес.

Ваквите механизми во однос на давателите на услуги од областа на безбедноста посебно треба да ги имаат предвид мерките за надзор од страна на полицијата, како и создавањето на механизми/мрежи за споделување на информации, коишто ќе ги идентификуваат различните видови на информации и нивото на пристап до овие информации од страна на давателите на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура.

VII.2.1 Групи за набљудување / граѓански безбедносни патроли во населените места

„Организациите коишто дејствуваат во форма на групи за набљудување, често пати се појавуваат онаму каде што постои перцепција на зголемена стапка на криминалитет или општествено отстапување коешто се заканува со нарушување на општествениот, односно социјалниот ред и поредок. Ваквите групи доаѓаат до израз не само на места каде што државите имаат недостиг на капацитети и способности да ги заштитат граѓаните од криминал, но, исто така, и на места каде што постои уверување дека државата е корумпирана и не може да ѝ се верува“.¹³⁵

Како и да е, полицијата во одредени земји се најде себеси во ситуации каде што создавањето и одржувањето на секојдневни врски и односи со ваквите групи имаше тактичка смисла во напорите да се воспостави ред. Додека, од една страна, ова на полицијата и овозможува врски во оние области каде што ваквите групи се доминантни, од друга страна, полицијата се соочува со значителни предизвици, вклучувајќи

¹³⁵ Кантор, Ана/Персон, Миријам, *Земање на правдата во свои раце. Неформални даватели на услуги од областа на безбедноста и реформа на безбедносниот сектор во Либериа*, Академија Фолк Бернадот, Стокхолм, 2009 година, стр. 12.

и поткопување на нејзиниот легитимитет затоа што активно е вклучена во градењето на организации коишто можат да бидат вклучени во други нелегални и незаконски активности.¹³⁶

Програмите за граѓански безбедносни патроли може да претставуваат соодветни инструменти за вклучување на заедниците во решавањето на проблемите, затоа што тие можат да дадат придонес во поддршката на полицијата, во негувањето и промовирањето на вообичаената комуникација помеѓу јавноста и полицијата и можат да го зајакнат чувството и духот на одговорност во рамките на заедниците за нивната сопствена безбедност. За да се избегне ризикот дека членовите на граѓанските безбедносни патроли можеби ќе се обидат да го преземат законот во свои раце и ќе се свртат кон осветување или можеби ќе бидат искористени од страна на влијателни групи во рамките на заедницата за остварување на нивни сопствени цели, секогаш мора да биде јасно дека тие исклучително имаат улога да известуваат и дека монополот врз употреба на сила останува во рацете на полицијата. Затоа би било препорачливо да се воспостават јасни и строги правила во однос на програмите за граѓански безбедносни патроли и на лице место да има присутен полициски службеник којшто ќе има улога на нивен претпоставен и ќе биде координатор и, исто така, ќе биде одговорен за нивните постапки и дејства.

¹³⁶ КОНДК - Програмата на ОН за хумани населби за живеење, *Почетен прирачник за полициско работење во урбан простор*, Публикација на Обединетите нНации, Њујорк, 2011 година, стр. 22f.

Примери на механизми се соработка и координација помеѓу формалните институции на КПС и давателите на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура

Соработка помеѓу полицијата и цивилните патроли (“druzhini”) во Киргистан

За време на револуцијата во Киргистан, во април 2010 година, кога полицијата не беше способна да го обезбеди јавниот ред и мир на улиците, цивилни патролни структури наречени „druzhini” (еднина *druzhina*), коишто постоеја во времето на поранешниот Советски Сојуз повторно беа активирани од страна на одреден број на цивили, со цел да се заштитат државните згради, приватните бизниси и приватниот имот во населените делови од понатамошно ограбување во главниот град Бишкек.

За време на Советскиот Сојуз, *druzhini* претставуваа мали групи на луѓе коишто соработуваа со полицијата на начин што ги надгледуваа улиците и ја информираа полицијата за безбедносни инциденти. Преку нивното присуство тие имаа ефект на општествена контрола на голем број различни проблематични лица. На членовите на *Druzhina* им беа дадени документи за идентификација и посебни беџови.¹³⁷ За време на револуцијата, во март 2005 година, слични цивилни патролни групи веќе беа формирани за да се запрат грабежите во Бишкек, но подоцна тие престанаа со своите активности. Во април 2010 година, движењето *druzhina* стана масовен феномен. Десетици *druzhini* беа основани во Бишкек, од кои некои беа поврзани со политички партии, додека другите имаа заедничко минато, како, на пример: живењето во иста географска област или беа членови на ист спортски клуб. Најголемата група беше „Патриот“ *druzhina*, која беше составена од членови со различно општествено и социјално минато, имаше членови од различен пол и возраст и од различни населени места. За еден ден групата собра 8.000 членови. Тие ги заштитуваа улиците заедно со полициските службеници, од кои многу беа во цивилна облека заради нивната сопствена безбедност.¹³⁸

За разлика од 2005 година, многу од групите останаа активни по завршувањето на априлската револуција и даваа услуги од областа на безбедноста, посебно за време на настани поврзани со изборите. Некои *druzhini*, исто така, имаа

¹³⁷ Шаршенова Аијан, *Даватели на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура во Киргистан: Druzhina*, Истражување, Центар за социјално истражување, Аамерикански универзитет за Централна Азија, мај 2011 година, Киргистан, стр. 6.

¹³⁸ Белешка 142, стр. 7f; и Канцеларија на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, Истражување и информации за земјата на потекло, *Извештај за Јужен Киргистан*, нареден од страна на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, декември 2010 година, стр., став 62f.

значајна улога во спречувањето на насилствата во одреден број на градови на југот на Киргистан за време на меѓуетничките судири во јуни 2010 година.¹³⁹

Во јуни 2012 година привремената Влада на Киргистан издаде декрет за регулирање на *Druzhiniy* со којшто го замени претходниот декрет од 1994 година издаден од тогашната Влада. Овој декрет ги дефинираше целите, задачите, функциите, составот и организациската и лидерската структура на *druzhiniy*, како и правата и одговорностите на членовите на *druzhiina*. Идентификувани задачи опфаќаа: патролирање по улиците, плоштадите и другите јавни површини; давање помош на полициските службеници; давање совети и објаснувања на граѓаните и користење на медиумите за спречување на ситни прекршоци и кривични дела. Декретот, исто така, содржеше и одредба која дозволуваше вооружување на *druzhiniy* во случај на итна состојба. Освен тоа, декретот ја потенцираше неопходноста за блиска соработка помеѓу *druzhiniy* и полицијата, како и примарната советодавна улога на полицијата во однос на активностите на *druzhiniy*.¹⁴⁰

И покрај овие одредби, експертите од областа на правото во Киргистан препорачаа усвојување на законска рамка којашто ќе обезбеди нормативна и законска рамка за работењето на *druzhiniy*. Раководните лица на полицијата препорачаа вметнување на уште попрецизни одредби и ограничувања на овластувањата на *druzhiniy*, со цел да се избегне злоупотреба и да се осигура дека под никакви околности на членовите на *druzhiniy* нема да им биде дадено право да носат и да користат огнено оружје.¹⁴¹ ОБСЕ, исто така, и препорача на Владата да изготви закон којшто ќе ја регулира оваа област и за таа цел подготви предлог-текст на законската рамка којшто и беше доставен на Владата.

ОБСЕ, исто така, предложи да се воспостави координативно тело со државните сектори, вклучувајќи и претставници на Министерството за внатрешни работи (МВР) коишто ќе ја сносат одговорноста за севкупната координација на *druzhiniy* на територијата на целата земја. Владата ја одобри оваа идеја и формираше единица за координација во рамките на МВР на чело на која беше поставен заменик-министерот за внатрешни работи.

ОБСЕ, исто така, ја потенцираше потребата за градење на капацитетите и способностите на членовите на *druzhiniy* и за таа цел поддржа низа дводневни основни обуки за членовите на *druzhiniy* на територијата на целата земја. Обуката, меѓу другото, содржеше сесии коишто се однесуваа на: правната рамка којашто ги регулира граѓанските патроли; вештини за преговарање и медијација; човекови права, решавање на конфликти и прва помош. Обуката беше спроведена од страна на инструктори од МВР, Полициската академија и невладиниот сектор. Вкупно 1.200 членови на *druzhiniy* ја завршија обуката во текот на 2010 година. Понатаму, ОБСЕ спроведе семинар за високото и средното раководно ниво на градот Ош и регионалните оддели на полицијата, со цел да се осигура дека полицијата ги разбрала модалитетите за соработка помеѓу полицијата и *druzhiniy*

¹³⁹ Ibid, Шаршенова (во делото коешто е цитирано, Белешка 137), стр. 8.

¹⁴⁰ Ibid, став 8f.

¹⁴¹ Ibid, стр. 9.

како и за да се воспостави поефективна координација и комуникација помеѓу полицијата, структурите коишто учествуваат во полициското работење во рамките на заедницата, како што се: центрите за превенција од криминалот и *druzhiny*.

Во 2012 година, позитивната улога на *druzhiny* беше генерално признаена од страна на локалните и меѓународните чинители, но сè уште постоеше потреба за развивање на силна законска рамка и механизми за контрола и за подигање на свеста помеѓу членовите на *regulatory* во однос на стратегиите за патролирање и индикаторите на тензија. Понатаму, требаше да се работи на развивање на вештините за постапување во рамките на заедниците и справување со предизвиците како што се: нарушувања на јавниот ред и мир, дискриминација и корупција.

VII.2.2 Цивилни приватни безбедносни служби

(служби за обезбедување)

Според извештајот на Експертската група за цивилни приватни безбедносни служби, воспоставена од страна на Комисијата за превенција од криминал и кривична правда и право, цивилните приватни безбедносни служби (ЦПБС) се „законски [приватни] тела или поединци коишто даваат услуги за паричен надоместок [...]“. Тие може да опфаќаат комерцијални фирми и непрофитни организации, како и поединци“. ЦПБС „даваат услуги коишто се поврзани со безбедноста со крајна цел заштита или обезбедување на лица, стока, места, локации, настани процедури и информации во најголема мера од ризици коишто произлегуваат и се поврзани со криминалот. [...] Услугите коишто се даваат од страна на цивилните приватни безбедносни служби може да бидат превентивни, може да претставуваат поддршка на службите задолжени за спроведување на законите и онаму каде што е тоа дозволено тие можат да бидат дополнување на јавните агенции задолжени за спроведување на законите.¹⁴²

„Во некои држави, државните или локалните власти ги вклучуваат ЦПБС при справувањето со природни катастрофи и им даваат задача да соработуваат и да им помагаат на јавните службеници коишто се задолжени за спроведување на законите“. Во некои држави ЦПБС се целосно интегрирани во форма на партнерства на сите нивоа и во сите сектори каде што тие даваат значителен придонес. Во Соединетите Американски Држави, релевантните упатства коишто се на сила го

¹⁴² КОНДК, *Извештај за состанокот на експертската група за безбедносни служби и услуги одржан во Виена од 12 до 14 октомври 2011 година*, Виена, 28 октомври 2011 година, став 2f.

охрабруваат ваквиот пристап. Покрај промовирањето на придонесот на ЦПБС во превенцијата на криминалот, тесната соработка со полицијата, исто така, овозможува подобар мониторинг, односно надгледување на ЦПБС од страна на полицијата, што доведува до подобрување и зајакнување на надзорот.

Во одреден број на држави, ЦПБС се „обврзани да соработуваат со/ или да и помагаат на полицијата на различни начини, како што се: пренесување на информации за криминални активности и давање помош при собирањето на докази.[...] Споделувањето на информации претставува важен аспект на соработката помеѓу државните чинители од областа на безбедноста и ЦПБС. ЦПБС, често пати, имаат обврска да им обезбедуваат на јавните безбедносни тела информации коишто стигнале до нив, а се однесуваат на закани или на одредени слабости во делот на безбедноста. Во некои држави „јавните безбедносни служби може да ги споделуваат собраните информации со ЦПБС“.¹⁴³

Во некои земји, проблемите коишто се поврзани со улогата на ЦПБС во различна мера „меѓу другото опфаќаат и: инфилтрирање од страна на криминалот и вклученост на организираниот криминал во индустријата, односно дејноста; корупција; недоволна или никаква обука за цивилните приватни чувари; злоупотреба на овластувањето и прекумерна употреба на сила од страна на вработените; општо кажано, ниски професионални стандарди; несоодветни правни механизми за одговорност и непочитување на законот“.¹⁴⁴

Со цел да се разјаснат улогата и одговорностите на ЦПБС и нивниот однос со полицијата, како и за да се обезбеди одговорност и надзор над ЦПБС, треба да биде донесена соодветна законска регулатива (исто така, видете во Поглавје V.2).

Понатаму, вработените во ЦПБС треба да бидат обучени за правилна имплементација на нивната улога, задачи и одговорности.

¹⁴³ КОНДК, *Цивилни приватни безбедносни служби* (во делото коешто е цитирано, Белешка 13), стр. 12

¹⁴⁴ Ibid, стр. 3; КОНДК - Програмата на ОН за хумани населби за живеење, *Почетен прирачник за полициско работење во урбан простор*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 137), стр. 22.

VII.2.3 Традиционални/даватели на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура

Во одреден број земји, традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура имаат висок легитимитет помеѓу населението, посебно во руралните области, заради нивната наводна помала корумпираност како и нивната фокусираност на ресторативната правда и помирувањето.

Честа дилема во поглед на односот помеѓу формалните и традиционалните (обичајните) правни системи е соодветното ниво на интеграција на двата система, којашто може да опфаќа:

- Ограничена надлежност на традиционалните (обичајните) правни системи, главно, ограничена на ситни кривични дела;
- Признавање на одлуките од страна на традиционалните (обичајните) даватели на услуги од областа на правдата како легитимна форма на вонсудска спогодба; или
- Вклучување на обичајните судови на најнискиот степен на формалното судство.

Во однос на врската помеѓу традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура и формалните правни институции, Комитетот за човекови права на Обединетите нации во својот Оопшт коменар број 32 за членот 14 од *Меѓународната конвенција за граѓански и политички права* наведе дека „таму каде што државата во својот правен поредок признава постоење на судови, коишто се засновани на обичајното право (*односно на обичаите и на традицијата*), или религиозни судови, да извршуваат или да ги ополномоштува нив со судски задачи [...] мора да се осигура дека таквите судови не можат да изрекуваат обврзувачки пресуди коишто ќе бидат признаени од страна на државата, освен доколку не бидат исполнети следниве услови: постапките пред таквите судови се ограничени на ситни граѓански и кривични прашања, ги исполнуваат основните услови за правично судење и другите битни гаранции на Конвенцијата, и нивните пресуди се потврдени од страна на судовите на државата во поглед на гаранциите коишто се утврдени во Конвенцијата и истите можат да бидат оспорени од страна на засегнатите странки во процедура којашто ги исполнува условите утврдени во членот 14 од Конвенцијата.

И покрај постоењето на овие принципи, останува општата обврска на

државата да ги заштитува правата во согласност со Конвенцијата на кое било лице коешто е засегнато од работењето на традиционалните/обичајните и религиозните судови“.¹⁴⁵

„Додека решавањето на односот помеѓу традиционалните и формалните кривично-правни системи претставува долгорочно прашање, можеби е можно моментално да се подобрат работите на локално ниво.

Можностите може да вклучуваат:

- Работа со традиционалните власти и со државните чинители на локално ниво за утврдување на соодветни критериуми за одредување кога кривичните прашања можеби ќе им бидат препуштени на традиционалните власти како би се избегнало преклопување на надлежноста и двојно гонење и обвинување за истото дело;
- Работа со традиционалните власти, државните чинители и граѓанското општество за вклучување на ресторативните принципи на компензација и помирување во случаите на кривични дела за коишто државата има поднесено обвинение“.¹⁴⁶

Решенијата коишто се донесени од страна на традиционалните правни системи, исто така, ќе треба да бидат документирани и заведени, со цел да се спречи дополнителна истрага и кривично гонење во оние случаи каде што работите веќе се решени на локално ниво.

Во оние случаи каде што начините на работење на традиционалните правни системи ги прекршуваат нормите и стандардите на човековите права, активностите коишто се дел од реформата треба да бидат насочени кон „заштита на ранливите и промовирање на промена одвнатре, преку:

- Работа со заедниците за поттикнување на развојот на културно прифатливи алтернативи на штетните начини на постапување; и

¹⁴⁵ Комитет за човекови права на Обединетите нации, *Општ коментар број 32 член 14: Право на еднаквост пред судовите и трибуналите и право на правично судење*, Документ на Обединетите нации CCPR/C/GC/32 (2007), Женева 2007 година, став 24; видете и Обединети нации, *Начело за компонентите на правдата во мировните операции на Обединетите нации*, Оддел за мировни операции на Обединетите нации, Оддел за теренска поддршка, референца 2009.30, 1 декември 2009 година, стр. 9.

¹⁴⁶ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во постконфликтни земји*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 111.

- Развивање на важни алтернативи на традиционалната правда за оние коишто се жртви на штетните начини на постапување и на прекршувањата на меѓународните стандарди од страна на тие системи, преку обезбедување на правна помош и дополнителни ресурси коишто на нив ќе им обезбедат пристап до формалниот систем“.¹⁴⁷

Со цел да се воспостави конструктивен однос помеѓу формалните и традиционалните правни системи, дијалогот, помеѓу традиционалните власти, локалното население и чинителите на формалниот правен систем, треба да биде воспоставен, потпомогнат и одржан, со цел да се промовира заемно разбирање и почит, да се идентификуваат проблемите во односот помеѓу формалниот и традиционалниот систем и да се изградат и дизајнираат потенцијалните решенија.¹⁴⁸

Односот помеѓу формалните и традиционалните даватели на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура треба да биде регулиран во законодавството (исто така, видете во Поглавје V.2). Освен тоа, треба да биде обезбедена обука за претставниците на традиционалните/институциите коишто даваат услуги од областа на правдата, а коишто не се дел од државната структура за соодветна примена на нивните улоги, задачи и одговорности, во согласност со правната рамка.

VII.3 Подобрена соработка помеѓу институциите на КПС и граѓанското општество

Покрај вклученоста на граѓанското општество во развојот и реформата на различните чекори на РКПС и развојот на надворешен надзор на КПС (исто така, видете го и Поглавјето VII.5), постојат одреден број на специфични области коишто се поврзани со правдата каде соработката на КПС со граѓанското општество може значително да ја подобри испораката на кривичната правда. Некои од покарактеристичните примери, коишто се дадени во продолжение, опфаќаат прашања коишто се однесуваат на превенцијата на криминалот во сферата на полициското работење во рамките на заедницата, поддршката од страна на приватниот сектор или граѓанското општество во превенцијата и истрагите коишто се однесуваат на сексуалната злоупотреба на деца на Интернет и вклученост на граѓанското општество во одредени области

¹⁴⁷ Ibid, стр. 112.

¹⁴⁸ Ibid, стр. 113.

од спроведувањето на кривичната правда, како што се програмите за одвраќање или медијација. Останатите области каде што вклученоста на граѓанското општество има клучно значење, како што се: пристап до правдата и обезбедувањето на правна помош, поддршка и помош на жртвите и сведоците и малолетничката правда ќе бидат предмет на дискусија во делот посветен на човековите права во рамките на Поглавјето VII.4.

VII.3.1 Полициско работење во рамките на заедницата

Успешната превенција на криминалот во голема мера придонесува кон намалување на стравот од криминал и може да го подобри квалитетот на живеењето во заедницата. Превенцијата на криминалот бара заедничка посветеност и сопственост од страна на полицијата и јавноста. Ова може да се постигне само преку воспоставување на партнерства помеѓу полицијата и заедницата коишто се засноваат на меѓусебна доверба и каде што целата полициска организација, сите владини агенции и сите сегменти на општеството активно соработуваат во идентификувањето и решавањето на проблемите. Полициското работење во рамките на заедницата претставува филозофија и организациска стратегија којашто го промовира таквото партнерство, т.е. заеднички напори помеѓу полицијата, другите владини агенции и заедницата.

Интеракцијата со заедницата значи дека полицијата е достапна и пристапна за јавноста каде и кога е потребно. Полицијата мора да има одредено ниво на подготвеност и доволно ресурси, со цел да биде во можност соодветно да одговори на потребите на јавноста во однос на несреќи, кривични дела и итни ситуации.

Еден од најбрзите и најдиректните начини на комуникација, со цел да се обезбеди заштита на животот и имотот, се телефонските линии и броеви за итни случаи коишто можат да ги користат граѓаните за да се јават за помош.¹⁴⁹

Интерактивните програми за поддршка на заедниците како што се: создавањето на формални и неформални форуми за отворена дискусија помеѓу полицијата и претставниците на сите заедници посебно се корисни за осознавање на мислењата и ставовите на јавноста и за промовирање на размена на мислења и соработка. Ова може да доведе до вклученост

¹⁴⁹ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), стр. 43; и Видете, ОБСЕ, *Добри практики во градењето партнерства помеѓу заедницата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 5.

на заедницата во програмите за превенција од криминалот, исто така, и преку создавање и развивање на коалиции за решавање на проблеми и до развивање на чувство за заемна одговорност за подобрување и зајакнување на јавната безбедност. Посебно внимание треба да биде посветено, со цел да се осигура дека поголем дел од општеството, вклучувајќи ги и малцинствата и ранливите групи ќе бидат опфатени и застапени во овие форуми. Освен давањето поддршка на жителите во локалните заедници, полицијата, исто така, ќе треба да ги поддржува и локалните власти и тие да бидат успешни во нивната работа. Во одредени случаи, други оддели, односно институции, можеби се посоодветни отколку полицијата за решавање на социјалните, односно општествените проблеми во рамките на заедницата.¹⁵⁰

Примери за вакви интерактивни начини на комуникација се: советодавни одбори во рамките на заедницата, заеднички работилници помеѓу полицијата и заедницата, јавни состаноци, отворени денови на полицијата и лицата за контакт со заедницата во полициските станици. Овие интерактивни форуми се корисни за запознавање на јавноста со официјалните процедури и начела како и со правата и обврските на заедницата. Тие обезбедуваат можност за отворена дискусија за дејствата коишто се преземаат од страна на полицијата (вклучувајќи и споделување на лични искуства од страна на полициските службеници и членовите на јавноста) и го овластуваат населението активно да се вклучи во прашањата коишто се однесуваат на нивното чувство за сигурност и безбедност. Освен тоа, ваквите форуми ќе овозможуваат на јавноста да ја искаже својата загриженост за тоа како тие мислат дека полицијата треба да работи во нивната населба, на пример: каде и кога е неопходно присуство на полициски патроли.

На ваквите форуми може да се идентификуваат и начините на вршење на криминални активности, како и проблемите коишто се однесуваат на нарушување на јавниот ред и мир и може да се состават листи на заеднички грижи, со цел да се овозможи на полицијата да се справи со проблемите на проактивен начин.¹⁵¹

¹⁵⁰ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), стр. 44

¹⁵¹ Во горенаведениот документ стр. 45. За подетални информации за развивањето и одржувањето на партнерствата помеѓу полицијата и јавноста видете и, ОБСЕ, *Добри практики во градењето партнерства помеѓу заедницата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86); посебно стр. 48-55; ОБСЕ, Полицијата и Ромите и Синтите: Добри практики во градењето доверба и разбирање, ЕСПП, серија на публикации, Том 9, Виена, април 2010 година; и ОБСЕ, *Трговија со луѓе: Идентификација на потенцијални и претпоставени жртви, пристап којшто се заснова на полициското работење во рамките на полицијата*, ЕСПП, серија на публикации, Том 10, Виена, јуни 2011 година.

VII.3.2 Програми за одвраќање

Како елемент на концептот на *ресторативна правда*, којашто има за цел „решавање на кривичното дело преку фокусирање на исправањето на штетата којашто им е направена на жртвите, преку барање на одговорност од страна на сторителите за нивните постапки и често пати преку вклучување на заедницата во решавањето на конфликтот“¹⁵², програмата за одвраќање во делот на кривичната правда и право претставува алтернатива и е/или е постапка којашто е комплементарна со вообичаениот кривично-правен процес. Програмите за одвраќање му овозможуваат на обвинетото лице избегнување на постоење на криминално досие и добивање на соодветна помош преку рехабилитација, советување и/или лекување, додека жртвата или заедницата како целина имаат корист од донациите или од општокорисната работа којашто се извршува во рамките на заедницата на разни добротворни или локални проекти.¹⁵³ Освен тоа, програмите за одвраќање му овозможуваат на затворскиот сектор на КПС одмор и олеснување во справувањето со пренатрупаноста на затворите.

Програмите за одвраќање на малолетни лица често се застапени помеѓу програмите за одвраќање. Тие се создадени со цел да ги одвратат младите лица од нивните рани средби со системот на судови за малолетници. Овие програми вклучуваат суспензија на формалните кривични или малолетнички постапки против наводниот сторител и негово или нејзино препраќање на лекување или програма за помош и грижа.¹⁵⁴

Треба да бидат утврдени посебни критериуми за проценка дали одреден случај е соодветен за да биде препратен на програма за одвраќање или не. Критериумите може да ја опфатат: природата на кривичното дело (дали за делото е предвидена минимална или фиксна затворска казна или парична казна); дали обвинетиот ја призна вината и покажал, односно изразил каење; неговата или нејзината возраст; дали обвинетиот поседува некои посебни вештини коишто можат да бидат од корист на заедницата; дали жртвата се согласила на каков било вид на медијација или помирување и дали Обвинителството има приговор решавањето на случајот да продолжи со помош на одвраќање.

¹⁵² КОНДК, *Прирачник за програми за ресторативна правда*, Прирачник за кривична правда и право, Њујорк 2006 година, стр. 6.

¹⁵³ Првостепени судови на Викторија, *Кривично-правни програми за одвраќање*.

¹⁵⁴ Расел, Степхен Т. Воспоставување на програма за одвраќање на малолетници во вашата заедница, Универзитет Небраска - Линколн, стр. 1.

Како и да е, постапката за одвраќање мора да биде во согласност со меѓународните стандарди за човекови права.¹⁵⁵

„Одлуката за препраќање на предметот во програма за одвраќање може да биде понесена пред или по завршувањето на постапката за дадениот предмет. Пред да дојде на суд предметот, полицијата или обвинителот се тие коишто ќе одлучат за примена на програма за одвраќање. Откако ќе биде донесена судска одлука или пресуда, судијата е тој којшто издава наредба за посетување на програма за одвраќање како алтернатива на затворската казна. Во најголем дел од случаите, полицијата или обвинителот се тие коишто го искористуваат нивното дискреционо овластување и се справуваат со случајот преку програма за одвраќање. Во некои случаи програмата за одвраќање може да биде спроведена од страна на неформалните или традиционалните правни системи или од страна на невладината организација“.¹⁵⁶

Поддршката во делот на имплементацијата на програмите за одвраќање мора да дојде од заедницата, бизнис-секторот, системот задолжен за спроведување на законите и судството. Успешните програми за одвраќање се потпираат и се директно зависни од поддршката и долготрајната вклученост и посветеност на засегнатите страни.¹⁵⁷ Чинителите од граѓанското општество може да имаат важна улога во имплементацијата на програмите за одвраќање затоа што тие можеби ќе работат со нив, ќе ги рехабилитираат и реинтегрираат сторителите, ќе ги набљудуваат и ќе им даваат поддршка на учесниците во програмите за одвраќање.

VII.3.3 Медијација во кривични предмети

Имајќи ја предвид употребата на медијацијата во кривичните предмети како „флексибилна и сеопфатна можност за решавање на проблемите со вклучување на засегнатите страни и како можност којашто е комплементарна или претставува алтернатива на традиционалната кривична постапка, во 1999 година Комитетот на министри на Советот на

¹⁵⁵ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 86; и Видете, *Првостепени судови на Викторија, Кривично-правни програми за одвраќање* (во делото коешто е цитирано, Белешка 153).

¹⁵⁶ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 86.

¹⁵⁷ Расел, Степхен Т. *Воспоставување на програма за одвраќање на малолетници во вашата заедница*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 154), стр. 3.

Европа (СнЕ) усвои препорака во однос на медијацијата во кривичните предмети. Тие потенцираа некои општи принципи на медијацијата, вклучувајќи ги и правата и на жртвите и на сторителите, како и законските основи, вклученоста на кривично-правните власти во процесот на медијација, улогата, условите, барањата, одговорностите и задачите на службите за медијација. Според препораката на СнЕ, невладините организации и заедниците потенцијално можат да имаат значителен придонес на медијацијата во кривичните предмети; напорите во однос на јавните и приватните иницијативи треба да бидат комбинирани и координирани, „медијаторите треба да бидат регрутирани од сите делови на општеството и општо земено треба да имаат добро разбирање на локалните култури и заедници“. Исто така, тие треба да посетуваат основна обука и обука во текот на работењето, со цел да се стекнат со „високо ниво на компетентност, имајќи ги предвид вештините за решавање на конфликти, специфичните барања на работењето со жртви и сторители на кривични дела и основно познавање на кривично-правниот систем“.¹⁵⁸ Во поглед на односот помеѓу медијаторите и кривично-правните власти, во препораката е наведено дека:

- „Одлуката за препраќање на кривичен предмет на медијација, како и процената на исходот, односно резултатот на постапката на медијација треба да биде резервирана за кривично-правните власти [...];
- Ослободувањето од одговорност врз основа на договори постигнати со медијација треба да го има истиот статус како судските одлуки или пресуди и треба да го спречи Обвинителството во поглед на фактите двапати да не поднесува обвинение за исто дело (*ne bis in idem*) [...];
- Службата за медијација треба да има доволен степен на автономија во извршувањето на нивните должности;
- Службите за медијација треба да бидат надгледувани од страна на компетентно тело [...];
- И покрај принципот на доверливост, медијаторот треба да им ги пренесе информациите коишто се однесуваат на непосредни и неизбежни сериозни кривични дела, коишто му биле предочени за време на процесот на медијација на соодветните власти или на лицата коишто се засегнати [...];

¹⁵⁸ Совет на Европа, Препорака број R (99) 19 на Комитетот на министри на Земјите-членки за медијација во кривични предмети, став 1f.

- Медијаторот треба да ги извести кривично-правните власти за преземените чекори и за исходот, односно резултатот на медијацијата. [...]; и
- Треба да има редовни консултации помеѓу кривично-правните власти и службата за медијација, со цел да се постигне заемно разбирање [...].¹⁵⁹

Примери за видови на медијација

Одвркање на помали и поситни дела по пат на медијација

Како што е опишано во документот на КОНДК/Институт за мир на Соединетите Американски Држави (ИМСАД) *Реформа на кривично-правниот систем во постконфликтни земји*, Данскиот институт за човекови права почна програма за медијација во селата во три области во Малави во 2008 година. Програмата обучи група на учители кои потоа за возврат обучија 350 писмени и полуписмени медијатори по селата кои течно го зборуваа локалниот јазик, со цел да им помагаат на нивните непосредни заедници со секојдневните спорови и го изградија нивниот капацитет да ги одвркаат помалите, односно поситните случаи од формалниот систем. Правните асистенти ги поврзаа медијаторите кои работеа во селата со судовите, полицијата и затворските служби со цел да се олесни меѓусебното препраќање на случаи. Случаите коишто не беа решени по пат на медијација сè уште можеа да бидат предадени на неформална арбитража од страна на водачите на селата или на судење пред првостепените судови.

Истата програма се спроведува и во Сиера Леоне како одговор на препораките на Владата и Комисијата за помирување и утврдување на вистината, со цел да испорача елементарна правда во своите постконфликтни заедници преку овозможување на самите жители да се справат со нивните сопствени спорови.¹⁶⁰

Видови на медијација во земјите-членки на ОБСЕ

Во Франција, можноста за медијација во делот на кривичните предмети беше институционализирана со закон во 1993 година, додека во 2004 година беа усвоени измени и дополнувања на законот.¹⁶¹ Медијацијата претставува

¹⁵⁹ Ibid, став 1f.

¹⁶⁰ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 87.

¹⁶¹ Legifrance, *Loi n° 93-2 du 4 janvier 1993, portant réforme de la procédure pénale*; и Legifrance, *Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004, portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité* (1); и Медијација во кривични предмети во Франција

алтернативна мерка на кривичната постапка. Се применува само за случаи на помали и поситни кривични дела. Медијацијата го суспендира преземањето на јавно дејство.¹⁶²

Целта на медијаторот – судски полициски службеник, делегат/застапник или медијатор на обвинителот, вообичаено станува збор за пензиониран службеник на жандармеријата и националната полиција или за член на Националниот институт за помош на жртвите и медијација, е да ги приближи странките, со цел да обезбеди отштета за повредите коишто биле претрпени од страна на жртвата, да ја прекине неугодноста и болката предизвикана од страна на делото и да придонесе за повторна класификација на сторителот. На странките им е дозволено да бидат помогнати од страна на адвокат, доколку тие сакаат. Со помош на медијаторот странките ќе се обидат да постигнат пријателска и мирољубива спогодба (плаќање на отштета и камата, извинување итн.). На странките им е дозволено и имаат право да одбијат медијација.

Само обвинителот може да иницира медијација за кривични предмети пред почетокот на каква било судска постапка. Медијаторот постапува како „делегат, односно застапник на обвинителот“и како таков истиот може да состави и потпише „официјален записник“(„барање“) со странките. Записникот се признава како официјална одлука или пресуда и истиот е спроведлив во практика.

Медијаторот е тој којшто го потврдува почитувањето на условите на договорот и му доставува извештај на обвинителот за исходот, односно резултатот на медијацијата. Позитивниот резултат од медијацијата му овозможува да го затвори случајот без, притоа, да го прекине јавното гонење.

Во случај на одбивање на постапката или несогласување за начините на исплата на отштета, обвинителот е тој којшто одлучува за понатамошното правно дејство во поглед на поднесеното жалбено барање, односно дали ќе има судска постапка или затворање на случајот.

Во Италија, медијацијата првично беше достапна само за малолетни сторители на кривични дела (1988 година), но подоцна критериумите за подобност беа проширени и на возрасните лица коишто се соочуваа со обвиненија за помалку сериозни кривични дела (казниви со затворска казна помала од четири години). Одреден број на услови мораат да бидат исполнети со цел исходот, односно резултатот од медијацијата да биде прифатен од страна на судијата, вклучувајќи и целосно надоместување и отштета за нанесената штета. Услугите во делот на медијацијата се обезбедуваат од страна на непрофитни организации, коишто е потребно да потпишан меморандум за разбирање со локалната самоуправа. Во практика, во Италија, ресурсите во делот на медијацијата и понатаму остануваат поприлично ограничени.

Во Романија, националното законодавство ја предвидело медијацијата во Кривичниот закон. Членовите од 67 до 70 од Законот 192/2006 содржат

¹⁶² Cf. Legifrance, *Code de procédure pénale*, Arts. 41 and D.15-1.

специфични одредби коишто се однесуваат на медијацијата во кривични предмети. Медијацијата може да биде иницирана во фазата на кривична постапка или за време на судењето. Медијацијата, исто така, може да биде применета пред да биде поднесена жалба затоа што законот предвидува дека засегнатите странки секогаш може да прибегнат кон ваквите алтернативни начини за решавање на конфликти. Медијацијата може да биде одобрена од страна на Обвинителството и од страна на Првостепениот суд.

Медијацијата е посебно применлива за кривични предмети за кои според законот во однос на делата, повлекувањето на првичната жалба или помирувањето на странките значи отстранување на кривичната одговорност. Како и да е, медијацијата не е исклучена и за други кривични дела, посебно во однос на граѓанските дејства во рамките на судскиот процес за кривично дело. Бидејќи медијацијата не е задолжителна, оштетената страна, сторителот или кој било друг учесник во судската постапка не може да биде присилен да се согласи на ваква постапка.

За време на медијацијата на секоја од странките мора да им биде гарантирано правото за правна помош и користење на услуги од страна на преведувач. Правата на малолетните лица на начин којшто е пропишан во Кривичниот закон, исто така, мораат да бидат почитувани.

Доколку медијацијата била иницирана по отпочнувањето на кривичното гонење или по отпочнувањето на судењето, кривичната истрага се суспендира, односно се прекинува. Времетраењето на суспензијата не може да трае подолго од три месеци од денот на потпишување на договорот за медијација. Суспензијата завршува во моментот на затворање на постапката за медијација на кој било од начините коишто се предвидени во Законот дури иако периодот од три месеци не е изминат. Периодот од три месеци е применлив за случаи каде што медијацијата не е завршена во рамките на предвидениот временски период.¹⁶³

Во Таџикистан, медијацијата се спроведува од страна на традиционалните совети на старешини. Како главен услов којшто е наведен во Законот за кривична постапка за примена на помирувањето е подготвеноста на сторителот во целост да ја надомести штетата којашто и е нанесена на жртвата.¹⁶⁴

Прирачникот на КОНДК за основните принципи и ветувачките практики на алтернативите на затворањето претставува корисен ресурс за одвркање во предсудска постапка. Одвркањето во

¹⁶³ Шуштач Зено Даниел, *Медијација во Кривичниот законик*, 2008 година.

¹⁶⁴ ОБСЕ КДИЧП, *III експертски форум за кривична правда за Централна Азија. 17-18 јуни 2010 година, Душанбе, Таџикистан, Завршен извештај, 2010 година, став 22f.*

предсудската постапка може да биде посебно соодветно за деца затоа што во меѓународното законодавство за човекови права е наведено дека „притворот треба да биде мерка на крајна нужда, односно последно средство“.¹⁶⁵ Уште еден пристап за да се намали оптоварувањето на КПС, за да се одвратат случаи надвор од системот и за да се обезбеди системот со асортиман на конструктивни санкции е воведувањето на програми за ресторативна правда. Сеопфатна синтеза на лекциите коишто биле научени за време на имплементацијата и процената на различните нови модели и програми за ресторативна правда е дадена од страна на КОНДК.¹⁶⁶

VII.3.4 Спречување, истрага и кривично гонење на случаи на детска злоупотреба на Интернет

Соработката помеѓу институциите на КПС, граѓанското општество и приватниот сектор, како што е интернет-индустријата стана многу важна во контекстот на спречување, истражување и кривично гонење на детска злоупотреба на Интернет. Во одреден број на земји-членки беа отворени посебни дежурни страни на Интернет каде што корисниците на Интернет можат анонимно да пријавуваат содржини за коишто тие се сомневаат дека се незаконски. Незаконитоста на пријавените страници се проценува и се следи од страна на специјализирани аналитичари коишто потоа им ги проследуваат релевантните информации коишто се однесуваат на сомнителните интернет-страници на агенциите, односно институциите задолжени за спроведување на законите. Овие посебни дежурни страници им помагаат на давателите на услуги и на компаниите задолжени за одржување на страните во борбата против злоупотребата на нивните мрежи преку воспоставување на услугата „известување и отстранување“ којашто нив ги предупредува за постоење на криминална, односно незаконска содржина како тие би можеле истата да ја отстранат од нивните мрежи.

¹⁶⁵ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 86.

¹⁶⁶ За повеќе информации за програмите за ресторативна правда видете: КОНДК, Прирачник за програмите за ресторативна правда, (во делото коешто е цитирано), Белешка 152.

Примери за вклученоста на приватниот сектор во борбата против сексуалната злоупотреба на Интернет

Фондација за набљудување на Интернетот во Обединетото Кралство

Фондацијата за набљудување на Интернет (ФНИ) беше воспоставена во 1996 година од страна на интернет-индустријата, со цел да обезбедни постоење на дежурна страница на Интернет за јавноста и професионалците од ИТ индустријата за пријавување на криминална, односно незаконска содржина на Интернет на еден безбеден и доверлив начин, доколку тие случајно најдат на ваква содржина. Извештаи можат да се поднесат на интернет-страницата на ФНИ. Постигнат е договор помеѓу Здружението на раководни полициски службеници (ЗРПС) и ФНИ којшто ги утврдува начините на управување на криминалната, односно незаконската содржина на Интернет на територијата на Обединетото Кралство.¹⁶⁷ Понатаму, Статутот на ФНИ како тело коешто е овластено да известува, да постапува и да се бори против сликите на малтретирање на деца на Интернет е утврден со Меморандумот за разбирање потпишан помеѓу Обвинителството и ЗРПС. „Извештаите коишто се доставени до ФНИ во согласност со нивните процедури можат да бидат искористени во кривичната постапка [...] Доколку потенцијалната криминална, односно незаконска содржина е поставена од територијата на Обединетото Кралство, ФНИ ќе работи заедно со давателот на услугата (провајдерот) и полициската служба на Обединетото Кралство најпрвин да биде сочувана доказната вредност на содржината пред истата да биде отстранета. ФНИ, исто така, ќе помогне во оперативната истрага, односно во утврдувањето дали е можно лицата, односно сторителите коишто се одговорни за дистрибуција или поседување на навредливата содржина да бидат откриени [...] Полициската служба е таа којашто за цело време ќе ја има одговорноста за спроведување на истрага за докажување на наводите за сторено кривично дело“.¹⁶⁸

Виртуела глобална оперативна група

Бидејќи, сексуалната злоупотреба на деца на Интернет претставува глобален криминал неопходно е борбата против него да се води на глобално ниво. За таа цел девет служби задолжени за спроведување на законите од различни делови на светот ја оформија Виртуелната глобална оперативна група (ВГОГ) за борба против сексуалната злоупотреба на деца на Интернет на светско ниво. Тие, исто така, се обидуваат да изградат ефективни меѓународни партнерства со агенциите, односно служби задолжени за спроведување на

¹⁶⁷ За повеќе информации за ФНИ, видете на: <http://www.iwf.org.uk/>

¹⁶⁸ ЗРПС/ ФНИ договорот за давање на услуги помеѓу Здружението на раководни полициски службеници (ЗРПС) и Фондацијата за набљудување на Интернет (ФНИ), 2010 година, став 4f.

законите, со академската област, со невладините организации и со индустријата за да помогнат во заштитата на децата од сексуалната злоупотреба на деца на Интернет. Корисниците на Интернет може да пријават несоодветна или незаконска активност на Интернет директно кај ВГОГ или кај неколку други агенции задолжени за спроведување на законите чишто линкови, исто така, се достапни на интернет-страницата на ВГОГ.¹⁶⁹

VII.4 Човекови права

Општо кажано, правичниот, ефективниот и ефикасниот кривично-правен систем ги заштитува правата на лична безбедност, живот и слобода на поединците и овозможува пристап до правда и еднаквост пред законот. Освен тоа, ги почитува фундаменталните права на жртвите, сведоците како и фундаменталните права на осомничените лица и сторителите, вклучувајќи ги посебно правата на малолетните лица и другите ранливи групи. Посебните области на заштита на човековите права, каде што ефективната соработка помеѓу различните институции на КПС и граѓанското општество е потребна, се опишани во продолжение.

VII.4.1 Пристап до правда/Обезбедување на правна помош

Клучен елемент на човековите права од гледна точка на пристапот до правда е правото на ефективна правна помош за лицата коишто се задржани, уапсени и осомничени или обвинети за сторено кривично дело. Функционалниот систем за правна помош може:

- Да ги заштити нив од неосновано или незаконско апсење или задржување, како и од тортура;
- Да го намали времето на задржување во полициска станица или во центар, односно установа за притвор;
- Да обезбеди нивно право на ефективна одбрана и помош во разбирањето на кривично-правниот процес и правото на правично судење вклучувајќи ги и нивните права за време на постапката (на пример: правото да се брани со молчење, правото на пристап до информации и постапка пред судија).

„Фазата на истрага и посебно првите часови и денови од задржувањето од страна на полицијата претставуваат клучен период за кривично-

¹⁶⁹ За повеќе информации за ВГОГ, видете на: <http://www.virtualglobaltaskforce.com/>

правниот процес како целина, бидејќи го утврдува степенот и квалитетот на доказите коишто се собрани против осомниченото лице и неговата/нејзината способност за давање на одбрана, дали да биде или нема да биде применета мерката притвор, дали ќе бидат применети мерки на одвраќање и кога случајот ќе биде планиран за судење. Сето ова може да има значително влијание врз поединецот и врз исходот на процесот. На пример: тоа дали на лицето ќе му биде дадена помош додека е во притвор може да има влијание врз неговите/нејзините социјални, економски и здравствени околности како и тие на неговото/нејзиното семејство и заедница.

Освен тоа, најголема е веројатноста злоупотребите да се случат во оваа фаза - изнудени признанија, барања за поткуп или, едноставно, занемарување и запоставување на правните процедури што резултира со незаконски притворања. Ова, исто така, е и точката каде што жртвите и сведоците за првпат се сретнуваат со кривично-правниот систем. Начинот на однесување кон нив, како и начинот на којшто се информирани за нивните права може да ја одреди не само нивната подготвеност туку и подготвеноста на останатите да соработуваат со полицијата во дадениот случај и општо да пријавуваат кривични дела. Правото навремено да се добие независна правна помош е признаено како еден од заштитните механизми за време на постапката, којшто се стреми да го намали ризикот од тортура и несоодветно однесување во местата за задржување¹⁷⁰.

Полицијата, обвинителите и судиите мора да се осигураат дека правото на правна помош е загарантирано и дека не е самоволно ограничено. Полициските раководители, обвинителите и судиите мора да преземат соодветни дејства во поглед на неуспехот на полицијата и судските власти да се придржуваат до нивните обврски и да ги почитуваат правата на осомниченото лице. Во контекст на применливите закони, обвинителите и судиите, исто така, ќе треба да одлучат дали доказите прибавени со прекршување на обврските на полицијата и/или правата на лицата коишто се задржани, уапсени, осомничени или обвинети за сторено кривично дело треба да бидат прифатени и земени предвид при одредувањето на мерката притвор или одредувањето на вина/невиност.

Пристапот до правна помош, исто така, е од клучно значење за жртвите и сведоците во кривичната постапка, со цел тие да добијат соодветни

¹⁷⁰ КОНДК/Програма за развој на Обединетите нации, *Концептуална белешка. Прирачник и материјал за обука наменет за законодавците и практичарите за ран пристап до правна помош*, 2012 година, стр. 3.

информации и поддршка и да го разберат кривично-правниот процес, вклучувајќи ги и нивните права за време на постапката¹⁷¹ (за подетални информации видете ги страниците од 136 до 144).

Државите треба да преземат мерки и да бараат од адвокатските комори/здруженија или правните здруженија и од други партнерски институции воспоставување на листа на адвокати и правници коишто ќе го поддржат системот за правна помош. Системите за правна помош може да вклучуваат јавни бранители (бранител по службена должност), приватни адвокати, бранители коишто се подготвени да го застапуваат лицето *pro bono*, односно без паричен надоместок, здруженија на адвокати и правници.

„Одговорност на полицијата, обвинителите и судиите е да обезбедат пристап до правна помош“¹⁷² на оние коишто се појавуваат пред нив и коишто не можат да си дозволат да земат адвокат и/или коишто се ранливи.

Државите, исто така, треба да ги предвидат човечките и финансиските ресурси коишто се неопходни за потребите на системот за правна помош и преку користење на соодветни средства и начини треба да го подобрат и зајакнат знаењето на луѓето во поглед на нивните права и обврски според законот, со цел да спречат криминално, односно незаконско однесување и виктимизација.

„Државите не треба да се мешаат во начинот на организирање на одбраната на корисникот на правна помош или во независноста на неговиот или нејзиниот давател на услуги на правна помош“,¹⁷³ меѓутоа, треба да го обезбедат и промовираат давањето на ефективна правна помош во сите фази на кривично-правниот процес за лицата коишто се задржани, уапсени или затворени, осомничени или обвинети за сторено кривично дело и за жртвите на криминалот“.¹⁷⁴

Затоа, државите треба да ја „промовираат координацијата помеѓу правните агенции, односно институции и останатите професионалци, како што се: здравствените и социјалните служби и работниците задолжени за давање поддршка на жртвите, со цел да постигнат

¹⁷¹ За повеќе информации видете: Обединети нации, *Принципи и упатства на Обединетите нации за пристап до правна помош во кривично-правните системи* (во делото коешто е цитирано, Белешка 81), Упатство 7 и 8 став 13f.

¹⁷² Ibid, став 23, стр. 7

¹⁷³ Ibid, став 16, стр. 6

¹⁷⁴ Ibid, став 55(a), стр. 16

максимално ниво на ефективност на системот за правна помош, без какви било предрасуди во поглед на правата на обвинетото лице“; и „да воспостават партнерства со адвокатските и правните здруженија со цел да обезбедат правна помош во сите фази на кривично-правниот процес“.¹⁷⁵

VII.4.2 Помош на жртвите

КПС треба да ја спречи виктимизацијата, да ги заштити и да им пружи помош на жртвите и да се однесува кон нив со сожалување и да го почитува нивното достоинство. При подготовката на списите на предметот, полицијата треба да даде коклу што е можно појасен и подетален опис на повредите и загубите коишто ги претрпела жртвата.

Жртвите треба да имаат можност за навремено добивање на информации коишто се однесуваат на одлуките коишто биле донесени во однос на нивниот случај и за исходот на истрагата. Освен тоа, жртвите, исто така, треба да имаат пристап до судските и до другите механизми за барање на правен лек за штетата којашто ја претрпеле, како и да добијат брза отштета преку формални или неформални постапки коишто ќе бидат брзи, правични и пристапни.

КПС треба да преземе мерки за да ги минимализира непријатностите за жртвите, да ја заштити нивната приватност, во оние случаи кога има потреба и да ја осигури нивната безбедност, како и безбедноста на нивните семејства и таа на лицата коишто ќе сведочат во нивна полза од заплашување и освета (видете го подолу *делот посветен на заштита на сведоци*). КПС, исто така, треба да обезбеди пристап до стручна помош во справувањето со каков било вид на емотивна траума и други проблеми коишто биле предизвикани од страна на виктимизацијата, земајќи ја предвид нивната лична ситуација и моменталните потреби, нивната возраст, пол, инвалидитет и нивото на зрелост.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Ibid, став 55 (в) и (г), стр. 16

¹⁷⁶ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), став 30f; Совет на Европа, *Положбата на жртвата во рамката на кривичниот закон и процедура* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96), членови 1-4; Совет на Европа, *Помош на жртвите на криминал* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96), членовите 2 и 3. Обединети нации, *Декларација за основните принципи на правда за жртвите на криминал и злоупотреба на моќ* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96); и Обединети нации, *Упатства за правда по прашања коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на криминал* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96).

Примери на начини за помош на жртвите

Поддршка на жртвите на сексуално насилство во Обединетото Кралство

На територијата на Обединетото Кралство, работат независни советници за сексуално насилство (НССН) во рамките на едно мултиагенциско опкружување, со цел да им обезбедат стручни совети и практична и емоционална поддршка на жртвите на сексуално насилство. Тие имаат важна улога во давањето на поддршка на жртвите во текот на кривично-правниот процес, како и во обезбедувањето на помош за пристап до здравствените установи и до останатите услуги на коишто тие имаат право. НССН им даваат поддршка на жртвите за време на процесот на интервјуирање (давање на изјава), ги информираат жртвите за развојот на настаните во нивните случаи и ги придружуваат при нивното сведочење, односно давање исказ на суд. Вклученоста на НССН доведува до ослободување на скапоцено време за полицијата и Обвинителството коешто може да биде искористено за градење на силни случаи и, исто така, за зголемување на самовербата на жртвите да се соочат со сторителите и/или да не ја повлечат изјавата којашто претходно ја дале.¹⁷⁷

Национални механизми за упатување (НМУ) за жртвите на трговија со луѓе (ТЛ)

Во контекст на борбата против ТЛ, НМУ претставуваат важна структура за соработка за КПС и граѓанското општество. НМУ се дефинираат како рамка за соработка преку која државните чинители ги исполнуваат нивните обврски за заштита и промовирање на човековите права на лицата коишто биле предмет на трговија со луѓе и ги координираат нивните напори во рамките на стратешки партнерства со граѓанското општество. Основната цел на НМУ е да обезбеди човековите права на лицата коишто биле предмет на трговија со луѓе да се почитуваат и да обезбедат ефикасен начин за упатување на жртвите на трговија до услугите коишто им се потребни. Во сржта на секој НМУ се наоѓа процесот на лоцирање и идентификување на можните жртви на трговија кои се општопознати како „претпоставени тргувани лица“. Овој процес ги опфаќа сите различни организации коишто се вклучени во НМУ коишто треба да соработуваат за да осигураат дека на жртвите ќе им биде понудена помош преку препраќање до специјализирани служби. Во 2004 година ОБСЕ КДИЧП објави *Прирачник за Националните механизми за упатување: Здружени напори за да се заштитат правата на тргуваните лица*, којшто содржи упатства за воспоставување и развивање на НМУ. Воспоставувањето на НМУ во земјите-членки на ОБСЕ претставува клучен елемент во иницијативите на

¹⁷⁷ Канцеларија за реформа на кривично-правниот систем, *Заедничко работење со цел да се намали криминалот и да се испорача правда* (во делото коешто е цитирано, Белешка 109), стр. 39.

ОБСЕ за борба против трговијата со луѓе.¹⁷⁸

Уште од 2007 година проект-координаторот на ОБСЕ во Украина (ПКУ) ги поддржуваше напорите на Владата на Украина за подобрување на нормативната и законска рамка за борба против трговијата со луѓе, вклучувајќи ги и одредбите коишто се однесуваат на помош на лицата коишто биле жртви на трговија. Со помош на Украинскиот закон за борба против трговијата со луѓе којшто беше напишан со поддршка на ПКУ и усвоен од страна на Парламентот на Украина во септември 2011 година, Владата воспостави НМУ којшто е предводен и управуван од страна на државата.

Мултиагенцискиот НМУ чијашто задача е да ја олесни идентификацијата на жртвите на трговија и да го подобри нивниот пристап до помош, беше унапреден и тестиран во два пилот-региона на Украина (Донецк и Чернивци) како дел од проектот на ПКУ. Во 2013 година ПКУ во соработка со Министерството за социјална политика на Украина, кое во 2012 година ја презема улогата на Национален координатор против трговијата со луѓе продолжи со вложување на напори, со цел да се обезбеди соодветно функционирање на НМУ на национално ниво.

Пријавување на случаи на злоупотреба на деца

Во дадениов момент во многу од земјите-членки постојат механизми за задолжително пријавување на злоупотреба на деца, каде што известувачите – во најголем дел станува збор за професионалци како што се: практичари од областа на медицината и воспитувачи коишто во текот на своето работење често пати доаѓаат во контакт со деца - се обврзани со закон да пријавуваат случаи каде што се сомневаат дека станува збор за злоупотреба и негрижа, на однапред утврдена овластена институција (во повеќето правни системи станува збор за локалната полициска станица и/или службата задолжена за заштита на деца). По поднесувањето на извештајот, утврдената овластена институција мора да го разгледа истиот и доколку е веројатно дека се случила злоупотреба, треба да биде назначено службено лице коешто ќе ја процени ситуацијата и ќе одлучи дали е безбедно детето и понатаму да престојува во домот или е потребно истото да биде отстрането од живеалиштето. Значи, станува збор за метод на работење во којшто се вклучени повеќе агенции, односно служби што изискува постоење на тесна и функционална соработка помеѓу сите коишто се вклучени. Меѓу останатото, улогата на агенцијата задолжена за спроведување на законите ќе опфати, на пример: правење на безбедносен план и отпочнување на истрага за наводната злоупотреба.

¹⁷⁸ ОБСЕ, *Трговија со луѓе: Идентификација на потенцијални и претпоставени жртви*. (во делото коешто е цитирано, Белешка 151), стр. 36. Видете, ОБСЕ КДИЧП, *Национални механизми за упатување: Заеднички напори за да се заштитат правата на лицата коишто биле предмет на трговија: Практичен прирачник*, Варшава, октомври 2004 година, став 15 г; и ОБСЕ КДИЧП, *Моментален развој на НМУ во регионот каде што е присутна ОБСЕ*, Варшава, октомври 2008 година, стр. 2.

Во Соединетите Американски Држави, речиси сите сојузни држави имаат одредено професии чишто членови се обврзани со закон да пријават несоодветно постапување и злоупотреба на деца. Помеѓу лицата коишто се законски обврзани се наоѓаат: социјалните работници, наставниците и другите вработени во училиштата; докторите и другите вработени во здравствените установи; професионалците коишто работат во институциите за ментално здравје; лицата коишто работат во установите коишто даваат услуги во делот на згрижување на деца; докторите по судска медицина или патолозите; професионалците од филмската индустрија и лицата коишто работат на развивање на фотографии; советниците за злоупотреба на недозволен супстанции; пробациските службеници и службените лица задолжени за давање на помилување, односно условен отпуст; лицата коишто работат во областа на домашното насилство; членовите на свештенството и службените лица задолжени за спроведување на законите. Како дополнение, во многу сојузни држави сите лица имаат законска обврска да пријават негрижа или злоупотреба, без оглед на нивната професија. Известувачите коишто се обврзани со закон мораат да поднесат извештај доколку тие се сомневаат или имаат причини да веруваат дека детето е занемарено или малтретирано. „Привилегирана комуникација“ претставува признавање од страна на законот на правото на зачувување на тајноста на комуникацијата, и во најголем дел ова се однесува на комуникацијата помеѓу адвокат - клиент и свештеник – верник. Привилегиите кои важат во поглед на комуникацијата помеѓу сопруг - сопруга и доктор - пациент, најчесто престануваат да важат во многу сојузни држави кога станува збор за ваков вид на случаи.¹⁷⁹Ваквиот вид на извештаи најчесто се примаат од страна на службите задолжени за заштита на децата и доколку тие ја исполнуваат законската дефиниција за злоупотреба или негрижа на дадената сојузна држава, лицата коишто го пријавиле случајот се препраќаат во други служби во рамките на заедницата или кај службите задолжени за спроведување на законите за добивање на дополнителна помош. Во оваа фаза се иницира судска постапка, само доколку е потребно вклучување на судот за малолетници, со цел да се зачува безбедноста и сигурноста на детето.¹⁸⁰

Помошта на жртвите, исто така, може да опфаќа и постоење на механизми за советување, коишто им даваат можност на жртвите за советување со властите задолжени за кривичното гонење пред завршувањето на какви било преговори за склучување на договор за

¹⁷⁹ Оддел за здравство на САД, *Информации за социјална заштита на децата. Лица коишто се обврзани со закон да пријават злоупотреба на деца и занемарување: Резиме на сојузните закони*, Вашингтон, април 2010 година.

¹⁸⁰ За карактеристични дејства преземени од страна на судот и за вклученоста на службите задолжени за спроведување на законите во случаи на одредени видови на злоупотреба како што сексуалната злоупотреба или сериозната физичка злоупотреба, видете Оддел за здравство на САД, *Информација за деца, Како функционира системот за социјална заштита на децата*, Вашингтон, мај 2012 година, стр. 4-7.

признавање на вината, одлуки во однос на природата и карактерот на обвинителниот акт како што се: отфрлање на обвинението или откажување од случајот или преквалификација, односно намалување на обвиненијата. Советувањата со жртвите, исто така, се битни во еден поширок контекст на заштитата на жртвите/сведоците од заплашување и вознемирање, на пример: пред донесување на одлуките за помилување, односно предвремен отпуст или пред издавањето на наредбите за „забранет контакт“. Правото на жртвите да се консултираат со обвинителството пред завршувањето на какви било преговори за постигнување на договор за признавање на вината или пред донесувањето на одлуки за природата и карактерот на обвинителниот акт во ниту еден случај не го ограничува или менува овластувањето или дискреционото право на обвинителството за постигнување на каков било договор.

„Полицијата, судските, здравствените и социјалните служби и другите засегнати лица треба да посетуваат обука којашто ќе ги направи нив поприемчиви за потребите на жртвите и којашто ќе им даде упатства и насоки со помош на кои ќе се обезбеди соодветна и навремена помош (исто така, видете го и Поглавјето VII.7).“¹⁸¹

VII.4.3 Помош / заштита на сведоци

Заштитата на животот и личната безбедност на сведоците на кривично дело, нивните роднини и други лица блиски до нив претставува суштествен елемент на заштитата на човековите права. Понатаму, претставува предуслов за ефективна кривична постапка, затоа што сведоците нема да имаат желба да споделат битни информации за време на истрагата и на суд доколку тие се плашат од какви било дејства на освета или заплашување.

Со цел да се заштитат сведоците на кривични дела од заплашување или освета треба да бидат воспоставени соодветени правни мерки и специфични програми за заштита на сведоци од страна на судството во соработка со полицијата.¹⁸² „Програмите за заштита на сведоци треба да нудат различни методи на заштита: коишто може да опфаќаат давање

¹⁸¹ Обединети нации, *Декларација за основните принципи на правда за жртвите на криминал и злоупотреба на моќ* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96), член 16.

¹⁸² ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), став 30f. За сеопфатен преглед на мерките за заштита на сведоци, исто така, видете и : КОНДК, *Добри практики за заштита на сведоци во кривични постапки коишто се однесуваат на случаи од областа на организираниот криминал*, Њујорк, 2008 година.

на сведоците и нивните роднини и други лица блиски до нив промена на идентитетот, преселување, помош при наоѓање на нова работа, обезбедување на телохранители, односно лично обезбедување и други форми на физичка заштита“.¹⁸³

Може да постојат програми за заштита на сведоци на национално и/или на регионално ниво. Во земјите каде што има програми на двете нивоа, „одговорностите на агенциите, односно службите задолжени за заштита треба да бидат јасно дефинирани, но идеално процесот на донесување на одлуки треба да биде централизиран на национално ниво, со цел да се обезбеди доследност во поглед на критериумите за прием и во применетите мерки“.¹⁸⁴

„Овластувањето за примање на сведоци или за нивно отстранување од програмата за заштита на сведоци, вообичаено, се наоѓа кај овластено службено лице коешто не е дел од единицата за заштита на сведоци. Тоа лице [...] има законско овластување да ја надгледува имплементацијата на програмата, да донесува одлуки за доделување на средства и да дава насоки и упатства во поглед на начините на работење и постапување“.¹⁸⁵

„Организациската независност претставува фундаментален принцип за успешна имплементација на програмата за заштита на сведоци. Единицата задолжена за заштита треба да биде одвоена од агенцијата, односно службата задолжена за спроведување на истраги и од обвинителството и треба да ужива оперативна „изолираност“ од полициската служба. Само во исклучителни околности – и на иницијатива на самата единица - треба да бидат споделени информации со останатите полициски единици.

Тоа може да се случи, на пример, во случај каде што од полицијата се бара да даде логистичка поддршка на операциите на единицата или да придонесе во процесот на правење на процена на сериозноста на закана по животот на сведокот“.¹⁸⁶

Успешните програми за заштита на сведоци, исто така, изискуваат

¹⁸³ Совет на Европа, *Заплашување на сведоци и права на одбраната* (во делото кое што е цитирано, Белешка 96) , членовите 14-15, видете и член 51; и Совет на Европа, *Заштита на сведоците и соработниците на правдата* (во делото коешто цитирано, Белешка 97) , членовите 1,2 и 8-28.

¹⁸⁴ КОНДК, *Добри практики за заштита на сведоци во кривични постапки коишто се однесуваат на случаи од областа на организираниот криминал* (во делото коешто е цитирано, Белешка 182), стр. 46.

¹⁸⁵ Ibid, стр. 60.

¹⁸⁶ Ibid, стр. 53.

постоење на тесна соработка помеѓу владините агенции, односно тела и приватниот сектор со цел на сведоците да им се обезбеди широк спектар на услуги коишто им се потребни (на пример: нови документи за лична идентификација, сместување, финансиска поддршка, медицинска грижа, образование за децата).¹⁸⁷

Освен, програмите за заштита на сведоци, помошта на сведоците, исто така, може да ги опфаќа аспектите коишто не се поврзани со безбедноста, како што се: поддршката на ранливите групи (на пример: децата, старите лица и лицата со психички проблеми) и на странците коишто не го зборуваат и разбираат јазикот во земјата-домаќин. Целта е да се подготват за давање на веродостојни сведочења во текот на истрагата и на суд, во исто време имајќи ја „предвид нивната лична состојба и моментални потреби, возраста, полот, инвалидитетот и нивото за зрелост и целосно почитувајќи го нивниот физички, психички и морален интегритет“.¹⁸⁸ Во одредени случаи ќе треба да бидат овозможени специфични услуги и поддршка имајќи ги предвид полот и возраста на сведокот и различната природа на кривичните дела на коишто се однесуваат кривичните постапки, како што е - сексуалната злоупотреба.¹⁸⁹

Примери на начини за заштита на сведоци

Клучни елементи на италијанскиот систем за заштита на сведоци

Доколку стандардните мерки на заштита на сведоци (на пример: следење и придружба до местото на живеење/местото на работење) се несоодветни и поединецот е изложен на ризик од сериозно загрозување, може да биде применета програма на специјални мерки.

Програмата за заштита ја одредува централна комисија (заменик-министерот за внатрешни работи, двајца судии и пет полициски службеници) по барање на јавниот обвинител во времетраење од шест до 60 месеци. Специјалните мерки за заштита можат да бидат проширени и да важат и за лицата коишто постојано живеат со сведокот или на лицата коишто се изложени на ризик заради нивните односи со сведокот.

¹⁸⁷ Ibid, став 54f.

¹⁸⁸ Обединети нации, *Упатства за правда во предметите коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела* (во делото коешто е цитирано, Белешка 96), член 10.

¹⁸⁹ Ibid, член 17.

Системот на заштита е заснован на принципот на „камуфлажа“, односно постигнување целосна и потполна анонимност. Лицата се преместуваат на ново, безбедно место на живеење и им се даваат привремени документи за лична идентификација коишто важат само за време на заштитата. Во посебно осетливите случаи, одредбите, исто така, дозволуваат трајна промена на идентитетот. Исто така, можат да бидат пропишани мерки за помош, со цел да се олесни социјалната реинтеграција и да се обезбеди материјална помош (на пример: сместување, надоместоци за трансфер, здравствена нега, правна и психолошка помош, и финансиски надоместоци за лицата коишто не се способни да работат).

Централната служба за заштита и 19 локални оперативни единици се одговорни за имплементација на програмата преку, помеѓу останатото: директна помош на лицето под заштита, контактирање со останатите надлежни агенции, односно служби за да се олеснат нивните човечки односи (школство, здравство, работа итн.), и давање на помош на локалната полиција во обезбедување на сигурност на лицата под заштита.

Лицата под заштита се обврзуваат дека: ќе се придржуваат до правилата за безбедност и активно ќе соработуваат при извршувањето на мерките за заштита; ќе бидат испрашани и прегледани, или дека ќе бидат достапни за извршување на какви било дејства; дека на никого освен на службените лица, задолжени за спроведување на законите, на судските власти и на нивните бранители, нема да им обелоденат или откријат факти коишто се однесуваат на постапката; и дека нема да контактираат со кое било лице коешто е вклучено во извршување на криминални активности.

Програмата се прекинува кога условите коишто довеле до нејзино отпочнување повеќе на постојат или во случај на: непочитување на обврските; подготовка на кривични дела; неовластено враќање во местото на потекло, или кога е откриен новиот идентитет или местото на живеење. Лицето под заштита, исто така, може да се откаже од програмата со поднесување на писмена изјава за откажување.

Програмата може да опфаќа и мерки за олеснување на реинтеграцијата во општеството откако ќе заврши соработката. За сведоците, ваквите мерки опфаќаат период до десет години и го гарантираат стандардот на живеење на лицето пред приемот во програмата. Сведоците добиваат одредена сума на пари како надоместок за изгубениот приход, може да подигнат безбедни заеми и да им ги продадат своите недвижности на јавните даночни тела по пазарни цени, доколку тие се јавни службеници тие го задржуваат своето работно место и платеното отсуство, односно одмор.¹⁹⁰

¹⁹⁰ КОНДК, *Преглед на случаи на организиран криминал. Збирка на случаи со коментари и научени лекции*, Њујорк, октомври 2012 година, став 50f.

Структури за заштита на сведоци во Обединетото Кралство

На национално ниво, Агенцијата за борба против сериозниот организиран криминал (АБСОК) воспоставена во согласност со Актот за сериозен организиран криминал и полиција од 2005 година, во својот состав има единица за заштита на сведоци. Освен тоа, беше воспоставено и Биро за заштита на сведоци во рамките на Канцеларијата за домашна безбедност на Велика Британија. Ова Биро нема оперативен капацитет, но £ обезбедува поддршка и услуги на централно ниво на единицата за заштита на сведоци, како што се: пристап до социјално домување, паричен надоместок и здравствена грижа за лицата под заштита. Бирото истовремено е и единствена точка за контакт во делот на меѓународните односи и операции.

На регионално ниво, шкотската Агенција за спроведување на законите во поглед на криминалот и дрогата (Агенција за борба против криминалот и дрогата е задолжена за спроведување на заштита на сведоци за потребите на сите полициски служби на територијата на Шкотска. Во Англија, Северна Ирска и Велс, програмата за заштита на сведоци се имплементира на локално ниво и во одреден број на полициски служби се востановени посебни програми. Службите коишто немаат своја сопствена програма истата ја изнајмуваат од соседните служби.¹⁹¹

Иницирање на постапка и надлежни органи за донесување на одлука

Во Обединетото Кралство, барањата можат да бидат поднесени директно од страна на истражувачите до властите задолжени за кривично гонење (Обвинителството) коешто потоа одлучува дали сведокот да биде примен во програмата.

Во Германија и на сојузно и на државно ниво, одлуката за прием на сведок во програмата или за отстранување на сведок од неа, се носи заеднички од страна на единицата задолжена за заштита и јавниот обвинител.

Во Словачка, писмен предлог за вклучување на лице во програмата за заштита на сведоци и за имплементирање на итни мерки може да биде образложен и поднесен до единицата за заштита од страна на криминалистичкиот истражувач или од страна на обвинителот. Откако ќе почне судењето, судијата којшто претседава со процесот, исто така, може да поведе иницијатива. Актот за заштита на сведоци број 256/1989 им дозволува на овластените служби да ги преиспитаат и проценат нивните сопствени одлуки во поглед на приемот во програмата или во одбивањето на влез во програмата за заштита на сведоци.

¹⁹¹ КОЊДК, *Добри практики за заштита на сведоци во кривични постапки коишто се однесуваат на случаи од областа на организираниот криминал*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 182), стр. 47.

На овој процес се гледа како на компромис помеѓу целосното отсуство на правни лекови и формалната жалба и тој може да биде отпочнат по барање на криминалистичкиот истражувач, обвинителот или судијата.¹⁹²

Поддршка на сведоците со потешкотии со учењето во Обединетото Кралство

Во Ливерпул „социјален работник којшто работи во единицата за поддршка на истрагите на Градскиот совет на Ливерпул работи со сведоците коишто имаат потешкотии со учењето. Единицата работи во тесна соработка со полицијата и Обвинителството, со цел да обезбеди на луѓето со потешкотии со учењето да се гледа како на веродостојни сведоци. Од 1998 година, моделот на единицата за поддршка, подготовка и профилирање им помогнал на 25 сведоци на Обвинителството, во најголем број жртви на сексуална злоупотреба, за давање на докази, односно искази. Моделот за поддршка, подготовка и профилирање на сведоци опфаќа директна работа со сведокот еден одреден период во времетраење од некои 10-12 недели. Во текот на овој временски период сведокот учи нови вештини и развива разбирање во однос на процесот на давање докази, односно сведочење. На крајот на оваа подготвителна фаза се изработува профил на сведокот којшто се доставува до судот“¹⁹³ По неговата успешна имплементација во Ливерпул, овој модел беше применет и во други делови од државата. Тој, исто така, беше приспособен за примена кај лица во поодминати години и за лица со проблеми во делот на менталното, односно психичкото здравје.

VII.4.4 Интегрирано управување на сторители на кривични дела

Споделувањето на информации во рамките на системите за управување на сторители на кривични дела мора да биде во согласност со меѓународните стандарди, т.е. информациите мора да бидат споделени законски за специфични цели, да бидат соодветни, релевантни, споделувањето не може да биде претерано и информациите не можат да бидат задржани подолго отколку што е неопходно. Основниот концепт на интегрираното управување со сторителите на кривични дела е да работи со оние сторители кај коишто има мотивација да престанат со извршување на кривични дела, со цел службите од областа на кривичната правда да можат да ослободат простор во системот и да

¹⁹² Ibid, став 59f

¹⁹³ Канцеларија за реформа на кривично-правниот систем, *Заведничко работење, со цел да се намали криминалот и испорача правда*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 109), стр. 40.

ги фокусираат нивните напори за фаќање и осудување на сторителите коишто претставуваат поголем ризик за заедниците.

Овој систем вклучува заедничка работа од страна на полицијата, пробациските службеници и други клучни партнери во обезбедувањето на комбинација на интервенции за рехабилитација, исполнување, поддршка и стриктно спроведување, со цел да се намали повторното извршување на кривични дела, односно рецидивизмот и штетата предизвикана на заедниците од страна на избрана група на настојчиви и упорни сторители.

VII.4.5 Малолетничка правда

Малолетничката правда претставува уште една област од кривично-правниот процес каде што е потребно различните чинители на КПС тесно да соработуваат за да ги исполнат нивните обврски во делот на човековите права. Клучните чинители и страните коишто се засегнати со малолетничката правда се полицијата, Обвинителството и судовите. Покрај тоа, малолетничката правда може да опфати и еден поширок опсег на други служби и чинители како што се: социјални работници и пробациски службеници; локалните власти, односно локалната самоуправа; работниците задолжени за грижа на деца и младинци во институциите за грижа и рехабилитација; службени лица коишто работат во затворските установи; давателите на услуги коишто обезбедуваат програми коишто претставуваат алтернатива на кривичното гонење за децата во конфликт со законот (давателите на услуги во делот на програмите за одвраќање); и работниците во рамките на заедницата. Освен тоа, кога станува збор за ресторативната правда и за одборите за малолетни лица и обичните граѓани можат да бидат вклучени во процесите на кривична постапка каде што деца се обвинети за извршено кривично дело.¹⁹⁴

Клучните принципи коишто треба да го насочуваат развојот и примената на малолетничката правда се:

- Децата треба да бидат чувани одвоено од возрасните кога ќе бидат лишени од слобода.
- Лишувањето од слобода треба да се користи само како крајно средство и дури и тогаш неговото времетраење да биде колку што може пократко.

¹⁹⁴ КОНДК „Прашања за кои е потребен мултидимензионален пристап. Малолетничка правда“. (во делото коешто е цитирано, Белешка 20), стр. 1.

- Децата во конфликт со законот треба да бидат третирани на начин којшто е доследен со промовирањето на чувството кај децата за дигнитет и вредност, коешто го засилува и зајакнува почитувањето од страна на децата на човековите права и фундаменталните слободи на останатите. Треба да биде земена предвид возраста на детето и важноста на промовирањето на неговата или нејзината реинтеграција, како и охрабрувањето тој или таа да преземат конструктивна улога во општеството.
- Мерките за справување со децата без, притоа, да се примени судска постапка (одвраќање, исто така, видете го и Поглавјето VII.3.2) треба да бидат востановени под услов да има целосно почитување на човековите права и правните механизми за заштита.¹⁹⁵

VII.5 Одговорност и надзор

Одговорност, значи дека институциите на КПС – почнувајќи од однесувањето на поединечните практичари на КПС до стратегиите за управување на кривично-правниот процес; процедурите за назначување или за управување на буџетот – се отворени за набљудување од страна на голем број институции задолжени за надзор.

Законодавството е одговорно за дефинирање на границите на рамката во која работат институциите на КПС; извршната (претседателот и/или премиерот, релевантните министри, советниците за национална безбедност, парламентарните комисии) е одговорна за имплементирање на рамката на КПС; и судската и законодавната се одговорни за правење на процена дали рамката е правилно имплементирана.

Освен овие три државни столба на надзор, постојат голем број на надворешни структури коишто не се дел од државната структура, коишто може да имаат клучна улога во надзорот на КПС, како што се: комисиите за човекови права, цивилните одбори за повторно разгледување на жалби, независните правобранители, групите за поддршка и медиумите.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Ibid, стр. 4 и 9.

¹⁹⁶ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 39;и КОНДК, *Прирачник за одговорност на полицијата, Надзор и интегритет*, Серија на прирачници за кривична правда, Њујорк, 2011 година, во овој документ посебно видете на стр. 93. За сеопфатен преглед на аспектите на надзорот, исто така, видете и: Ингланд, Меделин И., *Управување и надзор на безбедносниот сектор: Белешка на моменталната практика*, Центар Хенри Л. Стимсон, Вашингтон, декември 2009 година.

Организациите коишто се дел од граѓанското општество може да спроведуваат различни видови на активности во делот на надзорот, како што се: собирање на информации и известување за прекршувањата на човековите права и други форми на несоодветно однесување од страна на институциите на КПС; разгледување на списите на предметите; вршење мониторинг и известување за условите во притворот и затворските услови; присуствување и коментирање на судењата; и анализирање и известување за трендовите на изведбата во делот на кривичната правда и правото. (примери за вакви активности се дадени во продолжение.)

VII.5.1 Одговорност и надзор на полицијата

Покрај внатрешните полициски инспекторати, институциите задолжени за надзор на полицијата може да вклучуваат: од страна на извршната власт (контрола на политиките, односно начелата, финансиска контрола и хоризонтален надзор од страна на владини агенции), од страна на законодавната власт (членови на парламентот, парламентарни анкетни комисии), и судството, како и комисиите за човекови права, цивилни одбори за повторно разгледување на жалби и независни правобранители.

Структурните и организациските чекори на реформата на стратешко и раководно ниво, со цел да се подобри и зајакне одговорноста од страна на полицијата може да опфатат: креирање и развој на организациски органограни и дефинирање на должностите и одговорностите; набавка на опрема (како што е: основна канцелариска опрема, ИТ опрема, опрема за водење на интервјуа, опрема за следење и возила); подобрување на процесот на селекција и регрутација на вработените; обука на истражувачите за применливите, односно важечките закони, за водење на интервјуа и за следење, соодветно постапување, складирање и чување на доверливи документи и досиеја, како и пишување на извештаи и подготовка на списи на предметите (исто така, видете го и Поглавјето VII.1).

За да можат ефективно да го остварат нивниот мандат за надзор, на внатрешните и надворешните институции задолжени за надзор потребни им се задоволително ниво на ресурси, законски овластувања и независност од извршни влијанија.¹⁹⁷

¹⁹⁷ ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење* (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), стр.39-42; КОНДК, *Прирачник за одговорност на полицијата, Надзор и интегритет*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 196), стр. 93-99.

Следниве големи стурктурни предуслови се потребни за постоење на ефикасни и ефективни надворешни механизми за надзор:

- Надворешните механизми за надзор се овластени од страна на законодавството да примаат поплаки од кое било лице;
- Полицијата е обврзана со закон до соодветните надворешни механизми за надзор да ги пријави сите смртни случаи на лица коишто настанале додека лицата биле задржани од страна на полицијата како и смртните случаи коишто настанале како резултат на дејствата преземени од страна на полицијата. Треба да постојат и да бидат применети казни за непријавување, како и за ненавремено пријавување;
- Механизмот треба да ги документира и следи поплаките и злоупотребите и да чува детални и сеопфатни досиеја;
- Соодветниот механизам е овластен да преземе истраги во однос на примените поплаки;
- Соодветниот механизам има овластување да ја натера и присили полицијата на соработка со неговите истражувачи коишто имаат целосни овластувања за спроведување на истраги, слични со оние на полицискиот истражувач;
- Соодветниот механизам има овластување да препраќа случаи до јавниот обвинител за покренување на кривична постапка и да предлага преземање на дисциплински мерки од страна на полицијата. Обвинителот ќе мора да му одговори на механизмот во рамките на однапред утврден временски рок. Во оние случаи каде што обвинителот нема да поднесе обвинение, тој/таа ќе мора да достави писмено образложение до соодветниот механизам;
- Механизмот, исто така, може да предлага или препраќа сведоци во програмата за заштита на сведоци, во оние случаи каде што е неопходно тоа;
- Механизмот има право да доставува предлози до полицијата и до Владата за преземање на општи реформски мерки во поглед на полициското работење.¹⁹⁸

Клучен елемент на ефективниот надворешен надзор е динамичниот однос помеѓу полицијата, граѓанското општество и телата задолжени

¹⁹⁸ КОНДК, *Прирачник за полициска одговорност, надзор и интегритет* (во делото коешто е цитирано, Белешка 196), стр. 69; повеќе услови се наведени на стр. 70 од Прирачникот.

за спроведување на надзор. Затоа, од клучно значење е да се подигне свеста помеѓу чинителите од граѓанското општество за нивните права и за услугите од областа на безбедноста и правдата на коишто тие имаат право, како и да се унапредат и развијат способностите и капацитетите на организациите од граѓанското општество за извршување на нивната функција во делот на надзорот. Покрај обезбедувањето на ресурси, законски овластувања и независност тие мораат да бидат свесни за специфичните процедури на надзор, вклучувајќи ги и начините на вршење мониторинг и разгледување на поплаки. Освен тоа, по пат на позитивни средби со институциите на КПС, граѓанското општество треба да развие доверба во работата на структурите задолжени за надзор и да се чувствува самоуверено/безбедно да соработува со овие механизми за надзор.¹⁹⁹

„Зголемувањето на учеството на жени во надзорот помага да се осигури дека тие се – и ќе бидат перцепирани како застапници, што може да доведе до зголемување на јавната доверба и на отвореноста на надзорот во однос на грижите на граѓаните. Вклучувањето на граѓанското општество со експертиза во делот на родовата еднаквост, вклучувајќи ги и организациите на жените и организациите на мажите и експертите за родова еднаквост може да ги подобри и зајакне и формалните и неформалните безбедносни механизми задолжени за надзор“.²⁰⁰

Општата анализа од страна на внатрешните тела задолжени за спроведување на надзор и од страна на надворешните граѓански одбори за повторно разгледување може да доведе до откривање на начините, трендовите и проблемите во однос на случаите/поплаките поднесени кај секое од телата. Ваквите информации може да поттикнат промени во препораките и политиките, односно начелата на работење, како и промени во делот на обуката и структурата за охрабрување и да иницираат преземање на корективни дејства и реформи.

¹⁹⁹ Хасен, *Транзиција кон правичен поредок- Воспоставување на локална сопственост по конфликт* (во делото коешто е цитирано, Белешка 51) стр. 53ff.;и КОНДК, *Прирачник за полициска одговорност, надзор и интегритет* (во делото коешто е цитирано, Белешка 196), стр. 101-109

²⁰⁰ Валашек, Кристин, *„Реформата на безбедносниот сектор и полот“*, Алатка 1 во: Бастик, Меган/ Валашек, Кристин, *Сет на алатки за реформа на родовата еднаквост и безбедносниот сектор*, ЦДКБС/ КДИЧП Меѓународен институт за истражување и обука за напредок на жените, Женева, 2008 година стр. 10.

VII.5.2 Одговорност и надзор на судството

Формалните механизми за надзор на судството може да опфаќаат: комисији за судска служба, националната канцеларија на народниот правобранител или комисији за човекови права.

Граѓанското општество може да даде придонес во делот на надзорот, на пример: преку учество во локалните комитети заедно со претставници на агенциите, односно телата на правдата, со цел повторно разгледување на заостанатите случаи, поединечните предмети или статусот на притворените лица,²⁰¹ или преку мониторинг на судењата.

Повторно разгледување на заостанати, односно нерешени случаи

Таму, каде што има значителен број на заостанати предмети и/или каде затворите се пренатрупани „нема многу да се постигне или добие со гонење на случаи коишто се наоѓаат на долниот дел од скалата на криминалот (помалку сериозни кривични дела).

Но, како и да е, ова не значи дека ваквите случаи треба да бидат отфрлени, туку со ваквите случаи може да се справите со користење на алтернативни начини“.²⁰² Групите коишто се дел од граѓанското општество и лицата коишто даваат правна помош можат да му пружат поддршка на КПС во намалувањето на бројот на заостанати случаи, притоа исполнувајќи важна функција од областа на надзорот преку повторно разгледување на поединечни предмети и повторно разгледување на статусот на притворените лица и преку давање на месечни препораки до главниот јавен обвинител или да се откаже од обвинението во оние случаи каде што за такво нешто постојат услови²⁰³, или ослободување на осомниченото лице со кауција или на негова/нејзина сопствена одговорност да се брани од слобода до почетокот на судскиот процес, под услов националното законодавство да предвидува ваква дискрециона можност, односно овластување за Обвинителството. Групите коишто се дел од граѓанското општество и лицата коишто даваат правна помош, исто така, можат да го поддржат КПС преку посетување на затворите и проверка на лицата коишто се наоѓаат таму, со цел да ги идентификуваат оние коишто се таму подолго отколку што треба, или коишто непотребно се задржани и да ги препратат нивните

²⁰¹ КОНДК/ ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во постконфликтни земји* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), став 88f.

²⁰² Ibid, стр. 85

²⁰³ Ibid, стр. 87

случаи до судови за преземање на дејства.²⁰⁴ Понатаму, тие, исто така, може да одлучат да препратат некои предмети да бидат решени пред традиционалните судски системи во оние случаи кога такво нешто е можно; други предмети можат да бидат решени со помош на програмите за одвраќање (исто така, видете го и Поглавјето VII.3.2). Останатите предмети коишто не се решени со помош на алтернативните начини ќе останат да бидат ислушани од страна на судовите.

Советниците во делот на РКПС треба да работат заедно со агенциите, односно телата задолжени за спроведување на правдата и да се консултираат со локалните советници, групите коишто се дел од граѓанското општество, лицата коишто даваат правна помош за развивање на процесот на испитување којшто ќе одредува кои случаи треба да бидат препратени или пренасочени. Клучен чекор при воспоставувањето на ваквиот процес претставува постигнувањето на договор помеѓу локалните и меѓународните чинители во поглед на критериумите за донесување на одлука за начинот на постапување со предметот.²⁰⁵

Мониторинг на установите за притвор

Важен механизам за надворешен надзор на КПС, којшто изискува соработка помеѓу КПС и граѓанското општество претставува мониторингот на просториите за задржување и установите за притвор од страна на организациите коишто се дел од граѓанското општество. Овие активности можат да бидат спроведени во полициски станици и во затворските установи каде што се отслужува мерката притвор во текот на сите фази на кривичната постапка. Меморандумите за разбирање (МзР) помеѓу институциите на КПС и организациите коишто се дел од граѓанското општество мора да ги дефинираат методите во согласност со кои ќе се одвиваат посетите и да ги опишат обврските и задачите на вработените во КПС и лицата овластени за вршење мониторинг, односно мониторинзите.

На мониторинзите, врз основа на локалните договори, им е дозволено да ги посетат овие притворски одделенија со или без претходна најава, со цел да проверат дали меѓународните правни стандарди и норми коишто се однесуваат на правата на притворените лица и добрите практики во постапувањето со притворени лица се правилно имплементирани.

²⁰⁴ Ibid, стр. 88

²⁰⁵ Ibid, стр. 85

Примери на инструменти за мониторинг на установите за притвор

Мониторинг на установите за притвор од страна на Меѓународниот комитет на Црвениот крст (МКЦК)

Врз основа на женевските конвенции, МКЦК има мандат да ги посетува и воените затвореници и цивилите затворени за време на вооружен конфликт. „Секаде каде што е можно тоа МКЦК, исто така, посетува и лица коишто се задржани, односно притворени и во други ситуации на насилство. Целта на посетите на притворските установи од страна на МКЦК е да се осигура дека со притворените лица, без оглед на причината за нивното апсење и задржување, односно притворање, се постапува на достоинствен и хуман начин во согласност со меѓународните норми и стандарди. Претставниците на МКЦК работат со властите, со цел да ја спречат злоупотребата и да ги подобрат и начините на постапување со притворените лица и нивните услови во притворот“.²⁰⁶

Мониторинг на установите за притвор во Киргистан

Во Киргистан, Центарот на ОБСЕ во Бишкек (ЦвБ) го олесни и го помогна процесот на потпишување на МЗР од страна на Канцеларијата на народниот правобранител, Канцеларијата на главниот јавен обвинител, Министерството за внатрешни работи (МВР), Државната служба за извршување на санкции (ДСИС), Министерството за правда и 14 клучни меѓународни и локални организации од граѓанското општество (12 локални невладини организации специјализирани за вршење на мониторинг на местата за задржување, односно притвор, Фондацијата Сорос-Киргистан и Freedom House-Киргистан).

МЗР дозволува ненајавени посети на местата за задржување и притвор од страна на локалните монитори за човекови права и од страна на службени лица од Канцеларијата на народниот правобранител. ЦвБ го потпомогна и олесни заедничкиот мониторинг на местата за задржување и притвор коишто се под контрола на МВР и на Државната служба за извршување на санкции како дел од Владата на Киргистан (ДСИС) на територијата на целата држава. Првиот годишен извештај во којшто беа анализирани резултатите од мониторингот и беа дадени детални препораки за сите релевантни чинители беше презентираан во месец декември 2012 година.

²⁰⁶ Меѓународен комитет на Црвениот крст, *Посетување на притворени лица*.

Мониторинг на судските процеси

Мониторингот на судските процеси се спроведува врз основа на *Копенхашкиот документ на ОБСЕ* во кој сите земји-членки се обврзаа да ги прифатат судските монитори како мерка за градење на доверба и за да се обезбеди транспарентност во имплементацијата на нивните заложби за правични судски постапки, на начинот којшто е опишан во Меѓународната конвенција за граѓански и политички права.²⁰⁷

Мониторингот на судските процеси, односно судењата, може да послужи за подобрување на ефикасното и правичното спроведување на правдата или да посочи сериозни недостатоци и слабости. Со текот на времето, мониторингот на судските процеси доведува до зголемување на свеста во рамките на судството и помеѓу останатите чинители на кривично-правниот процес за правото на јавно судење. Мониторингот на судските процеси може да ги поттикне чинителите на правниот систем да ги подобрат своите начини на постапување, може да ја поттикне извршната власт да ги обезбеди ресурсите коишто се потребни за надминување на слабостите во правниот процес и да ја охрабри законодавната власт да усвои или да го измени законодавството, со цел начините на постапување да бидат во согласност со стандардите за човековите права. Мониторингот на судењата во строга смисла ќе се фокусира исклучително на јавните судски постапки и на однесувањето на судиите, обвинителите, адвокатите и другите судски службени лица коишто се присутни во судовите. Мониторингот на судењата во поширока смисла, исто така, ќе ги опфати и недостатоците и слабостите на другите институции на КПС, како што се полицијата и судската администрација и затворите чишто стандарди на изведба за време на кривично-правниот процес можат да станат видливи во текот на судскиот процес, односно судењето.²⁰⁸

²⁰⁷ ОБСЕ *Документ за Копенхашкиот состанок за човечката димензија на Конференцијата за безбедност и соработка во Европа*, Копенхаген, 29 јуни, 1990 година, став 12; и Обединети Нации, *Меѓународна конвенција за граѓански и политички права* (во делото коешто е цитирано, Белешка 82).

²⁰⁸ КДИЧП, *Мониторинг на судење. Упатство со препораки за практичарите*, Ревидирано издание 2012 година, Варшава, 2012 година, став 16f.

Пример на инструмент за мониторинг на судења

ОБСЕ - Проект за мониторинг на судења во Киргистан

Во периодот од ноември 2004 година до септември 2006 година КДИЧП во соработка со центарот на ОБСЕ во Бишкек и Врховниот суд на Киргистан спроведе проект за мониторинг на судењата во Киргистан. Откако беа избрани и обучени од страна на ОБСЕ/КДИЧП врз основа на Прирачникот за мониторинг на судења на КДИЧП, 19 лица со високо образование во областа на правото или со искуство во областа на човековите права во периодот од февруари 2005 година до април 2006 година присуствува на 1,134 судски расправи во првостепена постапка, во 821 случај на кривични дела, во 26 локални и три регионални судови со коишто претседаваа вкупно 105 судии.

Главните цели на проектот беа да се процени степенот до кој судската практика во делот на кривичните случаи во Киргистан ги исполнува меѓународните стандарди за правично судење, да се обработат и анализираат резултатите од мониторингот и да се дадат препораки, со цел да се подобри постојната законска регулатива во делот на кривичната постапка, како и примената на истата во согласност со меѓународните стандарди за правично судење. Мониторингот посвети посебно внимание на стандардите за правично судење, како што се: отвореноста на судските постапки за општата јавност; пресумпцијата на невиност; надзорот на примена на принципот на еднаквост на оружјето и на судската постапка; пристапот до судиите, вклучувајќи го правото на одбрана со помош на правен застапник, односно бранител. Со цел да се обезбеди систематизирано и доследно известување, мониторингите го користеа *Образецот за известување за мониторинг на судење* креиран од страна на КДИЧП.²⁰⁹ За да се промовира одржливост и локална сопственост на иницијативите за мониторинг, КДИЧП спроведе обука за градење на капацитети и способности на невладините организации (НВО) и бранителите на човековите права коишто се вклучени во мониторинг на судењата. Обуката беше спроведена врз основа на Прирачникот за мониторинг на судења на КДИЧП.²¹⁰

²⁰⁹ Наодите и препораките на Проектот за мониторинг на судски процеси, односно судења, како и Образецот за известување за мониторинг на судски процес и Прирачникот за мониторинг на судски процес, креирани од страна на КДИЧП можат да се најдат во следниов извештај: ОБСЕ/КДИЧП/Центар во Бишкек, *Резултати од мониторингот на судски процеси во Киргистан, 2005-2006*.

²¹⁰ ОБСЕ/КДИЧП, *Упатство со препораки за практичарите*, Варшава 2008 година. Ревидирана верзија на документот беше објавена во 2012 година, видете, Белешка 208. Понатаму, во 2012 година КДИЧП објави *Правен преглед на меѓународните права за правично судење*, којшто го надополнува *Упатството со препораки*. *Правиот преглед* дава детален опис на правата за правично судење во комбинација со практични листи за проверка, коишто се засноваат на операциите за мониторинг на судски процеси од страна на ОБСЕ. За повеќе информации видете, ОБСЕ/КДИЧП, *Правен преглед на меѓународните права за правично судење*, Варшава, 2012 година.

VII.5.3 Одговорност и надзор на затворскиот систем

„Треба да постојат независни механизми за инспекција на затворскиот систем. Во многу земји, судија е назначен за претседател на затворскиот инспекторат. Во други земји, на тело составено од посетители на затворот му е дозволен пристап да спроведува периодични инспекции. Советниците треба да разговараат со затворските власти за придобивките од ваквите механизми како потенцијално силно тело коешто може да даде поддршка на реформата на затворите и на процесот на подобрување на условите во затворите во целина. Редовните инспекции на затворите, исто така, се услов којшто е предвиден со Правилата на Обединетите нации за минимум стандарди за постапување со затворениците (Правило 55)²¹¹. Инспекциите на затворите се клучни за подобрување на условите на живеење на затворениците и посебно за спречување на злоупотребата и намалување на корупцијата, за коишто е многу веројатно дека ќе бидат широко распространети посебно во постконфликтните земји.

VII.5.4 Одговорност и надзор на давателите на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура

Одговорноста на цивилните приватни безбедносни служби може да биде подобрена и зајакната со постоење на системи за издавање на лиценци, односно дозволи за работа и надзор од страна на полицијата.²¹²

Државите, исто така, може да „размислат за охрабрување на релевантните невладини организации да земат учество во надзорот на цивилните приватни безбедносни служби, меѓу другото, преку идентификување и спречување на какви било злоупотреби извршени од страна на вработените и давателите на цивилни приватни безбедносни услуги [...]. Без предрасуди кон процедурите на нормалниот кривично-правен систем, државите може да размислат за подложување на цивилните приватни безбедносни служби и нивните вработени на процедури коишто се однесуваат на примање и истрага на поплаки против нив.

²¹¹ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во постконфликтни земји* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 101.

²¹² КОНДК, *Цивилни приватни безбедносни служби* (во делото коешто е цитирано, Белешка 13), стр. 7; и *Инглед, Управување и надзор на безбедносниот сектор* (во делото коешто е цитирано, Белешка 196), стр. 25.

Во таа насока тие може да размислат за:

- (а) Воспоставување на механизми за прием и непристрасна истрага на поплаките поднесени од страна на кое било лице против вработените и давателите на цивилни приватни безбедносни услуги;
- (б) Дефинирање на видот на поплаки коишто ќе бидат предмет на таквите механизми;
- (в) Користење на непристрасно тело за одредување на вина и казни за најсериозните поплаки и креирање на соодветен процес за поднесување на жалби;
- (г) Јавно објавување на постоењето на такви одредеби;
- (д) Осигурување дека сериозните случаи ќе бидат гонети од страна на кривично-правниот систем [...].²¹³

VII.5.5 Одговорност и надзор на традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура

Одговорноста и надзорот на традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура треба да бидат осигурени од страна на Министерството за правда. Ова се постигнува преку развивање на процедури за документирање на нивните одлуки и нивно регистрирање во рамките на Министерството за правда и преку обезбедување на можност дека одлуките донесени од страна на традиционалните/давателите на услуги од областа на правдата коишто не се дел од државната структура ќе можат да бидат обжалени пред формалните и законските судови²¹⁴ и дека истите се предмет на ревизија, со цел да се утврди почитувањето на националното законодавство и меѓународните конвенции за човекови права.

Понатаму, треба да бидат воспоставени механизми за мониторинг и процена, со цел да се обезбеди квалитет на правните служби коишто не се дел од државната структура.²¹⁵

²¹³ КОНДК, *Извештај за состанокот на експертската група за безбедносни служби* (во делото коешто е цитирано, Белешка 142) стр. 4-6. .

²¹⁴ Инглед, *Управување и надзор на безбедносниот сектор: Белешка на моменталната практика*, Центар Хенри Л. Стимсон, Вашингтон, декември 2009 година, стр. 5.

²¹⁵ Обединети нации, *Принципи на Обединетите нации за пристап до правна помош во кривично-правните системи* (во делото коешто е цитирано, Белешка 81), став 70 (в), стр. 20.

VII.5.6 Одговорност и надзор на фазите на меѓусебно поврзување во КПС

Како што веќе претходно беше споменато, судството е одговорно за вршење на процена дали различните институции на КПС правилно ја имплементираат рамката за нивните операции, т.е. нивните должности, улоги и одговорности. Полицијата мора да ги почитува наредбите на судот коишто се однесуваат на апсење или ослободување на лица и да бара овластување од истражен судија за користење одредени истражни мерки.

Покрај тоа, „судството е примарно средство на правна одговорност во случаите на несоодветно однесување од страна на безбедносните служби. Неговата улога е да пресудува во случаите коишто се покренати против безбедносните служби и против поединечни вработени, да ги заштитува човековите права, да го брани владеењето на правото, да ги надгледува посебните овластувања на безбедносните служби, да ја проценува уставноста, да обезбедува ефективни правни лекови, и да врши ревизија на начелата за работа на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата во контекст на обвинувањата“. ²¹⁶

Во случаите каде што полицијата ќе биде предмет на кривична истрага (и, исто така, предмет на граѓанска постапка) треба да има воспоставено механизми коишто ќе го затворат вообичаениот работен однос помеѓу полицијата и Обвинителството во стандардните кривични постапки, нема да го поткопаат и да ја нарушат независноста и непристрасноста на обвинителот при постапувањето во случаи на несоодветно однесување од страна на полицијата.²¹⁷

Се разбира, треба да бидат воспоставени и механизми коишто ќе го обезбедат интегритетот на судството.²¹⁸

Конечно, КПС мора да се осигура дека нема какво било политичко мешање во работата на која било институција на КПС. Политичкото мешање, единствено, може да биде прифатливо во однос на назначувањето на највисоките раководители на КПС.

²¹⁶ Ингланд, *Управување и надзор на безбедносниот сектор* (во делото коешто е Цитирано, Белешка 196), стр. 24; исто така, видете и ОЕСР, *ОЕСР КПР Прирачник за реформа на безбедносниот сектор* (во делото коешто е цитирано, Белешка 28), стр. 113.

²¹⁷ КОНДК, *Прирачник за одговорност, надзор и интегритет на полицијата* (во делото коешто е цитирано, Белешка 196), стр. 99; и Вислер, Доминик, *Управување на полицијата: Најдобрите практики на Европската унија, ЦДКБС, COGINTA, 2011 година*, стр. 32.

²¹⁸ Овие механизми меѓу другото треба да бидат во согласност со *Принципите на Обединетите нации од Банглот за однесување на судството; Упатствата на Обединетите нации за улогата на обвинителите; и Основните принципи на Обединетите нации за независност на судството*. За повеќе информации, исто така, видете и КОНДК, *Водич за подобрување и зајакнување на интегритетот и капацитетот на судството*, Њујорк 2011 година.

Мерење на изведбата

Одговорноста на КПС, исто така, се обезбедува и преку транспарентно мерење на изведбата на КПС. Специфичните индикатори на изведбата на различните институции на КПС може да вклучуваат квантитативни податоци како што се: перцепција на јавноста за квалитетот на испорака на услуги; пристап до безбедност и правда; нивото на доверба од страна на јавноста во институциите на КПС; и податоци од испитувањата коишто се однесуваат на виктимизацијата. Кога спроведувате испитувања на јавното мислење, важно е да не ги занемарите маргинализираните лица затоа што тие можеби се соочуваат со најголеми препреки и бариери при пристапот до правдата а во исто време се и непропорционално виктимизирани.²¹⁹

Веродостојноста и основаноста на квантитативните податоци како што се: бројот на пријавени кривични дела и стапката на осудителни пресуди често пати можат да бидат оспорени²²⁰ и затоа не треба да бидат користени како клучен индикатор за изведбата на КПС.

Во однос на холистичкиот пристап кон реформата на КПС, специфична мерка којашто ќе ги опфати фазите на меѓусебно поврзување на различните институции на КПС би било креирањето на заеднички стандарди на изведба и мерки за испорака во процесот на законско поднесување на обвиненија.²²¹

Систем за управување на списите на предметот коишто имаат способност да го прикажат бројот на предмети коишто чекаат судење, бројот на предмети коишто биле разгледани од страна на судовите и природата на овие случаи може да биде корисна во идентификацијата на застоите во кривично-правниот процес и да доведе до барање на одговорност на поединечните чинители на КПС за нивната изведба (исто така, видете го и Поглавјето VII.1.2).²²² Како и да е, претераното потенцирање на

²¹⁹ Обединети нации, *Индикатори на Обединетите нации за владеење на правото. Водич и алатки за имплементација на проекти*. Оддел за мировни операции/ Канцеларија на Високиот комесар за човекови права, Њујорк 2011 година, став 3f.

²²⁰ На пример, ниските стапки на криминал можат да бидат резултат на непријавувањето на кривични дела од страна на јавноста поради ниските очекувања за соодветен одговор од страна на КПС, додека зголемувањето на стапката на криминал може да биде резултат на зголемената мотивација на јавноста да пријавува кривични дела поради зголемена доверба во КПС. Понатаму, високите стапки на осудителни пресуди може да се засноваат на признанија коишто можеби биле добиени по пат на тортура.

²²¹ Бери, *Намалување на бирократијата во полициското работење* (во делото коешто е цитирано, Белешка 105), стр. 15.

²²² Агенција за меѓународен развој на САД, Канцеларија на главниот инспектор, Ревизија на програмата за правда во Хаити (во делото коешто е цитирано, Белешка 116), став 9f.

статистичките податоци може повторно да има негативни последици за целокупниот кривично-правен процес. На пример: индикаторот на изведба „стапката на загуби“ којашто ја мери изведбата на Обвинителството на начин што се фокусира на бројките на ослободителни пресуди, прекинување на постапката или откажување од предметите, може да го примора Обвинителството да бара повеќе докази од полицијата отколку што е неопходно, што може да доведе до зголемување на бројката на извештаи и до одлагање или одбивање на обвиненијата. Влијанието на ваквото избегнување на ризикот од страна на Обвинителството може да доведе до конфликт со полицијата.²²³ Освен тоа, на прекинувањето на кривичната истрага поради недостиг на докази или на воведување на алтернативи на кривичното гонење (на пример: програми за одвраќање или процес на медијација (видете го, исто така, и Поглавјето VII.3)), не треба по автоматизам да се смета за професионален несуспех на обвинителот којшто ќе доведе до негативна процена на успешноста.²²⁴

Пример на инструмент за мерење на изведбата на КПС

Индикатори на Обединетите нации за владеење на правото

Обединетите нации во 2011 година ги претставија *Индикаторите на Обединетите нации за владеењето на правото* како алатка за набљудување, односно мониторинг на промените во изведбата и карактеристиките на националните кривично-правни институции. Овој сеопфатен документ со упатства дефинира 135 индикатори за мерење на овие промени во трите институции на КПС - во полицијата, во судството и во затворите. Освен изведбата на трите институции на КПС, упатствата, исто така, содржат и индикатори за мерење на: интегритетот, транспарентноста и одговорноста на институциите на КПС; третманот, односно начинот на постапување со ранливите групи од страна на институциите на КПС и нивото на капацитети, односно способности на институциите на КПС за извршување на нивните функции. Упатствата, исто така, содржат и информации за начините на спроведување на процените и обрасците за спроведување на истражувањата.²²⁵

²²³ Фланган, Рони, *Осврт на полициското работење. Завршен извештај*, 2008 година, стр. 60.

²²⁴ ОБСЕ КДИЧП, Трет експертски форум за кривична правда за Централна Азија (во делото коешто е цитирано, Белешка 164), стр. 9 и 22.

²²⁵ Обединети нации, *Индикатори на Обединетите нации за владеење на правото. Водич и алатки за имплементација на проекти* (во делото коешто е цитирано, Белешка 219). Колку што се битни и корисни овие 135 индикатори за мерење на изведбата и останатите карактеристики на трите главни институции на КПС, тие не ги опфаќаат фазите на меѓусебно поврзување помеѓу трите институции на КПС коишто може да ги идентификуваат реалните застои во кривично-правниот процес.

VII.6 Промени на културата во КПС

Сите структурни и организациски промени на раководно и на оперативно ниво во согласност со новите закони, начела и одредби ќе имаат мало влијание без постоење на *култура*²²⁶ на соработка и координација помеѓу различните институции на КПС.

Во многу земји, посебно во постконфликтните општества и во земјите во транзиција постои високо ниво на недоверба помеѓу различните институции на КПС, којашто е поттикната и разгорена од недостатокот на разбирање и почитување на улогата, одговорностите и потребите на другите институции²²⁷ на КПС, различните начини на гледање на суштината на законот и редот²²⁸ и заемната перцепција на неспособност, незаинтересираност дури и корупција.²²⁹

Доколку барањето за подобрена и засилена соработка и координација ги доведе во прашање и ги предизвика односите на моќ помеѓу различните институции на КПС, треба да се очекува отпор од страната којашто „губи“. Полицијата или обвинителите, исто така, можат да бидат неподготвени и да не сакаат да ги прифатат промените, посебно доколку одговорностите за спроведување на истраги се префрлаат од една на друга организација.

Освен тоа, начинот на толкување на доктрината за раздвојување на различните видови на моќ, односно власт, коешто го поддржува тврдењето на судството за независност од извршната власт, често пати го попречува развојот на духот за соработка и координација помеѓу судовите и останатите институции на КПС.²³⁰

Работната култура на институциите на КПС не треба да биде промената

²²⁶ Во согласност со дефиницијата којашто е дадена во ЦДКБС Сет на алатки за интегритет на полицијата, поимот култура ќе биде дефиниран како „модел на основни претпоставки (вредности, основни принципи) којашто одредена група на луѓе ги има развиено со начините коишто тие ги научиле за решавање на проблемите за приспособување на надворешниот свет, како и со начинот на интегрирање на нивниот сопствен свет“; ЦДКБС Сет на алатки за интегритет на полицијата, Женева 2012 година, стр. 59.

²²⁷ Центар за меѓународни иновации во делот на управувањето, Авганистан, *Мониторинг на реформата на безбедносниот сектор*, број 4, септември 2010 година, стр. 12.

²²⁸ Довнес, Марк/ Кин, Рори, *Применета реформа на безбедносниот сектор: Девет начини за придвижување од политика до имплементација*, Меѓународен институт за мир, политики и начела, Њујорк/ Виена, февруари 2012 година, стр. 6.

²²⁹ Центар за меѓународни иновации во делот на управувањето, Авганистан, (во делото коешто е цитирано, Белешка 227), стр. 12.

²³⁰ Бери, *Единици на кривично-правниот систем и градење на случај* (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 1

само во однос на ставовите внатре во институциите на КПС во поглед на соработката, туку треба да биде промената и во однос на начинот на комуникација со јавноста. Иако, полициските служби често пати јавно ја промовираат идејата за партнерства помеѓу полицијата и јавноста, преку концептот на полициско работење во заедницата, „реалноста на ваквиот вид на комуникација е дека тие се асиметрични, со работењето на полицијата повеќе од гледна точка на односите со јавноста отколку од гледна точка на вклученост на јавноста“.²³¹ Како и да е, со цел да се охрабри јавноста да ја сподели одговорноста за подобрување на квалитетот на живеење на заедниците и со тоа и активно да ја поддржи полицијата во напорите да го контролира и да го спречи криминалот, полицијата мора да се насочи кон градење на вистински партнерства со јавноста, коишто ќе се карактеризираат со заемна отвореност и свесност на рамноправна основа за двата партнера (исто така, видете го и Поглавјето VII.3). Затоа, полицијата мора да се согласи на двонасочен дијалог со јавноста, којшто ќе се заснова на споделување на знаењето и на еднакви права во поглед на донесувањето на одлуки и утврдувањето на приоритетите - еднакви онолку колку што разумно дозволуваат националните закони и оперативните потреби.²³² Подготвеноста да се прифати јавноста како рамноправен партнер, исто така, зависи од промена на начините на размислување и ставовите на полицијата кон тоа да не реагира претерано на критиките од страна на јавноста за нивниот начин на полициско работење²³³ и да се биде повеќе отворен и конечно да се прифатат и усвојат принципите на демократското полициско работење коишто се однесуваат на одговорноста и транспарентноста. Ќе има помалку причини за критика од страна на јавноста доколку заштитата и почитувањето на човековите права и фундаменталните слободи на граѓаните и полициските службеници се потенцирани и нагласени во која било иницијатива за промена на културата на работење.

Како и да е, промената на културата на работење на институциите на КПС може да биде сложена задача. Општо земено, институциите на КПС по природа често се конзервативни; понатаму општествените улоги, организациските договори и ставовите во поглед на работата на вработените во КПС можат да бидат длабоко вкоренети и оттаму да

²³¹ Грин, Џек Р. *Полициско работење низ призмата на човековите права, Идеи во американското полициско работење*, Полициска фондација, број 13, декември 2010 година, стр. 14.

²³² ОБСЕ, *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 22, 54 и 65.

²³³ Грин, *Полициско работење низ призмата на човековите права*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 231), стр. 14

бидат тешки за менување.²³⁴

Затоа, менувањето на културата на работење на различните институции на КПС изискува цврст начин на управување на пристапот на промени којшто ќе ги има предвид следниве нешта: природната отпорност кон промени и од страна на поединците и од страна на организациите; идентификацијата и поддршката на силите за промена како и контролата над потенцијалните кочничари; и широко распространетата комуникација низ институциите на КПС за потребата за промени и за потенцијалните придобивки од процесот на промена за сите засегнати страни како и за улогата на различните чинители на КПС во процесот на имплементација на промената. Подоцна, сето ова ќе биде проследено со усвојување на СОП и со обезбедување на обука за нивна примена во практика.²³⁵

Менувањето на работната култура, исто така, ќе изискува формирање на ефективна и моќна коалиција помеѓу институциите на КПС којашто ќе ја промовира оваа промена, ќе ја појасни визијата и ќе создаде чувство на итност.

Пример за начин на управување на промената на културата на работење во полицијата

Промени на културата во српската полиција

Во новата стратегија за развој на Министерството за внатрешни работи на Република Србија којашто беше усвоена во 2011 година, *меѓу другото* јасно се потенцирани организациските промени и промените во делот на управувањето, преку:

- Нов пристап во делот на стратемскиот менаџмент, како и нов пристап во управувањето со човечките ресурси;
- Нов пристап на партнерство со државните чинители, посебно со обвинителите и царината, и со приватните безбедносни служби и граѓанското општество;
- Засилена примена на принципот на полициско работење во рамките на заедницата;

²³⁴ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 73; Маренин, Отвин, „Целта на демократијата во програмите за меѓународна полициска помош“, *Полициско работење: Меѓународно списание за полициски стратегии & Менаџмент*, Том 21 издание прво, 1998 година, стр. 159-177, во конкретниов случај стр. 160; и Програма за развој на Обединетите нации, *Реформа на правниот и безбедносниот сектор. Програмски пристап*, ноември 2002 година, став 16f.

²³⁵ ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтни земји* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), став 30f и 50; и ОЕСР, *ОЕСР КПР Прирачник за реформа на безбедносниот систем* (во делото коешто е цитирано Белешка 28), стр. 82.

- Воспоставувањето на цврсти системи на транспарентност, внатрешна контрола и ревизија и цивилна контрола.

За да ги оствари овие високо поставени цели, Кабинетот на министерот и посебно Бирото за стратегиско планирање отпочна процес на менување на организациската култура во министерството. Во партнерство со ОБСЕ, ЦДКБС, Владите на Шведска и Обединетото Кралство, во дадениот момент се имплементираат неколку проекти во делот на стратегискиот менаџмент, хоризонталната комуникација и во управувањето со човечките ресурси. Сите овие проекти се насочени кон воспоставување на нормативна рамка, како и рамка на културата на работење за потребите на реформата.

Новата култура на работење којашто ја промовира важноста на соработката и координацијата на различните раководни структури на КПС, вклучувајќи ги и ставовите и однесувањето на нивните вработени може да биде ефективна само тогаш кога ќе стане составен дел на секојдневниот живот и ќе биде признаена како централна, односно главна вредност за целокупниот КПС. За да го постигнат ова раководните лица мора да бидат водачи преку давање на личен пример.²³⁶

VII.7 Обука и професионален развој

Како што веќе беше споменато погоре, мерките за структурни и организациски реформи за подобрување на соработката и координацијата помеѓу различните институции на КПС ќе имаат долготраен ефект само доколку се надополнети со мерки за промена на културата на работење во различните институции на КПС. За да се промени културата на работење, вклучувајќи ги и ставовите и однесувањето на практичарите на КПС, усвојувањето на начела, кодекси на однесување и стандардни оперативни процедури, како и редовното и доследно потенцирање на вредностите од страна на раководните структури мора да биде надополнето со почетна и континуирана обука и активности за професионален развој.

Во процесот на професионален развој, претпоставените преку менторство, охрабрување, награди и дисциплински дејства, односно постапки можат да ги зајакнат и одржат ваквите промени помеѓу нивните вработени и можат да осигураат соодветно однесување. Фокусирањето на однесувањето на работното место отколку на однесувањето во училища овозможува да се влијае на однесувањето на вработените во реално опкружување. Менувањето на вредностите и ставовите,

²³⁶ Конхед, Џон, Подобрување на изведбата кај расите и различностите, Академска издавачка куќа Ламбард, 2009 година, Поглавје 6.

вклучувајќи ги и стереотипите коишто често пати се длабоко вкоренети помеѓу возрасните лица претставува посебно сложен и долготраен процес и бара вклученост на искусни обучувачи.²³⁷

Во однос на холистичкиот пристап кон РКПС во делот на обуката, на практичарите на КПС мора да им биде обезбедено потребното знаење во поглед на законите за кривична постапка коишто ги раководат и регулираат улогите, должностите и одговорностите на различните институции на КПС како и знаењето коешто се однесува на контекстот во којшто работат останатите институции на КПС. Ова е клучно, со цел да се зголеми нивото на свесност за потребите на сите чинители на КПС коишто работат во фазите на меѓусебно поврзување, со цел да се олесни ефикасниот и ефективниот кривично-правен процес. Во поглед на промената на културата на работење, спроведувањето на вежби за градење и зајакнување на тимскиот дух со учество на претставници на различни агенции, односно служби за време на заедничките обуки може да биде и тоа како корисно.

Освен тоа, може да биде земена предвид и стратегијата да се назначат полициски службеници и обвинители како „обучувачи“ или како „експерти“ за краток временски период во одделите задолжени за спроведување на истраги во другите кривично-правни институции.²³⁸ Во идеални услови, полициските истражувачи и обвинителите би требало да поседуваат диплома и од областа на правото и од областа на полициското работење како дел од нивното академско образование.

Пример за комбинирано образование од областа на полициското работење и од областа на правото

Образование од областа на правните науки за полициските истражувачи во Бугарија

Во Република Бугарија задолжително е сите истражувачи да имаат завршено магистерски студии во областа на правото и да положат испит пред Комисија на Министерството за правда. Со ваквиот вид на познавање на судската

²³⁷ ОБСЕ, Прирачник за демократско полициско работење (во делото коешто е цитирано, Белешка 25), стр. 50 и 57; и ОБСЕ, Полицијата, Ромите и Синтите: Добри практики во градењето доверба и разбирање (во делото коешто е цитирано, Белешка 151), стр. 80-84.

²³⁸ Бери, *Единици на кривично-правниот систем и градење на случај* (во делото коешто е цитирано, Белешка 100), стр. 4.

перспектива на кривично-правниот процес, полициските истражувачи можат подобро да ги приспособат нивните истражни мерки на потребите на Обвинителството, кое истовремено може значително да ја подобри и да ја зајакне нивната соработка.

Обуката, исто така, мора да ги има предвид и потребите за подобрување и зајакнување на соработката на КПС со давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура како и со граѓанското општество. За да се подигне свеста по ова прашање помеѓу чинителите на кривично- правниот процес би било корисно да се обезбеди таков вид на обука за таканаречени „мешани одделенија“ коишто ќе бидат составени од претставници на различните институции на КПС, претставници на граѓанското општество, како и претставници на давателите на услуги во делот на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура.

VII.7.1 Подобрена и зајакната соработка помеѓу институциите на КПС

Општите теми во делот на обуката за подобрување и зајакнување на соработката и координацијата помеѓу институциите на КПС може да вклучуваат општа обука за менаџмент и извршен развој, како и методи за меѓуагенциска соработка, вклучувајќи го и градењето на случаи коишто треба да бидат изведени и презентирани на суд.²³⁹ Во подоцнежните фази обуката треба да го опфати и развојот на заемно разбирање на кривичните дела и класификацијата на случаи помеѓу полициските истражувачи и обвинителите за да се избегне недоследност и/или разидување во известувањето и заведувањето на случаи. Различните стандарди при собирањето на докази и заплenuвањето на предмети, односно имот и посебно при процената на доказите може да придонесе за појава на збунетост во процесот на собирање на податоци и сомневање и недоразбирања помеѓу полицијата и обвинителите.

Затоа, полицијата, обвинителите и судиите треба да бидат обучени за да можат да ги разберат елементите на доказот на начинот којшто е дефиниран од страна на кривичниот закон, што е неопходно за гонење на случаи на кривични дела, за спроведување на истраги и за анализирање

²³⁹ Худзик, Џон, К. „Сеопфатно планирање во областа на кривичното право“ (во делото коешто е цитирано, Белешка 123), стр. 10;и Програма за развој на Обединетите нации, *Реформа на правниот и безбедносниот сектор* (во делото коешто е цитирано, Белешка 234), стр. 23.

на собраните докази во согласност со овие елементи.²⁴⁰

Препорачливо е спроведување на заеднички специјализирани обуки за практичарите од КПС за специфични кривични дела, како што се: сексуални напади, домашно насилство, трговија со луѓе, недозволена трговија со дрога и прекурсори, економски криминал, финансиски криминал, вклучувајќи и перење пари и финансирање тероризам, корупција и компјутерски криминал. Постојењето на специјализирани единици во рамките на полицијата и Обвинителството коишто се посветени на борбата со специфични кривични дела коишто вклучуваат законски и фактички прашања коишто се својствени за тој специфичен вид на кривично дело и коишто заедничка поминале специјализирана обука се покажаа ефективни во создавањето на предмети со висок квалитет, коишто резултираат со изрекување на осудителни пресуди и соодветни казни.²⁴¹

Исто така, треба да биде воспоставена тесна координација и соработка во областа на обуката во оние случаи каде што одговорностите во делот на истрагите се префрлаат од една агенција односно служба на КПС на друга агенција, на пример: од Обвинителството на полицијата. Истражувачите од службата на којашто претходно и било доверено спроведувањето на истраги треба да ги споделат нивните вештини и нивното знаење со истражувачите од новоназначената агенција, односно служба. Ова, исто така, може да опфаќа и еден одреден период на менторство на колегите од другата служба.

За ефективна и ефикасна борба против транснационалниот организиран криминал, како и за имплементација на одредбите на Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и другите релевантни конвенции во борбата против транснационалниот организиран криминал (видете го, исто така, и Поглавјето V.1), исто така, важно е да се обезбедат заеднички иницијативи за обука на различните институции на КПС од различни земји.

²⁴⁰ Московец, *Предизвици и приоритети на кривичното гонење и Пресудување на случаи на трговија со луѓе* (во делото коешто е цитирано, Белешка 124), стр. 5.

²⁴¹ Ibid, стр. 16.

Примери за заеднички истражни тимови за борба против организиран криминал

Компјутерски криминал

Во 2008 година, Мисијата на ОБСЕ во Црна Гора и помогна на Управата на полициската служба на Црна Гора во делот на професионалниот развој и градењето на капацитетите и способностите на Секторот за криминалистичка полиција преку обезбедување на основна обука од областа на компјутерскиот криминал, односно обука за измами со кредитни картички. На обуката присуствуваа десет полициски службеници од Одделението за економски криминал и од Одделот за борба против организиран криминал и корупција како и три обвинители од Канцеларијата на државниот обвинител на Црна Гора.

Во 2011 година, ОБСЕ ЕСПП, во соработка со единицата за владеење на правото при Мисијата на ОБСЕ во Србија, беше домаќин на „Регионалната работилница за компјутерска форензика и дигитални докази за потребите на полицијата, обвинителите и судиите во Југоисточна Европа“, којашто се одржа во Белград, Република Србија. Работилницата беше наменета за полициски раководители, обвинители во делот на жалбената постапка, односно виши јавни обвинители и судии и истата се состоеше од вовед во компјутерскиот криминал, компјутерска форензика и дигитални докази. Овој настан на едно место собра 25 експерти од областа на кривичното право од земјите од регионот. Обуката беше обезбедена од страна на експерти за истражување на компјутерски криминал од Министерството за внатрешни работи на Република Србија, од Министерството за правда на Република Србија, од Здружението на обвинители на Република Србија и од Институтот за истражување на компјутерскиот криминал од Келн, Сојузна Република Германија. Обуката на слушателите им обезбеди вовед во компјутерскиот криминал, компјутерската форензика и дигиталните докази. Обуката беше дизајнирана за полициските раководители коишто го надгледуваат спроведувањето на истраги од областа на компјутерскиот криминал, обвинителите коишто се одговорни за постапување по жалбите коишто се поврзани со дигитални докази и судиите коишто постапуваат со предмети коишто содржат дигитални докази и се однесуваат на кривични дела на Интернет. Работилницата беше финансирана од страна на Владата на Кралството Норвешка и беше имплементирана во соработка со единицата за владеење на правото при Мисијата на ОБСЕ во Србија.²⁴²

²⁴² ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2011 година*, Виена, 2012 година, стр. 19.

Финансиски истраги

Во 2008 година, Канцеларијата на ОБСЕ во Баку помогна во обуката на релевантни претставници на Владата на Азербејџан, како и на претставници од одреден број на други земји-членки. Одделот за владеење на правото, којшто функционира во рамките на Канцеларијата, спроведе дводневна работилница за подигање на свеста помеѓу телата задолжени за спроведување на законите за важечката законска регулатива и за меѓународните механизми за справување со појавата на перење пари. На работилницата учествуваа 21 судија и десет обвинители .

Во 2009 година, Канцеларијата на координаторот за економски активности и активности во делот на животната средина и проект-кординаторот на ОБСЕ во Узбекистан ја поддржаа Светската банка и Владата на Узбекистан во одржувањето на национална работилница за обука на службени лица од Узбекистанската единица за финансиско разузнавање (ЕФР) во Ташкент. Целта на работилницата беше да се изградат капацитетите на Узбекистанската единица за финансиско разузнавање и да се подобри и зајакне соработката помеѓу компетентните власти коишто се задолжени за спроведување на законите и за кривично гонење, како и да се зајакне и засили меѓународната соработка на ЕФР. Триденевниот настан беше организиран во соработка со Азиската банка за развој и Евроазиската група за борба против перењето на пари и на него присуствуваа 30 експерти од Канцеларијата на главниот државен обвинител и од останатите институции на Узбекистан. Дискусиите се однесуваа на: начинот на управување на ЕФР и на нејзината оперативна независност, безбедноста и заштитата на податоците на ЕФР, меѓународната соработка помеѓу единиците за финансиско разузнавање, суспендирањето на сомнителни трансакции, меѓународните стандарди и најдобрите практики за соработка помеѓу различните агенции внатре во земјата, и беа разгледани голем број на практични студии на случаи.

Во 2010 година, Мисијата на ОБСЕ во Црна Гора во соработка со Амбасадата на Република Италија во Подгорица, организираше тридневен семинар за новите истражни методи во борбата против перењето пари и финансискиот криминал. На семинарот, каде што предавачи беа експерти од финансиската полиција на Република Италија учествуваа раководни полициски службеници, даночни инспектори, службени лица од Управата за борба против перењето пари и раководни лица од Канцеларијата на државниот јавен обвинител. Учесниците се стекнаа со широк спектар на информации коишто се однесуваа на борбата против перењето пари и на спроведувањето на истраги²⁴³ за кривични дела од областа на економскиот и финансискиот криминал.

²⁴³ ОБСЕ, Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2010 година, Виена, 2011 година, стр. 50.

Трговија со луѓе

Во 2006 година, Канцеларијата на ОБСЕ во Албанија заедно со Единицата за стратешки полициски прашања (ЕСПП) на ОБСЕ спроведе двонеделна обука во рамките на Акцискиот план на ОБСЕ за борба против трговијата со луѓе. На оваа обука присуствуваа претставници на службите задолжени за спроведување на законите, на Министерството за внатрешни работи, на Полициската академија, на Обвинителството и на невладините организации коишто работат во делот на трговијата со луѓе. Главна цел на обуката беше да се прикаже и научи како да се добијат информации со еден мултидимензионален пристап и да се постигнат целите на обвинителниот акт без, притоа, истиот да се потпира на сведочењето, односно исказот на жртвата. Повеќе од 20 лица присуствуваа на обуката којашто беше спроведена од страна на експерти коишто беа обезбедени од ЕСПП.

Во 2011 година, Центарот на ОБСЕ во Астана во Казакстан ја организираше „Четвртата годишна работилница за промовирање на соработката во спроведувањето на законите и судството како одговор на трговијата со луѓе и криумчарењето на мигранти во Централна Азија“. Работилницата се одржа во Алмати во Казакстан. Настанот беше организиран во соработка со Министерството за внатрешни работи на Казакстан, Меѓународната организација за миграција, КОНДК, Амбасадата на САД во Казакстан, Центарот на ОБСЕ во Бишкек и Канцеларијата на ОБСЕ во Таџикистан. Работилницата на едно место собра повеќе од 70 јавни обвинители, службени лица задолжени за спроведување на законите, високи претставници на министерствата на повеќе странски земји, како и претставници на невладини организации.²⁴⁴

Недозволена трговија со дрога

Во 2007 година ЕСПП на ОБСЕ организираше регионална конференција во Бишкек во Киргистан за „Зајакнување на соработката во делот на спроведувањето на законите и судството на патиштата на дрогата во Централна Азија“. Настанот беше организиран во тесна соработка со КОНДК, со поддршка од Центарот на ОБСЕ во Бишкек и останатите теренски мисии на ОБСЕ во регионот. Учесници беа експерти од КОНДК, од организацијата за колективна безбедност, како и претставници од Кина, Казакстан, Киргистан, Монголија, Руската Федерација, Соединетите Американски Држави и Узбекистан. Централни теми во дискусиите на експертите беа меѓународните правни инструменти, стандардите, националните законодавства и практичните предизвици поврзани со подобрувањето на транснационалната соработка

²⁴⁴ ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2011 година* (во делото коешто е цитирано, Белешка 242), стр. 99.

помеѓу судиите, обвинителите и полицијата. Работилницата имаше три главни цели: воспоставување на лични контакти помеѓу релевантните власти во делот на спроведувањето на законите и судството коишто се справуваат со прашањата на заемна помош во државите погодени од страна на трговијата со дрога од Авганистан; споделување на информации за специфичните правни и процедурални услови во секоја од државите и идентификување на проблемите коишто се поврзани со внатрешната и транснационалната соработка.

Во 2011 година, Мисијата на ОБСЕ во Косово спроведе практична вежба на контролирана испорака во којашто беа вклучени претставници на службите задолжени за спроведување на законите на земјите од регионот. Оперативниот координативен центар беше сместен во главното седиште на полицијата на Косово.²⁴⁵ Практичната вежба на контролирана испорака за првпат беше спроведена на територијата на Косово и истата доведе до подобрување и зајакнување на капацитетите на полицијата, царината и судските власти во борбата против трговијата со дрога. Вежбата, исто така, придонесе и за подобрување на регионалната соработка. Освен тоа, службите коишто беа вклучени во оваа практична вежба го зголемија и степенот на заемна размена на информации, како и меѓусебната доверба.²⁴⁶

VII.7.2 Зајакната соработка помеѓу институциите на КПС, другите владини агенции, односно служби, давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата коишто не се дел од државната структура и граѓанското општество

Како што веќе беше наведено погоре, активностите во делот на обуката коишто се однесуваат на борбата против специфични области на организираниот криминал, исто така, може да опфатат и членови на други владини агенции, односно служби, граѓанското општество и приватниот сектор кои играат важна улога во спречувањето на овие кривични дела (преку зголемување на свеста) или коишто им даваат поддршка на жртвите на овие кривични дела (преку идентификација на жртвите и дополнителна поддршка) како што се во случаите на трговија со дрога, трговија со луѓе или злоупотребата на деца на Интернет.

²⁴⁵ Секое споменување на институциите/лидерите на Косово се однесува на привремените институции на Владата на Косово.

²⁴⁶ ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2011 година* (во делото коешто е цитирано, Белешка 242), стр. 48.

Како и да е, најголемиот дел од заедничките активности во делот на обуката може да се насочат на областите на соработка коишто имаат за цел да ги подобрат чувствата на општа безбедност и сигурност помеѓу населението, се однесуваат на човековите права (исто така, видете го и Поглавјето VII.7.3) како и на осигурувањето на јавниот надзор над КПС (исто така, видете го и Поглавјето VII.7.4).

Прво, овие активности во делот на обуката можат да бидат важна алатка за зголемување на заемната доверба и за надминување на стереотипите и недовербата помеѓу групите и за промовирање на позитивни и ефективни меѓучовечки и меѓукултурни односи. Тие обезбедуваат можност за споделување на искуства и ставови помеѓу различните засегнати страни и чинители коишто може значително да ја зголеми нивната свесност и разбирање на потребите и грижите на останатите групи. Подготвеноста за споделување на искуства и ставови претставува предуслов за идентификување на проблеми во рамките на заедниците и за заедничко развивање и имплементирање на иницијативи за решавање на проблеми. Ваквите активности во делот на обуката, исто така, можат да ја подигнат и свеста помеѓу сите групи коишто се дел од обуката во однос на нивните улоги, права и одговорности при решавањето на проблемите.

Техничките вештини коишто се развиваат за време на ваквите обуки може да се однесуваат на начините на комуникација, градење на доверба, посредување, односно медијација на конфликти, културната разновидност и развој на креативни пристапи за справување со грижите на заедницата и за решавање на проблеми. Заедничките активности во делот на обуката, исто така, може да се фокусираат на развивање на цврста соработка со медиумите, вклучувајќи го и давањето на упатства и насоки за начините за контактирање со медиумите, преку јасно дефинирање на улогите на портпаролите и преку обезбедување на обука од областа на медиумите за службените лица.²⁴⁷

Понатаму, соработката во делот на обуката на службените лица од кривично-правниот систем, исто така, треба да вклучува и предавања од страна на предавачи коишто доаѓаат од граѓанското општество и од останатите институции коишто не се дел од КПС. Затоа, институциите на КПС треба да развијат партнерства со што е можно поголем број на разновидни групи од граѓанското општество и да идентификуваат претставници на различна возраст, од различен пол и од различни делови на заедницата коишто ќе можат да ги пренесат различните

²⁴⁷ ОБСЕ, *Добри практики во градењето доверба и разбирање* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 46f, 54, 58 и 65f.

видувања и ставови коишто се присутни во рамките на нивните заедници.²⁴⁸

VII.7.3 Човекови права

Човековите права и фундаменталните слободи мораат да бидат составен дел на сите видови основни, напредни и специјализирани курсеви за обука или образовни програми коишто се наменети за вработените на КПС.²⁴⁹ Овие права и слободи ги опфаќаат:

- Правото на живот;
- Слобода од тортура и лошо однесување;
- Правото на слобода и безбедност;
- Слобода на мисла, совест, религија;
- Слобода на изразување;
- Слобода на здружување и мирно собирање;
- Право на правично судење;
- Право за работа, образование и учество во рамките на заедницата;
- Пресумпција на невиност;
- Правата на лицата лишени од слобода, малцинствата, жените и децата, и
- Почитување на приватноста на информациите.²⁵⁰

Познавањето на законската регулатива, начелата и процедурите коишто се однесуваат на човековите права и поседувањето на вештини за нивна правилна практична примена треба да биде предуслов за посетување на каков било напреден или специјализиран курс. Понатаму, сите даватели на услуги во делот на обуката треба да имаат стручно познавање на начините за изучување на човековите права.

²⁴⁸ Полицијата, *Ромите и Синтите: Добри практики во градењето доверба и разбирање* (во делото коешто е цитирано, Белешка 151), стр. 80.

²⁴⁹ ОБСЕ/КДИЧП, *Упатства за образование на службените лица задолжени за спроведување на законите од областа на човековите права*, Варшава, септември 2012 година, стр. 3

²⁵⁰ ОБСЕ, *Добри практики во делот на основната полициска обука – Аспекти на наставната програма од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ*, Серија на публикации на ЕСПП Том 5, Виена, октомври 2008 година, стр. 31.

Во последните неколку години од страна на повеќе различни меѓународни организации и невладини организации, коишто работат во областа на човековите права, беа напишани неколку корисни документи во делот на обуката коишто содржат упатства за интегрирање на човековите права во програмите за обука на вработените на КПС.

Организацијата на Обединетите нации има дизајнирано модули за обука од областа на човековите права за вработените во различните институции на КПС, вклучувајќи ги и вработените во полицијата, судовите, затворскиот систем, Канцеларијата на народниот правобранител, парламентите и другите официјални тела коишто се задолжени за спроведување на законите и безбедноста. Во 2002 година, Извршниот комитет на Обединетите нации за мир и стабилност (ИКМС) - оперативна група за развој на сеопфатни стратегии за владеење на правото за мировни операции состави извештај во којшто беа проценети напорите во делот на обуката на полицијата, судството и затворите. Во својот извештај до ИКМС, Оперативната група се осврна на повеќе од 50 модули и прирачници за обука дизајнирани од страна на агенциите или телата на Обединетите нации во областа на владеењето на правото.²⁵¹

Во 2012 година КДИЧП во соработка со ОБСЕ ОНЗ/ЕСПП, разви *Упатства за образование и обука за човекови права за службените лица задолжени за спроведување на законите*. Целта на овие упатства е да послужат како мерка за одредување и оценување на квалитетот и како средство за оние коишто иницираат и спроведуваат образовни програми од областа на човековите права, коишто се во согласност со добрите практики и се наменети за службените лица, коишто се задолжени за спроведување на законите. Документот предлага воведување на шест главни области, со цел да се обезбеди успешна програма за обука на службените лица коишто се задолжени за спроведување на законите од областа на човековите права.;

пристапи кон севкупните процеси и цели коишто се засноваат на човековите права; основни компетенции; наставна програма; процес на предавање, обука и учење; проценка и професионален развој и

²⁵¹ КОНДК/ИМСАД, *Реформа на кривично-правниот систем во пост-конфликтните земји* (во делото коешто е цитирано, Белешка 9), стр. 75.

поддршка за лицата коишто работат во делот на обуката.²⁵²

Понатаму, КДИЧП во соработка со ОНЗ/ЕСПП креираше модул за практична обука за човековите права во согласност со потребите на истрагите на дела од областа на тероризмот за службените лица коишто се задолжени за спроведување на законите.²⁵³

Исто така, постои потреба за обезбедување на знаења и вештитни за сите чинители на КПС за правилно постапување во делот на родовата правда и насилството коешто се заснова на родот, со цел ефективно да се одговори на истрагите коишто се однесуваат на дела од областа на тероризмот и притоа да се прикаже соодветната родова чувствителност. Оваа област изискува постоење на соработка со владините и невладините агенции, односно тела (на пример: со здравствените служби, со лицата коишто даваат правни совети, со селските совети, со групите коишто работат на заштита на правата на жените и обезбедуваат засолништа, тимовите или лицата коишто обезбедуваат мобилна правна помош); практичарите на КПС мораат да бидат подготвени ефективно да соработуваат со овие различни чинители од граѓанското општество.²⁵⁴

Во согласност со холистичкиот пристап на РКПС, извршните структури на ОБСЕ обезбедуваат заедничка обука за различните институции на КПС којашто е насочена кон заштита на човековите права во одреден број на области од кривичната правда каде што човековите права на жртвите како и на сторителите на кривични дела посебно се изложени на ризик да бидат прекршени и повредени.

²⁵² ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2011 година* (во делото коешто е цитирано, Белешка 242), стр. 48; и ОБСЕ КДИЧП, *Упатства за образование на службените лица задолжени за спроведување на законите од областа на човековите права*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 249).

²⁵³ ОБСЕ КДИЧП, *Човекови права во истрагите од областа на антитероризмот- Практично упатство за службените лица задолжени за спроведување на законите*, Варшава, документот треба да биде издаден во текот на 2013 година.

²⁵⁴ Програма за развој на Обединетите нации, Програма за развој на Обединетите нации во Источен Тимор, Проект документ, Њујорк, 2008 година, стр. 26f.

Примери за заедничка обука за заштита на човековите права за време на кривично-правниот процес

Домашно насилство

Во 2011 година, Мисијата на ОБСЕ во Молдавија спроведе повеќе семинари за „Борба против домашното насилство“ наменети за полициски службеници, обвинители, судии и адвокати. Семинарите се фокусираа на човековите права на жртвите, на правните механизми и на најдобрите практики коишто ја обезбедуваат нивната сигурност и на соодветниот начин на кривично гонење на сторителите. Учесниците на семинарите, исто така, научија како да ја подобрат соработката помеѓу различните агенции, односно тела при решавањето на случаи на домашно насилство. Во програмата беа вклучени случаи од Молдавија како и начините на постапување на Европскиот суд за човекови права во областа на домашното насилство. Семинарите беа спроведени во партнерство со Националниот институт за правда и истакнати локални правни експерти, психолози и социјални работници.²⁵⁵

Човековите права во истрагите на случаи на трговија со луѓе

Во 2011 година, Специјалниот претставник на ОБСЕ и координатор за борба против трговија со луѓе (СП/ТЛ) имаше свое обраќање за време на меѓународната обука наменета за судии и обвинители, на тема „Казнени системи, движења на миграцијата и меѓународната соработка“, организирана од страна на Судскиот совет на Италија, во Рим, Италија. Учесници беа судии и обвинители од Албанија, Франција, Италија и Романија, како и претставници на Единицата за правна соработка на Европската унија и невладини организации. СП/ТЛ одржа предавање за меѓународните стандарди за заштита на правата на жртвите и за потребата од мултидисциплинарен пристап за идентификација и помош на лицата коишто биле предмет на трговија.

Човекови права во притвор

Во 2001 година, беше спроведен проект од страна на единицата за правна и судска реформа на Канцеларијата на ОБСЕ во Таџикистан, којшто ги посочи празнините и областите во коишто е потребно подобрување на новиот Закон за кривична постапка (ЗКП) и неговата имплементација од страна на службените лица задолжени за спроведување на законите, обвинителите и судиите. Посебно внимание беше посветено на областите коишто обезбедуваат дополнителни механизми на заштита на лицата во текот на притворот и истрагата пред почетокот на судскиот процес. Проектот којшто беше

²⁵⁵ ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активности поврзани со работењето на полицијата во 2011 година* (во делото коешто е цитирано, Белешка 242), стр. 80.

имплементиран од страна на Невладиноиот центар за човекови права во тесна соработка со Канцеларијата на главниот државен обвинител обезбеди обука за повеќе од 100 обвинители од целата држава за заштита и превениција на тортура, права за правично судење и гаранции на човековите права во случаи на кривично гонење на случаи на тероризам и екстремизам. Во рамките на проектот, претставниците на граѓанското општество имаа редовни состаноци со адвокатите на одбраната, односно бранителите со цел да идентификуваат случаи на тортура и несоодветно однесување и да ги откријат елементите во постапката коишто довеле до овие прекршувања на човековите права.

VII.7.4 Одговорност и надзор

Членовите на КПС, на давателите на услуги од областа на безбедноста и правдата, коишто не се дел од државната структура, како и членовите на граѓанското општество мораат да бидат информирани за кодексите на однесување и за стандардните оперативни процедури на различните служби од областа на безбедноста и правдата, со цел да се зголеми нивната свест за нивните сопствени права, должности и обврски во однос на обезбедувањето на одговорност и надзор.

Примери на заедничка обука за прашања коишто се однесуваат на одговорноста и надзорот

Обука за борба против корупцијата во Косово

Во 2011 година, Мисијата на ОБСЕ во Косово обезбеди обука којашто беше насочена кон подобрување на вештините за спроведување на истраги и за промовирање на заедничко работење помеѓу различните агенции на територијата на Косово во борбата против корупцијата. Беше имплементирана напредна обука којашто опфати учесници од полициската служба на Косово, полицискиот инспекторат на Косово (ПИК), царината, Агенцијата за борба против корупцијата, Оперативната група за борба против корупцијата, како и обвинители и судии. Општо кажано, курсот ги опфати специјалните техники за спроведување на истраги од областа на корупцијата, истрагите коишто се засноваат на разузнавачки податоци, начините на постапување со сведоците и информаторите, како и тестирањето на интегритетот, коешто претставува ново овластување коешто му е дадено на ПИК. Учеството на обвинителите и судиите е значајно и ќе биде искористено во текот на следните обуки коишто ќе бидат дел од идните иницијативи во делот на обуката.

Понатаму, Мисијата на ОБСЕ во Косово, поддржана од страна на експерти од

полициската служба на Косово, Канцеларијата на јавниот обвинител и Сојузот на новинари, дизајнираше и спроведе обука за улогата на медиумите како механизам за надзор. Обуката беше спроведена во шест региони во Косово. Обуката ја потенцираше важноста на добрата соработка и комуникација помеѓу претставниците на полициската служба на Косово, обвинителите и медиумите. За време на обуката, претставниците дискутираа за правната рамка и за одредбите коишто се однесуваат на нивните должности. Обуката, исто така, го опфати и недостатокот на вештини за комуникација и концептуално разбирање на улогата на безбедносниот сектор во однос на јавноста. На крајот на секоја работилница на учесниците им беше поделен толковник на често-употребуваните термини од страна на сите институции, со цел да се олесни процесот на комуникација.

Обука за мониторинг на судења во Киргистан

Во рамките на Проектот на КДИЧП за мониторинг на судењата во Киргистан (видете го, исто така, и Поглавјето VII.5.2), 26 лица со високо образование од областа на правото или со искуство во областа на човековите права беа обучени за монитори на судења од страна на ОБСЕ/КДИЧП во согласност со начелата на *Упатството на КДИЧП за мониторинг на судења*, којшто се фокусира на целите и на начините на вршење на мониторинг на судски процеси како и на принципите на непристрасност во делот на известувањето и немешање за време на судењата. Како дел од обуката беше организиран и наведен судски процес со учество на судија на Врховниот суд и на вработени од Канцеларијата на главниот државен обвинител.²⁵⁶

²⁵⁶ ОБСЕ/КДИЧП, Центар во Бишкек, *Резултати од мониторингот на судењата во Киргистан*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 134), стр. 14f.

VIII. Процена и повторно разгледување на РКПС

Процените се во согласност со целите на учењето и одговорноста и истите служат за проценка на ефективноста, ефикасноста и важноста на специфичните активности за имплементација на реформата. Нивна намена е: да придонесат кон подобрување на тактиките, процедурите и техниките; да ја разгледаат потребата за продолжување или прекинување на одредени проекти и програми; и да обезбедат одговорност пред засегнатите страни и даночните обврзници за трошоците и употребата на и така оскудните ресурси.²⁵⁷ Како што веќе беше споменато во Поглавјето IV, процените треба да анализираат до кој степен се исполнети одредниците во делот на реформите, на начинот на којшто биле дефинирани во развојната фаза на стратегијата за реформа. Критериумите за проценка треба да бидат: специфични, мерливи, остварливи, релевантни и следливи, односно да можат да бидат следени.

Воведувањето на холистичките реформи на КПС претставува долготраен процес на кој му се потребни периодични процени коишто треба да бидат поврзани со циклусите на донесување на политики, односно начела, коишто ќе му овозможат на стратегиското раководно ниво систематски и константно да го подобрува квалитетот на услугите на КПС. Референтните рамки коишто го поддржуваат организацискиот развој како што е моделот на Европската фондација на управување на квалитетот (ЕФУК) дизајниран од страна на Европската фондација на управување на квалитетот и моделот за управување на севкупниот квалитет (УСК) којшто е дел од рамката за заемна проценка можат да бидат соодветни алатки за следење на овој пристап.²⁵⁸ Конечните процени не треба да бидат спроведени пред да им се даде можност за успех на програмите за имплементација. При воведувањето на програми за РКПС коишто се насочени кон соработката и координацијата во делот на фазите на меѓусебно поврзување на КПС, на истите треба да им биде даден временски период во времетраење од две до пет години во зависност од предизвиците со коишто се соочува процесот на имплементација. Освен тоа, треба да се води сметка и да обезбеди која било рамка којашто ќе биде користена за мониторинг и проценка во себе да содржи доволно широк спектар и на квалитативни и на квантитативни индикатори.

²⁵⁷ ОБСЕ, *Добри практики при градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 58; и ОЕСР КНР *Стандарди за проценка на квалитетот*, Париз 2006 година, стр. 6.

²⁵⁸ ОБСЕ, *Добри практики при градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 58f.

Ова ќе овозможи промените во специфичните области да бидат толкувани во рамките на еден поширок контекст.

Процените на самите себе од страна на различните институции на КПС треба да бидат надополнети со независни надворешни процени како би се избегнале какви било пристрасни процени или конфликти на интереси и би се зголемил степенот на веродостојност и кредибилитет на самите процени.²⁵⁹

VIII.1 Критериуми за процена

Општи критериуми за процена на процесот на имплементација на РКПС, во согласност со *Комитетот за развој и помош (КРП) на ОЕСР* критериуми за процена на помошта за развој се: важност, ефикасност, ефективност, влијание и одржливост²⁶⁰ на реформските иницијативи.

Критериуми на КРП за процена на помошта во делот на РКПС

Важност: До кој степен мерките за имплементација на РКПС се приспособени на приоритетите и политиките, односно начелата на целните групи, на корисниците и на донаторите.

Прашања коишто треба да бидат земени предвид:

- До кој степен целите на програмата сè уште се важечки?
- Дали активностите и излезните резултати на програмата се доследни со крајната цел и со остварувањето на нејзините задачи?
- Дали активностите и излезните резултати на програмата се доследни со посакваното влијание и ефекти?

Ефективност: Степенот до којшто проектите ги исполнуваат нивните цели.

Прашања коишто треба да бидат земени предвид:

- До кој степен беа остварени целите/дали е веројатно дека ќе бидат остварени целите?
- Кои беа главните фактори коишто влијаеја на остварувањето или на неостварувањето на целите?

Ефикасност: Мерење на квалитативните и квантитативните излезни резултати во однос на влезните. Ова изискува споредување на алтернативни пристапи во

²⁵⁹ ОЕСР КРП *Принципи за процена на помошта за развој*, OECD/GD (91)208, Париз 1991 година, став 11.

²⁶⁰ ОЕСР КРП *Стандарди за процена на квалитетот* (во делото коешто е Цитирано, Белешка 257), стр. 6.

поглед на остварувањето на истите излезни резултати и потврдувањето дали е усвоен најефикасниот процес.

Прашања коишто треба да бидат земени предвид:

- Дали активностите се економски исплатливи?
- Дали навремено беа остварени целите?
- Дали програмата или проектот беше имплементиран на најефикасниот можен начин?

Влијание: Позитивните и негативните промени коишто настанале како резултат на иницијативите за РКПС, директно или индиректно, намерно или ненамерно.

Прашања коишто треба да бидат земени предвид:

- Кој бил исходот од програмата или проектот?
- Каква вистинска разлика направила активноста за крајните корисници?
- Колкав е бројот на засегнати лица?

Одржливост: Мерење на тоа дали е веројатно дека придобивките на одредена активност ќе продолжат по повлекувањето и завршувањето на финансиската помош од страна на донаторот, надворешните совети и надзорот.

Прашања коишто треба да бидат земени предвид:

- До кој степен продолжија придобивките од програмата или проектот по прекинувањето на финансиската помош од страна на донаторот?
- Кои беа главните фактори коишто влијаеја на остварувањето или на неостварувањето на одржливост на програмата или проектот?

Најпосле, критериум за процена на успехот на иницијативите во рамките на различните институции на КПС како и за процена на влијанието врз кривично-правниот процес, општо земено би бил степенот на структурни и организациски промени, вклучувајќи го и: воспоставувањето на правна рамка којашто ја олеснува тесната соработка и координација во рамките на КПС; развојот на структури за комуникација и координација, вклучувајќи и интегрирани системи за собирање и обработка на податоци; обезбедувањето и набавката на ресурси и обука; создавањето на транспарентни, правични и ефективни механизми за одговорност; и посебно изведбата на различните институции на КПС и перцепцијата на КПС од страна на јавноста во согласност со критериумите опишани во Поглавјето VII.5.

Јавноста треба да биде информирани, и за позитивните и за негативните резултатит на процената. Ова може да доведе до понатамошно мобилизирање и зголемување на учеството на граѓанскиот сектор, до зајакнување и засилување на нивната вклученост во процесот на реформи на КПС и на крај да доведе до зголемување на нивната доверба во КПС.

Врз основа на процената на процесот на имплементација и на неговите резултати треба да биде инициран процес на повторно разгледување којшто ќе ги опфати сите засегнати страни и ќе се фокусира на сите фази од процесот на имплементација. Кои било структурни, организациски и оперативни активности кои еден подолг временски период не се покажале како успешни во подобрувањето на ефикасноста и ефективноста на кривично-правниот процес треба да бидат темелно редицајнирани и изменети.

VIII.2 Географски дострел на иницијативите за РКПС

Често пати иницијативите во делот на РКПС се централизираны и се фокусирани на институциите коишто се сместени и работат во главниот град или во поголемите градови. Како и да е, бидејќи пристапот до безбедноста и правдата често пати може да претставува многу поголем проблем во руралните области, важно е реформите на КПС да бидат, исто така, имплементирани и во руралните области.

Доколку пилот-програмите за имплементација на одредени чекори на реформата (на пример: имплементацијата на одредени механизми за комуникација или системи за управување на списите на предметите во одредени региони/градови) се покажале како успешни истите треба да бидат проширени на дополнителни локации на целата територија на државата. Јасно е дека ваквото проширување ќе зависи од достапноста на ресурсите коишто се потребни за имплементација (на пример: бројот на проект-координатори; бројката на практичари и раководители од КПС коишто се обучени за подобрување и зајакнување на соработката и координацијата; буџет за купување на потребната опрема). Практичарите од КПС коишто биле вклучени во пилот-фазата треба да бидат искористени и да го сочинуваат главниот тим на советници коишто ќе им ја објаснуваат стратегијата на нивните колеги коишто работат во другите оддели на КПС и на други географски области на територијата на државата.

Како и да е, секогаш треба да се има предвид дека регионалните различности можат да влијаат на имплементацијата на стратегиите на различни начини; тоа што функционираше во еден регион или помеѓу одредени фази од меѓусебното поврзување на КПС можеби нема да функционира во други. Најдобрите практики од една пилот-програма сè уште има потреба да бидат приспособени за да се вклопат најдобро во друго опкружување, односно средина.²⁶¹

²⁶¹ ОБСЕ, *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и заедницата* (во делото коешто е цитирано, Белешка 86), стр. 62f.

VIII.3 Одржливост и излезна фаза

Има два основни услова за одржливост на РКПС:

(i) Правилно разбирање, прифаќање и операционализација помеѓу сите национални чинители на холистичкиот и интегриран кривично-правен процес; и

(ii) Прифаќањето и поддршката за холистичкиот пристап од страна на националните чинители, вклучувајќи и правна основа во пишана форма за спроведување на реформата која, исто така, ќе ја олесни практичната примена на новиот пристап како и достапноста на соодветните финансиските средства.²⁶²

Доколку процесот на повторно разгледување на имплементацијата на реформата открие дека одредени реформски одредници се остварени и е постигнато соодветно ниво на одржливост на постигнувањата на реформата, меѓународната помош во делот на реформите може постепено да се намалува како што се зголемува нивото на одржливост. Постојењето на еден флексибилен пристап ќе овозможи постепено напуштање и излегување од областите на вклученост во делот на реформите, онаму каде што е соодветно тоа. Во оние случаи каде што меѓународните организации имале извршен мандат или одговорност за создавање на инфраструктура и за обезбедување на обука, пренесувањето на оваа одговорност од меѓународните советници на нивните национални партнери треба да биде темелно испланирано, земајќи ги предвид реалните временски рокови и правилното предавање на неопходната опрема,²⁶³ информациите, документацијата, материјалите за обука итн.

²⁶² ОБСЕ, *Имплементација на програми коишто се поврзани со полицијата*, (во делото коешто е цитирано, Белешка 52), стр. 52.

²⁶³ *Ibid*, стр. 51.

IX. Интегрирани пристапи во делот на РКПС помеѓу меѓународните организации задолжени за обезбедување помош на реформата

Блиските консултации на извршните структури на ОБСЕ со останатите меѓународни чинители коишто се вклучени во РКПС се од клучно значење, со цел да се развијат холистички и комплементарни цели и стратегии на реформата и на националните партнери да им се испорачаат доследни и заеднички изјави за целите и очекувањата.

Исто така, блиската соработка и координација помага да се избегнат контрадикторни проект-филозофии и методологии за имплементација коишто може да доведат до значителен степен на збунетост и фрустрираност помеѓу корисниците на програмата - институциите на КПС, останатите државни агенции, односно служби, агенциите, односно телата коишто не се дел од државната структура, како и граѓанското општество.

Имајќи ги предвид оскудните финансиски и човечки ресурси, соработката може да помогне во градењето на синергија, во делегирањето и поделбата на задачите и во избегнувањето на дуплирањето на напорите и донациите на несоодветна опрема.

Затоа, активностите за меѓународна помош на РКПС треба да бидат координирани на билатерално како и на мултилатерално ниво со вклученост на меѓународните организации, истражувачките институции и земјите-донатори.

Холистичкиот и мултидисциплинарен пристап кон РКПС, исто така, треба да ги опфати и чинителите коишто се задолжени за помагање на политичкиот и економскиот развој.

Координацијата може да опфати споделување на информации за планираните активности коишто може да резултираат со развој на матрицата на активности и со меѓусебното приспособување и хармонизирање на различните активности.

Мултилатералните состаноци на стратегиско и оперативно ниво можат да се одржуваат на неформална *ад хок* основа, како и во рамките на редовни официјални состаноци или конференции.

Примери на меѓународни механизми за координација

Во областа на реформа на полицијата, извршните структури на ОБСЕ го олеснуваа процесот на размена на информации и координацијата на активностите преку креирање и одржување на бази на податоци и матрици на проекти за реформа на полицијата во државите коишто се нивни домаќини, како и преку активна поддршка на меѓународните технички бази на податоци за помош на полицијата како што е автоматизиранiot механизам за донаторска помош (АМДП), база на податоци креирана од страна на КОНДК. Освен, одржувањето на матрицата за обука, Канцеларијата на ОБСЕ во Таџикистан, исто така, воспостави и неформална платформа за координација, попозната како „појадок на службите задолжени за спроведување на законите“ каде претставници на службите за правда и безбедност како и претставници на невладиниот сектор редовно се собираат за да дискутираат за прашања коишто се поврзани со реформата на кривично-правниот систем.

Извршните структури на ОБСЕ, исто така, ги поддржуваат механизмите за координација на помошта на полицијата на регионално и на меѓународно ниво, како што е Регионалниот совет за координација (РСК) во Сараево.

Освен тоа, постојат добри механизми за координација помеѓу ОБСЕ и КОНДК во поглед на промовирањето на имплементацијата на меѓународните конвенции и на стратегиите за борба против организиранiot криминал, како што е: „Стратегијата Виножито“. Ваквиот вид на систематска соработка треба да биде засилен и да го добие вниманието коешто го заслужува од страна на службените лица на терен, со цел да се обезбеди ефективна координација.²⁶⁴

Јасно е дека примателите на меѓународната помош во делот на РКПС треба да бидат вклучени во планирањето и координацијата на меѓународните активности во делот на реформата, посебно за да ја воспостават и унапредат нивната локална сопственост на реформскиот процес (исто така, видете го и Поглавјето IV). Координацијата во име на примателот може да биде олеснета преку формирање на ќелии за координација или групи за управување во рамките на главните национални групи за имплементација, или преку назначување на одговорна агенција од меѓународните чинители, избрана од страна на владата на земјата-домаќин чијашто задача ќе биде, истата да биде овластена да ги координира активностите на сите надворешни агенции и чинители, коишто се вклучени во процесот на реформи. Ќелијата за координација, групата за управување или одговорната агенција може

²⁶⁴ ОБСЕ, Извештај од страна на генералниот секретар на ОБСЕ за активностите на извршните структури на ОБСЕ поврзани со полицијата до крајот на 2009 година, Виена, април 2010 година, стр. 35f и 81.

да организира мултидисциплинарни состаноци на сите релевантни чинители на месечна или најмалку на редовна основа, со цел да се разговара за активностите и за иницијативите коишто се отпочнати со цел да се обезбеди намалено дуплирање и зголемена ефективност. Овие состаноци, исто така, треба да бидат искористени за отстранување и премостување на препреките во поглед на иницијативите коишто се соочуваат со предизвици.²⁶⁵

²⁶⁵ ОБСЕ, Имплементација на програми коишто се поврзани со полицијата,(во делото коешто е цитирано, Белешка 52), стр. 21f.

Х. Интегрирани пристапи кон РКПС внатре во меѓународните организации коишто обезбедуваат помош во делот на реформите

Холистичкиот пристап кон реформите на полицијата во рамката на РКПС, природно, изискува постоење на еден интегриран пристап и во рамките на самите организации коишто обезбедуваат помош, каде различните оддели на една мисија и внатре во самите централи /секретаријати на организациите коишто се битни за целокупниот пристап (на пример: одделите задолжени за спроведување на законите, владеење на правото, демократизацијата, човековите права, економскиот развој, животната средина и медиумите) треба блиску да ги координираат, синхронизираат и да ги надополнуваат нивните активности за време на фазите на планирање, процена, имплементација и повторно разгледување. Другите административни единици, како што се: човечките ресурси и администрацијата во делот на финансиите, како и единиците задолжени за правни прашања и комуникации, исто така, треба да бидат вклучени во различните фази на процесот на реформа.

Ваквите интегрирани пристапи не треба да се засноваат исклучително на лични познанства и врски, туку треба да бидат воспоставени и формални структури, составени од шефовите на оддели, како и од вишите службеници, коишто се одговорни за проектите и за административното работење. Внатрешната координација и соработка внатре во Мисијата, исто така, ќе биде подобрена и зајакната преку развивањето на интегрирани компјутерски системи за информации на ниво на Мисијата, коишто ќе го насочат и осовременат известувањето, ќе го подобрат и зајакнат протокот на информации и ќе обезбедат пристап до релевантните податоци за сите засегнати единици.

Доколку е можно, теренските мисии треба да воспостават единици за координација и процена на проектите, коишто на раководителите на проектите ќе им обезбедат поддршка во текот на целиот процес на имплементација на проектот и ќе обезбедат заемен висок стандард за квалитет на проектите на ниво на целата Мисија.

Исто така, треба, да се разгледа можноста за формирање на единици за РКПС или барем за востановување на позиции за офицери за врска во теренските мисии, коишто ќе бидат задолжени за координирање и олеснување на РКПС во земјите-домаќини и за блиска комуникација со релевантните партнери во нивните главни централи/секретаријати. (На пример: седиштето на Обединетите нации во Њујорк или Секретаријатот на ОБСЕ во Виена).

Овие единици/официри за врска треба да бидат лоцирани на стратешко ниво во Канцеларијата на шефот на Мисијата како би биле сигурни дека тие имаат доволно политичка и бирократска моќ за да одобрат координиран и комплементарен пристап од страна на релевантните оддели на Мисијата. Овие единици/официри, исто така, ќе бидат одговорни и за прашањата во делот на родовата еднаквост, човековите права и одговорноста во сите проекти коишто се однесуваат на РКПС. Освен тоа, овие единици/официри треба да бидат одговорни за мониторинг и за проценување на напредокот на РКПС и за изменување и адаптирање на пристапите доколку е неопходно тоа.²⁶⁶

Мрежата на ваквите официри за врска во делот на РКПС треба да биде одржана и поддржана од страна на централните точки/единици коишто се сместени во главните седишта/секретаријатите на организациите коишто се одговорни за развивање политики, односно начела и упатства во делот на реформите на кривично-правниот систем за сите мисии за РКПС, давање на помош и/или упатства на теренските мисии.²⁶⁷

Основен услов за постојан и доследен холистички пристап од страна на меѓународните организации е прво различните оддели во рамките на Мисијата да се убедени во потребата да се применат холистички мултисекторски пристапи во РКПС и да се подготвени да ги интегрираат нивните сопствени реформски проекти во еден мултидимензионален пристап од страна на Мисијата; и второ, тие да бидат свесни за специфичните потреби и за соодветната рамка на различните институции на КПС во земјата-домаќин и во другите битни оддели на Мисијата. Темелната заедничка подготовка на вработените во Мисијата е клучен елемент за пренесување на знаењето и размислувањето.

²⁶⁶ Ханџи/Шерер, Винченца, „Интегрирани мисии на Обединетите нации и реформа на безбедносниот сектор: Патот пред нас“, во Ханџи/ Шерер, *Реформа на безбедносниот сектор и интегрирани мисии на Обединетите нации: Искуство од Бурунди, Демократската Република Конго, Хаити и Косово*, ЦДКВС, Женева, 2007 година, стр. 239.

²⁶⁷ Ханџи/Шерер, Винченца, *Неодамнешно искуство на интегрираните мисии на Обединетите нации во реформите на безбедносниот сектор (РБС): Повторно разгледување и препораки*, ЦДКВС, Завршен извештај, Женева, 2007 година, стр. 19.

Примери на заеднички обуки за подготовка за учество во мисии на експерти во делот на РКПС

Во 2011 година, Обединетите нации - Група за ресурси и координација во областа на владеењето на правото креираше Унифицирана обука на Обединетите нации во областа на владеењето на правото, дизајнирана да им овозможи на лицата, вработени во Обединетите нации во областите на владеењето на правото, како што се: полицијата, кривичната правда, затворите, реформите на безбедносниот сектор и реформата на правото, родовата правда, транзициската правда итн., да го применат системот на Обединетите нации попознат како Широк пристап на владеењето на правото. Почетните модули за обука ги опфаќаа принципите и основните вредности на владеењето на правото, нормите и стандардите на Обединетите нации коишто се однесуваат на владеењето на правото, упатствата за мапирање и проценка, и координација и развој на стратегии.²⁶⁸

Германскиот центар за меѓународни мировни операции, во соработка со Шведската академија Фолк Бернадот, обезбедува холистичка обука во делот на владеењето на правото за лица чијашто цел е да работат во теренски мисии во областа на владеењето на правото, на овој начин седнувајќи на иста маса полициски службеници, обвинители, судии, затворски службеници итн., и преку обуката ја подига свеста помеѓу нив за холистичкиот пристап кон РКПС.²⁶⁹

Во рамките на ОБСЕ, исто така, треба да биде земен предвид и развојот на стратегиската рамка на ОБСЕ за РКПС, вклучувајќи ги и упатствата за имплементација со помош на кои сите различни извршни структури/практичарите од областа на РКПС доследно можат да се справат со различните компоненти на РКПС во зависност од специфичниот контекст.

²⁶⁸ Систем на Обединетите нации - Академија за вработените, *Унифицирана обука на Обединетите нации во областа на владеењето на правото*; и Обединети нации, Единица за владеење на правото, *Систем на Обединетите нации - Сеопфатна обука во делот на владеењето на правото, за првпат изведена во Турин*

²⁶⁹ Центар за мировни операции (ZIF), „Владеење на правото“, во: ZIF Преглед на курсеви за обука 2012 година, стр. 15; и Фолк Бернадот академија, „Специјализирана обука за владеење на правото“ во: *Обуки на Академијата Фолк Бернадот 2012 година*, стр. 16.

Референци

Документи

Совет на Европа, Препорака број R (85) 11 на Комитетот на министри на земјите-членки за Положбата на жртвата во рамката на Кривичниот закон и постапка, Стразбур 1985 година.

Совет на Европа, *Препорака број R (97) 13 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на заплашувањето на сведоци и правата на одбрана*, Стразбур 1997 година.

Совет на Европа, *Препорака број R (99) 19 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на медијацијата во кривичните предмети*, Стразбур 1999 година.

Совет на Европа, *Препорака број Rec(2001) 10 на Комитетот на министри на земјите-членки за Европскиот кодекс на полициска етика*, Стразбур 2001 година.

Совет на Европа, *Препорака број Rec(2005) 9 на Комитетот на министри на земјите-членки за заштита на сведоците и соработниците на правдата*, Стразбур 2005 година.

Совет на Европа, *Препорака број Rec(2006) 8 на Комитетот на министри на земјите-членки за помош на жртвите на криминал*, Стразбур 2006 година.

Совет на Европа, Парламентарно собрание, Препорака 1713 (2005), *Демократски надзор на безбедносниот сектор во земјите-членки*, Стразбур 23 јуни 2005 година, на: <http://www.assembly.soe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=17360 &Language=EN>

Legifrance, *Loi n° 93-2 du 4 janvier 1993, portant réforme de la procédure pénale*, 1993, at: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT00000608 0750>

Legifrance, *Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004, portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité*, 2004, at: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT0000 00249995>

Legifrance, Code de procédure pénale, at: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT00000 6071154>

ОБСЕ, *ОБСЕ Стратегија за справување со заканите по безбедноста и стабилноста во XXI век*, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт, 1 и 2 декември 2003 година, на: <http://www.osce.org/mc/17504> (10 август 2011 година).

ОБСЕ, Министерски совет, Одлука број 5/06, *Организиран криминал*, Четиринаесетти состанок на Министерскиот совет, Брисел, 5 декември 2006 година, на: <http://www.osce.org/mc/23060> (10 август 2011 година). ОБСЕ, *ОБСЕ Стратегијска рамка на активност* поврзани со полицијата, Министерски совет, Одлука број 1049, 922 пленарен состанок, Виена, 26 јули 2012 година, на: <http://www.osce.org/pc/92559> (6 август 2012 година).

Обединети нации, Економски и социјален совет, *Упатства за правда по прашањата коишто вклучуваат деца жртви и сведоци на криминал*, Виена, 25 мај 2005 година, на: <http://www.unrol.org/files/V0582605.pdf> (25 април 2012 година).

Обединети нации, Економски и Социјален совет, *Принципи и упатства на Обединетите нации за пристап кон правна помош во кривично- правните системи*, Виена, 25 април 2012 година, на: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/V12/528/23/PDF/V1252823.pdf?OpenElement> (6 јули 2012 година).

Обединети нации, Комитет за човекови права, *Општ коментар број 32, член 14: Право на еднаквост пред судовите и трибуналите и право на правично судење*, Документ на ОН Дос. ССР/С/ГС/32 (2007), Женева 2007 година, на: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/437/71/PDF/G0743771.pdf?OpenElement> (11 март 2012 година).

Обединети нации, *Начело за компонентите на правдата во мировните операции на Обединетите нации*, Обединети нации, Оддел за мировни операции, Отсек за теренска поддршка, Ref. 2009.30 декември 2009 година.

Користена литература

Арома, Кауко, *Криминал и кривична правда во Европа и Северна Америка 1995-1997 година: Извештај за шестото истражување на Обединетите нации за трендовите на криминалот и кривично-правните системи*, Европски институт за превенција на криминалот и контрола, поврзан со Обединетите нации, серија на изданија број 40, Хелсинки, 2003 година.

Комисија за ревизија, *Локални одбори за кривична правда. Поддршка на управувањето на процесот на промени*, Лондон, 2003 година, на: <http://www.audit-commission.gov.uk/SiteCollectionDocuments/AuditCommissionReports/NationalStudies/20030702localcriminaljusticeboardsreport.pdf>

(12 јуни 2012 година)

- Робин Ернест, „Кривично правен систем“, Преглед на кривичните судови на Англија и Велс, Министерство за правда, Поглавје 8 страници 315-366, септември 2001 година., на: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.criminal-courts-review.org.uk/chpt8.pdf> (23 ноември 2011 година).
- Бол, Никол/ Фаеми Кајод, *Управување на безбедносниот сектор во Африка: Прирачник, Центар за демократија и развој*, Поглавје 4, Развивање и имплементација на политики, 2004 година, на: www.ssronline.org/ssg_a/index3.cfm?id=83&p=17 (7 март 2012 година).
- Бери, Јан, Единици на кривично-правниот систем и градење на случај. Застапник на идејата за намалување на бирократијата во полициското работење, март 2010 година, на: <http://library.npia.police.uk/docs/homeoffice/reducing-bureaucracy-criminal-justice-units.pdf> (12 декември 2011 година).
- Бери Јан, *Намалување на бирократијата во полициското работење. Целосен извештај*, ноември 2009 година, на: <http://www.policessupers.com/uploads/news/reducing-bureaucracy-policing.pdf> (12 декември 2011 година).
- Билс, Давид/МекКилоп Сандра, *Планирање и координација на кривичната правда и право, за потребите на конференцијата одржана на 19-21 април 1993 година, Камбера, Австралиски институт за криминологија, Канбера, 1994 година*, на: <http://aic.gov.au/en/publications/previous%20series/proceedings/1-27/24.aspx> (15 август 2011 година).
- Бланк, Ј.Л.Т., *Јавна набавка и изведба*. Амстердам 2000 година. Центар за мировни операции (ZIF), „Владеене на правото“ во: *ZIF Преглед на курсеви за обука 2012 година*, страница 15, на: http://archiv.zif-berlin.org/fileadmin/uploads/training/dokumente/ZIF_Course_Overview_2012.pdf (5 септември 2012 година).
- Центар за меѓународни иновации во делот на управувањето, *Авганистан, Монитор на реформата на безбедносниот сектор*, број 4, септември 2010 година, на: <http://www.cigionline.org/publications/2010/9/security-sector-reform-monitor-afghanistan> (10 декември 2011 година).
- Конхед, Џон, *Подобрување на изведбата кај расите и различностите*, Академска издавачка куќа „Ламбард“ 2009 година.
- Кушман, Р.К., *Упатство за развој на комитети за координација во делот на кривичната правда и право*, Министерство за правда на Соединетите Американски Држави, Национален институт за казнена политика, јануари 2002 година, Вашингтон <http://static>.

nicic.gov/Library/017232.pdf.

ЦДКВС/ОБСЕ КДИЧП/ Обединети нации - Меѓународен институт за истражување и обука за напредок на жените, *Процена на реформата на безбедносниот сектор*. Белешка на практична вежба 11, Род и сет на алатки за реформа на безбедносниот сектор, Женева 2008 година.

ЦДКВС, *Белешка на оперативно упатство: Период на следење после спроведувањето на процена на безбедноста и правдата*, Меѓународен безбедносен советодавен тим, Оперативно упатство на Меѓународниот советодавен безбедносен тим на Интернет, Поддршка на капацитетите на Меѓународната заедница во делот на реформите на безбедносниот сектор, Женева, 2010 година, на: <http://issat.dcaf.ch/content/download/1180/8960/file/ISSAT%20Assessment%20OGN%204%20Follow%20On.pdf>.

ЦДКВС, *Белешка на оперативно упатство: Обработка на предлог за процена на безбедноста и правдата*, Меѓународен безбедносен советодавен тим, Оперативно упатство на Меѓународниот советодавен безбедносен тим на Интернет, Поддршка на капацитетите на Меѓународната заедница во делот на реформите на безбедносниот сектор, Женева, 2010 година, на: <http://issat.dcaf.ch/content/download/440/2794/file/ISSAT%20Assessment%20OGN%201%20Processing%20the%20Proposal%20FINAL.pdf>.

ЦДКВС, *Сет на алатки за интегритет на полицијата*, Женева, 2012 година. ДеНикола, Кристофер, *Реформа на кривичната постапка во Босна и Херцеговина: Помеѓу природниот минимализам и непотребниот максимализам*, 2010 година, на: <http://laworgs.depaul.edu/journals/RuleofLaw/Documents/DeNicola-Final.pdf> (10 март 2013 година).

Оддел за меѓународен развој (ОЗМР), *Реформа на безбедносниот сектор и управување со военото трошење: Високи ризици за донаторите, висока добивка за развојот*, Извештај презентираан на меѓународен симпозиум спонзориран од страна на Одделот за меѓународен развој на Обединетото Кралство, Лондон, февруари 2000 година, на: <http://www.effectivepeacekeeping.org/sites/effectivepeacekeeping.org/files/04/DfID%20SSR%20and%20Military%20Expenditures.pdf>.

Додик, Божидарка, „Истраги од страна на обвинителот - искуствата на Босна и Херцеговина“, во: Петровиќ, Ана/ Јовановиќ, Иван, *Нови трендови во српскиот Закон за кривична постапка и регионалните перспективи, нормативни и практични аспекти*, Мисија на ОБСЕ во Србија, Белград, 2012 година, страници 25-46.

Довнес, Марк, *Документ за потребите на ОБСЕ за состанокот посветен на реформата на полицијата во рамките на реформата на поширокиот кривично-правен систем*, ОБСЕ, Виена, септември 2011 година. Довнес, Марк/ Кин, Рори, *Применета реформа на безбедносниот сектор: Девет начини за придвижување од политика, односно начело до имплементација*, Меѓународен институт за мир, документи со начела, Њујорк/ Виена, февруари 2012 година.

Ингланд, Меделине Л., *Управување на безбедносниот сектор: Белешка за моменталната практика*, Центар Хенри Л. Стимсон, Вашингтон, 12 декември 2009 година, на: http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/Stimson_Management_of_security_sector_FINAL_12dec09_1.pdf (10 декември 2011 година).

Ингланд, Меделине Л., *Управување и надзор на безбедносниот сектор: Белешка за моменталната практика*, Центар Хенри Л. Стимсон, Вашингтон, 12 декември 2009 година, на: http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/Stimson_Governance_oversight_security_Sector_FINAL_12dec09_1.pdf (12 декември 2011 година).

Евопски форум за урбана безбедност, *Упатство за вршење на ревизии на локалната безбедност - Сеопфатен преглед на меѓународната практика*, Париз, 2007 година, на: http://efus.eu/files/fileadmin/efus/secutopics/EFUS_Safety_Audit_e_WE_B.pdf (11 март 2012 година).

Фланаган, Рони, *Осврт на полициското работење. Завршен извештај*, 2008 година, на: http://www.polfed.org/Review_of_Policing_Final_Report.pdf (3 март 2012 година).

Флоренс, Куртис, *Ефективност на анонимизираното споделување и користење на информации во партнерствата помеѓу здравствените служби, полицијата и локалната самоуправа за спречување на повредите коишто се поврзани со насилство: Експериментална студија и анализа*, 2011 година, на: <http://www.bmj.com/content/342/bmj.d3313> (6 декември 2012 година).

Фолк Бернадот академија/ Шведска контакт група, *Реформа на безбедносниот сектор. Рамка за процена*, Стокхолм/Фолк Бернадот академија, „Специјализирана обука за владеење на правото“ во: *Обуки на Фолк Бернадот академија 2012 година*, страница 16, на: http://folkebernadotteacademy.se/PageFiles/2498/Kurskatalog_2012.pdf (5 септември 2012 година).

Гланфилд, Лори, „Стратешко планирање за потребите на кривично-правниот систем“, во: Билс, Давид/МекКилоп, Сандра, *Планирање и координација на кривичната правда и право*, Конференција

одржана на 19-21 април 1993 година, Канбера, Австралиски институт за криминологија, Канбера 1994 година, страници 19-31, на: <http://aic.gov.au/en/publications/previous%20series/proceedings/1-27/24.aspx> (15 август 2011 година).

Грин, Џек Р., *Полициско работење низ призмата на човековите права, Идеи во американското полициско работење*, Полициска фондација број 13, декември 2010 година, на: <http://www.policefoundation.org/content/policing-through-human-rights> (15 октомври 2012 година).

Хансен Аника С./ Вихарта, Шарон/ Клаусен Бјорн Р./Кјексурд, Стиан, *Транзицијата кон праведен поредок - воспоставување на локална сопственост по завршување на конфликт*. Водич за практичари, изданија на Фолк Бернадот академија, Стокхолм 2007 година, на: http://www.sipri.org/research/conflict/publications/handbook_high (1 ноември 2010 година).

Ханџи, Хеинер/ Шерер, Винченца, *Неодамнешно искуство на интегрираните мисии на Обединетите нации во реформите на безбедносниот сектор (РБС): Повторно разгледување и препораки*, ЦДКВС, Завршен извештај, Женева 2007 година.

Ханџи, Хеинер/ Шерер, Винченца, „Интегрирани мисии на Обединетите нации и реформа на безбедносниот сектор: „Патот пред нас“, во Ханџи, Хеинер/ Шерер, Винченца, *Реформа на безбедносниот сектор и интегрирани мисии на Обединетите нации: Искуство од Бурунди, Демократската Република Конго, Хаити и Косово*, ЦДКВС, Женева, 2007 година, на: <http://www.dcaf.ch/DCAF-Migration/KMS/Chapter-\Section/UN-Integrated-Missions-and-Security-Sector-Reform-The-Way-Ahead> (3 ноември 2012 година).

Харис, Френк, *Улогата на градењето на капацитетите при реформите на полицијата*, Мисија на ОБСЕ на Косово, Оддел за полициско образование и развој, Приштина, 2005 година, на: <http://polis.osce.org/library/f/2643/527/OSCE-SRB-RPT-2643-EN-527> (11 март 2011 година).

Хартог, Меријн, *Реформа на безбедносниот сектор во Централна Азија: Истражување на потребите и можностите*, Центар за европски безбедносни студии, Гронинген, 2010 година, на: <http://www.cess.org/publications/papers/view/?id=27> (13 септември 2011 година).

Холм, Тор Танке/ Монк, Ричард/ Румин Серџ, *Извештај за оперативниот ризик за продолжување на полициското присуство во Мисијата на Обединетите нации во Босна и Херцеговина и во Меѓународната полициска оперативна група, Сараево*, ноември

2001 година.

Худзик, Џон К, „Сеопфатно планирање во делот на кривичната правда и право: Успеси, неуспеси и лекции од американското искуство“, во: Билс, Давид/ МекКилоп, Сандра, *Планирање и координација на кривичната правда и право*, Конференција одржана на 19-21 април 1993 година во Канбера, Австралиски институт за криминологија, Канбера, 1994 година, страници 1-16, на:<http://aic.gov.au/en/publications/previous%20series/proceedings/1-27/24.aspx> (15 август 2011 година).

Меѓународна кризна група, *Хаити: Правна реформа и безбедносна криза, брифинг посветен на политиките на дејствување*, Јужна Америка/ Кариби брифинг број 14, Порто Пренс/ Брисел, 2007 година, на: http://www.crisisgroup.org/~media/Files/latin-america/haiti/b14_haiti___justice_reform_and_the_security_crisis.pdf (12 јули 2011 година).

Интерпол, *Гласник со факти коишто се однесуваат на базите на податоци*, COM/FS/2012-02/GI-04 на: <http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Databases> (12 декември 2012 година).

Кантор, Ана/ Персон, Мириам, *Разбирање на осветништвото, односно земање на правдата во свои раце. Неформални даватели на услуги од областа на безбедноста и реформа на безбедносниот сектор во Либерија*, Фолк Бернадот академија, Стокхолм, 2009 година, на: http://folkebernadotteacademy.se/Documents/SSR/Liberia_A5_folder%20Final%20version.pdf (16 август 2011 година).

Косовски институт за развој на политики и истражување, *Крвкитот триаголник. Одговорот на Косово во делот на координацијата на полицијата, судиите и обвинителите во текот на кривичната постапка*, Истражување на политиките, односно начелата 2010/01, Приштина, февруари 2010 година, на: http://www.kipred.net/web/upload/The_Fragile_Triangle_Triangle.pdf (12 јануари 2012 година).

Кухру, Боб, *Изведба на јавниот сектор. Меѓународна споредба на образованието, здравствената заштита, законот и редот и јавната администрација*, Канцеларија за општествено и културно планирање, Хаг, септември 2004 година.

Првостепени судови на Викторија, *Програма за одвраќање во делот на кривичната правда и право*, на:<http://www.magistratescourt.vic.gov.au/jurisdictions/criminal-and-traffic/criminal-justice-diversion-program> (25 август 2012 година).

Маренин, Отвин, „Целта на демократијата во програмите за меѓународна полициска помош“, во: *Полициско работење*:

Меѓународно списание за полициски стратегии и менаџмент,
Том 21, прво издание 1998 година, страници 159-177.

Маренин, Отвин, *Обновување на системите за полициско работење во државите уништени од конфликти: Процеси, проблеми, можности*, Женева - Центар за демократска контрола на вооружените сили (ЦДКВС) Повремен документ број 7, Женева, јуни 2005 година, на: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/FDC4C830C3E160_C7C12577B90034B714-DCAF_Jun2005.pdf (5 август 2010 година). Московиц, Алберт, *Предизвици и приоритети на гонењето и пресудувањето на случаи на трговија со луѓе*, документ презентирани за време на „Форумот за податоци и истражување на трговијата со луѓе“, ноември 2008 година, на: http://www.artipproject.org/artipproject/documents/Paper_J&P-Challenges-TIP_22Oct08_fnl.pdf (20 јануари 2012 година).

ОЕСР, *КПР Принципи за процена на помошта за развој*, OECD/GD(91)208, Париз 1991 година, на: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGLOREGPARPRO/Resources/DACPrinciples1991.pdf> (17 ноември 2007 година).

ОЕСР, *Реформа и управување на безбедносниот сектор. Документ со референци на КПР*, Комитет за помош и развој (КПР) Серија на публикации со упатства и референци, Париз, 2005 година, на: <http://www.oecd.org/dataoecd/8/39/31785288.pdf> (12 октомври 2012 година)

ОЕСР, *КПР Стандарди за процена на квалитетот*, Париз, 2006 година, на: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/62/36596604.pdf> (17 ноември 2007 година).

ОЕСР, *ОЕСР КПР Прирачник за реформа на безбедносниот сектор. Поддршка на безбедноста и правдата*, Париз, 2007 година. Канцеларија за реформа на кривично-правниот систем, *Заедничко работење со цел да се намали криминалот и да се испорача правда. Стратешки план за периодот од 2008 до 2011 година*, ноември 2007 година, на: <http://www.officialdocuments.gov.uk/document/cm72/7247/7247.pdf> (20 август 2012 година). Канцеларија за политики и управување/Оддел за планирање и развој на политики во областа на кривичната правда, *Сеопфатен план за кривично-правниот систем на Конектикат*, март 2007 година, на: <http://www.ct.gov/opm/LIB/opm/cjppd/cjabout/rptcompplan/RptCompPlan03072007.pdf> (15 август 2011 година).

ОБСЕ, *Прирачник за демократско полициско работење од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 1, второ издание, Виена,

мај 2008 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=2658 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Водич за кривична постапка*, ЕСПП серија на изданија, Том 2, Виена, декември 2006 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3071 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Подобрување и зајакнување на соработката помеѓу полицијата, обвинителите и судиите во борбата против транснационалниот организиран криминал. Извештај на проект*, ЕСПП серија на изданија, Том 3, Виена, декември 2007 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3800&lang_tag=&qs= (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 4, Виена, мај 2008 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3335 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Добри практики во делот на основната полициска обука - Аспекти на наставната програма од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 5, Виена, октомври 2008 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3555 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Имплементација на програми поврзани со полицијата. Лекции научени во Југоисточна Европа*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 7, Виена, декември 2008 година, на: <http://polis.osce.org/library/f/3562/2667/OSCE-AUS-SPM-3562-EN-Implementation%20of%20PRP%20%E2%80%93%20LL%20Report.pdf> (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Водич за користење на индикаторите на изведбата во ОБСЕ*, Единица за поддршка на програми и процени, Виена, март 2009 година.

ОБСЕ, *Поддршка од страна на ОБСЕ на подобрувањето и зајакнувањето на форензичките капацитети во рамките на српската полициска служба во периодот од 2004 до 2009 година. Завршен извештај. Програма за увид на местото на настанот*, Мисија на ОБСЕ во Србија, Оддел за спроведување на законите, Белград 2010 година.

ОБСЕ, *Полицијата и Ромите и Синтите: Добри практики во градењето доверба и разбирање*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 9, Виена, април 2010 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3682 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Извештај на генералниот секретар на ОБСЕ за активностите на извршните структури на ОБСЕ поврзани со работењето на полицијата до крајот на 2009 година*, Виена, април во 2010 година, на: <http://polis.osce.org/library/f/3681/2981/OSCE-AUS-RPT-3681-EN-Report%20on%20police-related%20activities%20of%20OSCE%20executive%20structures%20up%20to%20the%20end%20of%202009.pdf> (19 август 2011 година).

ОБСЕ, *Управување на проектите во рамките на ОБСЕ. Прирачник за програмските и проект-менаџерите*, Виена, 2010 година.

ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активностите поврзани со работењето на полицијата во 2010 година*, Виена, 2011 година, на: <http://www.osce.org/spmu/81657> (10 јуни 2012 година).

ОБСЕ, *Трговија со луѓе: Идентификација на потенцијални и претпоставени жртви, пристап којшто се заснова на полициското работење во рамките на заедницата*, ЕСПП, Серија на изданија, Том 10, Виена, јуни 2011 година, на: http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3803 (1 јуни 2011 година).

ОБСЕ, *Годишен извештај на генералниот секретар за активностите поврзани со работењето на полицијата во 2011 година*, Виена, 2012 година, на: <http://www.osce.org/spmu/92700> (8 август 2012 година).

ОБСЕ, *Висок комесар за национални малцинства, Препораки за полициско работење во мултиетнички општества*, Хаг, 2006 година.

ОБСЕ, *Мисија на Косово, Подобрување и зајакнување на соработката помеѓу полицијата, обвинителот и судиите*. Семинар, Приштина, 2010 година.

ОБСЕ КДИЧП, *Национални механизми за упатување: Заеднички напори за да се заштитат правата на лицата коишто биле предмет на трговија. Практичен прирачник*, Варшава, 2004 година.

ОБСЕ КДИЧП, Центар во Бишкек, *Резултати од мониторингот на судски процеси во Киргистан, 2005-2006*, на: <http://www.osce.org/odihr/29615> (28 октомври 2012 година).

ОБСЕ КДИЧП, *Борба со тероризмот, Заштита на човековите права. Прирачник*, Варшава 2007 година, на: <http://www.osce.org/odihr/29103> (10 октомври 2012 година).

ОБСЕ КДИЧП, *Моментален развој на НМУ во регионот каде што е*

присутна ОБСЕ, Варшава, октомври 2008 година, на: <http://www.osce.org/odihr/36611> (25 април 2012 година).

ОБСЕ КДИЧП, *III Експертски форум за кривична правда за Централна Азија. 17-18 јуни 2010 година, Душанбе, Таџикистан, Завршен извештај, 2010 година, на: <http://www.osce.org/odihr/81134> (21 јануари 2012 година).*

ОБСЕ КДИЧП, *Правен преглед на меѓународните права за правично судење, Варшава 2012 година, на: <http://www.osce.org/odihr/94214?download=true> (21 декември 2012 година).*

ОБСЕ КДИЧП, *Мониторинг на судења. Упатство со препораки за практичарите, Ревидирано издание 2012 година, Варшава 2012 година, на: <http://www.osce.org/odihr/94216> (24 октомври 2012 година).*

ОБСЕ КДИЧП, *Упатства за образование од областа на човековите права на службените лица задолжени за спроведување на законите, Варшава, септември 2012 година, на: <http://www.osce.org/odihr/93968> (10 октомври 2012 година).*

ОБСЕ КДИЧП, *Човекови права во истрагите од областа на антитероризмот - Практично упатство за службените лица задолжени за спроведување на законите, Варшава, 2013 година, треба да биде објавено.*

Обвинителство на Република Бугарија, *Збирен извештај за работата на Канцеларијата на Обвинителството за правата - половината на 2012 година* [ОБОБШТЕНА ИНФОРМАЦИЈА ЗА ОБРАЗУВАЊЕТО, ДВИЖЕНИЕТО И РИКЛУЧВАЊЕТО НА ПРЕПИСКИТЕ И ДЕЛАТА В ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЈА, за I шестмесечие на 2012 г. /Изготвена на основание чл. 142, ал. 3 ЗСВ/], at: http://www.prb.bg/uploads/documents/docs_2969.pdf (10 октомври 2012 година).

Радуловиќ, Драго, „Концептот на истрагата за време на кривичната постапка во согласност со новата законска регулатива во делот на кривичната постапка“, во: Петровиќ, Ана/ Јовановиќ, Иван, *Нови трендови во српскиот Закон за кривична постапка и регионалните перспективи. Нормативни и практични аспекти.* Мисија на ОБСЕ во Србија, Белград, 2012 година, страници 11-24.

Рауш, Колет, *Справување со сериозни кривични дела во постконфликтни општества. Прирачник за законодавците и практичарите,* Издавачка куќа на Институтот за мир на Соединетите Американски Држави, Вашингтон, 2006 година.

Расел, Степхен Т., *Воспоставување на програма за одвраќање на*

малолетници во вашата заедница, Универзитет Небраска - Линколн, 1998 година, на: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1566&context=extensionhist> (12 декември 2012 година).

Schweizerischer Bundesrat, *Botschaft zur Vereinheitlichung desStrafprozessrechts (StPO)*, 21 декември 2005 година.

Schweizerischer Bundesrat, *Botschaft zum Bundesgesetz über dieOrganisation der Strafbehörden des Bundes(Strafbehördenorganisationsgesetz, StBOG)*, 10 септември 2008 година

Шаршенова, Аијан, *Даватели на услуги од областа на безбедноста коишто не се дел од државната структура во Киргистан: Druzhiina*, Истражување, Центар за социјално и општествено истражување, Американски универзитет за Централна Азија, Киргистан, мај 2011 година.

Ständerat, *Bericht der Kommission für Rechtsfragen vom 3. Juni 2009:*

08.066 s Strafbehördenorganisationsgesetz; Wahl des Bundesanwalts oder der Bundesanwältin und Aufsicht über die Bundesanwaltschaft, јуни 2009 година, на: http://www.parlament.ch/afs/data/d/bericht/2008/d_bericht_s_k25_0_20_080066_0_20090603.htm (10 октомври 2012 година).

Стодиек, Торстен, „Меѓународни полициски сили во мировни операции“, во: Харви Лангхолтз/ Борис Кондох/ Алан Велс, *Меѓународно одржување на мирот: Годишник на меѓународните мировни операции*, Том 9, 2005 година, страници 93-107.

Шуштач, Зено Даниел, *Медијација во Кривичниот законик*, 2008 година, на: <http://www.mediate.com/articles/sustacZ3.cfm> (10 ноември 2012 година).

Шведска контакт група, *Рамка за процена на реформата на безбедносниот сектор*, Фолк Бернадот академија, Стокхолм (нема датум).

Швајцарска агенција за развој и соработка (ШАРС), *Владеене на правото, реформа на правниот сектор и развој на соработка*, Концептуален документ на ШАРС, Берн, 2008 година, на: www.sdc.admin.ch/ressources/resource_en_170419.pdf (19 септември 2011 година).

Обединети нации Комитет за човекови права, *Општ коментар број 32. Член 14: Право на еднаквост пред судовите и трибуналите и право на правично судење*, Документ на ОН Дос. ССРР/С/ГЦ/32 (2007), Женава 2007 година.

- Обединети нации Меѓународна програма за контрола на дрогата, ОНМПКНД, *Модел на Закон за заштита на сведоци 2000*, 2000 година, на: http://www.unrol.org/files/lap_witness-protection_2000.pdf (20 октомври 2012 година).
- Обединети нации Генерално собрание/Совет за безбедност, *Извештај на генералниот секретар за градење на мирот непосредно по завршувањето на конфликт*, A/63/881-S/2009/304, 11 јуни 2009 година.
- Обединети нации Единица за владеење на правото, *Систем на Обединетите нации – Сеопфатна обука во делот на владеењето на правото, за првпат изведена во Турин*, на: http://www.unrol.org/article.aspx?article_id=159 (11 мај 2012 година).
- Обединети нации Совет за безбедност, *Владеењето на правото и транзициската правда во конфликтните и постконфликтните општества. Извештај на генералниот секретар*, S/2004/616, 23 август 2004 година.
- Обединети нации Академија за потребите на вработените, *Обединети нации унифицирана обука за владеење на правото*, на: <http://www.unssc.org/home/category/themes/peace-and-security/rule-law-and-peacebuilding> (11 мај 2012 година).
- Обединети нации, *Белешка со упатство на генералниот секретар. Пристап на ОН кон правдата наменета за деца*, Њујорк, септември 2008 година, на: http://www.unrol.org/files/RoL_Guidance_Note_UN_Approach_Justice_for_Children_FINAL.pdf (10 септември 2011 година).
- Обединети нации, *Белешка со упатство на генералниот секретар. Пристап на ОН во давањето на помош во делот на владеењето на правото*, Њујорк, април 2008 година, на: <http://www.unrol.org/files/RoL%20Guidance%20Note%20UN%20Approach%20FINAL.pdf> (10 септември 2011 година).
- Обединети нации, *Начело за компонентите на правдата во мировните операции на Обединетите нации*, Обединети нации, Оддел за мировни операции, Отсек за теренска поддршка, Ref. 2009.30 декември 2009 година.
- Обединети нации, *Група за координација на владеењето на правото и ресурси, Заеднички стратешки план 2009-2011*, Њујорк, февруари 2009 година, на: <http://unrol.org/files/RoLCRG%20Joint%20Strategic%20Plan.pdf> (11 јуни 2011 година).
- Обединети нации, *Индикатори на Обединетите нации за владеење*

на правото. Водич и алатки за имплементација на проекти, Оддел за мировни операции/Канцеларија на Високиот комесар за човекови права, Њујорк, 2011 година, на: http://www.un.org/en/events/peacekeepersday/2011/publications/un_rule_of_law_indicators.pdf (20 јануари 2012 година).

Програма за развој на Обединетите нации, *Реформа на правниот и безбедносниот сектор. Програмски пристап*, ноември 2002 година, на: http://pksoi.army.mil/doctrine_concepts/documents/UN/jssrprogramatic_approach.pdf (10 ноември 2011 година).

Програма за развој на Обединетите нации, *Реформа на безбедносниот сектор и транзициска правда. Кризен постконфликтен програмски пристап*, март 2003 година, на: www.undp.org/cpr/documents/jssr/ssr/UNDP_2003_JSSR_Approach.d ос (16 август 2011 година).

Програма за развој на Обединетите нации, *Подобрување и зајакнување на владеењето на правото во конфликтни и постконфликтни ситуации, Глобална програма за правда и безбедност 2008-2011 година*, Њујорк 2008 година, на: http://www.undp.org/cpr/documents/jssr/rule_of_law_final.pdf (15 јуни 2011 година).

Програма за развој на Обединетите нации, *Програма за развој на Обединетите нации во Источен Тимор*, Проект документ, Њујорк, 2008 година, на: <http://www.unrol.org/files/Project%20Document%20UNDP%20in%20Timor%20Leste.pdf> (15 јуни 2011 година).

Министерство за надворешни работи на Соединетите Американски Држави/Биро за прашања поврзани со меѓународната трговија со наркотици и со спроведувањето на законите, *Алатка за рангирање на процените на кривично-правниот систем. Меѓуагенциски проект на Владата на Соединетите Американски Држави за процена на капацитетот на меѓународните кривично-правни системи*, Верзија 1.0, Вашингтон, 2006 година.

Соединети Американски Држави, Оддел за здравство и услуги на населението, *Информации за заштита на децата. Лица коишто се обврзани со закон да пријават злоупотреба и занемарување на деца: Резиме на сојузните закони*, Вашингтон, април 2010 година.

Соединети Американски Држави, Оддел за здравство и услуги на населението, *Информации за заштита на децата, Како функционира системот за заштита на децата*, мај 2012 година, на: <http://www.childwelfare.gov/pubs/factsheets/cpswork.pdf> (24 октомври 2012 година).

Институт за мир на Соединетите Американски Држави, *Модел на кривичен закон, Модели на закони за постконфликтна кривична правда*, Том I, Вашингтон, 2007 година.

Институт за мир на Соединетите Американски Држави, *Модел на Закон за кривична постапка, Модели на закони за постконфликтна кривична правда*, Том II, Вашингтон, 2008 година.

Институт за мир на Соединетите Американски Држави/Армија на Соединетите Американски Држави, *Институт за стабилност и мировни операции, Водечки принципи за стабилизација и реконструкција*, Вашингтон, 2009 година, на: http://www.usip.org/files/resources/guiding_principles_full.pdf (13 септември 2011 година).

Канцеларија на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, *Истражување и информации за земјата на потекло, Извештај за Јужен Киргистан*, нарачан од страна на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, декември 2010 година, на: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4e1d60a32.pdf> (20 септември 2012 година).

КОНДК, *Сет на алатки за процена на кривичната правда и кривично право*, Њујорк, 2006 година.

КОНДК, *Прирачник за програми за ресторативна правда*, Серија на прирачници за кривична правда и право, Њујорк 2006 година, на: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf (10 март 2012 година).

КОНДК, *Добри практики за заштита на сведоци во кривични постапки што се однесуваат на случаи од областа на организираните криминали*, Њујорк, 2008 година, на: <http://www.unodc.org/documents/organized-crime/Witness-protection-manual-Feb08.pdf> (15 ноември 2012 година).

КОНДК, *Промовирање на владеењето на правото и безбедноста на луѓето во Југоисточна Европа. Регионална програма 2009-2011 година*.

КОНДК, *Цивилни приватни безбедносни служби: Нивната улога, надзор и придонес кон превенцијата на криминалот и безбедноста на заедницата*, Документ за потребите на состанокот на експертската група за цивилни приватни безбедносни служби, UNODC/CCPJ/EG.5/2011/CRP.1, Виена, 24 август 2011 година, на: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Expert-meeting-Bangkok/IEGMCivilianPrivateSecurity/UNODC_CCPCJ_EG.5_2011_1_English.pdf (26 август 2011 година).

КОНДК, *Прирачник за одговорност, надзор и интегритет на полицијата*, Серија на прирачници за кривична правда, Њујорк, 2011 година, на: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/PoliceAccountability_Oversight_and_Integrity_10-57991_Ebook.pdf (10 мај 2012 година).

КОНДК, *Извештај за состанокот на експертската група за цивилни приватни безбедносни служби, одржан во Виена од 12 до 14 октомври 2011 година*, на: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Expert-group-meeting-Bangkok/IEGMCivilianPrivateSecurity/English_V11868142.pdf (30 октомври 2011 година).

КОНДК, *Водич за изнаоѓање на ресурси за подобрување и зајакнување на интегритетот и капацитетите на судството*, Њујорк 2011 година, на: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/ResourceGuideonStrengtheningJudicialIntegrityandCapacity/11-85709_ebook.pdf (20 март 2013 година).

КОНДК, *Преглед на случаи на организиран криминал. Збирка на случаи со коментари и научени лекции*, Њујорк, октомври 2012 година, на: http://www.unodc.org/documents/organized-crime/EnglishDigest_Final301012_30102012.pdf (11 ноември 2012 година).

КОНДК, *Упатство за обука за полициско работење во урбан простор*, Серија на прирачници за кривична правда, Њујорк, 2013 година (треба да биде испечатено во текот на 2013 година).

КОНДК/ Програма за развој на Обединетите нации, *Концептуална белешка. Прирачник и материјал за обука наменет за законодавците и практичарите за ран пристап до правна помош*, 2012 година.

КОНДК/Обединети нации - Економска комисија за Европа, *Прирачник за спроведување на истражувања во однос на виктимизацијата*, Женева, 2010 година, на: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/Manual_on_Victimization_surveys_2009_web.pdf (25 април 2012 година).

КОНДК- Програма на Обединетите нации за хумани населби за живеење, Почетен прирачник за полициско работење во урбан простор, публикација на Обединетите нации, Њујорк 2011 година, на: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/11-80387_ebook.pdf (3 март 2012 година).

КОНДК/Институт за мир на Соединетите Американски Држави, *Кривично-правна реформа во постконфликтни држави. Прирачник за практичари*, Њујорк, септември 2011 година, на: <http://www>.

unrol.org/files/UNODC%20Ebook%20-%20Criminal%20Justice%20Reform%20in%20post-conflict%20states.pdf (20 октомври 2011 година).

Агенција за развој на Соединетите Американски Држави, Канцеларија на главниот инспектор, *Ревизија на програмата за правда во Хаити*, Извештај за ревизија број. 1-521-07-008-P, Сан Салвадор, 2007 година, на: http://www.usaid.gov/ht/docs/eqdocs/budget_documents/office_of_the_inspector_general_reports/1-521-07-008-p.pdf (10 јуни 2011 година).

Валашек, Кристин, „Родот и реформата на безбедносниот сектор“, Алатка 1, во: Бастик, Меган/ Валашек, Кристин, *Родот и реформата на безбедносниот сектор – Сет на алатки*, ЦДКВС/ КДИЧП/ Меѓународен институт за истражување и обука за напредок на жените, Женева, 2008 година.

Вислер, Доминик, *Управување на полицијата: Најдобрите практики на Европската унија*, ЦДКВС, COGINTA, 2011 година, на: <http://www.dcaf.ch/Publications/Police-Governance-European-Union-Best-Practices> (10 јуни 2012 година).

Светска банка, *Извештај за развој во светот за 2011 година, Конфликт, безбедност и развој*, Вашингтон 2011 година, на: http://wdr2011.worldbank.org/sites/default/files/pdfs/WDR2011_Full_Text.pdf (26 април 2011 година).

Анекс 1: Клучни меѓународни конвенции, упатства и обврски коишто се применливи во делот на управувањето на работата на КПС во областа каде што е пристапуна ОБСЕ

Инструменти и документи на Обединетите нации

Обединети нации, *Повелба на Обединетите нации*, Сан Франциско, 26 јуни 1945 година.

Обединети нации, *Универзална декларација за човекови права*, Париз, 10 декември 1948 година.

Обединети нации, *Стандардни минимални правила за постапување со затвореници*, Женева, 30 август 1955 година.

Обединети нации, *Дополнителна конвенција за укинување на ропството, трговијата со робови и институциите и практиките слични со ропство*, Женева, 7 септември 1956 година.

Обединети нации, *Посебна конвенција за наркотични дроги*, Њујорк, 30 март 1961 година. Обединети нации, *Конвенција за кривични дела и одредени други дејства извршени во авион*, Токио, 14 септември 1963 година.

Обединети нации, *Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација*, Њујорк, 21 декември 1965 година.

Обединети нации, *Меѓународна конвенција за граѓански и политички права*, Њујорк, 16 декември 1966 година.

Обединети нации, *Протокол кој се однесува на статусот на бегалците*, Њујорк, 30 јануари 1967 година.

Обединети нации, *Конвенција за психотропни супстанции*, Виена, 21 февруари 1971 година.

Обединети нации, *Конвенција за сузбивање на незаконски дејства против безбедноста на цивилното воздухопловство*, Монреал, 23 септември 1971 година.

Обединети нации, *Кодекс на однесување на службените лица задолжени за спроведување на законите*, Њујорк, 17 декември 1979 година.

Обединети нации, *Меѓународна конвенција против земањето на заложници*, Њујорк, 17 декември 1979 година.

- Обединети нации, *Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација на жените*, Њујорк, 18 декември 1979 година.
- Обединети нации, *Конвенција против тортура и друго сурово, нехумано или деградирачко постапување или казна*, Њујорк, 10 декември 1984 година.
- Обединети нации, *Основни принципи за независност на судството*, Њујорк, 29 ноември и 13 декември 1985 година.
- Обединети нации, *Декларација за основните принципи на правдата за жртвите на кривични дела и злоупотреба на моќ*, Њујорк, 29 ноември 1985 година.
- Обединети нации, *Стандардни минимални правила за спроведување на малолетничка правда*, Њујорк, 29 ноември 1985 година.
- Обединети нации, *Конвенција за сузбивање на незаконските дејства против безбедноста на поморската навигација*, Рим, 10 март 1988 година.
- Обединети нации, *Тело на принципи за заштита на сите лица коишто се предмет на каква било форма на задржување, притвор или затворање*, Њујорк, 9 декември 1988 година.
- Обединети нации, *Конвенција против трговијата со наркотични дроги и психотропни супстанции*, Виена, 20 декември 1988 година.
- Обединети нации, *Принципи за ефективна превенција и истрага на вон правни, арбитражни и групни погубувања*, Женева, 24 мај 1989 година.
- Обединети нации, *Конвенција за правата на детето*, Њујорк, 20 ноември 1989 година.
- Обединети нации, *Основни принципи за улогата на адвокатите*, Хавана, од 27 август до 7 септември 1990 година.
- Обединети нации, *Основни принципи за употреба на сила и огнено оружје од страна на службените лица задолжени за спроведување на законите*, Хавана, од 27 август до 7 септември 1990 година.
- Обединети нации, *Упатства за улогата на обвинителите*, Хавана, од 27 август до 7 септември 1990 година.
- Обединети нации, *Меѓународна соработка за превенција од криминал и кривична правда во контекст на развојот*, Њујорк, 14 декември 1990 година.

- Обединети нации, *Модел на договор за пренос на постапките коишто се однесуваат на кривични прашања*, Њујорк, 14 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Модел на договор за заемна помош во кривични прашања*, Њујорк, 14 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Модел на договор за пренос на надзорот над сторителите на кривични дела коишто се осудени со условна казна или се предмет на условен отпуст*, Њујорк, 14 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Правила за заштита на малолетни лица лишени од нивната слобода*, Њујорк, 14 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Стандардни минимални правила за незаторски мерки*, Њујорк, 14 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Меѓународна конвенција за заштита на правата на сите работници-мигранти и на нивните семејства*, Њујорк 18 декември 1990 година.
- Обединети нации, *Конвенција за обележување на пластични експлозиви со цел за нивно откривање*, Монреал, 1 март 1991 година.
- Обединети нации, *Декларација за правата на лицата коишто припаѓаат на национални или етнички, религиозни и јазични малцинства*, Њујорк, 18 декември 1992 година.
- Обединети нации, *Декларација за елиминација на насилството против жените*, Њујорк, 20 декември 1993 година.
- Обединети нации, *Упатства за превенција на урбаниот криминал*, Њујорк, 24 јули 1995 година.
- Обединети нации, *Конвенција којашто се однесува на статусот на бегалците*, Женева, 28 јули 1995 година.
- Обединети нации, *Меѓународна конвенција за сузбивање на терористичките бомбашки напади*, Њујорк, 15 декември 1997 година.
- Обединети нации, *Меѓународна конвенција за сузбивање на финансирањето на тероризмот*, Њујорк, 9 декември 1999 година.
- Обединети нации, *Акциски план за имплементација на декларацијата за водечките принципи на намалувањето на побарувачката на наркотични дроги*, Њујорк, 2 февруари 2000 година.

- Обединети нации, *Необврзувачки протокол на Конвенцијата за правата на детето во поглед на вклученоста на децата во вооружени конфликти*, Њујорк, 25 мај 2000 година.
- Обединети нации, *Необврзувачки протокол на Конвенцијата за правата на детето во поглед на продажбата на деца, детска проституција и детска порнографија*, Њујорк, 25 мај 2000 година.
- Обединети нации, *Канцеларија на Обединетите нации за борба против дрогата и криминалот. Модел на Закон за заштита на сведоци 2000*, 2000 година.
- Обединети нации, *Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и нејзините протоколи*, Њујорк, 15 ноември 2000 година.
- Обединети нации, *Протокол за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, посебно жени и деца, дополнение на Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал*, 15 ноември 2000 година.
- Обединети нации, *Принципи за ефективна и истрага и документирање на тортура и друго сурово, нехумано или деградирачко постапување или казнување*, Њујорк, 4 декември 2000 година.
- Обединети нации, *Протокол против незаконското производство на огнено оружје, делови и муниција и трговија со истото, дополнение на Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал*, Њујорк, 31 мај 2001 година.
- Обединети нации, *Упатства за превенција на криминал*, Анекс на Резолуцијата 2002/13 на Економскиот и социјален совет на Обединетите нации, *Акција за промовирање на ефективна превенција на криминалот*, Њујорк, 24 јули 2002 година.
- Обединети нации, *Конвенција на Обединетите нации против корупцијата*, Мерида/ Њујорк, 31 октомври 2003 година.
- Обединети нации, *Меѓународна конвенција за сузбивање на делата на нуклеарен тероризам*, Њујорк, 13 април 2005 година.
- Обединети нации, *Упатства за правда во однос на прашањата коишто вклучуваат деца-жртви и сведоци на кривични дела*, Виена, 25 мај 2005 година.
- Обединети нации, *Измени на Конвенцијата за физичка заштита на нуклеарниот материјал*, Њујорк, 2005 година.

- Обединети нации, *Протокол од 2005 година на Конвенцијата за сузбивање на незаконските дејства против безбедноста на поморската навигација*, Лондон, 14 октомври 2005 година.
- Обединети нации, *Протокол од 2005 година на Протоколот за сузбивање на незаконските дејства против безбедноста на фиксирани платформи лоцирани на континенталниот гребен*, Лондон, 14 октомври 2005 година.
- Обединети нации, *Банглор принципи за однесување во судството*, Анекс на Резолуцијата 2006/22 на Економскиот и социјален совет на Обединетите нации, *Подобрување и зајакнување на основните принципи за однесување во судството*, Њујорк, 2006 година.
- Обединети нации, *Меѓународна конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување*, Њујорк, 20 декември 2006 година.
- Обединети нации, *Политичка декларација и план за акција, односно дејствување во делот на меѓународната соработка кон постигнување на интегрирана и избалансирана стратегија за справување со проблемот на дрогата во светот*, Виена, 12 март 2009 година.
- Обединети нации, *Декларација Салвадор за сеопфатни стратегии за глобалните предизвици: Превенција на криминалот и кривично-правните системи и нивниот развој во променливиот свет*, Дванаесетти конгрес на Обединетите нации за превенција на криминалот и кривична правда, Салвадор 12-19 април 2010 година.
- Обединети нации, *Принципи и упатства за пристап до правна помош во Кривично-правните системи*, Виена, 25 април 2012 година.

Документи на Конференцијата за европска безбедност и соработка, Одлуки на Министерскиот совет и на Постојаниот совет на ОБСЕ и акциски планови

Конференција за европска безбедност и соработка (КЕБС), *Завршен акт*, Хелсинки, 1 август 1975 година.

КЕБС, *Документ од состанокот во Копенхаген на Конференцијата за човековата димензија во рамките на Конференцијата за европска безбедност и соработка*, Копенхаген, 29 јуни 1990 година.

КЕБС, Самит на КЕБС во Париз, *Повелбата на Париз за нова Европа*, Париз, 19-21 ноември 1990 година.

КЕБС, *Кодекс на однесување во поглед на политичко-воените аспекти на безбедноста*, Будимпешта, 3 декември 1994 година.

ОБСЕ, Самит на ОБСЕ во Истанбул, *Повелба за европска безбедност*, 19 ноември 1999 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 1, *Бобра со тероризмот*, Деветти состанок на Министерскиот совет во Букурешт, 4 декември 2001 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 9, *Активности поврзани со полицијата*, Деветти состанок на Министерскиот совет во Букурешт, 4 декември 2001 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 448, *Воспоставување на привремена позиција на виш полициски советник во Секретаријатот на ОБСЕ*, 371 пленарен состанок, Букурешт, 4 декември 2001 година.

ОБСЕ, Министерски совет, *Декларација за трговија со луѓе*, Десетти состанок на Министерскиот совет, Порто, 7 декември 2002 година.

ОБСЕ, Министерски совет, *Повелба на ОБСЕ за спречување и борба со тероризмот*, Десетти состанок на Министерскиот совет, Порто, 7 декември 2002 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 557, *Акциски план за борба против трговијата со луѓе*, 462 пленарен состанок, Виена, 24 јули 2003 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 2/03, *Борба против трговијата со луѓе*, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт 1 и 2 декември 2003 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 3/03, *Акциски план за подобрување на ситуацијата и состојбата на Ромите и Синитите во областа каде што е присутна ОБСЕ*, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт 1 и 2 декември 2003 година.

ОБСЕ, Стратегија на ОБСЕ за справување со заканите по безбедноста и стабилноста во XXI век, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт 1 и 2 декември 2003 година.

ОБСЕ, *Стратешки документ на ОБСЕ за економската и еколошката димензија*, Единаесетти состанок на Министерскиот совет, Мастрихт 1 и 2 декември 2003 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 14/04, *Акциски план за промоција на родовата еднаквост*, Дванаесетти состанок на Министерскиот совет, Софија, 7 декември 2004 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 685, *Дополнение на Акцискиот план на ОБСЕ за борба против трговијата со луѓе: Справување со специјалните потреби за заштита и помош на децата-жртви на трговија*, 562 пленарен состанок, Виена, 7 јули 2005 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 3/05, *Справување и борба со транснационалниот организиран криминал*, Тринаесетти состанок на Министерскиот совет, Љубљана, 6 декември 2005 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 5/05, *Справување со заканата предизвикана од страна на незаконските дроги*, Тринаесетти состанок на Министерскиот совет, Љубљана, 6 декември 2005 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 3/06, *Борба со трговијата со луѓе*, 12 јуни 2006 година (дополнение на одлуката број 2/03 донесена на Единаесеттиот состанок на Министерскиот совет одржан во Мастрихт).

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 758, *Подобрување и зајакнување на меѓународната соработка во борбата против дрогата*, 641 пленарен состанок, Брисел, 5 декември 2006 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 5/06, *Организиран криминал*, Четиринаесетти состанок на Министерскиот совет, Брисел, 5 декември 2006 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 15/06, *Борба против сексуалната експлоатација на деца*, Четиринаесетти состанок

на Министерскиот совет, Брисел, 5 декември 2006 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 810, *Имплементација на Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал*, 689 пленарен состанок, Виена, 22 ноември 2007 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 813, *Справување и борба со заканата на незаконските дроги и прекурсори*, 690 пленарен состанок, Мадрид, 30 ноември 2007 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 4/07, *Вклученоста на ОБСЕ во Авганистан*, Петнаесетти состанок на Министерскиот совет, Мадрид, 30 ноември 2007 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 9/07, *Борба против сексуалната злоупотреба на деца на Интернет*, Петнаесетти состанок на Министерскиот совет, Мадрид, 30 ноември 2007 година.

ОБСЕ, Одлука на Министерскиот совет број 5/08, *Подобрување и зајакнување на одговорите од страна на кривично-правните системи во однос на трговијата со луѓе преку сеопфатен пристап*, Шеснаесетти состанок на Министерскиот совет, Хелсинки, 5 декември 2008 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 914, *Понатамошно зајакнување на активностите на ОБСЕ коишто се поврзани со полицијата*, 784 пленарен состанок, Атина, 2 декември 2009 година.

ОБСЕ, Самит во Астана, *Комеморативна декларација: Во правец на безбедна заедница*, Астана, 2 декември 2010 година.

ОБСЕ, Одлука на Постојаниот совет број 1049, *Стратешка рамка на ОБСЕ на активностите коишто се поврзани со работењето на полицијата*, Виена, 26 јули 2012 година.

Документи на Советот на Европа

Совет на Европа, *Европска конвенција за човекови права/Конвенција за заштита на човековите права и фундаментални слободи* (1950 година).

Совет на Европа, *Европска конвенција за екстрадиција* (1957 година); и нејзините дополнителни протоколи;

- Совет на Европа, *Европска конвенција за заемна правна помош во кривични постапки и нејзините дополнителни протоколи* (1959 година).
- Совет на Европа, *Европска социјална повелба* (1961 година).
- Совет на Европа, Парламентарно собрание, *Резолуција 690* (1979 година) *за декларацијата којашто се однесува на полицијата* (1979 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (85) 4 на Комитетот на министри на земјите-членки за насилство во семејството*, (1985 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (85) 11 на Комитетот на министри на земјите-членки за положбата на жртвата во рамката на Кривичниот закон и постапка* (1985 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (87) 15 на Комитетот на министри на земјите-членки за регулирање на употребата на личните податоци во полицискиот сектор* (1987 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (87) 19 на Комитетот на министри на земјите-членки за начините на организирање на превенцијата на криминалот* (1987 година).
- Совет на Европа, *Европска конвенција за перење, претрес, заплена и конфискација на приход којшто потекнува од криминал* (1990 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (91) 11 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на сексуалната експлоатација, порнографијата и проституцијата на деца и малолетници, и трговијата со нив* (1991 година).
- Совет на Европа, *Препорака број (1996) 8, Европа во време на промена - политиките во поглед на криминалот и Кривичниот законик*.
- Совет на Европа, *Препорака број R (97) 13 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на заплашувањето на сведоци и правата на одбрана* (1997 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (97) 24 на Комитетот на министри на земјите-членки за дваесетте водечки принципи за борба против корупцијата* (1997 година).
- Совет на Европа, *Кривичен законик, Конвенција за корупција, Серија на европски договори – број 173* (Стразбур 1999 година).
- Совет на Европа, *Препорака број R (99) 19 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на медијацијата во кривични*

предмети (1999 година).

Совет на Европа, *Препорака број R (2000) 10 на Комитетот на министри на земјите-членки за кодексите на однесување на јавните службеници (2000 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2000) 11 на Комитетот на министри на земјите-членки за акција, односно дејствување против трговијата со луѓе за сексуална експлоатација(2000 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2000) 19 на Комитетот на министри на земјите-членки за улогата на Јавното обвинителство во кривично-правниот систем (2000 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2000) 20 на Комитетот на министри на земјите-членки за улогата на раната психолошка интервенција во превенцијата на криминалитетот (2000 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2001) 10 на Комитетот на министри на земјите-членки за Европскиот кодекс на полициска етика (2001 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2001) 16 на Комитетот на министри на земјите-членки за заштита на децата од сексуална експлоатација (2001 година).*

Совет на Европа, *Конвенција за компјутерски криминал, Будимпешта, 23.11.2001 година (2001 година).*

Совет на Европа, Европска комисија против расизмот и нетолеранцијата(ЕКРН), *Општа политика, Препорака број 7 за националното законодавство за борба против расизмот и расната дискриминација (2003 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2003) 21 на Комитетот на министри на земјите-членки во однос на партнерствата во превенцијата на криминалот (2003 година).*

Совет на Европа, Европски комитет за превенција на тортура и нечовечко или деградирачко однесување или казна (КПТ), *Стандарди на КПТ. „Битни“ делови на општите извештаи на КПТ (2004 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2005) 9 на Комитетот на министри на земјите-членки за заштита на сведоците и соработниците на правдата (2005 година).*

Совет на Европа, *Препорака број R (2005) 10 на Комитетот на министри на земјите-членки за посебни истражни техники во однос на сериозни кривични дела, вклучувајќи и акти на тероризам* (2005 година).

Совет на Европа, *Човековите права и борбата против Тероризмот - Упатства на Советот на Европа* (2005 година).

Совет на Европа, *Препорака број R (2006) 8 на Комитетот на министри на земјите-членки за помош на жртвите на кривични дела* (2006 година).

Документ на Интерпол

Интерпол, *Устав на Интерпол*, Виена 1956 година и подоцнежните измени.

Анекс 2: Општи прашања за примената на Рамката за капацитет и интегритет (РКИ) креирани од страна на Центарот за демократска контрола на вооружените сили (ЦДКВС) со седиште во Женева

Прашањата коишто се дадени во продолжение се групирани во четири категории и ги разгледуваат внатрешниот и надворешниот недостаток на капацитети, како и внатрешниот и надворешниот недостаток на интегритет. Тие помагаат да се анализираат институционалните слабости во однос на специфичните потреби како што се идентификувани од страна на локалните граѓани.²⁷⁰

1. Дали **недостатоците на внатрешен капацитет** се причината зошто чинителот не ги испорачува услугите коишто се потребни за да се задоволат потребите на населението или зошто чинителот директно ги предизвикува овие потреби? Ве молиме наведете ги видовите на недостатоци на внатрешните капацитети коишто се применливи:

1.1. Слабости во нормативната рамка на чинителот

- Спротивставени норми или пропусти?
- Конфликт помеѓу формалните правила и културните норми?
- Друго?

1.2. Слабости во мандатот на чинителот

- Дали лицето е одговорно за испорачување на услугата којашто е предмет на разгледување?
- Каков вид на услуги би можеле да ја задоволат потребата?
- До кој степен, доколку, воопшто, чинителот всушност испорачува услуги?

1.3. Слабости во поглед на човечките ресурси

²⁷⁰ За преглед на прашањата коишто се однесуваат на РКИ : Довнес, Документ за потребите на состанокот на ОБСЕ за реформа на полицијата во рамките на реформата на поширокиот кривично-правен систем (во делото коешто е цитирано, Белешка 43) стр. 11-15.

- Несоодветно ниво на пополнетост? Направете анализа за секоја релевантна категорија на вработени.
- Несоодветна урамнотеженост на важните позиции наспроти бројот на вработени задолжени за обезбедување на административна поддршка?
- Несоодветна пирамида на вработени

(пониски позиции – раководство - лидерство)?

- Несоодветни процедури за регрутирање? Направете анализа за секоја релевантна категорија на вработени.
- Слабости во поглед на вештини и/или недостиг на обука? Идентификувајте ги овие слабости, како и соодветните потреби за обука за секоја категорија на работни места.
- Дали слабостите се предизвикани од недостиг на посветеност или стручност од страна на лидерството?
- Дали стимулациите во однос на платите и можностите за напредок во кариерата се несоодветни? Споредете ги со просечните трошоци на живеење.

1.4. Буџетски ограничувања или слабости

- Буџетот на годишно ниво не е соодветен за да ги покрие оперативните трошоци на испораката на услуги?
- Несоодветен процес на развој на буџетот?
- Буџетот не соодветствува со реалните трошоци?
- Секојдневните трошоци не се покриени од страна на буџетот или средствата навремено не се обезбедени?

1.5. Слабости во делот на опремата. Наведете ја опремата којашто ви е достапна, дајте бројки и посочете каде се потребни поправки.

- Недоволна опрема?
- Несоодветна опрема?
- На опремата и е потребна поправка?

- Проблеми со одржувањето?

1.6. Слабости во делот на инфраструктурата. Направете попис и посочете каде се потребни поправки или подобрувања.

1.7. Недостиг на безбедност

- Недостиг на безбедност за вработените, жртвите, сведоците или сторителите?
- Недоволна заштита на форензичките докази?
- Дали со постапките, опремата, инфраструктурата и човечките ресурси се управува на начин којшто обезбедува сигурност?

1.8. Организациски слабости

- Премногу сложени правила и процедури коишто го забавуваат работењето или го ограничуваат пристапот до услугите?
- Неефективни или неефикасни системи за внатрешно управување (раководна структура, системи на информации, управување на ресурсите, процесот на донесување на одлуки, управување со изведбата, итн.)?
- Неправилна распределба на ресурсите и работата (размислете за работните единици, географската и функционална распределба на човечките ресурси и опрема)?

2. Дали **недостатоците на надворешните капацитети** се причината зошто чинителот не ги испорачува услугите коишто се потребни за да се задоволат потребите на населението или зошто чинителот директно ги предизвикува овие потреби?

Природата на договорите за соработка помеѓу различните чинители во кривично-правната верига значително влијаат врз изведбата на неговите чинители. Слабостите, празнините или застоите можат да ја поткопаат способноста на целиот систем да испорача услуги во делот на полициското работење, правдата и казненопоправните политики и можат да станат извор на неефикасност или злоупотреба. Табелата на

КОНДК на поени за донесување на одлуки²⁷¹ може да биде искористена за да се идентификуваат формалните односи помеѓу чинителите во кривично-правната верига.

2.1. Несоодветни процедури за соработка помеѓу чинителот и останатите чинители на кривично правната верига

- Недостиг на јасност во поглед на нивните одговорности?
- Преклопување на одговорностите или празнини коишто можат да доведат до создавање на правна несигурност (на пример: донесување на спротивставени одлуки, или отсуство на хиерархија на норми)?
- Премногу сложени процедури за соработка и неоправдани правни одложувања?
- Гломазни системи за следење на случаите и системи за чување на досиејата?

2.2. Недостиг на вистинска соработка помеѓу чинителот и останатите чинители на кривично-правната верига

- Соработка помеѓу полицијата и Обвинителството за време на кривичните истраги: Кој ја предводи истрагата? Дали приоритетите се јасно дефинирани, договорени и усогласени и дали истражувачите и останатите полициски чинители се запознаени со тоа?
- Соработка помеѓу полицијата и Обвинителството, казненопоправниот систем и судовите за да се избегне продолженото траење на мерката притвор: дали постои заеднички систем за следење на поединечните осомничени лица за време на нивното движење низ кривично-правната верига? Доколку одговорот е да, дали тој е соодветен? Дали се почитува?
- Соработка помеѓу полицијата, Обвинителството, судовите и казненопоправниот систем за да се спроведат одлуките на судот: на пример: да се обезбеди притворот, да се избегнат бегствата и да се спроведат одлуките коишто вклучуваат обесштетување?
- Соработка на случаи коишто се однесуваат на прекршувања на човековите права, каде што се вмешани службени лица коишто се дел од полицијата, правосудството, казненопоправниот систем или други владини служби и тела?

2.3. Неефективно или неефикасно надворешно водство, управување или

друг вид на поддршка обезбедена од страна на релевантните владини чинители. Ве молиме обрратете посебно внимание на:

- Системите на информации, односно информациските системи;
- Процесите на донесување на одлуки; и
- Надворешното управување со ресурсите, како што се процесите коишто се однесуваат на буџетот или регрутацијата.

3. Дали **внатрешните недостатоци на интегритет** се причината зошто чинителот не ги испорачува услугите коишто се потребни за да се задоволат потребите на населението или зошто чинителот директно ги предизвикува овие потреби? Ве молиме наведете ги видовите на внатрешни недостатоци на интегритет коишто се применливи:

3.1. Недостиг на почит за основните норми и вредности од страна на вработените во КПС?

- Несоодветно професионално однесување?
- Несоодветно познавање на релевантните стандарди за човекови права?
- Вмешаност во прекршувања на човековите права во минатото (идентификувајте ги обвинувањата)?

3.2. Несоодветни правила и процедури за обезбедување дека овие норми и вредности дека ќе бидат почитувани?

- Дали процедурите за регрутација и назначување се транспарентни и правични, и дали се засноваат на критериуми како што се: стручност, интегритет и заслуги?
- Дали кодексите за однесување обезбедуваат јасни и специфични норми и вредности?
- Дали дисциплинските и жалбените постапки се правични? Дали тие обезбедуваат заштита од арбитражни и самоволни одлуки и дали тие содржат механизми за поднесување на жалба?
- Дали постојат процеси за проверка, дали тие се ефективни и дали тие ги исполнуваат основните стандарди за навремен процес?
- Дали правилата и процедурите обезбедуваат доволна транспарентност? Фокусирајте се на: јавен пристап на судењата, јавни извештаи за несоодветно однесување, јавни извештаи за

буџетот и трошоците, и на достапноста на постапките (такси, права и обврски), итн.

3.3. Недостиг од соодветна застапеност на една или на неколку групи на население?

- Пол,
- Етничка припадност,
- Вероисповед,
- Региони, итн.

3.4. Недостиг на соодветни структури и механизми за заштита на правата на малцинствата и ранливите групи (на пример: постоење на начела коишто се наклонети кон децата)

3.5. Политичко или друго мешање во кривично-правната верига? Ве молиме категоризирајте ги видот и изворот на мешањето и за секоја категорија обидете се да ја процените зачестеноста и последиците на ваквите мешања:

- Хиерархија,
- Колеги,
- Други чинители на кривично-правната верига.

4. Дали **надворешните недостатоци на интегритет** се причината зошто чинителот не ги испорачува услугите коишто се потребни за да се задоволат потребите на населението или зошто чинителот директно ги предизвикува овие потреби? Ве молиме наведете ги видовите на надворешни недостатоци на интегритет коишто се применливи:

4.1. Неефективни или неефикасни процедури за надворешен надзор и одговорност (парламентарни, политички, независни, неформални)? Ве молиме наведете ги и обратете посебно внимание на:

- Буџетската одговорност,
- Формалните процедури за независно истражување на случаи на наводно несоодветно однесување,
- Процедурите за барање на политичка одговорност од страна на чинителите,

- Моќностите за граѓаните да иницираат истрага за наводно несоодветно однесување или за наводно неиспорачување на правда,
- Независните механизми за надзор како што се независни одбори за надзор, судски комисии, независни комисии за човекови права, канцеларии на народниот правобранител и итн,
- Надворешните процеси на проверка,
- Надзорот од страна на медиумите и од страна на организациите коишто се дел од граѓанското општество.

4.2. Недостиг на капацитет и/или интегритет на надворешните тела задолжени за надзор?

4.3. Надворешно мешање во начиниот на постапување на чинителите или директно во постапката во кривично-правната верига? Ве молиме идентификувајте го и категоризирајте го изворот на мешање и опишете го видот (поткуп, закани, политички придобивки итн.), зачестеноста и последиците предизвикани од мешањето:

- Политички чинители
- Безбедносни сили,
- Општествени/религиозни/етнички групи.

ОТНЗ/ЕСПП Серија на публикации

- Том. 1 *Прирачник за демократско полициско работење од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ, ЕСПП, Серија на изданија, Том 1, второ издание, Виена, мај 2008 година.*
- Том. 2 *Водич за кривична постапка, ЕСПП серија на изданија, Том 2, Виена, декември 2006 година.*
- Том. 3 *Подобрување и зајакнување на соработката помеѓу полицијата, обвинителите и судиите во борбата против транснационалниот организиран криминал. Извештај на проект, ЕСПП серија на изданија, Том 3, Виена, декември 2007 година.*
- Том. 4 *Добри практики во градењето на партнерства помеѓу полицијата и јавноста од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ, ЕСПП, серија на изданија, Том 4, Виена, мај 2008 година.*
- Том. 5 *Добри практики во делот на основната полициска обука- Аспекти на наставната програма од страна на вишиот полициски советник на генералниот секретар на ОБСЕ, ЕСПП, серија на изданија, Том 5, Виена, октомври 2008 година.*
- Том. 6 *Прекурсори на наркотических средств [Прирачник за прекурсори], ЕСПП, серија на изданија, Том 6, Виена, ноември 2008 година.*
- Том. 7 *Имплементација на програми поврзани со полицијата. Лекции научени во Југоисточна Европа, ЕСПП, серија на изданија, Том 7, Виена, декември 2008 година.*
- Том. 8 *Прирачник за контролирана испорака за земјите од Југоисточна Европа, ЕСПП, серија на изданија, Том 8, Виена, јануари 2009 година.*
- Том. 9 *Полицијата и Ромите и Синтите: Добри практики во градењето доверба и разбирање, ЕСПП, серија на изданија, Том 9, Виена, април 2010 година.*
- Том. 10 *Трговија со луѓе: Идентификација на потенцијални и претпоставени жртви, пристап којшто се заснова на полициското работење во рамките на заедницата, ЕСПП, серија на изданија, Том 10, Виена, јуни 2011 година.*

Том. 11 Реформа на полицијата во рамката на реформите на Кривично-правниот систем, ОТНЗ/ЕСПП, серија на изданија, Том 11, Виена, јули 2013 година.

Том. 12 ОБСЕ Водич за полициска обука: Трговија со луѓе, ОТНЗ/ЕСПП, серија на изданија, Том 12, Виена, јули 2013 година.

Публикациите можат да бидат нарачани директно од ОТНЗ/ЕСПП (sptmi@osce.org) или можат да бидат преземени од интернет-страницата POLIS на: <http://polis.osce.org/library>